T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN MUSEVİ POLİTİKALARI (1930-1950)

DOKTORA TEZİ

FERİDA HABOUBI

İSTANBUL 2018

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN MUSEVİ POLİTİKALARI (1930-1950)

DOKTORA TEZİ

FERİDA HABOUBI

TEZ DANIŞMANI: Dr. Öğretim Üyesi ALİ KARACA

İSTANBUL 2018

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Doktora öğrencisi Ferida HABOUBI EP AHMED'in "Türkiye Cumhuriyeti'nin Musevi Politikaları (1930-1950)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Ali KARACA	.....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof. Dr. Vahdettin ENGİN	.....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof. Dr. Acar SEVİM	.....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Sait KOFOĞLU	.....
Üniversitesi	İstanbul Teknik Üniversitesi	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN	.....
Üniversitesi	29 Mayıs Üniversitesi	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 17/09/ 2018 tarih ve 2018/18-06 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖZET VI
ABSTRACT VII
ÖNSÖZ IV
KISALTMALAR VIII
GİRİŞ 1
KAVRAMLAR 1
İbraniler 1
İsrail ve İsrailoğulları 1
Yahudi 2
Yahudiler, Musevi Mi? 3
MUSEVİ GRUPLARI 4
Romaniyotlar 4
Sefaradlar 5
Aşkenaziler 5
Mustaribe 6
KÜLTÜREL AYRIŞMA 6
KUTSAL KİTAB DÖNEMİ 8
HAZAR DEVLETİ 10
Kıpçaklar 10
Kırımçaklar 11
Karaimler/ Karaylar 11
AVRUPA VE RUSYA'DAN MUSEVİLERİN GÖÇ HAREKETİ 14
Museviler ve Avrupa 15
Rusya Musevileri 19
BİRİNCİ BÖLÜM 22
1 OSMANLI DEVLETİ GAYR-I MÜSLIMLERİN HUKUKİ STATÜSÜ 22
1.2 İslam Dini ve Museviler 25
1.3 Osmanlı Döneminde Gayrımüslimler ve İmtiyazlar 26
1.3.1 Tanzimat ve Sonrası Dönemde 28
1.3.2 Musevilere Tanınan Haklar 29

1.4 II. Abdülhamit ve Musevilerin Filistin'e Göçü 33
1.5 Osmanlı Devleti ve Filistin 37
İKİNCİ BÖLÜM 40
2 HİTLERİN YAHUDİ POLİTİKASI 40
2.1 Hitler'in Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi ve Nazi İdeolojisi 41
2.2 1930'lerde Almanya'nın Durumu 44
2.3 1930'lerde Musevi Karşıtı Kanunlar 47
2.3.1 Irkçılık 51
2.4 İkinci Dünya Savaşı ve Hitler'in Dış Politikası 53
2.4.1 Soykırım ve Musevilerin Koşulları 56
2.4.2 Soykırım Alanları 57
2.4.3 Nihai Çözüm 62
3 ATATÜRK DÖNEMİ VE YAHUDİLER 65
3.1 Atatürk ve Museviler 65
3.2 Ulusçuluk Rejimi 67
3.2.1 Dil Devrimi'nin Musevilere Etkisi 69
3.3 Türkiye'ye Sığınan Musevi Bilim Adamları 71
3.4 İkinci Dünya Savaşı Türkiye'nin Politikaları 75
3.4.1 Savaşa Doğru Türkiye'nin Durumu 75
3.4.2 Türk-Alman İlişkileri 77
3.4.3 Türkiye'nin Savaş Dışı Kalma Çabaları 79
3.4.4 Varlık Vergisi 84
3.5 Trakya Olayı ve Türkiye Hükümetinin Tepkileri 93
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 96
4 FRANSA ARŞİVİ BELGELERİ VE T.C. VATANDAŞI YAHUDİLERİN DURUMU İNCELENMESİ 96
4.1 İkinci Dünya Savaşı ve Fransa Vichy Hükümeti 97
4.2 Fransa'da Türkiyeli Yahudiler 98
4.3 Fransa'nın Göçmenlere Karşı Politikası 100
4.4 Vichy Hükümetinin Musevilere Karşı Alınan Uygulamaları 105
4.4.1 Fransız Kampları ve Türk Museviler 111
4.4.2 Tutuklanan 113
BEŞİNCİ BÖLÜM 121
5 YAHUDİLERİN nazizm batı baskısından kurtulmasında TÜRKİYE'NİN ROLÜ 121

5.1 Türk Diplomatların Yahudilerin Kurtarma Çabaları 121
5.1.1 Fransa'da Türk Diplomatları 122
5.2 Muntazam ve Gayr-I Muntazam Türk Vatandaşı 129
5.2.1 Vatandaşlık Sorunu 133
5.3 Türk Yahudilerin Türkiye'ye Dönmeleri 137
5.4 İstanbul'daki Yahudi Teşkilatları 139
5.5 Yasadışı Göç 143
5.5.1 Deniz Yoluyla Göç 146
5.6 Musevilerin Filistin'e Yahudi Göçü 150
5.6.1 Türkiye ve Filistin'de Yahudi Göçü Meselesi 151
5.7 Yabancı Uyruklu Göçmenlere Karşı Alınan Tedbirler 152
ALTINCI BÖLÜM 156
6 SAVAŞ SONRASI YILLARI (1946-1950) 156
6.1 İnsan Hakları 158
6.2 Soykırım Suçu 160
6.3 İsrail Devleti'nin Kuruluşu 161
6.3.1 İsrail'e Göç Hareketi 162
6.4 Dünya'da Musevilerin Nüfusu 163
6.4.1 Türiye'de 165
6.4.2 Filistin'de 166
SONUÇ 169
KAYNAKÇA 171
EKLER 183
ÖZGEÇMİŞ 197

ÖNSÖZ

Bu tez altı ana bölümden oluşmaktadır. Tez konusu çalışmasında daha iyi izah emek için kavramlardan başlayarak ve objektif bir metnin ele alınmasına çalıştım. 15 yüzyıldan beri Museviler Avrupa ve Rusya ülkelerinden dini ve ekonomik nedenlerden dolayı dışlanmıştır. Birinci bölümde genel hatlarıyla baskı ve kıyıma uğrayan Museviler Osmanlı Devleti'ne göç etmeye başladı. Avrupa'ya kıyasla Osmanlı Devleti'nde yaşayan Gayrimüslim azınlık gruplarına herhangi bir ayrım yapılmaksızın müsamaha gösterilmekteydi. Yasal düzenlemeler sırasında azınlıklar birçok ayrıcalık kazanmıştı. Bu açıdan Musevilere de sosyal haklar, din ve yaşama özgürlüğüne sahip olma fırsatı verildi. Bununla birlikte Siyonizm tehlikesi algılaması nedeniyle II Abdülhamit döneminde Musevilerin Filistin'e göçünü engelleyen hukuki düzenlemeler ile Filistin arazisi Yahudiler mülk sartışına engellemişti.

Tezin ikinci bölümünde, 1930'ların başında Avrupa'da yaşayan birçok Musevinin Nazi Almanya'sında baskıdan muzdarip oldukları için Avrupa'yı terk edip Türkiye'ye sığınmaya başladıkları konusu irdelenmektedir. 1933'te Avrupa'daki Yahudi aleyhtarlığı Almanya'da Adolf Hitler'in Nasyonal Sosyalist Partisinin iktidari ile başlamıştı. Nazizm'in ırk teorisi'ne göre Alman Ari ırkının üstünlüğü Musevi ırkının tehdidi altındaydı. Bu tehdidi ortadan kaldırmak maksadıyla Musevilere tanınan hakları sınırlamk için bir dizi tebirler uygulamaya koyuldu. Mal varlıkları müsadere edildi. Daha sonra şiddeti artan Nazi politikasıyla Yahudiler toplama kamplarında tutuklanarak kitlesel halde öldürüldü.

Üçüncü bölümde; Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerine göre bütün ayrımcılıkların reddedildiği ve Türkiye'de yaşayan tüm Gayrimüslimlerin devletin etrafında bir ulus olarak birleştirilmeye çalıştıdığı fakat 1930'ların başında Avrupa'daki antisemitizmin Türkiye'ye az da olsa yansıması ve bu nedenle azınlıklarla ilgili olaylarla uğraşıldığı görülmekte, bilhassa 1934'te Trakya'daki olayların Musevilere yönelik baskıyı artırdığı anlaşılmaktadır. Türkiye hükümeti bu olaylara karşı şiddetle hareket etmiş ve provokatörle tutuklanıp hapsedilmişti. Daha sonra ise Türkiye İkinci Dünya Savaşı Savaş sırasında tarafsızlık politikasını sürdürmeyi başardı. Savaş yıllarının olağanüstü koşulları altında bütün vatandaşlarını kapsayan Varlık Vergisi Kanun'u çıkarmış bu çerçevede azınlıklar da ilgilendiren bu kanununun uygulaması ile

meşgul olunması teması işlenmiştir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin bu politikaları ve antisemitizmin yansımalarını ortaya koymaktadır.

Dördüncü bölümde; Fransa'nın İkinci Dünya Savaşı Savaş sırasında Alman tarafından işgal edilmesi Fransa'da yaşayan Türk Museviler için önemli bir dönem olduğu, çünkü savaş sırasında Fransa'da çalışan Türk diplomatların binlerce Türk Musevi'yi kurtarmak için büyük gayret gösterdiği, Ankara hükümetinin Musevileri kamplara gönderilmekten ve öldürülmekten kurtarmak için çeşitli önlemler aldığı ve yasal düzenlemeler yaptığı konusu ele alındı.

Beşinci Bölümünde; Musevilerin Türkiye üzerinden Filistin'e geçiş vizesi meselesi ve yasadışı yollardan Türkiye üzerinden Filistin'e gidecek olan Musevi göçleri sorununa dikkat çekildi. Son bölümde ise, İkinci Dünya Savaşından sonra, İnsan Hakları ve İsrail Devleti'nin kuruluşuna temas edildi.

Bu çalışmanın hazırlanmasında Türkiye'nin kütüphanelerde (Ankara Milli Kütüphanesi, İstanbul Beyazit Devlet Kütüphanesi ve İBB Atatürk Kitaplığı), Ankara Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve Fransa'nın (Paris Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi, Paris Milli Arşivi, Paris Emniyet Müdürlüğü Arşivi, Paris Çağdaş Yahudi Belgelenme Merkezi, Drancy Yahudi Belgelenme Merkezi ve Paris Yahudi Tarih Müzesi Kütüphanesi'nde) ilgili birincil elden belgeler kullanılmaya gayret edildi. Dolayısıyla Fransızca kaynaklar biraz ön plana çıkmış oldu.

Doktora tezi çalışması boyunca bana destek olan ve yol gösteren Hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali KARACA'ya teşekkürlerimi sunarım. Önerileri ve yardımlarını esirgemeyen Fransa Paris 8 Üniversiesi Yahudi Araştırmaları ve İbranice Bölümü hocası Prof. Dr. Gidéon KOUTS'a, görüşleri ve tavsiyeleri ile katkı sunan Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Tarih Bölümü Başkanı Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU ve Prof. Dr. Vahdettin ENGİN, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü mensupları Ali Murat Balkan ile Demet Demirtaş'a ayrı ayrı teşekkür ederim. Çalışmalarım boyunca maddi ve manevi destekleriyle eşim Welid AHMED'e sonsuz teşekkürler ederim. Her daimî teşviklerini esirgemeyen annem, babam ve oğlum HOUSSEM'e en kalbi teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Giriş ve altı bölüm oluşan bu çalışmanın kronolojik çerçevesi Hazar Devleti'nden 1950'ye kadar bir dönem kapsamaktadır. Bilindiği üzere 1492 yılında İspanya'dan sürülen Yahudiler Osmanlı devletine sığınmış oldukları gibi yine 1930'lu yıllardan İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Avrupa Yahudileri baskıdan kaçarak Türkiye'ye yerleştiler. Avrupa'da artan antisemitizm 1934 yılında Türkiye'de yaşanmamakta, Türkiye yönetimi Yahudilere karşı olumlu bir tutum izlemekteydi. Söz konusu İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın bir kısmı Nazi Almanya'sı tarafından işgal edilmiştir. Türkiye, Fransa'da yaşayan Türk Musevileri veya Türk kökenli Musevileri kurtarmada önemli bir rol oynamıştır. Türk Musevileri kurtarmak için Fransa'daki görev yapan Türk diplomatlar Ankara hükümetinin bağlantıları ve talimatları ile müdahale etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Musevi, Yahudi, Nazi, Hitler, Vichy, Büyükelçilik, Fransa, İkinci Dünya Savaşı, Filistin.

ABSTRACT

The chronological framework of this thesis which consists of an introduction and six chapters covers the period from the Caspian State to 1950. Thousands of Sepharadic Jews had been expelled from Spain in 1492 taken refuge in the Ottoman State where the exiles were welcomed. Again from the 1930's until the end of the Second World War, many European Jews who had fled from Nazi persecution succeded in escaping to Turkey. The rise of anti-Semitism in Europe was reflected in Turkey. The Thrace incidents of 1934 are considered to be examples of descrimination. However, Turkey's government adopted a positive attitude towards the Jews. During the Second World War a part of France was occupied by Nazi Germany, as a result the Turkish government played an important role to save Turkish Jews or Turkish descent Jews who were living in German-occupied France and were also subjected to Nazi persecution. In this context, the Turkish Diplomats in France spent a good deal to rescue them from being killed, all along with instructions from Ankara government which took various measures and legal regulations to repatriate their Jewish citizens.

Key Words: Nazi, Jews, Hitler, Vichy, France, Citizenship, Palestine, Second World War, Immigration, Minorities

KISALTMALAR

ABD Amerika Birleşik Devletleri

AİHS Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

BM Birleşmiş Milletler

CIA Central Intelligence Agency

CHP Cumhuriyet Halk Partisi

DP Demokrat Parti

NSDAP Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi

SSCB Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM Türkiye Büyük Millet Meclisi

age adı geçen eser

agm adı geçen makale

agb adı geçen belge

GİRİŞ

KAVRAMLAR

Sami kavmından olan Museviler binlerce yıllık tarih boyunca çeşitli isimlerle tanınmaktadır. Bunlar: İbrani, İsrail, Musevi ve Yahudi'dir. Bu isimler aynı milletin farklı dönemlerde aldığı adlardır. [1] Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa milletinden bahsederken üç değişik isim kullanır: Beni-İsrail veya İsrailoğulları, Ehl-i Kitap ve Yehud.[2] Sami kavimlerden biri olan İbraniler, İsrail ve İsrailoğulları olarak da bilinir. Onların bir ırkı ve bu ırkın ait olduğu dini inançları vardır.[3]

İbraniler

İbrani terimi İbranice'den gelir. İbri ve Hibri kelimeleri geçit demek olan Eber kelimesinden türemiştir. Bu kelime "A'bere" olarak Arapçadır. Bununla birlikte "İbri" ya da "Hibri" kelimeleri M.Ö.14.yüzyılda Filistin'de görülen göçebe bir halkın adıdır. Ayrıca İbrani tarihi 'Irmağın öteki yakasındaki insanlar' anlamına gelir. Bu terim önceden Fırat nehri için kullanıyorsa da daha sonra 'Şeria nehri' için kullanılmıştır. Çünkü Hz. İbrahim Museviler ile beraber Fırat nehri'nin karşı kıyısına geçerek ve orada nesiller artmıştır.[4]Aslında İbrani kelimesi Şem'in torunundan ve "Eber"den geldiğini idiaa edenlerde vardır. İbraniler esasen göçebe idi. Dini hikâyeler Hz. İbrahim'ın Mısır sınırında yerleşen ve daha sonra Filistin adı verilen Kenan'a göçünü anlatmaktadır.[5] Musevilere göre İbrani kelimenin kökeni Hz. İbrahim'in atalarından Musevi ifade etmek için kullanılan en eski kavramlardan biri olarak görülmektedir.[6]

İsrail ve İsrailoğulları

İsrail ismi ilk olarak İsrail'in kabile birliğine, daha sonra Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın döneminde hüküm süren krallık devleti'ne verilmiştir.[7] Kutsal Kitap'ta

[1]Ahmet Almaz, Pelin Batu, Geçmişten Günümüze Yahudilik Tarihi, Noktakitap, 1bs, İstanbul 2007, s.21.
[2] Fuat Aydın, *Yahudilik*, İnsan Yayınları, 2.bs. İstanbul 2010, s.14.
[3] Hassan Akay, İslam Terimler Sözlüğü, İslam Bilgi Merkezi, İstanbul 1991, s.20.
[4]Ahmet Almaz, Pelin Batu, s.21.
[5] Gelişim Genel Kültür Ansiklopedisi, C.6, Tarih ve Kültür 1, Gelişim Yayınları, İstanbul 1976.s.40.
[6] Fuat Aydın, s.11.
[7]Ahmet Almaz, Pelin Batu, s.22.

İsrail tabiri Hz. Yakub'a sonradan verilmiştir.[8] Kutsal Kitaplara göre Yahudi kelimesi Hz. Yakub ile eşi Lea'nin oğulları Yehuda isimden türetilmiş, sonradan bu deyim bir milletin dinine isim olan Yehudi kavramına dönüşmüştür. Fakat Yakub'un ikinci adı İsrail'dir, bu nedenle Yakub'un sülalesinden gelenlere daha sonraki dönemlerde Beni-İsrail veya İsrailoğulları adı da verilmiştir.[9]İsrailoğulları, Hz. Yakub'un oğullarından en büyüğü Yuda ya da Yahuda adına izafeten, Hz.Yakub'un tüm oğullarına ve onların torunlarına bu isim verilmiştir. [10] İsrail sözcüğü bir ırk çağrıştırmasından dolayı 19.yüzyılda Avrupalı ve Kuzey Afrikalı Museviler Yahudi kelimesini yerine İsrail kelimesini benimseyerek kendilerini ifade etmek için İsrail tabirini kullanmışlardır.[11] Bu sözcük tıpkı İslam sözcüğünün bütün Müslümanları tabir etmesi gibi, İsrail sözcüğü de bütün Museviler için kullanılmaktadır.[12]

Yahudi

Kuran-ı Kerim'de A'raf suresi 7/156 da değinilen Yahudi kelimesi "dönmek ve tövbe etmek" anlamına gelen, 'Hade' adından türetilmiştir. Yahudilere verilen bu ad, Hz. Musa'nın Allah'a seslendiği: "Bizim için dünyada da ahirette de iyilik yaz. Doğrusu biz sana dönüp yalvardık" şekilde bir duadan ibarettir.[13] Yahudi kelimesi Hz. Yakub'un oğlunu Yehuda ve onun torunlarından gelen on iki İsrail boydur. Hz. Yakub'un üçüncü karısı Rahel'in dördüncü oğluna koyduğu addır. Önceleri sadece Hz. Yakub'un soyundan gelenlere verilen bu ad daha sonra bunu bütün İsrailoğulları taşımışlardır.[14]

Yahudi kelimesi İbranice olarak Yehud'a dayanıyordu. Ayrıca Yakub oğlu Yehuda'nın soyunu kabile adını tanımlamak için kullanılmıştır. En geniş kabile olan Yehuda kabilesi Filistin'in güneyindeki bulunduğu bölgenin adı olarak da kullanıyordu. Hristiyan çevrelerinde Yahudi ismi uzun süre olumsuz bir anlamda kullanıldı. Bu nedenle 19.yüzyılda Avrupalılar Yahudi, İbrani ve İsraelite tabirlerini tercih ederler, Türkler ise Musevi kelimesi kullanılmıştır.[15]

[8] Fuat Aydın, s.12.
[9] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, C.1, İstanbul 1999, s.241.
[10] Hassan Akay, s.70.
[11] Fuat Aydın, s.13.
[12] Klaus J. Herrmann, "Siyasal Siyonizm ve Anti-Semitizm Üstüne Tarihsel Perspektifler", Siyonizm ve Irkçılık, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, N.511, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982, s.227.
[13]Ahmet Almaz, Pelin Batu, s.23.
[14] Mustafa İslamoğlu, Yahudileşme Temayülü, Düşün Yayıncılık, 17.bs, İstanbul 2010, s13.
[15] Salime Leyla Gürkan,."Yahudilik", *İslam Ansiklopedisi, C.43,* İstanbul 2013, s.182-183.

Yahudiler, Musevi Mi?

Musevi kelimesi Hz. Musa'ya bağlı olanları ifade etmektedir. Din Hz. Musa'ya indirildiği için Yahudilik ve Musevilik de söylenebilir.[16] Yahudilik bu dine Hz. Musa'ya bağlı Musevilik ait olanlara da Yahudi, Musevi veya İsrailoğulları söylenebilir.[17] Musevi bir iyilikten Yahudi kötü algısına doğru ilerleyen istenmeyen bir görüntü tarif edildiğinde, bazı onur kırıcı kavramalar kullanılmıştır. Bugün Yahudi ve Musevi adlarını kullanım şekli uygunluğu, birçoğu toplumun algısına göre belirlememiştir.[18] Yahudiliğin kimliği ırk, Museviliğin de dini vurguladığı anlayışına ilişkindir. Bu açıdan, İstanbul'daki 500.Yıl Vakfı başkanı Naim Güleryüz, Yahudilik sözcüğünü Museviliğe tercih ettiğini, bu ifadenin sürekliliği ve anlamı nedeniyle kimliğini değiştiremeyeceğini açıkladı. Eğer bir Yahudi gelecekte dinini değiştirirse Museviliğini ve köksel kimliğini kaybetmeyeceğini belirtti. Buna ek olarak, gazetici ve akademisyen olan Soli Özel de bu mücadeleye rağmen sözcüğün anlamını değiştirmediği bilhassa İslamcı basında daha özenli olmak isteyenlerin Musevi sözcüğü kullanmaya çalıştığnı belirtmiştir. Ayrıca, Türk Musevi cemati başkanı olan Silviyo Ovadaya bu farklılığa sebep olan durumu örnekler şöyle açıkladı:

> "Saf ırk yoktur, İsrail'deki Diaspora Müzesi'ni ziyaretinizde bir isveçli Yahudi ile bir Fas Yahudisi'nin birbirine hiç benzemediğini görürsünüz. Türkçede bu kullanım dili zenginleştirmek amacıyla değil, Yahudilik kelimesinin önüne kötü sıfatlar eklendiği için Musevi kelimesi daha yumuşatılarak kullanıldı, her ikisi de kullanabilir."[19]

Günümüzde dünya antisemitizm ve siyonizmi tercihle bazıları Arap yanlısı diğerleri İsrail yanlısı olmayı tercih ederek iki kısma ayrılmıştır: İsrailoğulları, İsraelite ve Yahudi kelimeleri tümü aynı anlamına gelir. Mesela Fransızlar Yahudi sözüğünü kaba bularak bu yüzden Yahudiler yerine İsraelite diyorlar.[20]

[16] Ahmet Almaz, Pelin Batu, s.23.
[17] Erdoğan Baş , Salih İnci, *Yahudilik Hristiyanlık ve İslam*, Erkam Yayınları, İstanbul 2017,s.57.
[18] Malike Bileydi Koç,"Atatürk'ün Vatandaşlık Anlayışı ve Günümüzde Yahudiler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXVIII, Sayı 84, Atatürk Araştırma Merkezi Ankara, 2012, s.5.
[19] a.g.m., s.18.
[20] Vercos ve Olga Wormser-Migot, Assez Mentir, Éditions Ramsay, Paris 1979. s.37.

MUSEVİ GRUPLARI

Osmanlı musevileri diğer gayrimüslim topluklar Ermeniler ve Rumlar aksine tek ve birleşik bir ulus bünyesine sahip değillerdi. Fakat çok çeşitli alt gruplara bölünmüşlerdir. Osmanlı devletinde yaşayan dört ayrı Musevi cemaati bulunmaktaydı. İlki Bizans döneminden beri Anadolu'da yaşayan Museviler Romanyotlar idi. Bunlar "Rabbani" ve "Karay" olarak ikiye bölündü. Diğer grupları ise Orta, Kuzey ve Batı Avrupa ile Rusya'dan gelen "Aşkenazilar", İspanya ve Portekiz'den "Seferadlar" ve Arapça konuşan Musevilerin "Musta'rabalar" idi. Bununla birlikte İtalyan Museviler ve Arami dili ile Kürtçe konuşan Museviler diğer topluluklardan daha az sayıda bir grup ve ayrı olarak yaşamaktadır.[21]

Romaniyotlar

Bizans ve Roma zamanlarında yaşayan Musevilere Yunanlılar 'Griego', Romalılar ise "Romanyot" diyordu. Tek ve birleşik bir Osmanlı Musevi cemiyetinin kurulması büyük bir sorun olduğundan Romanyot Haham'nin ölümünden sonra Osmanlılar hahambaşı 19.yüzyıla kadar atamadan vazgeçtiler. Ayrıca Osmanlı Musevileri kendi kendini yönetme ve Osmanlı yöneticileri ile arada herhangi bir resmi lider olmadan ilişki kurmayı kabul etmişlerdir.[22] İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı yönetiminde bulunan en eski ve ilk Musevi topluluklarından biri Bizans Musevileri Romanyotlar idi.[23] Bunlar Anadolu'nun batı kısmın ile İstanbul ve Balkan şehirlerinin bir kısmın yaşıyorlar ve Yunan dili konuşuyorlardı.[24]

Aslında Bizans döneminde de bilhassa Konstantinopolis ve dolaylarınada yaşayan iki farklı Musevi topluluğu bulunmaktaydı. Genel adı Romanyot olan bu Museviler "Rabbani" ve "Karay" olmak üzere iki ayrı topluluğa ayrılmışalardı. [25]Son Bizans İmparatorluğu döneminde Romanyot Musevileri Konstantinopolis'teki Hahambaşı Muses Capsali 15.yüzyıl sonlarında bütün Musevilerin ve hahamların lideri olarak atandı. Diğer Romanyot Haham Elijah Mizrahi görevine ölümüne kadar devam etti. Fakat kimse Osmanlı Musevilerini, Müslüman ya da Hristiyan liderlerin hüküm

[21] Yasemin Avcı, "Tanzimat Reformları ve Osmanlı Yahudi Toplumu", *Kök Araştırmalar*, Köksav, C.II, Sayı 2, Ankara, 2000, s.122.
[22] Stanford Shaw, *Osmanlı İmparatorluğ'unda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, çev. Meriç Sobutay, Kapı Yayınları, 1 bs, İstanbul 2008, s.10.
[23] Salime Leyla Gürkan, s.193.
[24] Önder Kaya, *Tanzimat'tan Lozan'a Azınlıklar*, Yeditepe Yayınevi, 2.bs, İstanbul 2005, s.54.
[25] Hakan Alkan, *500 Yıllık Serüven Türkiye Yahudileri 1*, Günce Yayınları, 1 bs, Ankara 2000, s.111.

ettiği gibi yönetemedi. Çoğu dini gelenekler ve uygulamalar da dinsel hiyerarşi bulunmakta, en iyi koşularda da kültürel ve dini farklılıklarından dolayı diğer hahamlar Musevi hahambaşına itaat edemezlerdi.[26]

Sefaradlar

Sefarad, İspanya ve Portekiz'den kaçan ve Akdeniz bölgesine bulunan Musevilere verilen İspanyolca bir adıdır. Bunlar dil ve birçok gelenekten dolayı Aşkenazilardan ayrılırlar. 1492'de İspanya'dan gelen Sefarad Musevi göçmenleri İtalya'ya, Balkanlar'a ve Osmanlı topraklarına yerleşmişlerdi.[27]

1492'de İspanya ve 1496'da Portekiz'den sınır dışı edilen Sefaradlar Osmanlı devletinde sığındılar. Sefarad denilen bu grub küçük bir topluluğu temsil ediyordu.[28] Osmanlı devletin sığınan Sefarad Musevileri 16.yüzyıl boyunca din, bilim ve kültürde dünya Museviliğinin hükümdarı olarak yükselmiştir.[29] Bu tarihte Osmanlı devletinde bulunan Sefarad Musevileri yaklaşık iki yüz bin kadardı. Osmanlı devletinin höşgörülü siyasetinde çok rahat yaşıyorlardı. Ticaret, doktorluk ve tercümanlık gibi işlerde bulunmaktadırlar. Bazı Sefarad Musevileri ise Kuzey Afrika yoluyla Filstin'e ulaşmıştı.[30]

Aşkenaziler

Batı ve Doğu Avrupa'daki zulümden kaçan ikinci grub ise, Aşkenazi Musevileri denir.[31] Almanya ve Fransa kökenli Musevileri Aşkenazi'dir. Bu grup 15.yüzyıldan itibaren Osmanlı topraklarına göç ettiler.[32] Hem de önemli bir Karai topluluğu içine Alman ve Doğu Avrupa kökenli Aşkenaziler ile Franko denilen İtalyan Aşkenazileri yerleştirildi.[33]

İkinci Dünya Savaşı sırasındaki soykırımına uğrayan Musevilerin çok büyük bir kısmı Aşkenazilerden oluşmaktaydı. Yine İsrail'e ilk göç edenlerin büyük bir kısmı da

[26] Stanford Shaw, s.10.
[27] Ömer Erdoğan, s.149.
[28] Önder Kaya, s.54.
[29] Salime Leyla Gürkan, s.193
[30] Ömer Erdoğan, s.149.
[31] Stanford Shaw, s.10.
[32] Önder Kaya, s.54.
[33] Salime Leyla Gürkan, s.193

Aşkenazi kökenli idi. Ayrıca günümüzde dünya Musevi nüfusunun büyük çoğunluğu Aşkenazi kökenden gelmektedir. Türkiye'de az sayıda Aşkenazi Musevileri bulunmaktadır.[34]

Mustaribe

Orta Doğu'da İslam hâkimiyeti altında olanlarına Musta'riba (Arapça konuşan Yahudiler) denirdi.[35] Osmanlı devletinde yaşayan son büyük Musevi topluluğu da Osmanlıların Mısır ve Cezayir'ı ele geçirmeleriyle Osmanlı hikamiyetine giren Mustaribe'dir. Bu grup Arapça konuşmaktadır. Bu sebeple kendilerinden Araplaşmış anlamına gelen Mustaribe şekinde bahsedilmektedir.[36]

KÜLTÜREL AYRIŞMA

Filistin geleneğine dayanılarak Aşkenazi yapısı Roma yoluyla Orta Avrupa'ya oradan da Doğun Avrupa'ya yayılmış Musevilerdir. Sefarad Museviliği'nde ise yapılandırması Babil devam ediyordu. Daha sonra, İspanya, Portekiz ve Kuzey Afrika kökenli Musevileri ortaya çıkmaktadır.[37] Orta ve Doğu Avrupa'dan 14.yüzyılında göç eden Aşkenaziler Yiddiş dili olan Almanca ve İbranice'nin karışımı bir dil konuşmaktaydı. Batı Avrupa'dan göç eden Sefarad Musevileri eğitim ve öğretim açısından yetersiz sayıda ve zayıflardılar. Bu sebeple onların farklı ayrı dini gelenekleri ile beraber ana Musevi gruplardan biri olarak özerk yaşmaktadırlar.[38]

Yine de Avusturya ve Almanya'dan gelen Aşkenaz Musevileri ile Rusya kırsal kesimi ve Polanya'dan gelmiş Aşkenazlar arasında iyi eğitim ve sermaye birikimi açısından farklılık bulunmaktaydı. Bunun nedenlede ayrı yaşıyorlardı. Fakat Aşkenaz-Sefarad'ın ayrılması dine ait geleneklerde ve uygulamaları değil dinin özüyle bir ilgisi olmayan geleneklerin bir sonucuydu. Bunun sebebi ise Musevilerin çeşitli ülkeden göç ederken bu ülkeleride edindikleri alışkanlıkların belirgin olması söylemektedir.[39]

---

[34] Ömer Erdoğan, s.151-152.
[35] Stanford Shaw, s.10.
[36] Önder Kaya, s.55.
[37] Salime Leyla Gürkan, s.192.
[38] Hakan Alkan, s.111.
[39] a.g.e., s.118-119.

Ayrı kökenlerden gelmiş ve farklı dilleri konuşan, farklı gelenek ve ibadet biçimine sahip Musevi cemaatlerin her biri kendi hahamlarının önderliğinde örgütlendi.[40] Her biri kendini diğerlerinden daha üstün görünüyordu. Her biri de ayrı yöntemde ibadet ediyordu. Musevi hukuklarını farklı yorumlama vardır. Her cemaatin ayrı oruç anlayışı vardı dolayısıyla onları birleşmek mümkün değildi. Bu farklılıklara rağmen ilkin Sultanlar Musevilerin diğer gayrimüslimler gibi homojen bir topluluk olduğunu düşünüyorlardı. Dolayısıyla tıpkı İslam'a ilgili konuların Şeyh-ül İslam'a, Yunan, Slavlar ve Ermenileri ilgili konuların Patriğine bağlı olması gibi Musevileri de tek bir hahambaşı yönetimi altında toplamaya çalışıyorlardı.[41]

Etnik sınıflandırmaya göre, Aşkenaziler Avrupa, Amerika, Australya ve Güney Afrika Cumhuriyeti Musevilerdir. Seferadlar ise, Türkiye, Fas, Cezayir ve Tunus Musevierdir. Mizrahim Musevileri Irak, Suriye, Lübnan, İran, Yemen, Etiyopya, Kafkas, Kürt ve Hintler'dir. Ayrıca az sayıda Karay Musevileri de vardır.[42] Bu farklı gruplar ayrı bölgelerde yaşıyordu. 1880'lerde Avrupa ülkelerindeki Musevilerin en çok yoğun nüfuslu bulunduğu bölgeler: Birincisi eski Avsturya-Macaristan İmparatorluğu ile eski Rusya Çarlığının Doğu Avrupa'daki sınır bölgesidir: Burada Baltık denizinden Karadeniz ve Azak denizine kadar uzanan Leningrat, Riga, Viyana, Rostow ve gibi kentlerle sekiz milyondan fazla Musevi vardı. İkincisi, Batı Avrupa'da Musevileri yoğunlaştığı bölgeler: özellikle Alman-Fransız sınır bölgesini içinde yer alır ve İngiltere'den Rhein nehirleriyle kadar uzanıp, İsviçre, Londra, Amsterdam, Anvers, Maien nehri üzerindeki Frankfurt, Nüremberg ve Zürih şehirleri kapsar. Musevilerin yoğun nüfuslu olduğu bir diğer bölge ise Akediz kıyılarına kadar uzanır ve Doğu'da Filistin Batı'da Fas, İskenderiye, Kahire, Trablusgarp, Tunus, Cibralto, Marsilya, Milano, Selanik, İstanbul, Hayfa, Tel-Aviv şehirlerini kapsamaktaydı.[43]

Temel olarak Musevi grupların iki farklı grup şeklinde sınıflandılmaktadır. Birinci grup Doğu Musevileri (Alman Musevileri veya Aşkenazi adıyla tanımlanır) ikinci grup ise Güney Musevileridir (Batı Musevileri veya Sefarad adıyla tanımlanır). Günümüzde Doğu Musevileri Polonya, Galizya, Macaristan, Avusturya, Almanya ile Kuzey Amerikalı Musevileri nüfusunun çoğunluğunu yüzde doksanı oluşturuyor. Onda

[40] Yasemin Avcı, s.122.
[41] Stanford Shaw, s.10.
[42] Salime Leyla Gürkan, s.196.
[43] M. Niyazi Erenbilge, "Dünyada ne Kadar Yahudi vardır?" *Bilgi Yurdu*, İdare Evi, Sayı, İstanbul 1939, s.679.

birini ihtiva eden Güney Musevilerine ise günümüzde Afrika, Balkan Yarımadası, İtalya, İspanya ve Portekiz Musevileri ile birlikte Fransa, İngiltere ve Hollanda Musevilerinin bazıları da dahıldır.[44]*

KUTSAL KİTAB DÖNEMİ

Üç büyük semavi dine: Museviler, Hristiyanlar ve Müslümanlara kitap indirildi.[45] M.Ö.13.yüzyılda doğan Musevilik kutsal kitablara dayanan diğer dinlerle mukayese edildiğinde, en eski bir dindir.[46] M.Ö.12.yüzyılda eski Filistin ve Ürdün Nehrilerin her iki yakasında kendilerine has yönetim ve siyasi yapıları bulunan on iki Musevi kabilesi, Hz. Davud ve oğlu Süleyman'ın himayesinde güçlü devletler kurdular.[47]

Hz. İbrahim'in torunu ve Hz. İshak'in oğlu Yakub'un dört farklı eşten 12 oğlu vardır. Bu on iki oğludan on iki farklı kabilelik İsrailoğulları ortaya çıkmıştır. Bunlar: Ruben, Şimon, Levi, Yehuda, İssakar, Zebulun, Dan, Naftali, Gad, Aşer, Yosef ve Bünyamin. Levi ve Yusuf kabileleri hariç her kabilenin kendi özerk arazisi vardı. Çünkü Leviler din işlerinden sorumlulu olup, her kabilenin din işlerini yürütmek için birkaç levili görevlendirişmiştir.[48] Kenan'da başlayan kuraklıktan dolayı Yahudiler Yakub ve diğer 12 oğlu ile birlikte onun himayesinde Mısır'da yerleştiler ve bunların torunları köleleştirildi.[49]

İsrailoğulları'nın Levi soyundan gelen Hz. Musa mucize yoluyla Mısır'dan çıkarılarak Sina dağından Allah ile ahidleşmişlerdi. Fakat İsrailoğulları Hz. Musa'nın döneminde Kenan bölgesine girmemişlerdi. Mısır'dan gelen bu ilk nesil Allah'a muhalafet yüzünden kırk yıl boyunca çöle mahkûm edilmişlerdi. Hz. Musa'nın ölümünden sonra önderlik Hz. Yeşu'ya verildi. Kenan topraklarını büyük kısmı Hz. Yeşu önderliğinde ikinci nesil İsrailoğulları tarafından ele geçirildi ve on iki kabile arasında bölündü. Bu taksim, en geniş kabile güneyde olan Yehuda, Bünyamin ve

---

[44] Theodor Fritsch, *Tarih Boyunca Yahudi Meselesi*, çev. Münir Abdurrahman, Akçağ Yayınları, Ankara 1972, s.26-27.
* daha bilgi için bkz, *Günther'in Rassenkunde des Jüdischen Volke.*
[45] F.E., Peters, *İbrahim'in Çocukları*, çev. Nurşan Üstüntaş, Neden, 1.bs. İstanbul, 2010, s.24.
[46] Erdoğan Baş, Salih İnci, s.76.
[47] İsmail Tokalak, *Yahudiliğin Kökenleri ve Kürsel Gücü*, Ataç Yayınları, İstanbul 2014, s.20.
[48] Ömer Erdoğan, s.159-160.
[49] Cohn-Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, çev. Bilal Baş, İz Yayıncılık, İstanbul 2011, s.20.

Şimon kabilesi ile kuzeyde Ruben, İssakar, Zebulun, Dan, Naftali, Gad, Aşer ve Menase'ne arasında yapıldı. Din adamı Levililler ise topraktan pay verilmeyen İsrailloğulları arasında yaşayıp ibadet hizmetleri yürütmekteydiler.[50]

Musevilerin Hz. Davud (M.Ö.1015-975) ve Hz. Süleyman (M.Ö.970-936) zamanında Kudüs alınıp başkenti yapıldı ve ülke en geniş sınırlarına ulaştı. Hz. Süleyman devrinde Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın kutsal mabedin ilk şekli kuruldu.[51] M.Ö.936'da Hz. Süleyman'nın vefatından sonra ülkenin kuzey ve güney toprakları arasında bir bölünme gerçekleşerek İsrail Krallığı kuzeyde ve Yehuda Krallığı Kudüs çevresinde kurulmuştur.[52] İsrail Krallığı M.Ö.721, Yehuda Krallığı 586'da tahrip ederek Kutsal tapınık yok edildi ve Yehuda Krallığın büyük bir kısmı sürgün edildi.[53]

Günümüzde bu kutsal mabedin Kudüs'teki bulunduğu yerde sadece 'Batı Duvarı'nın kaldığı bilinmektedir. Bu duvar 'Ağlama Duvarı' olarak adlandırılmaktadır. Burası Musevilerin kutsal bir ziyaret yeri olmuştur.[54] Sürgünden sonra Museviler Kudüs'e döndüler ve mabedi yeniden inşaa ettiler. Fakat M.S.70'de Museviler Roma devletine karşı isyan ettiler ve neticede İmparator Titus tarafından ikinci kez sürgüne gönderildiler. Kutsal mabedi yeniden tahrip edildi ve artık inşa edilmedi. İkinci sürgünden sonra Museviler yüzyıllarca dünyanın çeşitli bölgelerine dağıldılar.[55]

[50] Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *İslam Ansiklopedisi*, C.43, İstanbul 2013, s.189.
[51] Erdoğan Baş, Salih İnci, s.59.
[52] Mehmet Aydın, *Din Fenomeni*, Din Bilimleri, Yayınları, Konya 1993, s.90.
[53] Erdoğan Baş, Salih İnci, s.59.
[54] Seyyid Kutub, *Yahudi ile Savaşımız*, Çev. Abdülhamid Dağdeviren, Arslan Yayınları, İstanbul 1990, s.20.
[55] Erdoğan Baş, Salih İnci, s .60.

HAZAR DEVLETİ

Hazar, "kaz" kelimesinin köklerinden türetilen ve "gez" anlamına gelen bir Türkçe kelimedir. "Kazar", Anadolu Türkçesinde özgür olan ve bir yere bağlı olmayan bir göçebe demektir.[56] Hazar İmparatorluğu varlığının başlangıcından sonuna kadar farklı ırkı ve çok dinli oluşturmuştu. Hazar devleti Göktürkler diğer Türk ve Türk olmayan toplulukların bulunduğu bir bölgede kuruluyor.[57] 6.yüzyılın ikinci yarasında Hazar Devleti Türklerin hükümdarı İştami Kağan tarafından Batı Göktürk Kağanlığı'nın bir halifeydi. Kağanlık hem Ortak Türk dili hem de Oğur ya da Bulgur lehçesi konuşan Türkleri içeriyordu.[58] Hazarlar 7.ve11.yüzyıllar arasında Karadeniz ve Kafkas dağlarının kuzeyinde ile İdil (Volga) nehri dolaylarında yer alan bir Türk devletidir.[59]

Bizans İmparatoru, Heraklius döneminde (640-641) İmparatorluğunun sınırları içinde yaşayan bütün Musevilere Hristiyanlığa dönmelerini emretti. Bunun ardından İmparator III. Leo döneminde (722-723) yine Museviler Hristiyanlığı kabul etmeye zorlandılar. Neticede Bizans İmparatorluğu'nun antisemitik politikası yüzünden Museviler Hazar devleti daha güvenli bölgelere göç ettiler. Sonraki yıllarda da bu Musevilere karşı Bizanslar tarafından baskılar devam ettirildi.[60] 965'ten sonra Hazarların bazıları Kırım'a, diğerleri Hazar Devletini ile Kafkaslar arasındaki kalan bölgeye burada bir süre varlığını sürdürdüler. Bu bölgeye çeşitli Türk boyları tarafından işgal edilmesi Peçenek, Oğuz, Kıpçaklar yerleşip Selçukların hâkimiyetini altında girmişlerdi.[61]

Kıpçaklar

Türk boyu olan Kıpçaklar, Orta Asya'da İrtiş ırmağı havasında yaşarken, 11.yüzyılın ortlarında batıya doğru göç edip Güney Rusya'daki bozkırlarını işgal etmişler, burada bulunan "Uz (Oğuz)", Türk ve Peçenek boylarını daha batıya ve güneye itmişlerdi.[62] Hazar asıllı olan büyük çoğunlukla Kıpçakların farklı bir lehçesini

[56] Ömer Erdoğan, s.179-180.
[57] Osman Karatay, *Hazarlar*, Kripto, 1.bs, Ankara 2014, s.25.
[58] Peter B. Golden, "Hazarlar ve Musevilik", *Hazarlar ve Musevilik*, hzl. Osman Karatay, Karam Araştırma ve Yayıncılık, Çorum 2005, s.23-24.
[59] Ahmet Taşağıl, "Hazarlar", *Islam ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, C.17, İstanbul 1998, s.116.
[60] Kevin Alan Brook, *Hazar Yahudileri,* çev. İsmail Tulçalı, NoktaKitap, 1.bs, İstanbul 2005, s.199-200.
[61] Mualla Uydu Yüce, "Hazar Hakanlığı", *Türkler*, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.453.
[62] *Türk Ansiklopedisi*, C.22, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975, s.39.

konuşan ve ait oldukları mezhebin ismiyle anılan Karay cemaati yüzyıllardır Kırım'da varlığını devam ettiriyordu. Hazar devleti'nin yıkılmasından sonra bazı Musevi Hazlar Kıpçaklar tarafından Rusların içine sürüldüler. Bu Hazar musevileri sonunda Hristiyanlığı kabul ettiler. Hristiyanlığı kabul etmeyenleri bu nedenle Ruslar tarafından Hristiyanlığı kabul etmeye zorlandılarsa da Museviliklerini uzun süre gizli tutuyorlardı.[63] Kıpçaklar Rus bozkırlarını ele geçirdiltikten sonra 1088'de Peçenekler'le birlikte Bizans'a isyan ederken Edirne'yi muhasara edip 1083-1096 ve 1109-1114 yıllarında Bizan'sa karşı hareket ettiler.[64]

Kırımçaklar

Kırımçaklar, Türk dünyasında Musevi olmaları yönüyle Karaim Türkleri ile birlikte dikkat çekmektedirler. Kırımçakların Kırım'da Karaim ile birlikte yaşadığı için birbirleriyle karıştırdığı görülüyor. Bugün bölgede yaşayan Musevi Türklerin 10.yüzyılın sonunda Hazar'ın dağılmasından sonraki gruplar olduğu düşünülmektedir.[65] Aslında Kırımçak Kırım yarımadasındaki Belogorsk ve Simferopol şehirlerde bulundukları Musevilere verilen ad idi. Bunlar günümüzde Kırım Tatarcası yerini Rus dili kullanmaktadırlar.[66]

Kırımçaklar, Hazarların soyundan gedikleri düşünülmektedir. Bunlar İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Kırım'da yaşayan Musevi inancına ait olan Türklerdir. Günümüzde bu Türk topluluğun nüfüsu azalıyor.[67] Kırımın 1941 ve 1942'de Alman işgal sırasında Kırımçakların yüzde yetmişi yok edildi. Geriye kalanlar bugün Kırım, Rusya, İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri'de (ABD) yaşıyorlar ve Kırım dilini unutmuşlardır.[68]

Karaimler/ Karaylar

Eski sovyetler Birliği batı kesiminde iki Türk toplumu yaşıyordu. Gökoğuz ve Karaim Türkleri denilen bu gruplardan Karaimlerin nüfusları çok azdır. Gökoğuzlar Moldova Cumhuriyeti'nin güney bölgelerinde, Ukranya ve Orta Asya'da

[63] Ömer Erdoğan, s.184-185.
[64] Mualla Uydu Yücel, s.420.
[65] Ismail Doğan, "Kırımçaklar", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 20, Ankara 2002, s.790.
[66] *Türk Ansiklopedisi, C.22*, s.65.
[67] *Türkler*, C. 1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.226.
[68] Kevin Alan Brook, s.428.

yaşamaktadırlar. Karaim Türkleri Müseviliği din olarak kabul eden bir Türk topluluktur. Ukranya Cumhuriyeti ve Litvanya'da ikamet ettikleri bilinmektedir. Karaimce resmi dil kabul edildi. Fakat büyük çoğunluğu ana dil olarak Rusça konuşmaktadır.[69]

Karaim isminin hem tekili hem de çoğulu farklı dillerde çeşitli biçimlerde kullanılmaktadır. İbranice'de 'Karai, Karaim'; Arapça'da Karaii, Karraun'; Kuman-Kıpçak Türkçesi'nde "Karay ya da Karaylar", Rusça'da "Karaim" Fransızca'da ise 'Caraime' olarak söylenmektedir.[70] Karaim adı bütün araştırmacılar tarafından kabul edildiği gibi İbranice kökünden gelmiş ve "okumak" manasını ifadesi eder. İbranice'de "Karai"'nin çoğulu Karaim "okunuyor" anlamına gelmektedir. Ayrıca Karaim manası "sadece Eski Ahit'in Kutsal Kitabının okunması yetkisini kabul ederek" demektir.[71]

Bir inanç biçimi olan Karaim 8.yüzyılda Babil'de ortaya çıktı. 'Karaizm' olarak da adlandırılan bu mezhebin kurucusu Basralı Anan ben David'dir. 12.yüzyılda Anadolu'ya ve sonra Avrupa'ya yayılmıştır. Karaylar ve diğer Musevi mezhepleri arasındaki farkı yalnızca Tevrat'ı Musevilikte bir inanç ve hukuk kaynağı olarak kabul etmeleridir.[72] Kırım'da toplanan cemaate Kıpçaklardan ve Kalizlerden Museviliği kabul edenleri girmişlerdir. Böylece Kırım'da yeni cemaat yapısında Hazar asıllılar, Kıpçaklar, Kalizler boylarından insanlar ortaya çıkmıştır. Hazarlar Musevi mezhebi Karaim'in adını kabul ettiler. Bu nedenle bu topluluğa Karaim topluluğu denilmeye başlandı. 15.yüzyıldan sonra Karaim adı yoğun olarak kullanılır oldu.[73]

Karaim'in genel olarak Türk boyu olduğu ve 14.yüzyıldan önce Kırım'da yerleştiği Karaylerin yoğunluğunu genelikle Hazarların oluşturduğu tahmin edilmektedir.[74] 12.yüzyıldan sonra Karayların merkezi İran ve Mezopotamya'ya daha sonra Mısır ve Filistin'deki bilim merkezlerinin gerilemesiyle Bizans'a kaymıştı. İstanbul ve Edirne gibi şehirlerde de önemli topluklar ortaya çıktı.[75] Karay toplumundan bir kısmı 14.ve15.yüzyıllarda Litvanya ve Polonya'ya göç edip orada bir cemaat oluşturmuşlardı. Hazar devleti'nin yıkılmasından sonra Talmud'a karşı Karaim

[69] *Türkler,* C. 1, s.226.
[70] Şaban Kuzgun, *Hazar ve Karay Türkleri*, Bilge Kültür Sanat, 1.bs, İstanbul 1995, s.197.
[71] Ananiasz Zajaczkowski, " Karaims: Origin and History (Ethnogenesis)", *Türk-Yahudi Buluşmaları,* ed. Mehmet Tütüncü, Tarihte Türk-Yahudi İlişkileri Araştırmaları, Sota, 1.bs, Haarlem Hollanda 2001, s.53.
[72] Hakan Alkan, s.113.
[73] Ömer Erdoğan, s.184.
[74] *Türkler,* C. 20, s.782.
[75] Irvın Cemil Schick, "Osmanlılar, Azınlıklar ve Yahudiler", *Tarih ve Toplum*, İletişim Yayınları, Sayı 29 (Mayıs 1986), İstanbul 1986, s.36.

Musevileri bugüne kadar Kafkasya'da kalmışlar ve bugün bunların Dağ Museviler olarak bilinir.

Nitekim Kırım'dan ayrılan Karayların bir kısmı doğrudan İstanbul'a yerleşirken, diğerleri önce Romanya, Edirne ve sonrada İstanbul'a yerleştiler.[76] Karaylar 20.yüzyılın başında Hasköy'de toplandılar Bugün Karaylar İstanbul'un Beyoğlu, Nişantaşı, Kadıköy, Bostancı semtlerinde bulunmaktadırlar. Fenerbahçe, Çifthavuzlar gibi mahalleride ise dağnık olarak yaşıyorlar.[77]

Karaylar ilk önce Galata'nın yoksul mahallerinde daha sonra Hasköy ve Kâğıthane'deki Haliç'in kuzey kıyısında bulundular. Ayrı bir topluluk olarak kendilerine özgü sinegogları, ilkokulları ve mezarlıkları bulunmaktadır.[78] İstanbul'un dışında Anadolu ve Trakya'da Karay toplukları kalmadı. Bugün Karayların büyük bir kısmı eski Sovyetler Birliği topraklarında ve Polonya'da yaşıyorlar.[79]

[76] Ömer Erdoğan, s.185.
[77] Şaban Kuzgun, s.235-236.
[78] Hakan Alkan, s.114.
[79] Şaban Kuzgun, s.236.

AVRUPA VE RUSYA'DAN MUSEVİLERİN GÖÇ HAREKETİ

Musevilerin uzun süre yaşadığı Batı İmparatorluğu'nun Hristiyanlaşması durumlarını radikal bir şekilde değiştirdi. "Grégoire le Grand" döneminde (590-604) Papalık tutumunu şöyle tanımlanmış: Musevilere haksızlık olmamalı, ancak kamu işlerinden çıkarılmalı ve Museviler Hristiyanlar ile bağlantı kurmasını yasaklamıştı. Ancak Musevi karşıtı yasalar "wisigothique" İspanya'da 613-694 döneminde ortaya çıktı.[80] 1347 ve 1352 yılları arasında veba gibi salgın hastalıklar nedeniyle suçlanan Museviler sınır dışı edilmiştir. 15.yüzyılında Batı Avrupa'daki Musevi nüfusu azalmıştı.[81] Yine Museviler kan iftiraları suçlamasıyla idam edildi. Kilise Musevileri asimile etmeye çalışsa da nüfuzlarından korkuyordu. Ayrıca vaftiz olmuş Museviler Museviliğe dönüşleri de yasaklanmıştı.[82]

18.ve 19. yüzyıllarda Musevilerin eğilimi, Musevi dini ve "Yahudi kimliği"nden vazgeçmeden siyasal özgürlük ve milletler arasında diğer bütün vatandaşlar gibi yaşama hakkı idi.[83] 18.yüzyılında Polonya ve Rusya'daki Musevilerin bazıları soykırımdan kaçmak için Filistin'e göç ettiler. Orada çoğu Safed ve Taberriye'ye yerleştiler. Çünkü kendilerini daha çok himaye ve güven içinde hissetiler.[84] Ayrıca 1881,1884, 1892 ve 1903 yıllarında Rus ve Balkan ülkelerinden binlerce Museviler zulümden kaçıp Osmanlı topraklarına sığınmış bulunuyorlardı.[85]

Naziler 1933'te iktidara gelene kadar Üçüncü Reich'te yarım milyon Musevi bulunuyordu. Nazi baskısının etkisi altında bir sürü Musevi göçe başlamıştı. İlk büyük grup 1933 ve 1936 yılları arasında göç etti. İkinci grup göç Mart 1938'de Avusturya'nın Naziler tarafından ilhak edilmesiyle başlamıştı. Avusturya, Almanya birleşmesi 180 bin Musevi'yi Nazi rejimi altında soktu. Böylece Avusturya'dan da Museviler kaçmaya başladılar. Üçüncü grup ise "Kristall nacht" adı denilen bir olayın ardından göçe başlamıştı. Ekim 1938'de Almanya'dan sürülen binlerce Polonyalı Musevi Polonya

[80] Sonia Fellous, "Histoire du judaisme",*La Documentation Française*,Dossier n. 8065, septembre-octobre 2008, ISER, s.9
[81] Yusuf Besalel, *Yahudi Tarihi*, s.76
[82] a.g.e., s.72.
[83] Roger Berg , "Conscience de la Condition Juive en France", *Le Monde Juif,* n.10 (44) , octobre-décembre 1966 La Revue du Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris, s..30
[84] Refik Şakir en-Netşe, s.31.
[85] Gülnihal Bozkurt, s.552.

sınırında kaldılar. Çünkü Polonya hükümeti kendi memleketi Musevilere girmeye izin vermedi.[86]

Museviler ve Avrupa

Yukarıda bahsedildiği üzere Kilise, Musevilerin ve Hristiyanlarla temasa geçmesini önlemek için bazı önlemler aldı. Musevilere kamu görevlerinde çalışma, Hristiyan işçiler istihdam etmeyi yasaklayıp, bazı özel işaretler takarak ayırt edilmeye zorlanarak, Orta Çağ'ın sonlarında gettolarda yaşamak zorunda bıraktı. Zira Katolik Kilisesine göre Museviler hristiyanlığın haklı olduğunun bir kanıtıydı. Museviler Hz. İsa'dan önce seçilmiş bir halktı ancak Hz. İsa'nın kendisini ve havarilerini reddettikleri için bu özellik israiloğullarından gerçek ruhani devamlılığı olan Hristiyanlığa geçti.[87]

M.S.4.yüzyılda kilise antisemitizm resmen tanıdı. Kilisenin başlattığı haçlı seferleri sonucu Kuzey Fransa, Almanya ve Kudüs'teki katliamlarla birlikte önemli Musevi cemaatleri imha edildi.[88] Musevilerin Hristiyan Avrupa'da yaşadığı baskılar neticesi Musevilerin dini kültürü de yok edildi. Hahamlarla birlikte Talmud ve Tevrat nüshaları da yakıldı. Fakat Museviler sadece küçük esnaflık, işçilik ve sarraflık yapabiliyordu. Bunuların yanı sıra Hristiyanların faiz alma ve ödemeleri yasaklandığı için bankerlik işi de Musevilere kalmıştı. Dolayısıyla birçok Musevi bankacılık işi yapıyordu.[89]

Avrupa devletleri Musevileri sosyal hayatının dışında ve gettolarda yaşamak zorunda bırakmıştı. Ayrıca bazı haklardan da mahrumdurlar. Bu gettolar varlıklarının 20 yüzyıla kadar sürdürmüştür.[90] 800 ile 1100 yılları arasında Avrupa'da bir buçuk milyon Musevi vardı. Onlar feodal sistemin bir parçası değildiler. Savaş sırasında savaşın dışında da kalıyorlardı. Bu sebeple Hristiyan Avrupa'da Museviler sürekli Hristiyan baskısı altında kalmışlardır.[91] 13 yüzyılın sonundan itibaren ise Museviler Batı Avrupa'dan kovuldu. 1290'da İngiltere'den, 1306'da Fransa'da Philipe IV Le Bel tarafından, fakat yüzyılın sonuna kadar dengesiz tahliyeler ile güvencesiz dönüşler

[86] Yusuf Besalel, Yahudilik Ansiklopedisi, s.637.
[87] Yusuf Besalel, Yahudi Tarihi, s.72.
[88] Eva Groepler, Anti-Semitizm, çev. Süheyla Kaya, Belge Yayınları, 1.bs, İstanbul 1999, s.22.
[89] Hayrullah Örs, Musa ve Yahudilik, Remzi Kitabevi, İstanbul 1966, s.336-337.
[90] Fuat Aydın, s.146.
[91] Ömer Erdoğan, s.212.

varlıklarını sürdürdü. 1492'de Aragon ve Castille'den, 1496'de Portekiz'den, 1498'de Navarre'den ve 1500-1501'de Provence'dan kovuldular. Alman ve İtalyan'nın birkaç eyaletinde, Avignon ve Polonya'da kalan Museviler vardı. Bazıları eski İsrail topraklarına doğru giderek özellikle Safed'de büyük önem verilen kültür merkezleri kurdular. Avrupa'nın geri kalanında da Museviler kovalarken, Venedik bir barış yeri olarak görünüyordu. Fakat 1516 Mart'ında "nouvelle fonderie" (yeni dökümhane) "geto nuovo" olarak bilinen mahalleye yerleştiler ve böylece "getto" kelimesi tarihe geçiyordu. 1797 yılında Bonaparte Venedik'i işgal edilce sembolik olarak getto kapılarını yakarak Musevi karşıtı mevzuatları kaldırdı. İstanbul, Safed ve Venedik 3 yüzyıl boyunca Musevililiğin iletişiminin ana yerleri haline geldi.[92]

Polonya'ya ilk Museviler Bizans İmparatorluğu'ndan Hazar devleti'nden ve Kiev bölgesi'nden göç ettiler. Orta Çağ'da ise Polonya'da yaşayan Musevilerin büyük bir kısmı Bohemya ve Almanya'dan göç ettiler.[93] Polonya'da Museviler yerleşimi 8.yüzyılda başlamıştır. 18.yüzyılda Polonya'nın bölünmesi ile Musevi yerleşimenin yoğunlaştığı bölge Rus egemenlği altına girdi. Baskılar ve ayrımcılıktan dolayı yoğun bir göç başladı.[94] Polonya'da azınlıklar toplam nüfusunun üçte birini oluşturuyordu. İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Polonya'da üç milyon beş yüz bin Musevi vardı. Savaş'tan sonra Sovyetler'e sığınarak Naziler tarafından soykırımdan kaçan birçok Musevi Polonya'ya yeniden kabul edildi, ancak bunların çoğu İsrail'e göç ettiler.

Avusturya'da Musevilerin varlığı 906 yılından itibaren görülmektedir. Kentsel yerleşim 11.yüzyılda başlamıştır. Ancak 1781'de II. Joseph, 'Tolerans Patenti' ile Musevilere bazı özgürlükler verdi. Bu 'tolerans' aynı zamanda bir asimilasyon getirdi. Soykırım sırasında Avusturya'da bulunan 120'000 Musevi ancak 1938'deki kararlardan sonra göç edebildi. Geriye kalan 60,000-70,000 Musevi ise öldürüldü.[95]

10.yüzyılda Almanya'da Musevi cemaatleri görülmektedir. Ancak 11.yüzyıldan sonra kötü muamele gören Museviler Doğu Avrupa'ya göç ettiler.[96] Belçika'daki Musevilerin varlığı Roma dönemlerine dek uzanır. Bu topluluklar 1348'de büyük veba olayında ortadan kaybolmuştur. Ancak, 1940'da Almanya'dan gelen binlerce mülteci

[92] Sonia Fellous, s.9-11.
[93] Yusuf Besalel, Yahudi Tarihi, s.80.
[94] a.g.e., s.221.
[95] a.g.e., s.151-153.
[96] a.g.e., s.146.

hariç olmak üzere Belçika'da 10,000 Musevi vardı. Alman istilasından önce çoğu Musevi ülke dışına çıkabilirdi.[97] Fransa'da ise, Museviler 1266-1270 yılları arasında hüküm süren Kral Louis IX tarafından 1253'te[98] ve 1306'da da Kral Filip tarafından sınır dışı edildiler.[99]1348 başlarında Güney Fransa'da ilk Musevi soykırımı başladı. Bavyera'da (12,000), Erfurt'ta (3000) ve Strasbourg (2000) Musevi öldürüldü.[100] 1394'te Fransız Kralı VI. Charles tarafından kovulan Museviler Osmanlı devleti'ne ilk sığınnan mülteciler oldu.[101]

İngiltere ise Musevilerin sınır dışı edilmesine ilişkin, 1272-1307 Kral I. Edward'in döneminde 1275'teki karara göre Musevilerin finansman alanında çalışması yasaklandı. 1290'da Kral Musevileri ülkeden atmaya karar verdi. Bu nednle İngiltere'deki tüm Museviler (yaklaşık 4000 kişi) Fransa ve Almanya'ya göç ettiler.[102]Aşkenazlı İrlandalı Museviler 17. ve 18. Yüzyıllarda Hollanda, İngiltere, Orta ve Doğu Avrupa'dan gelip İrlanda'da yerleştiler.[103]

Museviler 1360'ta Macaristan'dan kovdular ve yine geri dönmelerine rağmen, 1582'de tekrar sınır dışı edildiler. 1380'de Museviler Çekoslovakya'dan çıkarıldılar ve 1582'de geri dönmelerine rağmen tamamen sınır dışı edildiler. Yine, 15.yüzyılında Museviler 1420'de Hollanda'dan kovdular ve Osmanlı Devleti'ne sığındılar.[104]

İspanya ve Portekiz Museviler ise, 31 Mart 1492'de İspanya Kralı Aragon'lı Ferdinard ve Kraliçe Kastilya'lı İzabella, yayınladıkaları "Kovma Fermanı" ile İspanya'da yaşayan Musevilerin "Katolilikliği kabul etmelerini, aksi halde (...) krallığımızda yaşayan tüm Museviler kovulsun ve bir daha hiç dönmesinler" isteğini ifade ettiler.[105] 1496'da Portekiz'de çıkardıkları fermanlarla yaklaşık 300 bin Musevi İberya Yarımadası'ndan çıkmak zorunda kaldılar. Onların çoğu Osmanlı topraklarında yerleşmeyi tercih ettiler.[106] İspanya ve Portekiz'den Musevi göçmenleri onbinlercesi

[97] a.g.e., s.154.
[98] a.g.e., s.77.
[99] Süleyman Yeşilyurt, Atatürk İnönü Menderes Gürsel Dönemlerinin Ermeni Yahudi Rum Asıllı Milletvekilleri, Kültür Sanat Yayınları, 2.bs, Ankara 1995, s.29.
[100] Erhan Afyoncu, Sahte Mesih, Yeditepe, 1.bs, İstanbul 2013, s.15.
[101] Malike Bileydi Koç, s.9.
[102] Yusuf Besalel, Yahudi Tarihi, s.76-77.
[103] a.g.e., s.190.
[104] Süleyman Yeşilyurt, s.28-29.
[105] Naim Güleryüz, *Musevilere 500 Yıl*, s.8.
[106] Musa Kılıç, "Osmanlı Diplomasisi Hizmetinde Yahudiler", *Türk Sosyal ve Siyasi Hayatında Yahudiler*, ed. İbrahim Erdal, Yunus Özger, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.bs, İstanbul 2011, s.93.

Türkiye, Bulgaristan, Mısır, Yugoslavya, Suriye, Filistin ve Kuzey Afrika'ya, bazıları da İtalya'daki Leghorn'a yerleştiler.[107]

Yunanistan'da Musevilerin yerleşimi M.Ö.3 yüzyıla dek uzanır. 1492'de İspanya'dan kovulan Musevilerin bazıları da Makedonya, Batı Trakya gibi bölgelere yerleşti. 1939'da Yunanistan'da 77 bin Musevi bulunuyordu. Soykırımm sırasında 1943'te Selanik'in Alman işgali ile birlikte şehirdeki Musevi topluluğu Auschwitz'deki toplama kampına gönderildi. 56 bin Selanikli Musevi'den 43,850 kişisi öldürüldü.1944'te Naziler şehirde kalan bin Musevi'nin yarısını da kampa gönderdiler. Geri kalanlar Atina Başpiskoposunun yardımıyla kaçabildiler. Ancak bazıları direnişçilere katıldılar. 1945'te Yunanıstan'nın Musevi nüfusu 11,000'e düştü. Savaş'tan sonra kalan birkaç bin Musevi de göç etti.[108]

Musevilerin İtalya'da yerleşimi M.S.2.yüzyıla rastlar. 15.yüzyılda Güney İtalya'nın bir kısmı İspanya tarfından fethedildikten sonra Museviler Sicilya ve Napoli'den çıkarıldılar. 16.yüzyılda Papa tarafından çıkarılan bir kararname ile Museviler gettolarda yaşamaya mecbur edildiler. Daha sonra birçok Musevi İtalya'yı terk etti. 1943'te Almanya İtalya'yı işgal edince Auschwitz kampına 8360 Musevi gönderildi. Bunların 7749'u öldürüldü.[109]

Museviler Danimarka'ya ilk olarak 17.yüzyılda yerleşti. 20.yüzyılın başında Rusya'daki pogromlardan dolayı Danımark'taki Musevi nüfusu artmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Danimarka'ta 7500 Musevi vardı. Soykırım döneminde 5191 Danimarkalı Musevi, 686 Hristiyanlara evlenen Musevi ve 103 karaşık evlilikten doğan Musevi kısmen kurtarıldı ve İsveç'e gönderildi. Geride kalan 472 Musevi, Nazilerin eline geçti ve toplama kampına gönderildi. Ancak 424 Musevi'yi hayatta kaldılar.[110]

Musevilerin İskoçya'ya yerleşmesi, özellikle 18.yüzyılın sonlarından itibaren İngiltere'deki Musevi ailelerin İskoçya'ya taşınmasıyla oluştu. Yine yüzyılın ikinci yarısında özellikle Almanya ve Hollanda, Polonya ve Rusya ile bütün Doğu Avrupa'dan

[107] Yusuf Besalel, Yahudi Tarihi, s.80.
[108] a.g.e., s.242.
[109] Yusuf Besalel, *Yahudi Tarihi*, s.199-200.
[110] a.g.e., s.171.

gelen Museviler İskoçya'ya ulaştılar.[111] İskoç'ya en düşük antisemitizmin görüldüğü bir Avrupa ülkesidir ve insanlar İskoç günlük ve politik yaşamı içinde asimile olmuşdurlar.[112]

13.yüzyılında yerleşen İsviçre'ye Museviler daha sonra baskıya maruz kalarak bu ülkeden çıkarıldılar. Musevilerin İsveç'teki varlığı 18.yüzyıla uzanır. Sonraları Polonya ve Rusya'dan çoğu Musevi göçmen İsveç'e ulaştılar. 1866'da İsviçre'de Museviler vatandaşlık haklarını kazanmıştı. 1897'da Basel'de ilk Siyonist Kongresi düzenledi. Dahası Danımarka'dan neredeyse 7 bin Musevi İsveç'e göç etmişti.[113] Soykırım sırasında İsviçre 23 bin Musevi'ye sığınma isteğini kabul ederken 10 bin Musevinin sığınma isteğini reddetti. 1939'da savaş başlamasıyla İsveç, Norveçli ve Danimarklı Musevilere bir sığınak haline geldi. Savaş sırasında ve sonrasında 200 binden fazla Musevi bu ülkede barınacak bir yer buldular.[114]

Diğer Musevilerin Norveç'e yasal olarak yerleşmesine ancak 1851'de izin verildi. Sonra da 1881'de Doğu Avrupa'dan bir Musevi göçmen grubu ülkeye geldi.[115] Batılık ülkelerinin aksine Litvanya, Letonya ve Estonya'da İkinci Dünya Savaşı öncesinde çok az Musevi vardı.[116] Bunun yanı sıra, Finlandıya ve Bulgaristan hükümetlerinin Almanya'nın müttefikleri olduğu gerçeğine rağmen, onlar Musevilerin sınırdışı edilmesine karşı çıktılar ve bu ülkelerdeki küçük Musevi cemaati olaylardan çok az etkilendi.[117]

Rusya Musevileri

Rusya'daki Museviler çok zor koşullarda yaşıyorlardı. Çar Korkunç İvan (1530-1584) Hristiyanlığı kabul etmeyen tüm Musevilerin boğazlamasını emretti. Birçok iş onlara yasaklandı. Onların öğretim istekleri çözümsüz kaldı ve kendi okullarını açmalarına izin verilmedi. Ayrıca mülkiyet hakları kısıtlandı devlet ve belediye hizmetlerinde görev almaları kesinlikle yasaklandı. Örneğin Çar I. Nikola zamanında (1825-1855), 1827'de yayınlanan bir kararnameye göre Museviler 18 yaşından itibaren

[111] a.g.e., s.193.
[112] a.g.e., s.195.
[113] Marcel Ruby, *Le Livre de la Déportation*, Robert Laffont, Paris 1995.s 36.
[114] a.g.e., s.197-198.
[115] a.g.e., s.218.
[116] a.g.e., s.173.
[117] Marcel Ruby, .s 36.

25 yıllık askerlik hizmeti yapmak zorundaydılar. 1840'ta Musevi dini kitapları sansür ve imha edildi. Ruslar Musevileri gettolarda yerleştirdiler. Burası Baltık'tan Karadeniz'e uzanan 25 kentten oluşan bir bölgesi idi ve Musevilerin bu bölgeden ayrılması kesinlikte yasaklanmıştı.[118]

19.yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da hızlanan milliyetçilik dalgası Musevi düşmanlığını daha belirgin hale getirdi. Avrupa ülkelerinde Musevi antisemitizmi gitgide arttı. Rusya'da yaklaşık üç milyon Musevi bulunuyordu. Rusya'daki Musevi vatandaşları ikinci sınıf vatandaş olarak görülüyor ve diğer Ruslardan ayrı olarak gettolarda yaşıyorlardı. [119] Rusların planladığı ilk katliam 1871'de Odessa'da gerçekleşti. Slav milliyetçileri şiddetli Musevi düşmanlarıydı. Bilhassa Aleksandır'ın 1881'deki sol Nihilist bir örgüt tarafından öldürülmesi ve Musevi gençlerin sosyalist yapılardaki güçlülü bağları Museviler üzerindeki baskıları artırdı. Bu nedenle göç hareketleri giderek arttı. Bunların büyük çoğunluğu Arjentin'e göç etti. Ancak Filistin'e göçü yükselmek için Hovevei Zion örgütü kuruldu. Bu dönemde pogroms nedeniyle Musevilerce başlatılan göç dalgasına Aliyah denir.[120]

Rusya'da Aleksandr III (1881-1894) ve Nikola II (1894-1917) döneminde antisemitizm arttı. Batı ve Orta Avrupa'ya antisemitizm Rusya'dan yayılmıştı. 1881-1884 yılları arasında Güney Rusya ve Ukranya'daki "Sufat ba Negev" ("Güney'deki Fırtınalar") adı verilen ilk şiddet olaylarının ardından yüzlerce Musevi öldürüldü. Daha sonraları Nevgord ve Varşova'da pogromlar başlamıştı. Bu pogromların sonucunda Museviler Rusya'yı terk edip Batı Avrupa'ya ve Amerika'ya göç etmeye başladı. Rusya'daki ikinci pogrom dalgası 1903-1906 yılları arasında gerçekleşti. Bu katliamda 49 kişi öldürdü, yüzlercesi yaralandı ve yaklaşık 1500 Musevi evi ve dükkânı harap oldu.[121]

Osmanlı İmparatorluğu ile komşu ülkeler arasındaki çatışmalar sırasında birçok Musevi Türkiye'ye sığındı. 1877'de Türk-Rus savaşında binlerce Bulgar Musevisi Edirne ve İstanbul'a geldi. Bunlara savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınan göçmenler ile Romanya ve Rusya'nın Musevilere karşı siyasi tutumlası nedeniyle sığınmış olan

[118] Abit Yaşaroğlu, *Yahudilik be Siyonizm Tarihi,* Pınar Yayınları, 2.bs, İstanbul 2013, s.40-41.
[119] Vahdettin Engin, s.22-23.
[120] Abit Yaşaroğlu, s.41.
[121] Yusuf Besalel, Yahudi Tarihi, s.85-86.

Museviler de dâhildi.[122] Yine 1891'de Rusya ve Yunanistan'da büyük baskı altında olan Museviler, kitleler halinde ülkeyi terk ederek, Osmanlı İmparatorluğu topraklarına göçmeye tercih ediyorlardı.[123] 1892'de evlerinden çıkarılan yaklaşık 2000 Osmanlı uyruklu Musevi İstanbul'a gelmişlerdi. 1899- 1900 yıllarında Romanya'dan yüzlerce Musevi Türkiye'ye yerleştiler. Onların birçoğu yoksuldu, hastalık, kötü beslenme ve ayrımcılıktan acı çekiyorlardı.[124]

[122] Salahi R. Sonye, s.368.
[123] Hamdi Atamer, "Anadolu'da Kurulmak İsteyen Yahudi Devleti", *Belgelerle Türk Tarihi dergisi*, Menteş Yayınları, Sayı 5, Ankara 1968, s.23-24.
[124]Salahi R. Sonyel, s.368.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 OSMANLI DEVLETİ GAYR-I MÜSLIMLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

19.yüzyıla gelindiğinde Osmanlılar Osmanlı Devleti içinde barındırdığı farklı dini grupların yaşadıkları farklı koşulları kaldırmaya çalıştılar. Bütün Müslümanlar, Hristiyanlar ve Museviler din ayrımcılığı yapmadan eşit haklara sahip olmuşlardır. Bir Osmanlı vatandaşlığı yaratacak laik yasalar ve kurumlar yaratmaya çalışmışlardır.[125] Ünlü Fransız yazarı Voltaire Avrupa'daki azınlıklar Türkiye'de bir güç hayatına katıldığını görerek azınlıklar hakkında şu sözleri yazmıştır:

> "Küçük dünyamızdan çıkalım ve kıtanın kalan kısmını inceleyim. Türkler çeşit dinlere mensup yirmi milleti huzur içinde yaşatıyorlar. İstanbul'da iki yüz bin Rum güven içindedir. Türk tarihçileri hiçbirinin isyanından bahsetmiyor. Demek oluyor ki, Osmanlı idaresi, gayrimüslim unsurlara tam bir hüriyet ve adalet sağlamıştır."[126]

1.1 Türklerin Hoşgörüsü

Museviler Anadolu'da iki bin dört yüzyıl uzun bir süre yaşıyorlardı. [127] Anadolu'daki mevcut Musevi toplukları Kudüs'teki "Büyük Tapınağın" Romalılar tarafından imha edilmesinin ardından Anadolu ve Balkanların çeşitli bölgelerine dağılmıştı. 1.yüzyılda Konya civarında üzerinde Musevi isimleri bulunan mezar taşları önemli bir Musevi varlığını görülmektedir.[128] Bizans'ın kurucusu Büyük Constantinus resmi Hristiyanlığın devletinin resmi dini kabul etti. Hristiyanlar arasında Musevilik dinine gidenlerin idamı ile ölüme mahkûm edileceğini açıkladı. Aynı şekilde Constantin'in oğlu Constantinus Museviler ile Hristiyanlar arasındaki evliliğin ölüm cezası ile cezalandırılacağını ilan etti. Bu baskılar diğer Bizans imparatorlukları döneminde de sürmüştür.[129]

---

[125] İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1006.
[126]Ali Erbaş, "Hoşgörü noktasında Yahudi, Hristiyan ve Müslümanlar'ın birbirlerine yaklaşımı", *İlim ve Sanat,* C. I-II, Sayı 44-45, İlahiyat, 1997, s.164.
[127] Nuh Arslantaş, *Yahudiler ve Türkler*, İz Yayıncılık, İstanbul 2013, s.213.
[128] Naim A. Güleryüz, *Bizans'tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Yayın, İstanbul 2012, s.4.
[129] Önder Kaya, s.53-54.

İkinci yüzyıldan itibaren Anadolu Selçukluların bizans toprakların ele geçip Beyliklerin yönetimine geçtiler. Bizans baskı altındaki yaşayan Musevilerin Selçukluların yönetimi ile yumuşak siyaseti arasında bir geçiş dönemi yaşadılar. [130] Selçuklar döneminde Türkler ve Museviler en belirgim teması görülmektedir. Selçuklar fethedilen şehillerde ve Bizans baskısından kaçan Musevilerin Anadolu'da kurdukları düzenli, dengeli ve özgürlük yönetimde buldukları Musevi cemaatleri üzerindeki vergi karşısında din ve vicdan özgürlüğünü kabul ettiler.

13.yüzyıl sonunda Anadolu'da kurulan Selçuklu Sultanı'ndan daha etkili olduklarında bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu Türk Beylikleri'nin büyük bir çoğunluğu Musevilerin yaşadığı biliniyor. Bu bölgeler: 1.yüzyıldan beri Karaman Beyliği'nin merkezi Konya'da Germiyanoğulları Kütahya ve Eskişehir. Menteşoğulları Milas, Aydınoğulları Tire ve İzmir. Hamitoğulları Burdur, İsparta ve Antalya. Saruhanoğulları Manisa ve Akşehir. Karesioğulları Bergama, Edremit, Çanakkale ve Balıkesir. Çandaroğulları Samsun ve Sinop bölgelerinde yaşayan Musevilerin hayatlarını bu Beyliklerin hakimeti ile sürdürdü.

Orhan Bey'in 1324'te Bursa'yı fethederken orada yerleşmiş bir Musevi cemaati ile karşılaştığını ve savaştan dolayı şehri terk ettiği Musevilerin fetihten tekrar döndükleri biliniyor. Bursa'daki Etzha-Hayim Sinagogu Orhan Bey'in bir ferman ile yapılması ve İslam mimarisinin egemenliği ile inşa edilmiştir. Orhan Bey Musevilerin dini ve geleneklerini rahatça yaşatabilmek için ayrı bir mahallede yaşama arzusunu dile getirdi. 1354'te Orhan Bey'in oğlu Sultan Süleyman Paşa Gelibolu'yu, 1360'ta Sultan I. Murat Hüdavendigar Ankara'ya ve 1361-1363 yılları arasında Edirne'yi, 1425'te Sultan I. Mehmet İzmir'i, 1429'da II. Murat Selanik'i ve 1453'te Sultan II. Mehmet Fatih İstanbul'u fethettiği zaman orada yerleşmiş Museviler ile rastlaştılar.[131]

Fatih Sultan Mehmed Musevilerin haklarına ilişkin kendi ifadesiyle: "Bizimle birlikte yaşayın, ülke önümüzde, nereye isterseniz yerleşin, ticaret yapın, mülk edinin" belirtmiştir.[132] Sultan Bayezid Musevilerin rahat etmek için her şeyi yapmasını ve onursuz işleri çalıştırılmamasını emretmiştir. [133] Yavuz Sultan Selim "Yahudilere

[130] Hale Soysü, *Kavimler Kapısı-1*, Kaynak Yayınları, 1.bs, İstanbul, 1992, s.39.
[131] Naim Güleryüz, *Türk Yahudi Tarihi 1*, Gözlem Gazetecilik Yayın, İstanbul 1993, s.42-44.
[132] Nuh Arslantaş, s.258.
[133] a.g.e., s.271.

adaletsiz davranarak kötülük yapan bir kadıaskeri cezalandırmısın" emretti.[134] Yavuz Sultan Selim Osmanlı devletinde yaşayan Musevilere ve aynı zamanda fethedilen yerlerde mevcut Musevilere merhamet etti. [135] Bosna-Hersek, Macaristan, güney Almanya, İtalya, Fransa, Polonya ve Rusya'dan kaçan Aşkenaz kökenli Musevilerin Edirne'ye yerleşmelerine izin verildi.[136]

Osmanlı Devleti'nde dini özgürlüğün yaygın bir şekilde Sultan Kanuni Süleymen döneminde belirdi.[137] Sultan Kanuni Süleymen'nın oğlu II. Selim (1566-1574) ve III. Murat (1574-1595) dönemlerimMusevilerin Osmanlı sarayında en büyük etkiye sahip oldukları bir dönemdir. Genel olarak 16.ve 17.yüzyıllarada Musevilerin Osmanlı devletinin hizmetinde önemli görevleri yaptıkları görüldü. Bunların arasında Donna Grasia Nasi (1510-1569), Yasef Nasi, Salamon Ben Natan Eşkenazi (1520-1602), Ester Kira ve Salamon Aben Yaeş (1520-1603) en önde gelen Musevilerdir.[138]

Bunu ek olarak birçok sinagog Osmanlı idaresinin höşgörü sayesinde inşa edilmiştir. Bununla birlikte kiyafet ilgili tolerans de olmuştur. İstanbul'daki Musevilerin yeşil 'serpuşlar ve müslümanlarınki gibi ayakkabılar giydikleri görülmektedir. [139] Osmanlı İmparatorluğunun gerileme döneminde egemen sınıfında kötü yönetim ve zorbalık yanlıları bulunmaktaktaydı da bütün gayrı Müslimler üzerinde aynı seviyeleri ile olmuş ve yine de din farkı ve dine ilgili özel bir uygulama olmamıştır. [140] Bu bağlamda Sultan II. Mahmut din özgörlüğü hakkında şöyle söylemiştir:

> "Ben tebaamın Müslümanını camide, Hristiyanını kilisede, Musevisini havrada fark ederim. Aralarında başka bir fark yoktur. Hepsi hakiki evladımdır" [141]

Ayrıca, 1843'te Sultan Abdülmecid imzalanan bir ferman ile Sadrazam olan Riza Paşa [Mehmed Emin Rauf Paşa] Midilli Adasında toplanan İzmir, Sakız ve Kavala'daki Musevilerin ve Hristiyanların din liderlerine padişahın adına yapıtığı bir konuşmada:

---

[134] a.g.e., s.276.
[135] a.g.e., s.279.
[136] Naim Güleryüz, "Türk Musevileri", *Musevilere 500 Yıl*, ed. Burçin Erol, Ankara 1992, s.18.
[137] Ali Erbaş, s.164.
[138] Ali Güler, *Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar*, Berikan Yayınları, Ankara 2003, s.187.
[139] Yusuf Besalel, *Osmanlı ve Türk Yahudileri*, Gözlem Yayınları, Genişletilmiş, 2.bs, İstanbul 2004, s.48.
[140] İlber Ortaylı, s.1003.
[141] Gülnihal Bozkurt, s.80.

> "Müslüman, Hristiyan, Yahudi hepiniz aynı Hükümdarın tebaa'sı, aynı babanın çocuklarısınız (...) Müslüm veya gayrimüslim, zengin veya fakir, mülki –askeri veya dini memur, her Osmanlı vatandaşının, herkes için aynı hassas teraziyi kullanan Hükümdara güveni tam olsun..."[142]

Üstelik 1846'da Sultan Abdülmecit Osmanlı Devleti'ndeki tebaanın arasındaki ayrımcılıkla ilgili kendi sözleriyle: "Din ve mezhep ayrılığı tebaanın şahsi işidir. Vatandaşlık hakları ile ilgisi yokrur. Aynı idarede, aynı ülkede yaşadığımız halde ayırım yapmak yanlıştır." açıklıyordu.[143]

1.2 İslam Dini ve Museviler

Türkler İslam dinini kabul etmeden önce ve sonra egemenlik altındaki ülkeleri "Hak kuvvetlinindir" ilkesini öne çıkarmayıp her zaman hoşgörüyle davrandılar.[144]Arap Yarımadasında doğuda Irak bölgesine ve Ön Asya'ya ve batı'da İber Yarımadasına kadar uzanan geniş bir coğrafyada kurulmuş olan farklı Müslüman devletlerin İslam devrinde Museviler çoğunlukla Müslümanların yönetiminde yaşıyorlardı. Musevilere dini ve sosyo-kültürel bağlamda örgütlenme ve gelişme izni verilmişti. Müslümanların egemenliğindeki Musevilerin rahat yaşadıkları dönmeleri şunlardır:
-Bağdat'taki Abbasi yönetimi (8. ve 9.yüzyıllar)
-Endülüs Emevi dönemi (10. ve 12.yüzyıllar)
-Mısır Fatimi dönemi (10. ve 12.yüzyıllar)
-Osmanlı devletinin yükseliş dönemi (15. ve 16.yüzyıllar) görünmektedir.[145]

Türklerde hoşgörüsü, Müslüman olarak Hristiyanları ve Musevileri kutsal kitaplara ait dinleriden kabul etmeleri ve Anadolu halkının farklı milletlerin varlığını yadırgamaması bu hoşgörünün oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.[146] Kuran-ı Kerim'de de diğer inançların var olduğuna vurgu yapılmaktadır. İslam, diğer inançların varlığını kabul ederken hepsini aynı kategoriye dâhil etmemiş onlardan Putperest

[142] Naim A. Güleryüz, *Bizans'tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri,* s.146.
Güleryüz eserinde
[143] Gülnihal Bozkurt, "Osmanlı-Yahudi İlişkilerine Genel Bir Bakış", *Belleten*, C.LVII, Sayı 218, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993, s.543.
[144]Ahmet Hikmet Eroğlu, "Osmanlı Devletinde Dini Cemaatların Ortak Hayatı ve Museviler", *Musevilere 500 Yıl*, ed. Burçin Erol, Ankara 1992, s.37.
[145] Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *İslam Ansiklopedisi*, C.43, İstanbul 2013, s.192.
[146] Naim Güleryüz, Musevilere *500 Yıl*, s.21.

olanlara şiddetle karşı çıkarken, Ehl-i Kitap dediği Musevileri ve Hristiyanları ise farklı değerlendirmiştir.[147] *

İslam hukukundaki gayrı Müslimlerin, bulundukları konuma göre farklı statüleri vardı. Vatandaşlık birey ve devlet arasındaki siyasi ve hukuki ilişki tanımına göre, İslam ülkesinde sürekli yaşayan herkes bu ülkenin vatandaşlarıdır. Gayrimüslimler Müslümanlar gibi tüm yaşamsal haklara sahiptiler.[148] Osmanlı Devleti'de İslam hukukuna bağlı olup, millet sistemi şeklinde Gayrimüslimler gruplara kendi dini ve kültürü koruma fırsatı verildi. Müslimler ve Gayrimüslimler Osmanlı devleti yönetimi altında farklı yasal kurallara tabi olarak yanyana yaşıyorlardı.[149]

Osmanlılar her topluluğa gelenek ve göreneklere göre bir düzen kurmalarına izin verdi. Topluklar her türlü dini ve iç meselerini düzenlemek için serbest bırakladı. Her çeşit dini ve vicdani özgürlüklerden yararlanan kiliseleri yalnız siyasete müdahale etmeyecektir. Her devirde Osmanlı toplumunda dini, ırksal, hukuki ve kültürel eşitlikler mümkün olmuş ve Kutsal Kitab'a mensup olan milletler yüzyıllarca Osmanlı devleti'nde yaşama fırsatı bulmuşlardı.[150] Museviler, Osmanlın ülkesini güvenilir bir yer olarak bulup yerleşmişlerdi. Osmanlılar Musevilere her türlü özgürlükler sağlanıp, dini gerekliklerini uygulaması konusunda garanti de verilmişti.[151] Museviler 19.yüzyılda Rusya'nın çeşitli bölgelerinde sürekli baskısı altında yaşıyorlarken Türkiye'de daima hoşgörü ile karşılaştılar.[152]

1.3 Osmanlı Döneminde Gayrımüslimler ve İmtiyazlar

1789 Fransız devrimi'nden sonra İpmaratorlukların dağılma sürecine girdiği ve milletçilik ilkesinin ön plana çıktığı görüldü. Fransa, İngiltere ve Rusya Osmanlı devleti'ndeki gayrimüslim vatandaşları lehine hareket ettiler, Osmanlı İmparatorluğu

[147] Ahmet Hikmet Eroğlu, s.37.

* Müslümanlar ve diğerleri arasındaki ilişki, tanışma ve işbirliği, doğruluk, hoşgörü ve adalet ilişkidir. Bkz, Huccurat suresi Ayet 13. İslam, Müslümanlar ve diğer dinlerden insanlar arasında eşitliği belirtmiştir. Bkz, Bakara suresi Ayet 256. İslam, diğer dinlere mensup haysiyet ve haklarını korunması. Bkz, Ankebut suresi Ayet 46.

[148] Cevdet Küçük, "Osmanlılarda 'Millet Sistemi' ve Tanzimat", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1007.

[149] Gülnihal Bozkurt, s.539-540.

[150] Taha Toros, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslim Azınlıkları", Tanzimat'tan *Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1010.

[151] Nuh Arslantaş, s.258.

[152] Salahi R. Sonyel, *Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s.264.

hem içeride hem de dışardaki nedenlerden dolayı zayıfladıkça yabancı ülkelerin iç işlerine müdahalesi o aranda artıyordu. Yabancı ülkeler Osmanlı devletinde yaşayan gayrimüslimler yoluyla Osmanlı devletinin iç işlerinde müdahele ediyorlardı.[153] Fransız Devrimi'nin milliyetçi hareketleri tetiklemesi Osmanlı İmparatorluğu'nun dini ve milli birlikteliğini de etkilemiştir. Neticede diğer din ve milletlerden olan azınlıkların milliyetçiliğini uyandırmıştır.[154]

Osmanlı devletinde yabancıların hukuku ile ilgili ilk düzenleme kapitülasyonlarla yapılmıştır. Kapitülasyonlar ile verilen yargı, idari ve ekonomik imtiyazlar uzun zaman yabancılarla ilişkin mevzuatlarının esaslarını oluşturdu. Levantenlerin neredeyse hepsini İtalya, Fransa, İngiltre, Hollanda, Avusturya-Macaristan gibi devletlerin vatandaşlarıydı. Bunlar her zaman Türklere ve azınlıklara karşı bir üstünlük teşkil etmiştir. Levantenlerin Fransa'nın, İngiltre'nin, İtalya'nın, Avusturya-Macaristan İmparatorluğun gibi Batı devletlerine resmen verilen avantaj güvenerek her zaman daha üstün duygular taşıdıkları görülmüştür.[155]

1839'de Gülhane Hattı-ı Hümayunu ve 1856'deki Islahat Fermanı Levantenlere yeni imtiyazlar kazandırdı. Bu dönemde Levantler batı sermayesi ile ortaklıklar kurarak maden endüstrisine el koydular. Böylece devlet tahvili komisyonu aracılığıyla büyük ekonomik güç kazandılar. Osmanlı vatandaşların devlete karşı yükümlülüklerinden muaf olan Levantenler, devlet içinde üstün konumları ve Avrupalılara özenen giyimkuşam ve görenekleriyle Osmanlı entelektüeller ve milliyetçiliklerinin karşı çıkmalarına yolaçtılar. 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ardından Levantenlerin ekonomik faaliyetlerini azaltmak için önlemeler alındı.

9 Eylül 1914 tarihinde tek taraflı kapitülasyonları kaldırdı. Böylece Osmanlı halkına egemenliğini ve ulusal bağımsızlığını kazandırma için adımlar atılmaya başlamıştır. Yabancıların Osmanlı İmparatorluğunda ayrıcalıklı bir konuma sahip olmayacakları belirtmiştir. Bu uygulama Batı Hristiyan milletlerinde olumsuz bir etki yaratmış ve birçok Levantenin Avrupa ülkelerine ve Amerika Birleşik Devletleri'ne göçmelerine yılaçmıştır. Türkiye Cumhuriyet'in ilanından sonra ise kapitülasyonlar tamamen kaldırıldı ve Türklerin iç ve dış ticaret yaşamında üstün ve egemen olmuşlardı.

[153] Önder Kaya, s.67-68.
[154] a.g.e., s.70.
[155] Bülent Şenocak, *Levant'in Yıldızı İzmir*, Şenocak Yayınları, 4.bs, İzmir 2011, s.156.

Türkiye'de kalan Levantenler ise ayrıcalıklarını ve güçlerini kısa bir zaman içinde kaybetiler.[156]

1.3.1 Tanzimat ve Sonrası Dönemde

III. Selim (1789-1807) ve II. Mahmud'un (1808-1839) reformlarından başlayıp İkinci Meşrutiyet'e kadar olan tüm reformları kapsayan Tanzimat dönemi, 1839'dan Gülhane Hattı-ı Hümayunu ile başlayıp 1870'lerin ortalarına kadar devam etmiştir.[157] Tanzimat reformları Osmanlı toplumunda Gayrimüslimlerin siyasi, sosyal ve hukuki statüsünde önemli değişiklikler meydana getirmiştir. II. Mahmud ve daha sonra Tanzimat Fermanı'nda ile eşitlik ilkesi dile getirildi. Osmanlı devletindeki bütün vatandaşları din ve mezhep farkı gözetilmeden kanun önünde eşit olarak ilan edildi. Gayrımüslimler geleneksel haklarını "zimmî" * statüsünü düzenliyordu.[158]

Tanzimat-ı Hürriyeti'nin 8, 9, 10 ve 11 maddelerine göre Osmanlı devletinde herkes din ve mezheb gözetilmeksizin istisnasız Osmanlıdır. Bütün Osmanlılar hükümdürlar ve diğerlerinin özgürlüklerini ihlal etmemekle sorumludurlar. Kişilerin özgürlüğü bütün saldırıdan korunmakta, kimse kanunda belirlenen sebeblerden gayri bir bahaneyle cezalandırılamaz. [159] 1853'te Osmanlı İmparatorluğu'nda, Rus Çar I. Nikola'nın istekleri nedeniyle meydana gelen Osmanlı-Rus Savaşı sonrası imzalanan Paris Sözleşmesine bağlı olarak Avrupalı devletlerin Hristiyan haklarana ilişkin talapleri üzerine 1856'da Islahat Fermanı ilan edildi.[160]

Paris sözleşmesinin temellerini belirlemek için 1856'da yapılan Viyana görüşmeleri ile oluşturan 4.maddede gayrimüslim topluluklara dair düzenlemeler hakkında uzun tartışmalar olmuştur.[161] Avrupalı devletler 1856 ile 1876 yılları arasında Osmanlı devletinin iç işlerine daha fazla müdahale ettiler. Islahat Fermanı'ndan sonra gayrimüslimlere tanınan geniş özgürlük ve imtiyazlar Paris Antlaşması'nda bulunmaktadır. Bunlar: din özgürlüğü, örgütleme özgürlüğü, memur olmak, askeri ve sivil okullara alınmak, tüm topluluklara okul açmak hakkı, vergide eşitlik, yargılanma,

[156] a.g.e., s.170-171.
[157] Naim A. Güleryüz, *Bizans'tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri*, s.145.
[158] Yasemin Avcı, s.126.
* Zimmi: Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesinde yaşayan gayrimüslimler
[159] Taha Toros, s.1008.
[160] Yusuf Besalel, *Osmanlı ve Türk Yahudileri*, Gözlem Yayınları, s.48-49.
[161] Taha Toros, s.1016.

eziyet ve işkencenin olmaması, askerlik hizmetinde eşitlik ve gayrimüslimlerin kendi davalarına kendilerinin bakmaksıdır.[162] Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Fermanı ile gayrimüslimler için düzenlemeler yapılmasına rağmen Avrupalı devletlerin memnun olmadığı görülmektedir. En çokta Rusya memnuyetsizliğini ifade etmiştir. İngiltere ve Fransızlar da yeni bir fikir özgürlüğü namına Rusya'yı destekledi.[163]

Tanzimat'tan sonraki reformlar ile "zimmet" statüsünün kaldırılması, Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında eşitlik sağlanamsına rağmen, gayrımüslim topluklar bu reformlardan memnun değildiler ve daha fazla yenilikler istediler.[164] 1876 Anayasası'nda 8.maddeye göre Osmanlı devletinde yaşayan vatandaşlar herhangi din veya mezheplerden olursa olsun ayrım yapmaksızın bir Osmanlı kabul olunacaktı. Anayasa'da 17.maddeye göre Müslümlanlar ve gayrimüslimler hak ve görevlerinde eşitlik belirtilmiştir. 11.maddeye göre gayrimüslimlere verilen mezhep imtiyazları da teyit edildi. Ayrıca 25. maddeye göre, verginin din ve ırka bağlı olmaksızın tüm Osmanlılardan alınacak olmasına rağmen gayrımüslimler vergilerini toplamayı sürdürdü. Neticede 1876 Anayasası'nın "millet sistemini" sürdürdüğü görülmekte, reformlar ve kanun önünde eşitlik olmasına rağmen Müslümanlar ve gayrimüslimler ayrı gruplar olarak Osmanlı devleti'nde yaşamaya devam ediyorlardı.[165]

Lozan Antlaşması'nın 37-45 maddelerine göre azınlıkların siyasi, dini, medeni hakları düzenlenmiştir. 15 Eylül 1925'te Adliye Vekâleti'nce aile hukuku ve kişisel hükümler konusunda ayrı bir muameleye ihtiyaç duyulduğu için düzenlemeler yapılmış, 1926'da uygulama konan İsviçre Medeni Kanun'u ile Türkiye'de herhangi bir ayrım yapmaksızın tüm vatandaşlar kamu hukuku ve özel hukuk açısından eşit sayılmıştır.[166]

1.3.2 Musevilere Tanınan Haklar

Musevilerin haklarını teyit eden fermanlar ard arda yayınladı.1840'ta Sultan Abdülmecit tarafından bir kararname çıkarılıp birçok imtiyaz tanındı. 1841'de ilk Musevi hahambaşına Kudüs'te resmi statü ve topluluğu üzerinde yetki tanındı. Aynı

[162] H. Tahsin Fendoğlu, "Tanzimat Sonrası Hukuk Düzenlemeler ve Hukuk Sualizmi", *Türkler*, C. *14*, Ankara 2002, s,736.
[163] Hakan Alkan, s.77.
[164] Gülnihal Bozkurt, s.544.
[165] a.g.m., s.547-549.
[166] a.g.m., s.562-563.

yılda, Musevilerin kamu hizmetlerindeki yerini koruyacağı belirtilmiştir.[167] 1839'da ve 1856'da yayınlanan Fermanlara göre Museviler kuramsal olarak devletin eşit statüye sahip bir vatandaşı haline gelmiştir. Osmanlı devletinde Tanzimat'a gelene kadarda Hristiyan ve Musevi toplulukları din ve vicdan özgürlüğü görünmektedir, Tanzimat döneminde, devlet Hristiyanlık ve Musevilik dinden onlara karşı laik bir görüşüm kazanmıştır. Lakin bu nitelik Müslümanlar için geçerli değildi. Bu açıdan 1856 İslahat Fermanı hükümleri bazıları şunlardır:

-Hiçbir toplumun dini ve dili yüzünden aşağılanamaz.

-Kimse dinini değiştiremek zorlanmayacak.

-Dini törenler tamamen özgür olacaktır.

Nitekim bu dönemde Osmanlı devleti İslam dini dışındaki vatandaşlarına karşı neredeyse laik bir devlet statüsüne kavuşuyordu. Musevilere uzun zamandır din ve vicdan özgürlüğü ile siyasi hayatta korunma sağlamıştı.[168] Osmanlılar bazı devletlerle imzaladığı yeni antlaşmalar yüzünden Museviler seyahat ve ticaret özgürlüğünü daha genişletecek imtiyazlar elde ettiler.[169] Museviler Osmanlı devletinin ekonomik sektöründe önemli bir yer tutuyordu. Ticaret, bankacılık, üretim, sanat ve bilgi dalarında Rumlar ve Erminler liderliği kaptırarak daha sınırlı bir refah içinde yaşamışlardı. Mesela İzmir bölgesinde Museviler dış ticaret yaparak, borç para vererek elde ettikleri kazançlarını halı sektörüne yatırmışlardı.[170]

Bu bağlamda, 1914 yılında tek tarflı kaldırılan kapitülasyonlar Ermeni ve Rum tüccarları aksine Musevilere yeni bir avantaj getirdi.[171] Daha önceki dönemlerde refah içinde yaşayan Museviler, 16.yüzyılında Musevilerin ekonomik gelişimine karşı gelen diğer gayrimüslimlerin dini saldırılarına uğramıştır.[172] Osmanlı devletinde Museviler ticaret ve bilimin her dalında görülmekteydi. Bazıları devlet içerisinde önemli görevlere yükselmiştir. Ayrıca diğer azınlıklar gibi Museviler de kişisel ve topluluk olarak pek çok defa serbest dolaşım imkanından yaralandılar. Hahambaşı Musevilerin temsilcisi olarak kabul edildi. Fakat topluluktaki herkes ruhani liderini seçmekte özgürdü. Vergilendirme ve aralarındaki uyuşmazlıkları kendi inançlarına göre çözme hakkı vardı.

[167] Önder Kaya, s.124.
[168] Çetin Yetkin, *Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, Afa Yayınları, İstanbul 1992, s.107.
[169] Hüda Derviş, *Yeni Belgeler Işığında Türkiye'de Dönme Yahudi Gerçeği*, çev. Mustafa Özcan, Özgü Yayınları, İstanbul 2006, s.24.
[170] Salahi R. Sonyel, s.264.
[171] Naim Güleryüz, *Musevilere 500 Yıl,* s.30-31.
[172] a.g.m., s.21.

Musevi mahkemeler kendi toplulukları arasındaki davalarda Musevi yasalarına göre karar veriyorlardı.[173]

Fakat Tanzimat döneminde devlet kurumlarında görev yapan Musevi memurların sayısı diğer gayrimüslimlere kıyasıyla çok düşüktü. Bunu ek olarak, bu dönemde açılan devlet okullarından yararlanan az sayıda Musevi bulunuyordu. Galatasaray Sultanisi, Darülfünun ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane okullarda devam eden Musevi öğrencilerin sayısı yüksek değildi.[174] Nitekim Musevilerin Paris'te 1860'ta kurulan "Alliance İsraelite Universelle", (İbranice'de 'Kol Yisrael Haverim') maddi ve "manevi" gelişimleri için kurulmuş olan uluslararası bir birliktir. Musevilerin kendilerini savunabilmeleri ve vatandaşlık haklarına sahip olmaları, eğitimlerini artırmak ve faydalı işlerde çalışmaları hedeflemiştir.

1862-1914 yılları arasında açılan tarım ve çıraklık kursları Musevilerin esnaf gelirlerini ekonomik ve teknik güçlerini artırmayı amaçlıyordu. Kurslara bu dönemde İstanbul'daki okullarda 3.597 olmak üzere Trakya-Marmara bölgesinde 9.456, Ege bölgesinde 2.752, Halep, Beyrut, Safed bölgesinde 8.164 öğrenciler kaydedilmiştir. Alliance örgütü Doğu Avrupa, Balkan ülkeleri, Asya ve Afrika'daki Musevilere çok faydalıydı. İkinci dil olarak Fransızca konuşan Müslüman ülkelerde okullar açmıştır. Ayrıca soykırımdan kaçan mültecilere yardım etmiştir.[175]

Bu amaça ulaşmak için öncelikle bilimsel ve teknik çalışmalara dayalı modern bir eğitim sistemi kurulmuştur. Uluslararası bir örgüt olarak kurulan bu toplumun ana faaliyeti Osmanlı topraklarında olmuştur. Alliance'ın çalıştığı modern eğitim sistemi yüzden fazla okul aracılığıyla bütün Osmanlı İmparatorluğu'na yayılmıştır.[176] Başka bir imtiyaz, Osmanlı devleti'nde uygulanacak nizamname tasarılarını hazırlanacak Şuray-ı Devleti'ndeki gayrimüslim üyelerin yasama işlerine katılmasına izin verildi. 10 Mayıs 1868 tarihinde Sultan Abdülaziz Şuray-ı Devletin açılış konuşmasında: "Mezhep farkı gözetilmeksizin bütün uyrukların aynı vatanın evlatları" olduğunu vurguluyordu.[177]

[173] Refik Şakir en-Netşe, *Sultan II Abdülhamid ve Filistin*, çev. Necmeddin Gevri, Eşik, 5 bs., İstanbul 2012, s.30-31.
[174] Yasemin Avcı, s..129.
[175] Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi, C.3*, s.762-763.
[176] Yasemin Avcı, s.131.
[177] Gülnihal Bozkurt, s.545.

20 Mart 1877 tarihinde açılan ilk Meclisi'nde 67 Müslüman 48 gayrimüslim toplam 115 milletvekil vardı. Bu gayrimüslimler içinde sadece 5 Musevi milletvekili bulunuyordu. [178] Ayrıca, 1885'te İstanbul'da yaşayan Musevi erkeğin %0.44'ü, Rumların %0.38'i, Ermenilerin %0.58'i, Katoliklerin de %4, 67'si devlet içerisinde görev alıyordu.[179]

1850-1908 yılları arasında Hariciye Nezaretinde görev yapan 12 Musevi bulunuyordu. Bu Musevilerin hiçbiri Avrupa okullarında eğitim görmemiş sadece üçü Galatasaray'dan mezun olmuştur. Musevi memurlar Fransızca, İspanyolca ve Almanca biliyorlardı. Hariciye'de görev yapan Musevilerin sayısı diğer gayrimüslimlere kıyasla çok az olduğu gibi, kamunun başka alanlarında görev yapan Musevi memurların sayısı da azdır. Musevilerin kurulmuş yeni okullardan diğer gayrimüslim topluluklara göre çok daha az fayda sağladığı görülmektedir.[180]

1908'deki seçimlerinde Meclis-i Mebusan'a, 23 Rum, 12 Ermeni, 5 Musevi ve 5'de Slav gayrimüslim milletvekili girmiştir. 1912 seçimi sırasında Meclis'e seçilen 284 milletvekilden 15'i Rum, 13'ü Ermeni, 4'ü Musevi ve 9'u Slav gayrimüslimlerden idi.[181] Lozan Barış görüşmeleri esnasında Cenevre'deki Museviler İsmet Paşa'yı 10 Aralık tarihinde bir ziyafete davet ettiler. Görüşmeler sırasında İstanbul Musevileri, Filistin'nin mandasının Türk devletine verilmesini Büyük Millet Meclisi başkanlığından talep etiller. Fakat bu talep, Misak-ı Milli hükümleri dışına geçmeme kararı nedeniyle reddedildi.

Devletin Müslüman olan ve olmayan diğer unsurları gibi çöküşten etkilenen ve ortak sıkıntılar yaşayan Musevilere karşı, Osmanlı yönetimi hiçbir dönemde inanç veya kökenlerinden dolayı olumsuz bir yaklaşım sergilememiş, Museviler diğer gayrimüslimlerden farklı bir davranış görmemiştir. [182] Osmanlı Musevileri diğer toplulukların aksine kendilerine tanınan geniş özgürlük ve imtiyazlardan memundular.

[178] Malike Bileydi Koç, "Atatürk'ün Vatandaşlık Anlayışı ve Günümüzde Yahudiler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXVIII, Sayı 84, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Ankara 2012, s.11.
[179] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, *Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi*, çev. Ayşe Atasoy, hzl. Rifat N. Bali, İletişim Yayınları, 3.bs, İstanbul 2010, s.191.
[180] Hakan Alkan, s.135-136.
[181] Önder Kaya, s.133.
[182] Gülnihal Bozkurt, s.546.

Diğer azınlıklar Avrupa devletleri tarafından bağımsız bir ulusun oluşturma yolunda desteklenirken, Museviler dini bir grup olarak yaşamaya devam ettiler.[183]

Osmanlı devletinde kısa bir süre için gerilemekte olan Musevi toplumu 1856-1908 yılları arsında yeniden bir derlenme devresine girdi ve 1908'den sonra da tekrar yükselme dönemi görmüşlerdi. 19.yüzyılın son yıllarında büyük kentlerdeki Musevi cemaati orta sınıfı İkinci Abdülhamit döneminde giderek yerleşmeye başlamışlardı. Aralarında fakirlar ve iş adamları da vardı.[184] Avrupa ve Amerika'daki Musevi cemaatleri 2 Ocak 1877 tarihinde İstanbul'da yapılan konferansa gönderdikleri bir yazda, Musevilerin Osmanlı devletinde iyi bir hayat yaşadığını belirtmişlerdi. İkinci Abdülhamit'in gayrimüslim vatandaşlarına hakkında iyi davranış yapıldığını ve herkes yasama eşit olduğunu bildirmiştir.[185]

1.4 II. Abdülhamit ve Musevilerin Filistin'e Göçü

15.yüzyılda Rusya, Litvanya, İspanya, Portekiz, Sicilya ve Rodos'tan çıkarılan Musevilerin bir kısmını Filistin'in Kudüs, Halilurrahman, Safed ve Tabariye gibi önemli merkezlerine ulaştılar. Fakat 19.yüzyılın sonuna kadar Musevi ile ilgili bir Filistin meselesi yoktu. Ayrıca, osmanlı devleti'nin çöküşüne kadar Filistin toprakları dışındaki Museviler rahatça yaşıyorlardı.[186]

İngiltere Rusya'dan Filistin'e gelen Musevi göçmenleri 1839'da korumaya başlamış Ocak 1839'da Kudüs'teki İngiliz konsolos yardımcısına Londra'dan "Yahudileri korumak artık şart olduğu" talimatı verilmiştir. Kasım 1848'de İngiliz hükümeti, Rusya Filistin'e yerleşen Rus Musevilerin koruma arzusunu kabul etmiştir. Rus Musevilerin çoğu İngiliz korunmasına geçtiler.[187]

II.Abdülhamit döneminde (1876-1909) devlet güçsüzdür, bu durumda onun muhaliflerine Genç Osmanlılara yani Genç Türklere güç kazandırmıştır. Genç Türkler Batı'da temsilci yönetimin maddi kalkınma ve ekonomik güç sağladığına inanıyorlardı.

[183] a.g.m., s.544.
[184] Salahi R. Sonyel, s.365.
[185] a.g.e., s.367.
[186] Ş. Tufan Buzpınar, "II. Abdülhamid Döneminde Filistin'e Yahudi Göçü Meselesi (1878-1908), *Türkler C.13*, Yeni Türkiye Yayınla, Ankara 2002, s.78.
[187] Gülnihal Bozkurt, s.549-551.

Liberal Müslümanlara göre Batı'nın siyasal kurumları Türkiye'ye transfer olursa Osmanlı toplumu yeniden canlanacak, sosyal ve ekonomik kalkınmaya götürecektir. Ayrıca, yönetimde temsil usulü etkili ve ilerici bir durum olacak, Osmanlı Hristiyanlarının sorunlarını çözecektir. Böylece Avrupa devletleri Osmanlı'nın meselelerine müdahele etmeyecek, liberal Müslümanlara, subaylar ve sultanın rakiplerine devletete himaye ve dayanma gücü sağlayacaktır. Fakat İkinci Abdülhamit muhalefeti, liberalizmi ve düşünce özgürlüğünü bastırdı.[188]

Bazı Yahudiler İttihatçı yöneticiler ile birlikte çalışarak Siyonist amaçlarına destek buldular. Rıza Tevfik'in düşüncesine göre bir Siyonist Osmanlı aynı zamanda Musevi bir vatansever olabilmesi mümkündür. Paris'teki Genç Osmanlıların lideri ve Meclis başkanı Ali Riza, Sait Paşa ve Ahmet Tevfik birlikte Siyonist yanlısı beyanname ler yayınladılar. Avrupa ve Özellikle Rusya ve Polonya ülkelerinden kaçan Musevilere Filistin'de bir yerleşim merkezi talep ediyorlardı. Bu merkez Osmanlı yönetimi altında olacak ve hiçbir şekilde özerklik veya bağımsızlık olmayacaktı.[189]

1882'de Aleksandır Rusya Çarlık hakimiyetinin bir dilekçe yazarak, Musevilerin Osmanlı ülkesinde yerleşmelerini talep etmişti. 24 Haziran 1882 tarihinde hükümet şu kararları aldı: Rusya'dan Osmanlı devleti'ne göç etmek isteyen Museviler Filistin haricinde yerleşecek koşulsuz Osmanlı uyrukluğunu kabul etmeliler. Fakat bu kararına rağmen birçok Musevi kendilerine Hacı veya iş adamı görüntüsü vererek bu kanunu ihlal ederek Filistin'e girebildiler. Filistin'de yerleşenler Avrupalı Musevilerin madi desteğini alıyor ve huzur içinde yaşyorlardı. Bu destekler Osmanlı Musevilerine yapılmıyordu. Böylece göç eden Museviler yardıma bağımlı hale geldiler. [190] Ayrıca, 1882'de Romanya'dan ilk Siyonist yerleşimci grubun gelmesinden sonra, 1885'te Padişah Abdülhamid Musevilerin hac için Flistin'e gelmesine izin veren bir emir çıkardı. Bu kanun, yeni gelen her göçmen grup kayıt altına alınıp ve yalnızca yabancı Musevilere uygulanmıştır.[191]

Bir Macar Musevi olan Baron Hirsch, Musevilerin Avrupa ülkelerinden sınır dışı edildiği bir dönmede Musevilerine desteklemek için çeşitli yardımlarda bulunmuştu. Bu

[188] Salahi R. Sonyel, s.291.
[189] Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğ'unda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, çev. Meriç Sobutay, Kapı Yayınları, 1 bs, İstanbul 2008, s.358.
[190] Vahdettin Engin, *Pazarlık*, 1. baskı, Yeditepe, İstanbul 2010, s.23
[191] Refik Şakir en-Netşe, s.28.

bağlamda çeşitli tarihlerde göçmen Musevilere maddi yardım sağladı ve Londra'da 1890'da 50 milyon frankla sermayeli "Yahudi Kolonizasyon Örgütü'nü" kurmuştur. Yine aynı yıl New York'ta Musevi göçmenlere yardım amaçlı bir örgüt 12 milyon frank bağışta bulunmuştu. Baron kendini, göçmek mecburiyetinde kalan Musevilerin sorunlarıyla ilgilenmek ve onlara yeni vatan bulmak için uğraşmayı bir yükümlülük görüyordu. Bunun için Osmanlı Devleti'nin topraklarından Anadolu'dan bir yer satın almak ve Rusya'dan gelen Musevileri buraya yerleştirmeyi talep etmiştir. Bu plan Osmanlı hükümetinden rededilmiştir.[192]

Aslında Theodor Herzl'in önderliğinde 'Siyonizm' adlı Musevi ulusal kurtuluş hareketleri Filistin'de bir devlet kurmayı hedeflenmiştir. Osmanlı devleti ise Musevilerin Filistin'de bir Yahudi devleti kurmasını engellemek için kararlar almıştır. Hükümet, Osmanlı ülkesine akan Musevileri hoşgörüyle karşılamayı sürdürüyordu. Bu yeni göçmenlere vatandaşlık vermiş ve fakat Filistin'de yerleşmelerini yasaklamıştır. [193] Theodor Herzl'in liderliği altında ilk Siyonist Kongresi 1897'de toplanarak Dünya Siyonist Örgütü kuruldu. Herzl'in birinci amacı bir Yahudi devleti kurulmasıydı. Bu yeni ülkenin yeri olarak başta Filistin değildi, Türkiye, Kıbrıs, Sina Yarımadası ve Uganda düşünülmüştür. Fakat Ortodoks halkın tepkisi yüzünden Filistin üzerinde karar verilmiştir.[194]

1897'de Yahudi-Siyonist hareketinin başlamasından sonra Siyonistler Yahudilere Filisin'de vatandaşılık verilerek yerleşmelerine izin verilmesi için Sultan Abdülhmid'i ikna etmek maksadıyla örgütlenerek düzenli bir şekilde çalıştılar. Bu bağlamda Herzl İngiltere ve Almanya ile ilişkiler kurmuştur. Herzl Osmanlı devleti'nin maddi sıkıntılar yaşadığını biliyordu. Bu yüzden mali sıkıntıdan istifade etmek için çalıştığı açıktır. Fakat İkinci Abdülhamid Herzl'in taleplerini redetmiştir.[195]

Musevilerin Filistin'de bir Yahudi devleti kurmak arzusu ve Osmanlı Musevilerini Filistin'e yerleşme istedikleri devam edince, 1900'de bir kararname çıkarıldı. Filistin'e gitmek isteyen Osmanlı veya yabancı uyruklu bütün Musevilerin en fazla üç ay boyunca Filistin'de kalmasına izin verilmekteydi. Bu kanunun birinci

[192] Vahdettin Engin, s.35-36.
[193] Gülnihal Bozkurt, s.553.
[194] Fuat Aydın, s.150.
[195] Refik Şakir en-Netşe, s.164.

maddesine göre Filistin'e gidecek bütün Musevilerin kesinlikle uyrukları, görevleri ve seyahat amaçlarını içeren birer tezkere veya pasaporta sahip olmaları gerekiyordu. İkinci maddeye göre Filistin'de üç aylık bir süre boyunca seyahat edecekler ve oturma iznini içeren diğerlerden farklı renkte bir oturma izni almışlardı. Bu üç aylık süreyi geçiren Osmanlı uyrukları polis tarafından, yabancılar ise ait oldukları devlet konsolusu vasıtasıyla Filistin'den zorla çıkarılacaklardı. Bu sorunları devam ederken Herzl, 1901'de Abdülhamid ile görüşmüş * ve yabancı sermaye, teknoloji ve ek kalkınma vadi ile Filistin'de özerk bir Yahudi devleti kurulması için talepte bulundu. Fakat bu öneri de rededilmiş ve yabancı Musevilerin bir aydan fazla bir süre Filistin'de kalmaları yasaklanmıştır.[196]

Hükümet yeni karalar uygulamaya koyarak, Osmanlı temsilciklerinden pasaportları vize olmayanlar, Hacı adayı olsa bile Filistin'e girmeyecekler ve Hacı adaylardan geri dönüşlerini geri garantilemek için fazla para alınacaktır. Bu önlemlere rağmen Musevilerin Kudüs'e gelmesi engellenemedi. Ayrıca Filistin'deki yerli halka çok fazla para vererek arazi satın alabiliyorlardı. Hükümet tarafından alınan önlemlere rağmen Filistin'e gizli ve yasadışı yollara gelenler bulunmaktaydı. Arazi kanununda Musevilerin Osmanlı ülkesinin diğer bölgelerinde arazi satın almasını yasaklayan bir hüküm yoktu. Bu yasanın ikinci maddesine göre de yabancı uyruklar mülkiyet haklarına sahip oldukları için arazi satın alabilirlerdi. Ayrıca bu hususta, Osmanlı ve yabancı uyrukları arasında bir fark yoktu.

Bu bağlamda yasanın ilişkin madesi değiştirilmek yoluyla yabancı uyruklu Musevilerin emlak satın almaları yasaklanmıştı. Bunda Suriye ve Beyrut vilayetleriyle Kudüs yöneticisine bildirmiştir. Fakat Osmanlı Musevileri bu kısıtlamaya alınmadı ve İngilizler Museviler adına arazi satın alabilirlerdi. Bu sebeplerden dolayı Musevilerin Filistin'e yerleşmeleri engellenemedi. [197] Ayrıca, kapitülasyonlarla sağlanan haklar dolayısıyla 1878'den beri Filistin'de Musevi yerleşim merkezleri kurulmuştu. 1896'da Rotchsild ve Baron Hirsch'in kurduğu "Yahudi Kolonizasyon Birliği" ile "Siyon Aşıkları" yardımlarıyla Filistin'e Musevi göçleri gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede 1882

[196] Gülnihal Bozkurt, s.557-559.
* Bkz, Vahdettin Engin, *Pazarlık*, 1. baskı, Yeditepe, İstanbul 2010.
[197] Bayram Kodaman, Nedim İpek, "Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmeleriyle İlgili olarak II. Abdülhamid'e 1789'da sunulan Layiha", *Belleten,* s.572-573.

ve 1908 yılları arasında Filistin'de yaklaşık 30 yeni Musevi yerleşim merkezi kuruldu.[198]

II.Abdülhamid, İkinci Meşrutiyeti döneminde Filistin'e Musevi göçlerini yasaklanmış fakat İtihatçıların baskısıyla bu kararı kaldırmştır. Daha sonra Siyonistler Yafa'da bir Filistin "Toprak Geliştirme Şirketi" kurmuşlardı. Alman asıllı bir iktiatçı olan Dr. Ruppin Filistin'e göç edenleri koloniler kurarak çalıştırmıştır. Museviler 1908 ve 1914 yılları arasında satın aldıkları 50.000 dönümarazi üzerinde 9 yeni çiftlik ve yerleşim merkezi kormuştur. Dr. Ruppin Yafa yakınlarında 139 konut ve 1500 kişiden oluşan bir Musevi şehri olan Tel-Aviv'in temellerini tesis etmiştir.[199]

1.5 Osmanlı Devleti ve Filistin

Birinci Dünya Savaşı döneminde Türk boğazlarına karşı Fransa ve İngiltere'nin giriştikleri donanma saldırısı ve İtalya'nın İtilaf devletleri yanında savaşa katılmasını takiben Rus hükümeti, İngiliz ve Fransız hükümetlerine, Avrupa ve Asya'daki Osmanlı imparatorluğu topraklarından Rus sınırlarına ekleme hedefini bildirdiler. Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki hedefine ulaştığında İngiltere ve Fransa kendi isteklerini açıkça dile getirdiler. İstanbul ve boğazların Rus denetimine girerek, Osmanlı imparatorluğunun itilaf devletleri arasında paylaşılması gerektiği düşünülmüştür. Bu konudaki üç devlet arasında, müzakerelerinin alınan kararlar almıştır. Rusya, Türkiye'nin doğusunda, İstanbul ve boğazları elde ediyordu.[200] 16 Mayıs 1916'de Sykes-Picot Anlaşması ardından Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu toprakları İngiltere ve Faransa tarafından paylaşmaya planlanmıştı.[201] Sykes-Picot Anlaşması ile Akka'dan Suriye'nin bütün kıyı bölgeleri, Beyrut, Adana, Mersin, Fransa'ya, Bağdat-Basra arasındaki Dicle-Fırat bölgesi ise İngiltere'ye veriliyordu.[202] Fakat Yahudi milliyetçileri, Britanya ve Fransa'nın Filistin'i ortak bir yönetime almaları, yani Filistin'de Britanya'nin himayesi ve Fransa'nın mandası altında Fransız vatandaşı olmalarının, Yahudilerin ulusal kimliklerini kayıp etmelerine yol açacağını

[198] Ş. Tufan Buzpınar, s.84.
[199] Osman Doğan, Selman Kılınç, Uzakları Görebilen Hükümdar Sultan İkinci Abdülhamid Han, Çamlıca, 3.bs, İstanbul 2011, s.132-133.
[200] Laurance Evans, Türkiye'nin parçalanması ve ABD Politikası (1914-1923, Örgün Yayınevi, 1.bs, İstanbul 2003, s.109-110.
[201] Gülnihal Bozkurt, "Osmanlı-Yahudi İlişkilerine Genel Bir Bakış", *Belleten,* Türk Tarih Kurum Basımevi, CLVII, Sayı 219, (1993), Ankara 1994, s.562.
[202] Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi,* C.1, Gözlem, 1.bs, İstanbul 2001, s.259.

öngömektedirler. Yahudilerin benimsediği tek yöntem Filistin'in kutsal yerlerini kapsayacak uluslararası bir yönetim biçimiydi.[203]

Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması Rusya, Fransa ve İngiltere devam eden tartışmanın konusu, İngiltere, Türkiye'ye karşı savaşa katılması için Mekke Şerifi Hüseyin ile müzakerelerle başlamıştı ve aralarında bir anlaşma düzenlenmiştir. Sonunda, Hüseyin, kendisi İngilizlerle birlikte, tüm askeri ve politik güçlerini kendi önderliğinde toplayacak, Türklere karşı savaşa çıkmıştır ve İngilizler ona gerekli insan, para ve silahlarla destek vereceklerdir. Arap ülkesi dışında kalan tüm bölgeler, İngilizler ve Fransızlar arasında bölüşülmüştü. Hüseyin kendisi İngilizlerin teşvikiyle bir Arap ayaklanmasına adayacak ve Osmanlı hükümetini dünya kamuoyuna İslam düşmanı tanıtmakta, İngilizler ayrıca üzerinde belli bir bölgede Arapların bağımsızlığını ve Arap halifeliğini kabul edeceklerini de ilan edecektir. Aslında, Araplar, Filistin'in yine Arap bölgesi içinde kalmaları için destek verdiler.[204]

Ayrıca, 2 Kasım 1917 İngiltere Dışişleri Bakanı Lord A. James Balfour'un İngiliz Lordu ve Teşkilat Başkanı Rothschild 'a gönderdiği bir mektup, Balfour Beyannamesi" olarak adlanmıştır. Balfour Filistin'e Yahudilerin bir yurt edinmelerini vaad etmekteydi:

> "Majestelerinin hükümeti, Filistin'de Yahudiler için bir vatan kurulmasını terviç etmektedir. Bu arada Filistin'de bulunan gayri Yahudi unsurların medeni ve dini hakları baki kalacaktır..Bu beyanname zamanında Filistin yahudileri, dünya Yahudilerinin %1'i ve Filistin topraklarınında %2.5'una sahiptiler."[205]

30 Ekim 1918' de Mondros Ateşkesin ardından Filistin'de Osmanlı Devleti'nin sınırları dışında kalmıştır.[206] Ayrıca, 30 Ocak 1919'da Paris Konferansı Yüksek Konseyi, Filistin'in Türk yönetiminden çıkarıldığına dair bir karar almıştır. Nitekim, Yahudiler bir devlet kurmak istediklerinden dolayı, 27 Şubat 1919'da Siyonist liderleri Prof. Dr. Weizmann, Nahum Sokolof ve Ussisşkin'nin ifadikleri ile:

---

[203] Jonathan Schneer, Balfour Deklarasyonu, çev. Ali Cevat Akkoyunlu, Kırmızıkedi, 1.bs, İstanbul 2012, s.217.
[204] Laurance Evans, *Türkiye'nin parçalanması ve ABD Politikası (1914-1923)*, Örgün Yayınevi, 1.bs, İstanbul 2003, s.110-111.
[205] Hikmet Tanyu, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, Elips Kitap Yayınları, 1.bs, Ankara 2005, s.16.
[206] Gülnihal Bozkurt, s.562.

> "Barış Konferansı'nın Yüksek Konseyi Siyonist Teşkilatı hiçbir zaman muhtar bir yönetim altında yerleşmek ve yılda 70-80 bin Yahudi göçmeni sokmak, Yahudi okulları açmak, buralarda İbrani dilini öğretmek ve sizler gibi bir millet olmak arzusundayız."[207]

Şerif Hüseyin oğlu Faysal'ın Siyonistlerle anlaşmaına dair, 1919'da Paris Barış Konferansında Emir Faysal konferansa katılan tek Arap delegasyonu idi. Faysal babasının Hicaz Kralı tarafından Arap heyetinin başkanı seçildi ve her durumda İngilizlerin tutumuna uyması için çok sıkı talimatlar aldı. Bu bağlamda, 1918'de Kral Hüseyin'den Emir Faysal'a telgraf:

> " Bu kasım ayının 24'ünde Paris'te toplanacak konferansa davet etmektedir… Mademki bizim politikamızın temeli yalnızca Büyük Britanya ile işbirliğine dayanmaktadır ve mademki başka herhangi bir ülkeyle de ilişkimiz yoktur, o halde siz, bütün düşünce ve inancınızı Britanya delegeleri ve konferanstaki öbür önemli İngiliz kişileriyle ve sizi, kendi güven çerçevesi içine almak isteyerek İngiliz devlet adamları ile görüşüp tanışacaksınız. Yine gerek konferansta ve gerek diğer herhangi bir yerdeki çalışmalarınız ve genel konuşmalarınızda onların verecekleri direktiflere uyacaksınız."[208]

Faysal 3 Ocak 1919'da Siyonistlerle imzalayan anlaşması ile Hicaz Kralı Hüseyin adına imza atan Weizmann, Filistin'de bir Yahudi hükümeti kurmaya karar verdi. Bu hükümet, Balfour Deklarosyonu'nun gereklerini tamamlayacak, Yahudileri Filistin'e göç etmeye teşvik edecek ve Arap halkının korunması için adımları atmıştır. Bu anlaşma ile politik ve medeni hakları açısından din alanında bir ayrım yapılmayacak ve dinlerinin gereklerini uluslararası topluma uygulamak için ayrı bir işlem de yapılmayacaktı. Öte yandan, Siyonistler Arapların ekonomik olanaklarını araştırmak, Arap hükümetlerini ve şehirlerini kendi doğal ekonomik kaynaklarını iyileştirmelerine yardımcı olacaktır.[209]

1920'de San Remo Konferansı'nda, 1918'den beri İngiliz askeri yönetimi altında olan Filistin, İngiliz mandasına geçti.[210]

---

[207] Hikmet Tanyu, s.29.
[208] Laurance Evans, s.118-119.
[209] a.g.e. s.123.
[210] Gelişim Genel Kültür Ansiklopedisi: 7, Tarih ve Kültür 2, Gelişim Yayınları, İstanbul 1972.

İKİNCİ BÖLÜM

2 HİTLERİN YAHUDİ POLİTİKASI

İkinci Dünya Savaşı dönemi bağlamında yazar Pierre Clementi 15 Aralık 1936 tarihinde "Pays" gazetesine yazdığı makalede ileri gelir 3 Musevinin savaş istidiğine dikkat çekiyordu:

-SSCB Dışişleri Bakanı Yahudi olan Litvinoff, 28 Kasım Sovyet kongresi'nde şunları söyledi: Demokratik ülkenin faşist ülkelere GEREKLİ CEVAB'ı* vereceğini umuyoruz. Gün geldiğinde, Kızıl ordu kendi kahramanlığını gösterecek.
-Üçüncü Cumhuriyet'in varsayılan halefi Yahudi olan Mandel, Les Parree'ne vekâleten konuşması sırasında, Franco-Sovyet anlaşmasının ASKERİ açıdan TAMAMLANMIŞ olması gerektiğini söyledi.
-Blum adında bir Yahudi şöyle söylemiş: Bize İspanay'daki saldırmazlık sözleşmesini ihlal ettirmek ve bizim savaşa girmiz için elinden gelen her şeyi yapıyor. Hedefi, onların ırk yoldaşları tüccarlardan silah malzemelerini sağlamaktadır. Yahudiler ülkemize yerleşmek amacıyla bizi öldürdü. Gerçeği, Fransalı Yahudiler ve yurtdışından gelen Yahudiler, sağ kanat Yahudiler veya sol kanadın Yahudileri AYNI AMAÇ'ı taşınmaktadır. [211]

İlk iki yılda Nasyonal Sosyalist yönetimi Musevilerin haklarını elerinden almak için birçok yasa çıkarmıştı. [212] Eylül 1935'teki anti-semetik yasaların yürürlüğe girmeden sonra, Musevi karşıtı politika hakkında daha fazla tartışmakta olunan iki sorun vardı. Bunlar ilki uzan zamandır Nuremberg yasalarını savunan Alman Yahudilerine karşı alınan ekonomik önlemler idi. İkincisi ise, yarı Musevi Yahudi ırklıların "Mischlinge" (melez) tanımıyla ilgilidir. İçişleri Bakanlığı tarafından benimsenen tutum, bu grubu "yarı Museviler"in Reich Alman vatandaşı olması gerektiği yönünde iken, Führer''in yardımcısı Gauleiter Wagner tarfından bu grub genellikle Yahudi olarak görülmekteydi.

[211] Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 402QO/71, 1940-1944, La Courneuve, Fransa, s.92.
* belgenin originalinde büyük puntolarla yazılmıştı, original gibi yazdım.
[212] Eva Groepler, s.141.

Uzun süren müzakerelerden sonra Hitler bir karar vermedi, 14 Kasım 1935 tarihli Reich Vatandaşlık Yasası uyarınca yapılan ilk kararnamede yer alan bir uzlaşma üzerine nihai anlaşma yapıldı. Bu karara göre, en az 3 ırkın göbek Yahudi büyükanne ve büyükbabası Yahudi sayılır ve bu nedenle Reich vatandaşı olmalarına izin verilmez. Bununla birlikte geçici Reich yurttaşlığı ise "yarı Yahudi ırkları" 1 ya da 2 göbek Musevi büyükanne ve büyükbabaya sahip olanlara verildi. Ayrıca, aşağıdaki kriterlerinden biri veya daha fazlası, en az 2 büyükanne ile "yarı ırklı olanlara uygulanır "tanımına göre" Yahudi olarak görülecek ve dolayısıyla Museviler gibi muamele edecekti.

Bu hususlar:
- Musevi dini topluluğunun üyesi olmaları
- Musevi ile evli olmaları,
-ya da Nuremberg Yasası'nın yürürlüğe girmeden sonra bir Musevi ile evlilikten dünyaya gelen birisi, olmaları
-veya Nuremberg Yasası'ndan sonra başlayan evlilik dışı birlikte yaşam gibi esasları içeriyordu.[213]

1933 ile 1945 yılları arasında Nazilerin 12 yıl boyunca antisemetik egemenliğinin doğrudan kontrolü Nazi etkisi altında devamlı genişleyen bölgelerde aşırı ırkçılığın yeniden canlanmasına yol açtı.[214] Nazi Almanya'sı toplam yaklaşık altı milyon Museviyi öldürdü. Eski sinagoglar ve Yahudi eğitim merkezleri sonsuza dek yok edildi.[215]

2.1 Hitler'in Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi ve Nazi İdeolojisi

Almanya Cumhuriyeti'nin en eski Cumhurbaşkanı Paul Von Hindenburg 30 Ocak 1933'te Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi NSDP* genel başkanı Adolf Hitler'i şansölliğine atadı.[216] Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi veya onun

[213] Peter Longerich, *Holocaust, The Nazi Persecution and Murder of the Jews,* Oxford University Press, Ney York, 2010, s.61-62
[214] *Holokost II.Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırımı*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul 1997, s.9.
[215] Cohn-Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, s.153.
[216] Holokost II. Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırımı, s.10.

kısaltması Nazi'dir.[217] Yeni çıkan bir kararname ile Alman İşçi Partisi adı "Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi" Nazi olarak değiştirildi. Bir yandan Nasyonalizm öte yandan sosyalizm ilkeleridir. Temmuz 1919'da Adolf Hitler İşçi Partisi'ne girdiğinde parti üye sayısı sadece 7'e yükseldi.[218] 1920'li yıllarda Nasyonal Sosyalistler Alman siyasetinin oldukça etkisiz. Partinin ideolojik temelini bir yandan antisemit Musevi tavır diğer yandan antisemitik komünist tutum oluşturmaktaydı.[219]

Alman İşçi Partisi liderliğinden geçen ve Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi NSDAP olan Hitler 29 Temmuz 1921'de bu partinin lideriydi. Daha sonra NSDAP giderek daha güçlenmiş, 1930'dan sonra başlayan ekonomik ve politik bunalımın yol açtığı hoşnutsuzluktan istifade etmesini bilmişti.[220] Aslında, 1929'da Nazilerin bir milyondan az oyu vardı. 1933'de ise seçmenlerin olaylarının yüzde 44'ünü almış, böylece Naziler ülkenin en büyük partisi olmuştur.[221]

Nazi partisi Alman toplumunda aşırı sağcı yanlısı bir grup olarak kuruldu. Ayrıca liberal demokrasiyi yorumlamak için her fırsatı kullanarak özellikle antikomünizm ve antisemitizm üzerinde duruldu.[222] Nazi partisi ve onun üyeleri daha iktidara gelmeden önce ve serbest bir propaganda yürüten "Fırtına Kıtaları" 1924'te ile bir hayli faaliyet ve yayınlanan her türlü kitaplar, bröşürler ve "Der Stuermer" gibi gazetelerde Musevileri insandan aşağı, bir çürümüşlük olayı ve Alman felaketlerinin hepsinin önemli bir sebebi olarak göstermişlerdi. Bu sınırsız propagandası ile "aşağı parazit"ler yolsuzluğun ve Alman talihsizliğinin başlıca sebebi olarak Musevi halkı gösterildi.[223]

Hitler Nasyonal Sosyalist Parti önderliğinde yirmi beş maddelik bir programı açıkladı. Alman İşçi Partisi'nin ismi Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi olarak değiştirildi. Bu programda açıklanan bazı maddelerin önemlileri şunlardır:

---

* (NSDAP) "National Sosialistischen Deutschen Arbeiter Partei" (Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi) Nasyonal Sosyalizm ya da Nazizim Almanya'da ilerleyen Hitler'in Hâkim olan ulusal hakları hareketi ve programının temel ilkesi idi, Türk Ansiklopedisi, C.25, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1977, s.14

[217] Raul Hilberg, Exécuteurs, Victimes, Témoins, çev.Marie -France de Paloméra, Gallimard, 1994.s.23.

[218] İbrahim Artuç, Hitler ve İkinci Dünya Harbinin Kaderi, Kastas Yayınları, 1.bs, İstanbul 1984, s.15-16.

[219] Cohn-Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, s.149.

[220] Türk Ansiklopedisi, C.25, 143.

[221] Cohn-Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, s.150.

[222] Robert Gellately ve Nathan Stoltzfus, "Toplumdan Dışlanalar ve Halk Topluluğu Yaratmak", *Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar,* çev. Bilge Tanrıseven, Funda İşbuğa Erel, S. Nihat Şad, Phoenix, Ankara 2002, s.1.

[223] *Holokost II. Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırımı*, s.11.

-Alman ırkının üstünlüğü vurgu yapıldı, Alman kanı taşıyanlarla Alman kanı olmayanlar arasında fark vardı ve Alman kanı taşıyanlar vatandaş olduğu kabul edilmektedir.
-Roma hukukunun yerini Alman hukuku alacaktır: Nitekim Alman hukuk sistemi İngiltere ve Fransa'nın hukuk sisteminden çok farklıydı. Bu ülkelerle karşılaştırıldığında Roma hukuk sisteminin Alman devletlerinde sınırlı bir uygulaması vardı.
-Dini inançlar konusunda devletin varlığını tehlikeye atmadığı ve Alman ırkına zarar vermediği sürece dini inançlar serbest bırakalacaktır.
-Versailles Anlaşması iptal edilecektir: Almanya tarafından kaybedilen koloniler geri verilmeli ve yükümlülüklerden kurtulmaları gerekir.
-Alman ulusunun tamamı büyük bir Alman devletinde toplanmalıdır. Çünkü aynı coğrafi bölgede farklı uluslarla yaşamak Alman kanını taşımayı zorlaştırmaktadır.
-Alman halkının beslemesi temin edilmeli ve artan nüfusa hizmet etmek için yeni araziler, koloniler kazanılmalıdır.
-Hem kapitalizme hem de Marksizme karşı konulmalıdır. Çünkü Hitler'e göre kapitalizm ve Marksizm Almanlara uygun değildir.[224]

Nazi ideolojisi din ile ilgili açık bir anlayışı ortaya koymadı ancak pek çok farklı inancı ateist, nihilist, ırkçı yeni pagancılık ve Hristiyanlığı strateji olarak kabul etmiştir. Bundan dolayı Nazilerin dine karşı tavırları çelişkili olmuştur. Bu yüzden bir taraftan Protestanlık Alman Hristiyanlığının Milli dinini olarak oluşturması gerekirken, öte yandan Hristiyan kültürü tümüyle reddedildi ve bunun yerine Cermenizm efsanelerine, Hinduizm ve Budizm'e dayanan yeni bir yapya yönelme meydana geldi. Nazizm totaliter bir dünya görüntüye sahip olduğundan din için hoşgörüsü yoktur. Nazi rejimi Protestanlar ve Katoliklerin devlet işlerine müdahale etmesine ve onların devletten ayrı kuvvetler olarak ortada durmasına izin vermek istememiştir. Bilhassa Alman Katolikliği Vatikan'daki Papa'ya bağımlı olduğunda Nazilerin bunu hoşgörü olması imkânsızdı. Nazi hükümeti ayrıca ulusal birlik oluşturmaya hedeflediğinden eyaletleri, sendikaları ve partileri birleştirmeye yönelik çabalarana mezhepleri de eklemiştir.[225]

[224] M. Hanifi. Macit, Faşizm ve. Nazizm, Savaş Yayınevi, 1.bs, Ankara 2007, s.31-33.
[225] Sezen Kılıç, Türk Basını'nda Hitler Almanya'sı (1933-1945), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s.80.

2.2 1930'lerde Almanya'nın Durumu

Almanya'da Weimer Cumhuriyeti'nin kömünizmi için derin kaygılar vardı. Bununla birlikte Weimer'in getirdiği özgürlükleri rededen ve eski değerlerin gelmesini sağlayan liberalizme yönelik bir dalga bulunmaktaydı. Çoğu vatandaş suçların artması ve toplumun çözülmesi olarak gördükleri özgürlükler nedeniyle endişeliydi. Bu şartlar uyarınca Nazi yasaları ve planları platforlarıyla başarılı bir strateji oluşturmuştur. Hitler'in kişlisel fikirleri Nazi ideolojisi ve birçok insanın arzuları ve umutlarıyla ilgili gördüğü şeyler etkiliydi.[226]

Berlin'de Hitler bir konuşmasında,

> Almanların asla istemedikleri 1914 savaşının kaybedilmesinden sonra, Versailles Antlaşması'yla kendilerine uygulanan ağır koşulları hatırlatmış, Almanya'nın uluslararası Museviliğin kapitalist entrikasının etkisiyle çökeceği esnada Nasyonal Sosyalist yönetimi eline alarak ulusa sağlam bir yapı ve sarsılmaz bir inan verdiğini, bu yönetimi bir yıl daha idareyi ele almasaydık Almanya'nın tamamı Bolşevik olacaktı, demiştir.[227]

8 Kasım 1918'de sendikacılar ve sosyalistlerin iç çatışması sonucu Musevi kökenli Kurt Einsner önderliğinde, "Bavyere Cumhuriyeti" Munih'te kuruldu. Devrimi yaparlardan on bir Musevi kökenli olan ilk kabinede yer aldı. Üst düzey çok sayıda yönetici Musevilerdi. Münih'teki sosyalist hükümet tüm Almanaya içinde hoşnutsuzluğa yol açtı ve antisemitizmi harekete geçirdi. Bu tür karmaşık ortamda yapılması gereken bir şey olduğunu düşünen sayısız gizli ve açık fikirleri olan milli örgütler kurulmuştur.

Bunlardan en ünlüleri: Milli Liberal Parti, Pan-Cermenistler Birliği, Alman Okullar Birliği, Hammer Birliği ve Thule örgütü idi. Sonrada bütün milliyetçi cephe sosyalistlere karşı Thule örgütü ile birleştiler ve Ekim 1918'de Baron ve Sebottendorf önderliğinde Alman İşçi Partisi kuruldu. Thule örgütü antisemitizmi ve anti-Bolşevizmi savunan bir örgütü Bazı politik ve dini görüşleri vardı.[228]

---

[226] Robert Gellately ve Nathan Stoltzfus, s.2-3.
[227] Akşam, 31 Ocak 1943.
[228] İsmail Tokalak, s.108-109.

Nazi rejiminin Musevilere uyguladığı zulüm ve şiddet olaylarına karşı çeşitli ülkelerde yaşayan Yahudilerin Alman mallarını boykot etmeye başladıktan sonra 1 Nisan 1933'te Hitler de Almanya'daki Yahudi mallarına boykota başlamıştı. Bu boykot kararı ardından Almanya ile ticaret yapan iş adamlarının tepki vermesi için Berlin'deki Türk Ticaret Odası, Almanya'da Yahudilere yönelik baskı ve şiddet uygulandığına ilişkin haberlerin asılsız olduğunu Almanya'da ticari işlerin güvenlice yapıldığı ve boykot eyleminin yabancı kökenli Musevilerle bir ilgisi olmadığını, dolayısıyla Türk tüccarların kessinlikle endişe etmemesi gerektiğini söyledi. Almanya'nın boykot etme kararını İstanbul'da protesto yapmak isteyen bir grup Musevi ve bir grup Almana polis izin vermedi, ısrar edenleri tutukladı.[229]

Almanya'nın ekonomik durumu 1933'de iyi değildi hiper enflasyonun yanında üç milyon kişi de devlet yardımıyla geçiniyor ve 6 milyon işsiz vardı. O dönemde Almanya da halk içine düştükleri bu kötü durumdan dolayı çok gergindi ve suçlayacak adam arıyordu.1933'de Almanya'da 500 bin Musevi yaşıyordu. Alman ekonomisi ve finansı da büyük bir oranda Alman nüfusunun %1'den az olan Musevilerin ekindeydi. Bunun yanında Almanya'da Musevi kökenli birçok şair, yazar, ilim adamı vardı.[230] Ayrıca 1933'te Almanay'da Musevileri tam anlamıyla "toplumsal yabancı" değildi. 1871'deki kesin hukuki özgürlüğe kavuştuktan sonra topluluk daha bütünleşmiş hale geldi.

Antisemitizm kuşkusuz kaybolmamış ancak Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında ve bilhassa da Weimer Cumhuriyeti'nin son 10 yıl boyunca iyi yayılmıştı. Hitler "şansölye" olmasından önce Musevilere karşı Nazı baskısı başlamıştı. Almanya'daki Museviler genel olarak hepsini orta sınıftandı. Kültürlü ve yasalara saygılı vatandaşlar olarak yüksek eğitim ve temiz ideal bir hayat yaşamışlardı.[231] 1930 ile 1933 yılları arası dönem bunalım yıllarıydı. Almanya'daki işsizlerin toplamı 6 milyon'dan fazlaydı.

1930'ların başlarındaki yaşayan ekonomik bunalımaların ortaya çıkması ile kurulan başarısız koalisyondan sonra Mareşal Paul Von Hinderberg, 1933'te Nasyonal

[229] Sezen Kılıç, s.135-136.
[230] İsmail Tokalak, s.117.
[231] Robert Gellately ve Nathan Stoltzfus, s.5.

Sosyalist Parti Genel Başkanı Adolf Hitler'i başbakan olarak atadı. [232] Ekonomik materyalizmi sınıflar çatışması ilkeleri ve ulusal muhalefet ile proletarya sosyalizmi, Almanya dünya düşüncesinin bütün kıymetlerini reddedip Almanya'nın kendi değerleriyle yaşamını yaşama olasılığını tehlikeye attı.[233] Musevi Marksist ideolojisine karşı olan Hitler'in sosyalizm anlayışı milliyetçiliğin bir tanımına benzer ve Marksist sosyalizme karşıdır.[234]

Hitler Alman ulusuna yaptığı bir konuşmada bu anlayışını şu sözleri ile vurguluyordu:

> "Hiç şüphe yok ki, bugünkü mücadelesinin sonunda sosyalist ulusal devlet, Avrupa'da sarsılmaz ve kırılmaz bir blok olusturacak. Bunu önlemek imkânsız bir kere girdikten sonra, ulusal sosyalizmi bütün ihtişamı ile sonuna kadar alacağız. (...) Kendi nesillerimizi ve gelecek kuşakları bu felaketlerden korumak istiyoruz. Ulusal Sosyalist Almanya asla yenilmeyecek ve eğilmez." [235]

Hitler kendi düşüncesine göre, Almanya'nın iki düşmanı olarak Komünistler ve Museviler meydana çıkmıştır. Komünistler proletarya diktatörlüğü altında halkı, insanın özgürlüğünü ele geçirdiler. Marksist Musevileri 1917 devrimi ile Rusya'da amaçlarını gerçekleştirmişlerdi. Bu Kızıl Bolşevik akını başta Münih olmak üzere her yerde taraftar kazanmaya başlamıştı. İşsiz kalan işçiler sokaklara hâkim olmak için herkesi ayaklanmışlardı. Alman halkının bu Kızıl Bolşevik tehlikeden kurtulması olanaksızdı.[236] 1933'te bir grubun hedef alındığı Komünistler ilk saldırısı gerçekleşti. Bu bağlamda Almanya'da Komünizm hızla yayıldı ve Buhran Partisi'den sonra Komünist Parti ülkedeki en büyük üçüncü parti oldu. Çok sayıda vatandaşlar kısmen komünistlerden kaçmaları ve ondan duydukları korku yüzünden Nazi partisine katıldılar.[237]

Aynı sırada Nasyonal Sosyalizm, uzun gözlemlere ve olaylara dayanarak Musevi meselesi odaklı bir tavır olarak meydana gelmiştir. Musevilerin dünyaya hüküm

[232] Cohn-Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, s.150.
[233] Ömer Barkan, "Nasyonal Sosyalizmin Dünya Görüşü", *Siyasi Ilimler Mecmuasi*, Sayi 82, S.B.O. Talebe Cemiyeti, Istanbul 1983, s.632.
[234] M. Hanifi. Macit, s.36.
[235] Akşam, 2 Ocak 1943, s.2.
[236] İbrahim Artuç, s. 16.
[237] Robert Gellately ve Nathan Stoltzfus, s.4.

etme kararını açığa çıkarmış, Musevilere her alanda hücum etmekle, haksız yere gaspetikleri bütün köşe başlarından onları her yerde kapı dışarı etmiştir: Nasyonal Sosyalizmin önderi; "Herşeye rağmen ben Yahudileri maskelerini atmaya zorladım (...) Dünyanın gözlerini "Yahudi tehlikesi" denen gerçek üzerine açmış olacağım." açıklamasını yapıyordu.[238]

2.3 1930'lerde Musevi Karşıtı Kanunlar

NSDAP Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra kurulmuştur. 24 Şubat 1920'deki 25 maddelik programın dört maddesi Musevilerle ilgiliydi:

> "Dinleri ne olursa olsun, sadece Alman kanından olanlar yurttaştır. O nedenle hiçbir Yahudi Alman yurttaşı olamaz. Yurttaş olmayanlar Almanya'da misafıır olarak ve yabancılar yasasının hükümleri doğrultusunda yaşayabilirler (...) Alman olmayanların Almanya'ya göçü engellenecektir."

30 Ocak 1933'te Hitler şansölye olarak görevlendirildi. İki ay sonra yapılan Reichstag seçimleri sırasında Naziler 17 milyon oy aldı ve 228 milletvekili seçildi. İlk iki yılda Nasyonal Sosyalist rejim Yahudi halkının haklarını kısıtlamak için birtakım kanunlar ve kararnameler yayınladı.[239] Nazi Partisinin Yahudilere yönelik tavırları şu "Deutschland erwache, Juda verrecke" (Almanya uyan Yahudi defol) ve "Wenn das Judenblut von Messer spritzt, dann geht's nochmal so gut" (Yahudi kanı bıçaktan sıçradı sonra tekrar iyiye olacaktır) gibi kaba sloganları dile getirildi.[240]

Adolf Hitler 30 Ocak 1933'te iktidara geldiğinde öncelikle Almanya'da Musevileri günlük yaşamdan uzaklaştırma ve halk içinden hepsini sürgün etme yönündeki ırkçı politikasını uygulanmaya başlamıştı.[241]

---

[238] Adolf Hitler, *Siyasi Vasiyetim*, çev. A. Naci Demirci, ed. Ramazan Kızılkaya, Okumuş Adam Yayıncılık, 1.bs, İstanbul 2005, s.32.
[239] Eva Groepler, s.141.
[240] *Holokost II. Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırım*, s.10.
[241] Rifat N. Bali, "Yahudi Mültecileri Filistin'e Taşıyan Parita Gemisinin Serüveni", *Tarih ve Toplum, C.36*, Sayı 214, İletişim Yayınları, Ankara, 2001, s.4.

17 Temmuz 1933 tarihli Alman vatandaşlık yasasının Alman Musevi vatandaşları üzerinden kaldırılmasına ilişkin olarak, (Alman Resmi Gazetesi: 15-7-33 s.480) Reich Yahudilerinin veya Aryanların vatandaşlığına karşı belirli koşullar içeren (göç, vs.) uygulamalıdır. 9 Kasım 1918 ve 30 Ocak 1933 yıları arasında elde edilen vatandaşlığa uygun olmadığı düşünelen bütün haklar iptal olacaktır. Musevi vatandaşlığı'nın iptal edilmesi 26 Temmuz 1933 tarihli Birinci icra usulü (Resmi Gazete 26 Temmuz 1933 s.538) özellikle aşağıdakiler için uygulanr:

1- Savaş sırasında Almanya'nın yanında savaşan ya da özellikle seçkin olarak Almanya uğruna kendilerini adayanların dışında doğu'daki Museviler,

2- Suçlular vs.

3- Doğuştan Almanlar: Reich vatandaşı olmak için Alman kanı ve Alman soyu olmalı veAlman halkına ve Reich'e sadakat ile hizmet istediğini ve edebildiğini tavrıyla kanıtlamak. Sadece Reich vatandaşı olanlar, tüm siyasi hakları tek sahibidir.

Yasaya göre bir Yahudi'nin tanımı:
- Yahudi en az Yahudi üç büyükbabasının soyundan geliyor olmalı,
-Yahudi dinine mensup bir büyük baba Yahudi olarak tanınır,
- iki büyükbabası tamamen Yahudi soyundan gelen "metis" * Yahudi torunu olmak,

- Bu yasanın ilanında, Yahudi ırkına veya daha sonra Yahudi dinine sahip olan herhangi bir kişi,
- Bu yasanın ilanında, herhangi bir Yahudi ile evli veya bu beyannameden sonra bir Yahudi ile evlenen,
- 15 Eylül 1935'ten sonra karma evliliklerinden gelen torunları,
- Temmuz 1936'dan sonra karma nikahsiz birlikten doğan torunlar.

Museviler sadece İçişleri Bakanlığı'nın kurallarına göre verilmiş adıları kullanabilirler. Başka bir isim kullanıyorlarsa erkekler için ek adı İsrail ve kadınlar için Sara olması gerekir. İzin verilen isimlerin listesi 18 Ağustos 1938 kararnamesinde yayınladı (Alman Resmî Gazetesi s.1345). Yahudi pasaportlarına ilişkin 5 Ekim 1938 kararnamesi: (Alman Resmî Gazetesi s.1342) Reich Vatandaşlık Yasası'nın 1.Kararnamesinin 1.Paragrafında tanımlanan, tüm Musevilerin pasaportlarının süresi dolduğundan yetkilere teslim edilmek zorundalar. Musevi statüsünü gösteren ayırt edici

bir işaretin koyulmasından sonra düzeltme ile yeniden geçerli olacak ve ilgli kişilere iade edilecektir. Birlikte yaşama hakkın taşıyan Museviler ile Alman kanı veya Alaman kan soydu vatandaşlar arasındaki evlilik dışı ilişkilerin yasaklanması.ve bu kanunu ihlal eden kişileri hapis ya da zorla çalıştırma cezası verilmesi.[242]

Hitler Musevilerin hepsinin parazit ve yozlaşmış olduğunu düşünüyordu. Hitler'e göre Musevi sosyalistlerin, liberallerin ve pasifistlerin ihanetinden dolayı Almanya savaşını kaybetmişti. Almanya'nın doğuya doğru genişleme hakkına sahip olduğunu iddia etti, çünkü Museviler Komünist yönetim altındaki Slavlar üzerinde otoriteye sahipti. Ona göre gerçek Almanlar haklarını meşrulaştırmak yetki ve güç kazanmak için bir Aryan zaferine sahip olmak zorundaydılar.[243]

1935'te Yahudilerin durumu daha da kötüye gitti. Yahudilerin doktorluk, eczacılık, askerlik hizmetleri ve daha birçok işleri yapması yasaklanmış olmasının yanında Haziran 1935'te Berlin'ki Musevi dükkânlarıda bir isyan ile imha edildi ve 15 Eylül 1935'te "Nümberg Kanunları" ilan edildi. Bu yasaya göre "Ari" ırkına ait kişilere Ari ırktan olmayanlarla evlenmesine izni verilmiyordu.[244] Ayrıca, 1935'te Nümberg toplantısında Hitler tarafından iki günde Alman "Kan ve Şerefinin Korunması Yasası" adına çıkarttırılan kararnamelere "Nümberg Yasaları" denilecekti. Bu kanunlar yalnızca Alman veya "Akraba" kanı taşıyan bir kişinin Alman vatandaşı sıyabileceğini söylüyordu. Bu yüzden Museviler Alman vatandaşlığını kaybetiler.

Musevi ırk ve Musevi bir din ile özdeşleşmiş bir kişidir. Ondan dolayı Musevi dininden olanlar Musevi ırkından en az üç büyükbaba ve büyükanneden ya da bir Yahudi ile evlenen iki büyükbaba ve büyükanneden gelen bir kişi Musevi sayılırdır.[245] Neticede, ırk temeline dayanan ilk nüfus sayımı 17 Mayıs 1938 tarihinde yapıldı. Bu sayıma göre, yukarıda bahsettik gibi Musevilerin 17 Ağustos 1938 tarihinde Sara veya İsrael isimlerini almaları gerekiyordu.[246] 1938'den itibaren Nazi iktidarı daha baskıcı olmuştu. 5 Ocak 1938'de Yahudileri özgün bir Yahudi ön adı ve soyadı taşımak zorunda kılan yeni bir yasa yürülüğe girmiş. Musevi biri artık devletten sosyal yardım

[242] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Fon Kodu: AJ/38/1158, Fransa, **s.** 3-6.
* "metis" Musevi, tamammen Musevi ırklı bir ya da iki büyükanne ve büyükbabadan geliyor,
[243] Cohn-Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, s.149.
[244] Ömer Erdoğan, s.231
[245] Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi, C.3*, s.636-637.
[246] *Holokost II. Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırımı* s.13.

alamıyordu. Birçok meslek Musevilere yasaklanmıştı ve birçok Musevi öğrenci Alman öğrencilerden ayrı olarak eğitilmeye başlanmıştı.[247]

Ayrımcılığa tabi tutulan Musevilerin altı yaşından itibaren Yahudi Yıldızı giymeksizin halkın önünde görmesini yasaktı. Göğüsün sol tarafında görünür şekilde yerleştirilen ve giysiye sıkıca dikilen bu yıldızda sarı parlak bir doku üzerine siyah harflerle Juif (Yahudi) kelimesi yazılmıştır. Ayrıca avuç içi kadar boyutları ve siyah konturları sahip olan Musevi sarı yıldızı altı köşeli bir yıldızdır.[248] İsviçre hükümetinin bir önerisi üzerine pasaportlar 5 Ekim 1938 tarihinde "J" harfi ile damgalanmış[249] ve 1 Ocak 1939 tarihinde Musevilere kimlik kartları dağıtılmaya başlanacağı ilan edildi.[250]

1938 yılından itibaren Yahudilerin durumu tekrar daha kötüleşti. 1938'de yürürlüğe giren "Arileştirmeler" yasası Yahudi girişimcilerin hareket alanını sınırlanıyordu. Doğrusu 1938 ile 1939'dan beri "Arileştirmelerin" yasası ile hiç kimseye hisse senetleri ve mülk için tam piyasa değeri ödenmedi. Resmi uzmanlar bu skandal fiayt indirimlerinde görev alıyor ve çoğunlukla yetkilerini Musevi şirket sahibinin aleyhine kullanıyorlardı.[251]

Yine de bazı personelin çalışmaların korumak arzunu ve bazen "Ari" işçilerinin Musevi karşıtı hareketlerini devlet veya parti yetkilileri üzerindeki etkisini kullanarak önlediğini belirtti. Diğer yandan Musevi şirketlerin genel müdürleri sahip oldukları ölü hukuki konum nedeniyle rahatsız olan "Ari" personelinin tehdi altında bulunuyorlardı.[252]

Bilhassa "Arileştirme" işlemlerinde şirkete ele koymak isteyen işçileri genel olarak Musevi mülk sahiplerinin en ciddi rakipleriydir. Nasyonal Sosyalist kurumlara müdahale ederek satış pazarlıklarını baltalanmışlar, "Arileştirilmiş" şirketlerin fiyatlarından kişisel bir hisse çıkıyorlar, patronlarının arkasından potansiyel müşteriler ile gizli görüşmeler yaparak şirketi düşük fiyat elde etmeye çalışıyorlardı. Bazı Musevi şirketler işçiler Nasyonal Sosyalist basına "Ari" alıcılarının adlarını açıkladığından bu

[247] Ömer Erdoğan, s.232.
[248] Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: Papiers 1940, No. 386QO.
[249] *Holokost II.Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırımı*, s.13.
[250] a.g.e., s.15.
[251] Frank Bajohr, s.76-77.
[252] Frank Bajohr, "Üçüncü Reich'ta Yahudi Girişimciler", Robert Gellately, Nathan Stoltzfus, *Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar*, çev. Bilge Tanrıseven, Funda İşbuğa Erel, S. Nihat Şad, Phoenix, Ankara 2002, s.72.

kişileri kendilerini "Yahudi kölesi" olarak damgalanmış buldular. Genel olarak Musevi ve "Ari" işçiler arasında görünmez bir ayrımcılık çizgisi vardı. Bu koşullar altında birçok Musevi şirket dış baskı, iç ayrımcılık, Musevi ekonomik dışlanması ve tecrit edilmesine katkıda bulunuyordu.[253]

2.3.1 Irkçılık

Nasyonal Sosyaliznin en temel ilkesi, Almanlığın yaşam ve dünya anlayışı ile kan, ırk birliğine ve toprak bütünlüğüne dayanıyordu. Sosyalistlik iddiası sınıfsız bir halk bütünlüğü anlayaşına dayanmaktadır. Fakat bu sınıfsızlık iddiası "Ari" üstünlüğü açısından geçerli olacaktı.[254] Bu açıdan insanların eşit olmadığını savunan Hitler, bu nokta-ı nazardan üstün ırkları kuzeyli Ari ırkı olarak görürken aşağı ırkları da Museviler ve renkli ırklar olarak sınıflandırmış görüyordu.[255]

Museviler Ari ırktan kuzey tipli sarışın ve beyaz olan Avrupalıları temsil etmiyorlar, aksine Sami ırkından geliyordu. Nitekim Hitler 1920'lerin başında yazdığı "Mein Kampf" kitabında "ırksal sağlığın" önemli olduğunu belirttir. Buna göre sadece bir milliyeti olanlar devletin vatandaşı olabilirdi ve Musevilerde Alman kanı olmadığından Musevilerin Alman ırkından olduğunun kabulü mümkün değildir. Komünistler, Sosyalistler, radikaller ve sendikacılar arasında bulunan Museviler ağır baskıya maruz kalıyordu.[256]

Irkçılık doktine göre dünyanın ulusları iki nesil ırktan oluşur: üstün ırk temizdir aşağılık ırk karışıktır. Yani temiz ırktan gelen milletler diğer milletlerden üstündür ve tarih sürecinde değerlerine önderlik etmiştir. Düşünürler, sanatkârlar ve büyük kişiler her zaman üstün ırkın arasından çıkmıştır. Alman halkınında temiz kanları vardır ve bu nedenle diğerlerinden üstün bir halktır.[257]

Bir örneğin, ırk üstünlüğene dayanan bir ideoloji olan Nazilerin söz konusu dış politika tercihlerinin dayandığı esaslar Almanya'daki Türkler tarafından talep edilmesine neden olan bir olay gelişir. 1935'te bir Alman anne ve bir Türk babadan olan

[253] a.g.m., s.74-75.
[254] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, İletişim Yayınları, 1.bs, İstanbul 2013, s.54-55.
[255] M. Hanifi. Macit, s. 35.
[256] Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi, C.3*, s.635-636.
[257] İbrahim Artuç, s.17.

genç Nazi Gençlik Örgütü'nde önemli bir kariyere ulaştı. Muhalifleri onu "Ari" ırktan olmadığından şikâyet ettiler. Ayrıca ırk durumunun netleştirmek için Türk Büyükelçiliğine de başvurulmuştur. Bunun üzerine Büyükelçilik bu meseleyi Alman hükümetine taşımıştır, Irk Politikası Dairesi de Alman Dışişleri Bakanlığı'nın dış politikayla ilgili amaçlarını düşünerek Türk milletinin, Asya kökenli olmadığını Balkan kökenli üstün Ari ırktan olduğunu bildirdi.

Bundan başka, 1938'de Bergakademie Freiber'de MTA için mandencilik okuyan Türk öğrencilerin Alman kızlarla çıkmalarına öfkelenen Alman gençler Türklerin Ari ırk olmadığında söyleyerek çıkardıkları olaylar daha da şiddetli hal alunca akademi yönetimi Irk Enstitüsü'ne başvurarak Türklerin Ari ırktan olduklarını bir yazı almıştır. Bundan sonra olaylar sakinleşmiştir. Bu yıllarda Almanya'da öğrenci olan Nejat Eczacıbaşı'nın anlatığına göre Türklerin pasaportlarına ve ilgili belgelerine bir süre sonra "Ari" damgası vurulmaya başlanmıştır.[258]

Bu bağlamda, ırkçılık İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya ve Almanya hükümetlerinin uyguladığı siyasal yapı benzerlik göstermektedir. Komünist litaratürde "Faşist kavramı" ile yer alan bu siyasal yapıya karşı Komünistlerin propaganda faaliyetleri yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Faşizm kavramı, 20.yüzyılın başlarında İtalyan Mussolini önderliğinde kurulan siyasal yapı ve bu örgütün faşist üyelerini nitelemek maksadıyla tekrar kullanıldı. Başlangıçta faşizm sadece bir hareketi ifade ederken sonradan siyasi bir rejim haline geldi ve buna ek olarak bir doktrin oldu. Siyaset bilimindeki anlamıyla Faşizm kavramı, Marksizt olmayan bütün diktatörlükler için Komünistler tarafından kullanılmaktadır.[259]

Hitler ve Nazi Almanya'sı İtalyan Faşizminden ayrı olarak fikirleri iktidara gelmeden oturmuş bir ideolojidir. Nazi Almanya'sında "ırk" ideolojinin ana konseptidir. Bu ideoloji düşüncelerini ırkçılık, sosyalizm, halk ve Führer lider üzerine dayandırıyordu.[260] İtalya Mussolini hükümeti Hitler ile işbirliği yapmaya istekli değildi. Papalık devletlerinin sonundan bu yana, İtalya Avrupa'da Musevi cemaati için en uygun yer olmuştur. 1904'da İtalya Kral Victor'un Theodor Herzl'e söylediği gibi "Yahudiler bütün pozisyonlara uyan insanlardır. Bize göre yahudiler tamamen İtalyan'dırlar"

[258] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, İletişim Yayınları, 1.bs, İstanbul 2013, s.55.
[259] M. Hanifi. Macit, s.37.
[260] a.g.e., s.34.

Ayrıca bu dönemde Musevilerden iki İtalyan Başbakanı, bir Savunma Bakanı ve bir sürü üniversite pröfesörleri, generaller ve amiraller çıkmıştı. Mussolini yaşamı süresince Musevi yandaş ile Musevi düşmanlığı arasında kararsız kaldı Museviler Mussolini'nin Birinci Dünya Savaşına katılmasına yardım ettiler. Museviler Faşist hareketin her çalışmasında kendilerini göstermişlerdi. 1938'de İtalay'da ırklarla ilgili bazı yasalar kanunen uygulandı ve savaşın başında bazı Museviler kamplara gönderildi.[261]

İtalya'da 6 Ekim 1938 tarihli Büyük Faşist Konseyi kararında ırkın koruma önlemleri ile ilgili husus 8.maddede Musevi tanıtımı yer aldı. Bu tarif 17 Kasım 1938 tarihli İtalya Museviler için, 2 Haziran 1941 tarihli Fransa Yahudileri'nin yasası olan temel kanun hükmünde kararnameyi esas alınmıştır.Kanun hükmünde karanamenin 8. maddesi, Musevi ırkına olan bağlılığını şöyle ortaya koyar:

- Musevi ırkından 2 ebeveynden doğmuş olan Musevi, Musevi dininden başka bir dine mensup olmasına rağmen Musevi sayılır.
-Biri Musevi ırkı diğeri yabancı uyruklu olan anne-babalardan doğmuş olan, Musevi ırkı olarak sayılır.
-Musevi anne ve bilinmeyen babadan doğan, Musevi ırkı olarak sayılır.
-İtalyan uyrukluğun ebeveylerinden doğmuş olmasına rağmen sadece birisi Musevi dinine aittir ya da Musevi topluluğun veya Museviliğe olan bağlılığı herhangi bir şekilde tezahür eden, Musevi ırkı olarak kabul edilir.
-İtalyan uyrukluğun ebeveylerinden doğmuş olan sadece birisi Musevi dinine bağlı ve 1 Ekim 1938'de Musevi dininden başka bir dine mensup olan, Musevi ırkından kabul edilmez.
Bu tanımlar birlikte bireyin soyunda bulunması gereken milliyet, din ve ırka ilişkin kavramları birleştirmektedir.[262]

2.4 İkinci Dünya Savaşı ve Hitler'in Dış Politikası

Hitler 12 Şubat 1938 tarihinde şu sözler ile millete seslendi:

[261] Paul Johnson, s.455.
[262] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Fon Kodu: AJ/38/1158, Fransa, s.36-37.

"Benim tarihi bir misyonum var. Ben bu misyonu gerçekleştireceğim. Çünkü Tanrı bu misyonu yerine getirme görevini bana verdi. Benimle beraber olmayanlar ezilecektir."

Almanya'daki Yahudi meselesi Hitler'in Nasyonal Sosyalist partisi yönetimi ile çözüldüğünde, kendi yayılmacı politikasına konuyla ilgili yeni bir Avrupa boyutu getirdi. Bunu 30 Ocak 1939 tarihinde meclis huzurunda şu sözlerle açıklamıştır:

"Avrupa içinde ve dışında bulunan uluslararası finansörleri başarılı olup da ulusları bir kez daha bir dünya savaşına iterlerse, bu savaşın sonucu dünyanın Bolşevikleştirilmesi ve böylece Yahudiliğin zafer kazanması değil, Yahudi ırkının Avrupa'da yok edilmesi olacaktır."[263]

1946'da Avrupa'da sadece 3.642.000 Musevi kalmıştı. Polonya, Yugoslavya, Çekoslovakaya ve Hollanda gibi bazı ülkeler tüm Yahudi topluluklarını kaybetmişti. Doğu Avrupa'daki büyük Talmud okulları yanı sıra Balkanlar'daki Sefarad kültür merkezleri de yok edildi.[264]

23 Ağustos 1939 tarihinde Almanya ile Sovyet Rusya bir Saldırmazlık Antlaşma imzaladı. Bununla birlikte, bu Atlaşma'ndan hemen sonra Eylül 1939'da Almanya Polonya'ya saldırdı. Fransa Vichy hükümeti Almanya ile işbirliği yapmaya başladı. Daha sonra Almanya, Avusturya, Çekoslovakya, Norveç ve Fransa'yı işgal etti. 1941'de Almanya ve İtalya Balkan ülkelerini işgali altına aldı. Bulgaristan, Romanya ve Macaristan Almanya ile işbirliği yaptı. Vichy hükümeti ise Balkan sınırlarından Ege sınırlarına uzanan bir bölge ve Suriye'de hüküm sürdü.[265]

Naziler Yugoslavya ve Yunanistan'ı ele geçirmeden önce bu ülkelerin hâkim sınıfları içindeki Hitler yanlısı unsurlar tarafından izlenen Nazi yanlısı siyasete karşı halk hareketlerinde çok büyük bir büyüme vardı. Bunun sonucu Yahudilere karşı saldırılar oldu. Bulgaristan da Nazi yanlısı hükümet onları Berlin'e teslim etmeden önce antisemitik kanunlar çıkardı. Bu dönemde Romanya'nın "yeni düzen"e bağlılığı sadece

[263] Norbert Frei, *Führer Devleti*, çev. Akın Kanat, Politikus Yayınları, 1.bs, İzmir 2005, s.194.
[264] Monique-Lise Cohen, Valérie Ermosilla, *Les Juifs dans la Resistance*, Bibliothèque Municipale, Toulouse 1997.s.10.
[265] Hüner Tuncer, *İsmet İnönü'nün Dış politikası (1938-1950)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012, s.55.

emekçi halkı değil aynı zamanda III. Reich ile olan işbirliğine karşı, Faşist muhafızlar içinde bazı unsurların güçlü muhalefetine yol açtı.[266]

Hitler'in Romanya'da iktidara gelmesi, diplomatik zaferleri ile birlikte kuvvetli Yahudi muhalif grupların Nasyonal Sosyalizme yakınlıkları ve yerel Musevi aleyhtarlığının teşviki ile oldu. Almanya anti-Musevi propagandası yanında Polonya, Litvanya ve Letonya'ya hükümetleri nezdinde ekonomik antisemitizm ile de başarılıydı.[267] Almanya 1940'da Fransa'ya saldırdığı ve İtalya'nın Fransa'ya savaş ilan ettiğinde, İngiltere ve Fransa Türkiye'nin savaşa girmesini talep etti. Lakin Türkiye askeri düzeyde yetersizliğini ileri sürdü, zira İngiltere ve Fransa tarafından vaat edilen malzeme henüz sağlamamıştı.[268]

Hitler iktidara geldiğinde antisemetik politikayı daha da kötüleştiren iki unsur vardı: Bir, öncelikle Alman ekonomisini yeniden yapılandırmak zorunda kaldı aynı zamanda Yahudi mülkelerine el koyduktan sonra sınır dışı edilmesi gerektiğini belirtti. İki, Hitler kısa sürede silahlanmak istedi.[269] Hitler, bu savaşa girmemek için çok çalışmasına ve tüm girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanarak savaşa sürüklenmelerine rağmen Nasyonal Sosyalistlerin büyük başarıları nedeniyle barış tekliflerini redetti ve bildiği tavrını sürdürdü: Bu bağlamda,

> "Başlıca ulusal sosyalist başarılar ve bu savaşa ulaşmak için çok çalışan, "Nasyonal Sosyalistler tarafından elde edilen başarılar muhteşemdir. Bu savaşa girmemek ve Avrupayı ve bütün dünyayı kapitalist Yahudi komplolarından uzak tutmaya için çalıştık. Fakat tüm girişimlerin başarısız olduğunda ve barış önerileri reddedildiğinde, Alman silahları vücuda getirildi."[270] demekteydi

Hitler'in yeni politikasıyla Almanya'nın dış politikası değiştirdi. Hitler'in dış politikasını başlıca 3 amacı vardı: bunlardan ilki Almanya'nın Versailles kararlarından kurtarılması, ikincisi tüm Almanların tek bir devlet altında toplanması, üçüncü olarak da Almanya'nın yaşam alanının başarısı. Hitler'in dış politikadaki ilk iki amacın sınırları

[266] I. Rennap, s.98.
[267] *Holokost II.Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırımı*, , s.17.
[268] Erhan Yarar, *Tarihsel Dönüşüm*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s.143-144.
[269] Paul Johnson, *Yahudi Tarihi*, çev. Filiz Orman, Pozitif Yayınları, 1.bs, İstanbul 2000, s.441.
[270] *Akşam*, 31 Ocak, 1943.

açık olsa da üçüncü amacı Hitler'in emperyalizmi anlamına geliyor. Bu da yaşam alanının nerede başlayıp nerede bittiği belirsizdi.[271] Hitler sözleri ile:

> "Bu savaşı kazanırsam, Yahudinin dünyadaki gücünü son vermiş olacak, ona ölüm darbesini vuracağım. Ama bu savaşı kaybedersem, bu bile onların başarılarını garantilemiyecektir."[272]

Hitler 24 Şubat 1943 tarihinde daha açık bir şekilde konuşmuştu: "Bu mücadele "Ari" insanın yok olmasıyla değil, Avrupa'daki Yahdilerin imhasıyla sonuçlanacaktır."[273] Alman milletinin Yahudi vatandaşlığına ilişkin Nazi politikasına karşı tutumları genellikle ideolojik ve ekonomik sebeplerle aldıkları yardım ve teşviklerden dolayı oluşan duyarsızlığa ve bireysel insanlık anlayışlarından kaynaklanır.[274]

2.4.1 Soykırım ve Musevilerin Koşulları

Soykırım ya da Holokost bu kelime Yunanca'dan geliyor. 'Holos' tamamı ve 'caustos' yanık anlamına gelir. Yani "ateş'te yanmış bir kurban" demektir. Daha sonra "büyük çaplı kurban" anlamında içerdi. İbranci'de Holokost "Shoa" kavramıyla tanımlanır, "büyük ve korkunç rüzgâr" demektir. Batı dillerinde "Holocaust" olarak adlandırılan bu olay İbranice'de 'Shoa' 'felaket' sözcüğü ile ifade edilir.[275] İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa Musevilerine uygulanan fiziksel soykırımla yok olmuşlar, ancak grubun kültürü ortadan kaldırılmamıştı.[276]

Soykırım Güneydoğu Avrupa ve Ege bölgesi'ndeki eski Sefarad kültür sahasının tarihi cemaatleri olan Selanik, Belgrad ve Saraybosna toplulukları ile Yunanıstan, Sırbistan, Bosna-Hersek, Makedonya ve Trakya toplulukları dâhil olmak üzere yüzlerce küçük topluluk kamplara götürülmüştür. Aslında Alman kontrolüne giren bölgelerde katliamın boyutu daha büyüktü.[277] Nazizmin her türlü yaşam biçimlerine karşı takip

---

[271] Ramazan Çalık, "Türk-Alman İlişkileri (1923-1945)", *Türkler*, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.817.
[272] Adolf Hitler, s.33.
[273] *Holokost II.Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırımı*, s.115.
[274] a.g.e, s. 17.
[275] Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, C.3, s.635.
[276] Baskın Oran, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, İmaj Yayınları, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3.bs, Ankara 2000, s.66.
[277] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, *Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi*, çev. Ayşe Atasoy, hzl. Rifat N. Bali, İletişim Yayınları, 3.bs, İstanbul 2010, s.379.

ettikleri nefret ve imha politikalarından en fazla Museviler etkilenlerdi. Ancak başka gruplar da zarar görmüştür. Aslında katliama uğrayanlar arasında Roman ve Sintiler'deki çingeneler, eşcinseller, zihnisel ve bedensel olarak özürlü insanalr, suçlular, tembeller, evsizler, seyyahlar, Slavlar ve diğer uyruklar da vardır. Bütün bu gruplar Naziler tarafından farklı aşamalarda ve derecelerde şiddete maruz kaldı, tutuklandı, hapsedildi, toplama kamplarına getirilip ölümle yüzleştiler.[278]

2.4.2 Soykırım Alanları

Hitler Musevilere karşı uygulanacak baskı konusunda iki ayrı kişiliğe büründü. Bir yandan duygusal ve kontrol edilmez katliamlar, öte yandan polis kuvveti ile beraber uygulanan kanlı sistematik yasal şiddetle kendini gösterdi. Hitler amacına ulaşmak için taktikleri öğrendikçe duygusal eğilimi arka plana iterek, yasal yönü öne çıkardı.[279]

Sürgünün birinci aşaması: Ekim1939'daki "Nisko-Lublin" Planı*, Alman Milletinin Güçlendirilmesi Kararnamesi yayımlanmasından bir gün önce, 1939 yılının Ekim ayında Heinrich Müller (Gestapo başkanı), Adolf Einchmann'a (ozamanlar Prag'daki Musevi Göçmenlik Merkezi Bürosu Müdürü) son zamanlarda eklenmiş Polonya bölgelerinden oluşmuş olan "Kattowitz" bölgesinden 70,000-80,000 Musevi'nin sürgün edilmek için hazırlanmasını emretti. Söz konusu emir, Moravia'daki "(Mährisch-Ostrau)" Ostrava'dan Yahudilerin sürgün edilmesine yönelik hükümleri de içeriyordu. Her iki sınır dışı etme seferberliği de Eylül ortasına kadar ordununun ya da Gestapo'nun eyaleti (Alman işgali altındaki Çek bölgesi) ordusu tarafından başlatılmış veya planlanmıştı.

6 Ekim'de Eichmann, Berlin'deki belirli gruplara üye olan bütün Yahudilerin kapsamlı bir listesini derlemeyi emretti. Hemen sonraki günlerde Eichmann sadece Ostrava'dan ve Kattowitz'den değil, Viyana'dan da sürgünlerin örgütlenmesine gayret etmiştir. 12-14 Ekim tarihleri arasında Eichmann ve Eyaleinde Emniyet Müdürlüğü komutanı olan Dr Franz-Walther Stahlecker tarafından, Nisko'ya "San" 'da bu sürgünler için amaçlanan yerleştirme ve bir "geçiş kampı" kurulması kararı alındı.

[278] Richard J. Evans, "Alman Tarihinde Toplumdan Dışlananlar Onaltıncı yüzyıldan 1933'e kadar", Robert Gellately, Nathan Stoltzfus, *Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar*, çev. Bilge Tanrıseven, Funda İşığa Erel, S. Nihat Şad, Phoenix, Ankara 2002, s.27.
[279] Paul Johnson, s.440.

Lublin ilçesi sınırında yer alan bu kampın, sürgünlerin 'Yahudi ayrılmış bölgesi'ne taşınacağı bir tür "filtre" olarak hizmet etmesi amaçlanıyordu. 20-28 Ekim tarihleri arasında 4.700 Musevi Vienna, Kattwitz ve Ostrava'dan Nisko'ya toplam 6 ulaşım aracıyla nakledildi. [280]

Sürgünün ikinci aşaması: Polonyalıların ve Reich bölgesinden Musevilerin ve özellikle de yeni eklenen bölgelerden Musevilerin sürgün edilmesine yönelik daha fazla planlama, Ekim 1939'dan sonra 1940 baharına kadar önemli ölçüde gerçekleşmiştir. Hitler'in 7 Ekim'de verdiği yetkiden sonra Alman Milleti'nin Güçlendirilmesi için "Reichskommissar"ı kuran Himmler, (Ancak bu unvanla ilgili herhangi bir resmi izin almadan) 30 Ekim 1939 tarihinde ekli topraklardan Polonyalılar ve Yahudilerin yeniden yerleşimi için ilk kapsamlı programı açıkladı.[281] 1940 yılının başlarında Yahudi sorununun nihai çözümünün kitlesel tehcirler ile planlanması, Ulusal Sosyalist hükümet içinde bir kez daha ilerleme kaydetmişti. Şimdi Batı'nın zaferinden sonra Fransız Madagaskar kolonisi uygun bir hedef gibi görünmeye başladı.

Himmler, 25 Mayıs 1940 tarihinde "Yahudi kavramı" ile ilişkilenen bütün Musevilerin Afrika'ya yada sömürgülerlerinden birine göç ettirme olasılığıyla tamamen kurtulma yönünde niyetini Hitler'e bir muhtıra ile sunmuştur. Ayrıca, bu muhtırada "Reichsführer SS" bu yeniden iskan planları yanı sıra radikal bir alternatiften de bahsetmişti, yani insanların fiziksel yokedilmesi "Bolşevist yönetimi". Ancak Hitler kişisel kanaatları nedeniyle bunu "'un-Germanic" ve imkansız bularak reddetmiştir.

Hitler bu muhtıranın dayandığı temel ilkeyi kabul ettikten sonra, sömürgeci bir çözüm fikri de Dışişleri Bakanlığı tarafından ele alındı. Yeni Yahudi İşleri Dairesi'nin yeni müdürü olarak atanmış olan Franz Rademacher, üç olasık gördü: Birincisi, bütün Yahudiler Avrupa'nın dışında olmalı. İkincisi, Doğu ve Batı Yahudilerin ayrılması, Doğu yahudileri Almanya elinde kalırken Batı Yahudilerinin Avrupa'dan ve muhtemelen Madagaskar'a* sınır dışı edilmesi. Üçüncüsü ise, Filistin'de bir Yahudi Vatanı kurulmasıydı.[282]

---

[280] Peter Longerich, s.151-152.

*Nisko-Lublin" Planı adlandırılan Nisko Projesi, Alaman halkından farklı nüfus unsurlarının zararlı etkilerini ortadan kaldırmak için ve onları belirlenmiş yerleşim yerlerine yerleştirmek, SS'in verilmiş olan yetkiler koşullarında örgütlenmiş tehcir için ilk somut projesidir.

[281] Peter Longerich, s.155.

[282] a.g.e, s.161-162.

Bu soykırım ile ilgili birkaç uygulama yerine getirilirken: Musevi karşıtı politikada çeşitli aşamalar izlenecektir. Birinci aşamada, Eylül 1939'da Polonya'nın istilasından sonra on binlerce Yahudi Genel Hükümet tarafından toplanıp kampa** götürüldü. İlaveten 1940 ilkbaharında Fransa'nın yenilgisinden sonra yeni çıkarılan Madagaskar planı ile bu adaya milyonlarca Musevi'yi sürme hedeflenmişti. İkinci aşamada Gettolama "ghettosiation" *** politikası ile Musevileri Alman nüfusundan ayırmak için Naziler onları kapalı gettolarda toplamaya kararlıdır.[283] Üçüncü aşamada "Einsatzgruppen" ****, Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği (SSCB)'den fethedilen topraklardaki Musevi erkek, kadın ve çocukları gönderip yok ediyor. Dördüncü aşamada 'Nihai Çözüm' Yahudilerin tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Bu soykırım demektir.[284]

Polonya'da toplanan Musevilere yönelik plan iki aşama gerçekleştirildi. Birinci aşamada 6000,000 civarında Musrevi Almanya'ya katılan bölgelerden Genel Valiliğe götürüldü. İkinci aşamda ise süresince Genel Valilik içinde bulunan 2 milyon Musevi gettolarda toplanması kararlaştırıldı. [285] Nazilerin egemenlik altındaki 2 milyon Polonyalı Yahudi'ye karşı aldığı tedbirler fazlasıyla baskıcı ve alçaltıcıdır. Varşova'da eski gettolar yeniden açıldı ve yanı sıra Varşova'nın diğer bölgelerinde yeni gettolar tesis edildi. [286] 1939'da Almanya'daki tüm Museviler Polonya'daki gettolarda yerleştirildiler. 1940'da gelindiğinde Polonya'daki gettoların toplam sayısı hızlı bir şekilde yüksetmeye başladı. Bu gettolarda birçok kişi açlıktan, soğuktan ve salgınlardan

*Madagaskar planı, Nazi politikasında milyonlarca Avrupalı Musevi'nin yıllarca Madakaskar'a göndireleceği fikri, sınırdışı Musevilerin büyük bir kısmının muhtemelen orada karşılacakları alçak yaşam koşullarının mağdurları olarak nispeten çok hızlı bir şekilde öleceklerdi. Bütün bunlar, bu projenin ardında, Musevilerin Alman egemenliği altında fiziksel imha edilmesinin niyeti olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Alman yönetiminde Musevileri yok etme niyetinden esinlenen Hitler, 1942'ye kadar tekrar Madakaskar projesine geri dönmeyi sürdürecekti. O zamana kadar "herhangi bir yer" fikri yerini "hiçbir şeyin" yerini almıştır, Peter Longerich, Holocaust, The Nazi Persecution and Murder of the Jews, , Oxford University Press, Ney York, 2010, s.164.

[283] Marcel Ruby, s.33.

**Toplama Kamplar: Bu sisastem nazi ideolojisinin temel bir öğesi olmuştur. Bu kamplar 1933 yılında erken bir tarihte ortaya çıkıyordu. Nazi rejiminiin 22 ana kampı ve yaklaşık 1000 ek kampları vardı. İlk başta siyasal muhalifleri hapsedilmek için kullanılırlar, sonra aydınları, ortak halklar, çingeneler, fahişiler, eşcinseller ve Museviler gelir, les Camps de la Mort, Ouest France, janvier 2015, Mémorial de la Shoa s.5.

***Ghetto: Musevilerin bir araya toplandığı bir şehir veya kasaba'daki bir mahalle. Naziler, orduda ilerlerken Doğu'da gettolar kuruyorlar. Bu klitli ve kapanmış yerler sınırdışı edilmeye doğru geçiş yerleridir. Mayıs 1943'te hepsi yok edildi. Varşova 1943 Nisan ve Mayıs aylarında ikan ettikleri 400.000 Musevi ile en büyük getto oldu. les Camps de la Mort, Ouest France, janvier 2015, Mémorial de la Shoa s.5

[284] Marcel Ruby, s.34.

* ** Einsatzgruppen Mermiler ile soykırım da denilir: toplama kamplarının dışında yürütülen Musevi soykırımı bu kısmını tanımlayan ifade. 1941'den 1944'e kadar Sovyetler Birliği, Romanya, Balkankar ve Baltık devletleri bu sistemli katliamların sahnesi idi. "Einsatzgruppen SS" seyyar öldürme birimleri tarfından işleniyor. Mağdurlar, kadınlar, erkekler ve çocuklar çoğu zaman toprağa gömülmeden önce kendileri tarafından kazdıkları çukurların kenarında vurulurlar, les Camps de la Mort, Ouest France, janvier 2015, Mémorial de la Shoa s.5

[285] Eva Groepler, s.151-152.

[286]I. Rennap, s.96.

ölmüştü. Gettolardaki tüm Museviler "Davud Yıldız" sembolü giymek zorundaydılar. O zamanlar 65 yaşına kadar olan Museviler kampa* taşımaya başlamışlardı. 19 Ekim 1941'den sonra medya bu konuda haberler yayınlayı yasaklanmıştı.[287]

İlk ölüm kampı 1933'de Münih'in etrafındaki Dachau kentinde inşa edilmişti. Bu kamp öncellikle siyasi tutukları ortadan kaldırmak için yapılmıştı. Kamplara ilk atılanlar Komünistler, Sosyal Demokratlar, pasifistler, solcular ve daha başka Nazilere karşı entelektüeller idi.[288] Eylül 1939'da Almanya Polonya'ya işgal etti. 33 milyon Polonyalı'dan 3,3 milyonu Musevi idi. Almanya, Sovyetler Birliği ile Polonya'yı bölüştüğünde iki milyon Musevi Alman egemenliğine girdi. Ayrıca Varşova'da 400,000 Musevi vardı.[289] 1939'da Almanya Polonya'yı SSCB ile bölüşmesinden sonra Alman-Sovyet savaşının başlaması üzerine Museviler gettolara götürüldü.[290]

Naziler 1939'da Polonya'yı istila edince Hitler'in Musevilere yönelik planı oldukça açıktı. Müttefikler işgal nedeniyle Almanya'ya savaş ilan ettiğinde Musevilerin göç ederek başka bir ülkeye kaçması ihtimali yoktu. Polonya'da çok fazla Musevi nüfusu bulunuyordu. Musevi mahkûmlar ağır işler programı çerçevesinde yol yapımı, ağır yük taşıma, temizlik ve tuvalet gibi temizleme işi yapmaya zorlandılar. Naziler'in köle-işçi çalıştırma amacı "çalışma yoluyla yok etme" olarak nitlendirdi. İşçiler haftada 7 gün çalışmak zorunda kalıyor, paçavralarla örtünüp, çorba ve patates yiyorlardı. Onların yetersiz beslenmeye maruz kalmaları sonucunda ölümlerin sayısı çok yüksekti.[291]

Romanya, yerli Musevilerin toplama kamplarından kurtulamadı bunun sonucu binlerce kişi öldü. Hem Fransa Vichy Hükümeti hem de Bulgaristan Hükümeti yabancı uyruklu Musevilerini Nazilere teslime hazırdılar. Trakaya ve Makadonya Musevilerinin öldürülmesinde suç ortağı olan Bulgaristan ise, insancıl kaygılar ve siyasal menfaat için kendi Musevilerini kurtarmıştır. Yunanıstan ve Yugoslavya'nın aksine Alman orduları

[287] Ömer Erdoğan ,s.232-233.
*Bu Musevi Kampları, öldürme merkezleri ya da İmha kamplarıda denir. Kamplardan daha fazla onlar demiryolu istasyonlar idi. Trenlerden inenler doğrudan ölüme yönlendirildi. Nazi sistemi bunlardan altısı kurdu: 1.3 milyon insanın katledildiği Chelmno, Sodibor, Birkeneau ya da Auschwitz II, Auschwitz-Birkenau, Treblinka ve Maidanek, hem imha hem de toplama kamplar idi, , Lannis Roder,"les camps en Europe", Mémoire de la Shoa *les Camps de la Mort*, Mémorial de la Shoa, , janvier 2015, s.5.
[288] Ömer Erdoğan, s.233.
[289] Eva Groepler, s.151.
[290] Yusuf Besalel, *Yahudi Tarihi*, s.221.
[291] Cohn-Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, s.151.

tarafından boğulmadığı ve kendine çok büyük bir manevra sahası sağlayan oldukça geniş bir özerkliğe sahip Bulgaristan'nın bu şekilde harekte geçmesi mümkün oldu.[292]

Almanya, Fransa'dan sürülen 230 bin kişinin yarıya yakını 110 bin Musevi idi. Her tren yaklaşık 1,000 ile 1,200 yolcu kapasitesine sahipti ve toplam sürgünleri taşımak için yaklaşık 200 sefer yapması gerekiyordu. [293] Savaşın ilk günlerinde Polonya'da toplu katliam yapıldı. Yok etmek için çok çeşitli yeni yöntemler düşünüldü. Böylece 1941'de "Gaz Kamyonları" kullanmaya başladılar. Konteyner kasalı kamyonlarla doldurunan Museviler başka bir kamp götüreceklerini düşündükleri halde kamyonun arka kısmından kamyonun egzoz dumanını içeri verilerek boğuluyorlardı.

1939 ile 1941 yılları arasında zihinsel ve bedensel engelliler de aynı şekilde sabit gaz odalarıda kamyon egzoz dumanı verilerek öldürülüyorlardı. Katliamın bu dönemin Nazi doktorlar çok sayıda engelliyi öldürmek için birçok yeni yöntemler uyguladılar. Bu Nazi deneylerinde kazanılan tecrübeler devam eden katliamda yardımcı oldu. Kamyon egzozu katliam yönetimi, Nazilerin beklentilerini karşılamadıyınca gazla öldürme yöntemini kullanmaya başladılar.[294]

Aslında savaşın başında Hitler, Rusya Devlet Başkanı Stalin ile saldırmazlık anlaşması imzaladı ancak 1941'de "Yahudi-Bolşevik oyunu" tanımlamasıyla Sovyet Rusya'yı istila etmeye başlayarak bu anlaşmayı ihlal girişiminde bulundu. Yahudilere karşı savaşmak için Einsatzgruppen adlı özel birlikler kuruldu. Einsatzgruppen Rus'daki yeni işgal edilen şehirlere girip bütün Yahudilerin şehirden çıkardı ve sonra vurarak öldürdüler. 1941'de Ekim ile Aralık ayları arasında ilk katliam sırasında 300,000'den fazla Musevi aynı şekilde öldürülsü. 1942'ye kadar devam eden ikinci aşamada 900,000 Musevi daha yok edildi. Nazi rejemine göre bu sistem de Musevilerin imhası için yeterli değildi. 1941'den itibaren toksik gaz kullanımına ilişkin denemeler yapıldı. Başlangıçta mobil gaz üniteleri her bir Einsatzgruppen ünitesine gönderildi ve daha sonra daimî düzenlemeler yapıldı.

Chelmno, Auschwitz, Sabitor, Majdanek, Treblinka ve Belzec'te 6 ölüm kampı kurulmuştu. Auschwitz kampı Batı Avrupa'daki en önmeli katliam merkezi oldu.

[292] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.370.
[293] Serge Klarsfeld, *Le Mémorial de la Déportation des Juifs de France*, Klarsfeld, Paris 1978.s.1
[294] Ömer Erdoğan, s.233-234.

140,000 kişilik kapasite doldurulduğunda tutuklananlar sistematik bir şekilde öldürüldü. Günde 10,000 cesedin yakıldığı 5 büyük fırın vardı. Auschwitz kampında yaklaşık 2 milyon kişi öldürülmüştür. [295] Auschwitz-Birkenau'da (27 Ocak 1945'te kaldırdı) 1.100.000, Treblinka'da (1943 sonlarında Almanlar tarfından söküldü) 850.000, Belzec'de (1943 baharında Almanlar tarfından söküldü) 450.000, Sobibor'da (1943 sonlarında sökülmüş) 250.000, Chelmno'da (1943 sonunda, daha sonra Ocak 1945'te sökülmüştü) 150.000 ve Maidanek'te (24 Temmuz 1944'te kaldırdı) 80.000 kişi olmak üzere toplam 2.880.000 insan öldürülmüştür.[296]

Birinci Auschwitz'de tutuklanan protestocular, siyasi tutuklular, ekseriyeti SSCB ve Polonya'dan savaş esirleri, eşcinseller Yahudiler vardı. Burası sayısız Yahudi vediğerlerinin öldürülmesine rağmen bir imha kampından çok bir toplanma ve çalışma bir kamp idi. Bütün Auschwitz siteleri Birinci Auschwitz kampından yönetiliyordu. İkinci Auschwitz'de Birkenau'da Birinci Auschwitz yakınlarnda kuruldu. Burada en az 1 milyon Musevi öldürüldü. 1944'te 500,000'den fazla Macar Musevisi gazla öldürüldü. Üçüncü Auschwitz'deki bir kimya şirketi olan IG Farben'in de ise en çok Musevi kamp sakininin çalıştırılarak sentetik yakıt ve Nazi savaşı için stratejik öneme sahip diğer kimyasal maddelerin üretildiği yer idi. Kötü şartlardan dolayı bu üçüncü Auschzitz'te çalışan 40,000 tutsağın 25,000'den fazlası ölmüştür.[297]

2.4.3 Nihai Çözüm

Nihai Çözüm: Yahudilerin soykırımı ve Nazi siyesetinin doruğa ulaştığı Avrupa'nın tüm Musevilerinin sürgün edilmesi ve düzenli imhasını ifade eder. Fakat 31 Temmuz 1941tarihi itibariyle Hermann Göring, Reihnard Heydrich'e "Yahudi sorusuna tam bir çözüm" uygulamasını hazırlamak için yetki verdi.[298] Nitekim 20 Ocak 1942 tarihinde Wansee Konferansı'nda Naziler tüm Musevileri yok etmek için "Nihai Çözüm"ün uygulanmasına karar verdiler.[299]

Einsatzgruppen tarafından yürütülen katliam Nihai Çözüm"ün "İlkel aşaması" olarak adalandırılabilir. Sovyet Rusya'yı işgal ettikten sonra Musevi meselesinin Nihai

[295] Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, s.152.
[296] Lannis Roder,"les camps en Europe", *les Camps de la Mort*, Mémorial de la Shoa, , Paris, janvier 2015, s.8.
[297] Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi, C.3*, s.640-641.
[298] Lannis Roder, s..5.
[299] Monique-Lise Cohen, Valérie Ermosilla, .s,17.

Çözüm'ün (Endlösung) karar verildi. Hitler'den sonra ikinci kişi olan Herman Göring Heydrich Temmuz1 1941'de bir karar alıp imzaladı. Heydrich Sovyetler Birliği'nin fethedilen arazileri için özel kararlar verdi. Bu kararlar arasında hem Komünistler hem de devlet görevindeki tüm Museviler'in kadın ve çocukları da dâhil idam edileceği hususu yer almaktaydı.[300]

"Nihai Çözüm" Musevilerin yok edilmesi planı, Sovyetler Birliği saldırısından kısa bir süre sonra geliştirildi. Güvenlik Polis birlikleriyle tarafında desteklenmekte ve Alman ordusunun yardımı ile Einsatzgruppen işgal altındaki topraklara götürerek Yahudi cemaatlarını tümünü öldürmeye başlamıştır. Baltık ülkelerinde ve Ukranya'da yerel halk Musevilerin toplamalarına yardımcı oluyor ve bunun karşılığında ölen Yahudilerin mallarından almakla da öldürüyorlardı. Bu katliam gerçekleştirmek için standart teknikler kullanıldı. Bölgenin dışında bir toplu mezar vardı veya yeni bir toplu mazar hazırlacaktı.

1941 yılında Einsatzgruppen tarafından işgal edilen Baltık ülkeleri sadece 3 ayda 135,000'den fazla Musevi öldürüldü. İlk önce silah taşıyabilen erkekler daha sonra, kadınlar, çocuklar ve yaşlı insanların öldürülmesi amaçlandı.[301] Sovyetler birliği'de en yoğun Musevi nüfuslu yer olan Odessa'da Romen ordusu bir partizan saldırısına karşı intikam olarak 40,000 Musevi'yi öldürüldü. Baltık devletlerinde ve Uklranya'da Kovno'da 8,000 ve Lvov'da 7,000 Musevi öldürüldüler. Kiev'de Babi Yar'da 2 günde 33,000 Musevi öldürüldü.[302]

Hitler'in "Nihai Çözüm" çatısı içinde gerçekleştirilen katliamla 6 milyon civarında Yahudii yok olmuştur. Hitler 1941'de yıkım kararını geri almadı ve bazı Yahudilerin kurtarılma çabalarından haber aldıklarında çok şiddetli bir tepki göstermiştir.

Hitler yazdığı siyasal vasiyetnamesinde Alman milletine seslendi:

[300] Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi, C.3*, s.423.
[301] François Delpla, Nuremberg Face à l'Histoire, l'Archipel, Québec 2006, s.285-286.
[302] Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi, C.3*, s.423.

> "Ülkenin liderlerini ve onlara tabi olanların ırk yasalarına riayet etmelerini ve bütün milletlerinin dünyayı zehirleyen uluslararası Yahudiliğe karşı amansızca direnmelerini istiyorum."[303]

İkinci Dünya Savaşının sonunda Avrupalı Museviler imha edilmişti. Polonya, Estonya, Letonya, Litvanya, Almanya ve Avusturya'da yaşayan Yahudilerin yüzde doksanı, Rusya, Ukranya, Belçika, Yugoslavya, Romanya ve Norveç'te bulundukların yaklaşık yüzde yetmiş'ten fazlası öldürüldü ve eski sinagoglar, yeşivot ve Yahudi öğretim merkezleri yok edildi.[304]

[303]*Holokost II. Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırımı*, s.115.
[304]Cohn-Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, s.153.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 ATATÜRK DÖNEMİ VE YAHUDİLER

Atatürk Kurtuluş Savaşı döneminde ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nde farklı sınıflara, farklı dillere, farklı din ve inançlara sahip insanlar birleşmiştir. Aynı zamanda Kemalist düşünce, ayrımcılığı kabul etmeyerek, farklı dini ve etnik kökene sahip insanları ortak ulus paydasında birleştererek tek bir millet olarak görüyordu.[305] Ulusal hükümetin kuruluşunda toplumsal yaşamın bütün alanını Türkleştirme mücadelesi sürecinde azınlıklar için bazı zorluklar ortayaçıktı. Bununla birlikte bu durum azınlık karşıtı bir politika olarak algılanmamamlıdır. Aslında milli bir devlet oluşumunda gerçekleşmesi gerekli bir aşama olarak görülmelidir.[306]

Tük ulusçuğunun zirve noktasına ulaştığı bu dönemde Musevilerin çoğu ihtiyaç duydukları ölçüde Türkçeyi konuşmadıklarından devlet hayatında hak ettikleri konumlara yükselme yönünde bazı sorunlar yaşadılar. Diğer taraftan dil sorunu Musevilerin Türk toplumuyla bütünleşmesini de zorlaştırdı. Musevi entelektüeller kendi toplumları arasında Türkçe konuşmayı yaygınlaşmak için büyük çaba göstermişlerdir.[307] 1930'larda Orta Avrupa'dan gelen eğitimli Musevi göçmenlere karşı Türkiye ayrıcalıklı bir politika uygulamıştır. Bunlardan hâkimler, bilim adamları, sanatçılar, entellektüeller de Türkiye'yi güvenli bir yer olarak bulup sığınmışlardı.[308] Atatürk 1933'te Nazi Almanyası'nın Yahudi profesörleri Türk üniversitelerinde bilimsel çalışmalarına davet etti. Bu davete icabet eden 103 akademik öğretim üyesi Türkiye'de önemli katkılar sağlamıştır.[309]

3.1 Atatürk ve Museviler

Kemal Atatürk Cumhuriyeti laik temelde dayanarak inşa edildi ve tüm vatandaşların eşitliğini yasaya göre kabul etti. Musevilerin ve azınlıkların tam kurtuluşunu güvence altına aldı. Fakat Kurtuluş Savaşıyla yükselişe geçen milliyetçillik,

[305] Malike Bileydi Koç, s.4.
[306] Mücahit Düzgün, "Cumhuriyetin ilanından İsrail'in Kuruluşuna Kadar Türkiye'deki Yahudiler", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.III, Sayı 9-10, (1999/2000), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2000, s.65-66.
[307] Çetin Yetkin, Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler, s.243.
[308] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.370.
[309] Naim Güleryüz, Musevilere 500 Yıl, s.12.

uzun zamandır yabancı unsur olan ve aslında Türk vatandaşlarının sahip olmadığı bazı avantajlar ve ayrıcalıklardan faydalanan yabancılardan çok şüphe duyuyordu.[310]

Mustafa Kemal'ın Musevilere karşı olan bu yumuşak tavrı Kurtuluş Savaş sırasında Ankara'da iken düzeni sağlamak ve yönetimi kontrol için içki satılmasını yasaklama, kararını esnetmesinde görülür. Bazı dini törenlerde şarap kullanımı Museviler için zorunlu bir gelenek olduğu için Ankara Musevi Topluluğu özellikle cumartesi günü ve bayramlara şarabın kullanılmasına izin verilmesini talep etmiş ve bu izin verilmiştir. Bu tavır Türkiye Musevileri üzerinde önemli bir etki yarattı. Aslında Mustafa Kemal, asker iken bir müddet için Sofya'ya Türkiye Elçiliği Askeri Ateşeliği'ne atanmıştır ve orada yaşayan Yahudi toplumu ile karşılaşmıştır.

Bu ilişkiler Mustafa Kemal'de önemli bir etki bırakmıştır. Bu bağlamda Edirne Hahambaşı Hayim Becerano, Mustafa Kemal Edirne'ye geldiğinde kendisini hahamhanede ziyaret etmişti. Hayim Becerano Türkiye Hahambaşlığına seçildikten sonra İstanbul'da oturmuştur. Mustafa Kemal'in hastalığı süresince onun yardımcısı vasıtasıyla sağlık durumundan haber alıyordu.[311] 1923'te yılında Mustafa Kemal, Türk Musevilere bir konuşmada şu sözleriyle hitap ediyordu:

> "Sadık halkımızdan bazıları var ki, kaderleri kendilerini yöneten Türklerinkiyle bir olmuştur. Özellikle de bu ulusa ve bu anavatana sadakatleri kanıtlanmış olan Yahudiler, yaşamlarını bugüne kadar rahatlık ve refah içinde sürdürmüşlerdir, bundan böyle de rahatlık ve mutluluk içinde yaşamaya devan edeceklerdir."[312]

Atatürk'ün ölüm haberi Museviler arasında derin bir etki yaratmıştır. Onun ardından 10 Kasım 1938 tarihinde Filistin Musevi Milli Meclisi Türkiye Cumhurbaşkanlığı'na şu telegrafı göndermişti:

---

[310] Eric Camber,"La Situation des Juifs de Turquie", Evidences, , l'American Jewish Committee, N.5, novembre 1949, İstamboul 1949 s.14.
[311] Avram Galanti, Türkler ve Yahudiler, Gözlem Yayıncılık Basın ve Yayın, Türkleştirilmiş, 3.bs, İstanbul 1995, s.212-213.
[312] Marcy Brink-Danan, Yirmi Birinci Yüzyılda Türkiye'de Yahudiler, çev. Barış Cezar, Koç Üniversitesi Yayınları, 1.bs, İstanbul 2014, s.80.

> "Yeni Türkiye'nin büyük ıslahatçısı olan Mustafa Kemal'ın vefatından müteesiren necip Türk milletine, Filistin yahudiliği namına müteesir ve muhterem taziyelerimizi arz ederiz."[313]

Ayrıca Museviler Atatürk'e saygı duydukları, bir hatıra olarak Telaviv ve Hayfa arasındaki yola Atatürk heykeli yapılmıştır.[314]

3.2 Ulusçuluk Rejimi

1924 Anayasası'nın 88'inci maddesi ve daha sonra 1961 Anayasası'nın 54'üncü maddesinde, "Türk Devletine vatandaşlık bağlı ile bağlı olan herkes Türk'tür" sözcüğüyle kabul edildi.[315] Azınlık statüsüne sahip olanlar hariç Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan tüm vatandaşları din ve ırk farkı gözetmeksizin Türk kabul eden bu anlayışı, 1924 Anayasası ile resmi hale getirildi. Aslında Atatürk: "Türkiye Cumhuriyeti'nin kuran Türkiye halkına Türk milleti denir." ifade ediyordu ve genelde milleti "dil, kültür ve mefkure birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasi ve içtimai heyet" olarak tanımlıyordu.[316] Bununla beraber laik ilkesi Türk toplumunun temel doktrini olmuştur. Dolayısıyla dinsel birleştiricilik kültürel milliyetçilik rolünü üstlendi. İlerleme ve gelişme önündeki engeller laiklik doktrini sayesinde ortadan kaldırıldı. Ayrıca bu sayede mezhep uyuşmazlığının önlenmesi ve toplumun ortak amaçlar konusunda birleşmesi daha kolay hale gelmiştir.[317]

Musevi cemaati laiklik ilkesinin varlığını sürdürebilmesine rağmen bunu istenmeyen bir kimlik sorununun oluşmasına neden olmuştur.[318] Diğer azınlık grupları aksine Cumhuriyet yöneticilerin gerici milliyetçiliğinden en az etkilenen grubu Museviler oldu. Bunlardan birisi Cumhuriyet'in tepkisel ulusçuluk anlayışının egemen olusudur.[319] Türk Musevileri bu ulusçuluğun kapsamına karşı çıkmadılar aksine ulusçuluk anlayışının taraftarı oldular.[320]

---

[313] Ahmet Almaz, s.90.
[314] Hüda Derviş, s.63.
[315] Malike Bileydi Koç, s.3.
[316] Yusuf Sarinay, "İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, C.14, Ankara 2002, s.830.
[317] Yusuf Sarinay, s.831.
[318] Çetin Yetkin, Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler, s.243.
[319] a.g.e, s.241.
[320] Mücahit Düzgün, s.65.

Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında farklı milletler yaşamışlar. Birçok maddi ve tarihsel sebeplerle Omanlı İmparatorluğu hakimeyeti altında yaşayan Gayr-ı Müslimlere millet sistemini anlayışı çerçevesinde, dinsel ve kültürel ayrımcılık ayrımcılık uygulanır fakat baskı yapılmazdı. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nın statüsü farklıdır. Mustafa Kemal ve yöneticiler modern bir ulus yaratmak istiyordu. Ulusçuluk yaratmak için ulusal tarih ulusal efsaneler, ulusal gurur, ulusal farklılık bilinci yaratmak esan alan gerekiyordu. Kemalizmin ana hedefi ve başarısı öyledir: ulus temelinde bir karma sistemi devlet kurmak için Kemalizm'in dayandığı temel unsur milliyetçiliktir Çünkü o ulusun çıkarları ve diğer uluslar karşısında tam egemenliğini egemenliğini vurgulama gereği duyordu. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin temel unsurlarından biri milliyetçilik olacaktır.

Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin etnik ve ulusal azınlıklar konusundaki tutumu farklı olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslümanlar ve Gayrimüslimler arasında fark gözetilirken, Türkiye Cumhuriyeti'nde Türkler ve diğer etnik gruplar arsında hiçbir fark bulunmamaktadır. Arus Yumul, Rifat N. Balı'ye göre, Türkiye bir ulus devlet olarak içindeki yaşayan Türklerin vatanıdır ve diğerleri "misafir" * olarak görülmektedir.[321] Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar Siyonist örgütler yasal olarak kurulmuş ve özgürce faaliyet göstermişlerdi. Cumhuriyet döneminde ise bütün etnik ve dinsel cemaatların Türk milli ülküsü kavramı içinde eritmeyi amaçlayan Kemalizm aykırı bir idealle Siyonist ülke amaçlayan, Siyonist teşkilatlar kapatmıştır. Dolayısıyla "Alliance İsraelite Universelle" Yahudi okulları asimilasyonu politikasıyla uyumlu olarak Türkiye Musevilerini Cumhuriyet'in vatandaşlığında asimile etmeye çalıştı, fakat bu konuda önemli bir başarı sağlayamadılar.[322]

Nitekim Musevilerin yaşadığı her yerde ortaya çıkan Musevi sorununu. Türkiye hoşgörüsü ve kendi yöntemiyle çözmeye çalışmıştır. Genç Türk milliyetçilliği, Musevilere Türk yaşam tarzına uyarlama, fikri ile çalışmaktadır. Böylece onları Türk yapacaktı. Bu Türk 'perdah' Musevilere hoş karşılanmış bir kılık önerdi. İspanyolca ve

[321]Arus Yumul, Rifat N. Balı, "Ermeni ve Yahudi Cemaatlerinde Siyasal Düşünceler", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingiş, İletişim Yayınları, C.1, 9 bs, İstanbul 2011, s.366.
*Bu "misafir" sözü Museviler ve Türkler tarfından 500'üncü kutlamaları arasında çok kullanıldı. "Misafir" özelliği bir müddet sonra gidecektir. Bu sözü söylenenler, bunu söylemek istemediler. Bununla birlikte "misafir" kelimesi Türkiye'de azınlıkların konumunu yansıttığını düşünülmektedir, Yakup Başak, "Türkiye'de Yahudiler, Irkçılık ve Sosyalistler", *Birikim*, Birikim Yayınları, 2.bs, Sayı 71-72, İstanbul 1995, s.154.
[322]Arus Yumul, s.366.

Yiddiş konuşma çağdışı haline geldi ve Musevi okulları Türk okullarına dönüştü. Neticede Musevi sorununun bu şekilde çözülmesi gerektiğini Türkiye'de yavaş yavaş anlaşılmaya başlandığı görülmektedir.[323]

3.2.1 Dil Devrimi'nin Musevilere Etkisi

Türkiye Cumhuriyeti amaçıladığı ulus devletin yapısı ile anayasada ırk, din ve dil ayrımına bakmaksızın herkesin eşit olduğu esasının kabul edildiği açıkça belirtildi. Burada Türkçe konuşma konusu temel hedeflerden birisi olarak ortaya çıktı ve yanı sıra Türk toplumunun çağdaşlaması da başlatılmıştı. Bunun hedefi dili millileştirilmek ve ulusun yapısını bu şekilde hızlandırmaktı. Bu açısından ilk öğretimde Türkçe eğitimi zorunlu olacaktı, ayrıca 1923'te Maarif Vekâleti'nce her türlü azınlık okullarında haftada en az 5 saat Türkçe dersi almak zorunlu kılınmıştır.

1924 Anayasası'nın ikinci maddesi Türkçeyi devletin resmi dili olarak benimsemekle beraber Türkçe okumayan ve dili bilmeyenleri de milletvekili olarak seçilemeyecekti. Ulus dil seferberliği 1928'de Harf Devrimi ile başlamasıyla Türkiye'de yaşayan bütün vatandaşların kendi dillerini konuşmasını engellemek için "Vatandaş Türkçe Konuş" klişeleri vapurlar, tramvaylar ve vitrinler yazılıyordu. Dar'ül-Fünün, Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti tarafından başlatılan bu kampanyada birçok yetkili ve devlet adamı herkesini Türkçe konuşulması gerektiği hususunda demeçler veriyordu. Daha sonra sokaklarda ve ulaşım araçlarında Türkçe bilmeyenler anlaşmazlık yaşamışlardı. İzmir'de Museviler Türkçe konuşacaklarına dair sözleşmeleri imzaladıktan başka bazı belediyelerin Türkçe konuşmayanlara ceza verdiği yönünde gazetelerde Türkçe konuşmayanları yönelik özel yayınlar yapılmıştır. Bu dönemde Türkçe konuşmayan azınlıklar hakkında yoğun tartışmalar yapıldı. Türkçe konuşmayanların cezalandırılması önerildi. Türkiye'de yaşayan özellikle yaşlı Musevilerin Türkçe yerine İspanyolca ve burjuva aydınların Fransızca konuşması Türk kamuoyunda huzursuzluk yaratmıştı. Kamuoyu tutumları şöyledir:

> "Nankör Yahudiler, 500 senedir memleketimizde yaşıyorlar ama hala kendilerini kovan İspanyolların dilini konuşuyorlar. Zenginleri de Türkçe yerine Fransızca öğreniyor."[324]

[323] Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 402QO/71, 1940-1944, s.90.
[324] Ali Dikici, s.68.

Cumhuriyet döneminde dil meselesi önemli bir meselerden birisi haline geldi. Özelllikle Türk ulusçuluğu zirveye ulaştığında Musevilerin bir çocuğu Türkçe'yi gerektiği gibi konuşamaması onların devlet yaşamında haklı yerlerini almamasının bir sebebi olmuştur. Dil sorunu Musevilerin Türk toplumuyla bütünleşmesini zorlaştırdı. Bununla birlikte Musevi aydınların kendi toplumlarında Türkçeyi konuşmak ve yayımak için büyük çaba harcadıkları görülmekteydi.[325]

Dille ilgili tutumu, Mustafa Kemal, "Ben Türk'üm diyen herkes Türkçe konuşmalıdır" diyerek, ardından "bir savaş halinde, Türkçe konuşmayanlar düşmanla işbirliği edebilirler" vurgulaması ile Türk eğitim ve kültür kurumları vasıtasıyla Türkçe'yi azınlıklar arasında da yaymaya çalışmıştı. Gazetelerin, bazen Musevilere saldırmasına rağmen konuları değişmişti: Artık düşmanla işbirliği ihanet veya fes giyme suçlamaları, ekonomide hâkim olmak veya Türkleri sömürülmekten kurtarmaktan bahsedilmemekteydi. Tek önemli konu dildi. Yetkililer ve basın arasında dil meselesinde bir uyum vardı. Türkçe konuşmayan Musevilere de müdahale edildi ve gazeteler Musevilera Türkçe konuşmadıkça boykota maruz kalabileceğinden bahsediyorlardı.[326]

Osmanlı sisteminde azınlıkların Türkçe öğrenmesi gerekmemekteydi. Ancak bir ulus devlet oluşturmayı hedefleyen Cumhuriyet'te Musevilerin kusursuz Türkçe konuşmaları gerekiyordu. Türkçeyi sevmemekle suçlanıyorlardı karikatürlere konu oldular. Onların durumu bu açıdan Yunanlılara ve Ermenilere göre daha kötüydü.[327]

Türk önderler Batılıların üstün olduğunu düşünüyorlar ve siyasi kültür açısından Batı demokrasini ideal bir model görüyorlardı. Bu yüzden Hitler ideolojisi Türkiye'de ve özellikle İzmir'de kabul görmedi. 1920'lerde başlayan Türkleştirme konusu 1930'larda da devam etti. Azınlıklar ve Musevileri Türkleştirmek en önemli hedef olmuştur. Bu meselede yeni bazı adımlar atıldı. Bu azınlık kuruluşlarının çalışma alanlarını ve bağımsızlıklarını daha zorlaştırdı. Türk dilinin Museviler arasında yaygınlaştırılması için özel komisyonlar kuruldu ve özel Türkçe kursları açıldı. Türk kültürüyle bütünleşme ancak Türkçe'den geçmekteydi.[328]

---

[325] Mücahit Düzgün, s.66.
[326] a.g.m, s.70.
[327] Yusuf Besalel, Osmanlı ve Türk Yahudileri, Gözlem Yayınları, Genişletilmiş, 2.bs, İstanbul 2004, s.66.
[328] Avner Levi, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler,* İletişim Yayınları, 1.bs, İstanbul 1996, s.96-97.

1934'te Devlet İskân Kanununda Türk kültürüne uyum sağlamayanlara veya başka bir dil konuşanlara karşı düzenlemeler yapıldı. Ekim 1934'te kurulan Türk Kültür Birliği'nin "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası Türkce konuşmayanlar arasında huzursuzluk yarattı.[329] 1937'den sonra Türk kamuoyunda, Musevi karşıtlığı, Alman-Nazizminin basın yoluyla propagandasının etkisiyle artmaya başlamıştır. Bu propagandaların etkisi "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyasında da görülüyor.[330]

1937'de azınlık okullarına birer "Türk" müdür başyardımcısı tayin edildi. Dolayısıyla öğrencilerin Türk kültürüne yetiştirilmeleri olacaktı. Aslında 1920'lerin sonunda başlayan "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyasıyla Gayrimüslimler anadillerini terke ve Türkçe konuşmak için baskıya maruz kaldı.[331]

Türkçe konuşma hususunda 1920'lerde ve 1930'larda Musevi cemaatinin bazı unsurlarının direnç göstermesi yanısıra Türkçe konuşmayı savunan Musevi Telkin Alp'te, soydaşları tarafından sert eleştiriye uğradı. Ayrıca Türk Musevi basınında yazdıklarının devlet elitleri tarafından anlaşılmaması için İspanyolca'yı oldukça kodlanmış bir dil olarak kullanan Türk Musevi cemaatinden Samuel İzisel'in gelecekteki Emniyet üyelerine "yerli İspanyolca" dersleri vermesi interesandır. Yine samuel Abrevaya'nın 1934 Trakya olayları'ndan yalnızca bir yıl sonra bir yabancı basın üyesi ile yaptığı mülakatta Türkiye Musevilerinin durumunu fazlaca "toz pembe" bir tablo çizerek anlatmasına diğer Museviler tepki verecekti.[332]

3.3 Türkiye'ye Sığınan Musevi Bilim Adamları

Atatürk üniversite ilgili çalışmalarını genişletmek üzere Musevi profesörleri Türkiye'ye davet etti. Modern ve bilimsel yöntenler ile Türk üniversite sisteminin kurulmasında Musevilerden faydalandı. Bunlardan ünlü ekonomi pröfesörü Rich'tir,[333] 1933'te Türkiye İstanbul Üniversitesi'nde reform yaptı ve Almanya'da işlerini kaybedenler de dâhil olmak üzere 40 Alman Musevi öğretim görevlisini davet etti.[334]

[329] Malike Bileydi Koç, s.13.
[330] Ali Dikici, s.68-69.
[331] Arus Yumul, s.91.
[332] Rifat N. Bali, Devlet'in Yahudileri ve 'Öteki' Yahudi, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s.27.
[333] Hüda Derviş, s.63.
[334] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.370.

Almanya'dan kovulan yüzde doksanı Musevi bilim ve sanaat adamı olan sığınmacıların çoğu Türkiye gelmişlerdi. Türkiye üniversitelerinde çalışmaya başlayan çoğu dünyaya tanınmış olan bu bilim ve sanaat adamlarının toplamı 1202'dir. [335] Nazilerin Almanya ve Avusturya'a iktidara gelmesinin ardınadan baskılardan kaçan birçok Musevi ve Musevi olmayan mülteciler Türkiye'ye geldiler. Bunlardan 300'ü öğretmen, doktor, avukat, sanatçı ve bilim adamıydı. Bu sığınmacılar Naziler tarafından sınır dışı edildiği ve Türkiye'ye getirildiği tarihten itibaren 6 ay içinde kendilerine görev verildi. O dönemde yoğun bir moderleşme sürecine giren Millî Eğitim Bakanlığınca İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nde Nazilerden kaçan Musevi profesörlere görev verildi. Bunlar bu okullarda tüm bilim dallarında enstitüler açarak ve yöneterek birçok yeni nesil Türk bilim insanı yetiştirmiştir.[336]

Ankara ve İstanbul'daki üniversitelere kabul eden Musevi profesörlerin yanında 1930'larda Türkiye'ye sığınan binlerce Musevi arasında doktorluk, fizik ve bilim dallarında ünlü isimler vardır.

Tanınmış isimlerin bazıları şunlardır:

Alfred İsaac (ekonomist)

Paul Hindemith (Ankara Devlet Konservatuarının kuruluşunda önemli bir rol oynamıştır)

Carl Elbert (Türk Devlet Operası)

Dr. Erns Praetorius (Ankara Cumhurbaşkanlığı Flamoni orkestrasını kuran)[337]

Alexander Rüstow (ekonomist ve sosyolog)

Erich Auerbach (İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü'nü kurmuştur)

Leo Spitzer (filoloji uzmanı)

Andreas Shwartz (Türkiye'de Batı hukunun uyarlanmasına büyük katkı sağlamıştır ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde hukuk alanında Türk öğretim üyelerinin yetişmesini sağlamıştır.)

Ernst Hirsch (uluslararası ticaret hukuku ve hukuk felsefesi uzmanı, İstanbul Üniversitesi'nde iş ekonomist alnında öğrenciler yetişmesini sağlamıştır.)

Gerard Kessler (ekonomist ve sosyolog, 1945'ten sonra bazı öğrencileri ile ilk Türk işçi sendikalarını kurmuştur.)

Fritz Neumark (ekonomist ve finans uzmanı)

---

[335] Çetin Yetkin, Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler, s.251-252.
[336] Stanford J. Shaw, s.406.
[337] Naim Güleryüz, *Musevilere 500 Yıl*, s.33.

Gutsav Oelsner (Türkiye'de mimarlık ve kent planlamasında önemli rol oynamıştır.)
Leopold Levi (Fransız ressam, İstanbul'un Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim bölümünün geliştirilnesine katkı sağlamıştır.)
Benno Landsberger (Sümerolog, Ankara Üniversitesi'nde öğretim üyesi)
Hand Guterbock (Hittitolog, Ankara Üniversitesi'nde öğretim üyesi)
Georg Rohde (Klasik Fililog, Ankara Üniversitesi'nde öğretim üyesi)
Ernst Reuter (siyaset bilimcisi, Berlin Belediye Başkanı idi)
Wolfram Eberhard (sinolog ve sosyolog)
Carl Ebert (Alman tiyatro yönetmeni idi, devlet Operası'nı kurmuştur.)
Leo Brauner (botanikçi)
Alfred Heibronn (botanikçi)
Wilhelm Salomon-Calvi (jeolog)
Otto Gerngross (kimyager)
Hugo Braun (mikrobiyolog ve epidemioloji uzmanı)
Friedrich Dessauer (radyolog)
Erich Fran (dahiliyeci)
Felix Haurowitz (biyokimyacı)
Julius Hitsch (sağlık bilimcisi)
Albert Einstein (çocuk doktoru, Türkiye'de birçok klinik açılmış ve hasta çocukların tedavisine önemli katkıda sağlamıştır.)
Joseph Ingersheimer (göz cerrahı)
Alfred Kantorowicz (diş cerrahı)
Wilhelm Liepmann (jinekolog)
Werner Lipschitz (farmakolog)
Karl Leowenthal (histolog)
Edward Melchior (cerrah)
Hans Winterstein (fizyolog)[338]
Dr. Felix Hezfelder ile karısı Emma'nın
Pr.Dr. Rudolf Nisse'nin (operatör doktor) ve kız kardeşi, yeğenleri ve eniştesi G. Fröchlich.[339]
Pr.Dr. Pulewka'nın annesi
Pr. Dr. Bioluka'nın annesi

[338] Stanford J. Shaw s.407-408
[339] Bilal N. Şimşir, *Türk Yahudiler II*, Bilgi Yayınevi, 1.bs, Ankara 2010, s.251-252.

Pr.Dr. Siegfried Obendorfer (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi) ve üç kardeşleri Anna, Henriette ve Adolf

Hukuk Fakültesi Pr. Hirsch'in annesi.[340]

Pr.Dr. Tibor Peterfi (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde histoloji ve embriyoloji) ve annesi.[341]

Pr.Dr. Alfred (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi)

Dr. Mathilde Marchionini[342]

Peterfi (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji Dokum Bölümü) ve annesi

Jorj Ronai (Mühendis Devlet Demityolları Fen Heyeti)

Laszlo Birman (İstanbul Bölge Sanat Okulu Mensucat Dalı)[343]

Dr. Karl Süssheim (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Ensritüsü)[344]

Pr.Dr. Gottschalk (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ensritüsü)[345]

Dr. Georg Fuchs (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi ikinci Dahiliye Hastalıklar Kliniği Röntgen yardımcısı)[346]

Klera Krouse (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mülajyer)

Pr. W. Peters (İstanbul Üniversitesi Ruhiyat Petegoji) ve annesi Emma Peters'in[347]

Dr. Franz Heinrich ve mühendis Fridich Kanitzer'ine Tümel Türk Meyvecilik Limited şirketine ait meyve kurutma ve ambalaj fabrikasında uzman olarak yönetmek için ve aileleri ile beraber Türkiye'ye gelmelerine izin verildi.[348]

Pr. Gottschalk (İstanbul Üniversitesi) ve annesi.[349]

Nazizmden kaçan önemli Musevi sığınmacıların Türkiye'ye gelmelerine İstanbul Alman cemaati şiddetli şekilde itiraz ettiler. Türklerin Musevilere olan güvenini ve şüklarını yok etmek ve Musevilere yaptıkları katkıyı bozmak için Nazi Büyükelçilerinin, tüccarlarının ve ajanlarının faaliyetlerine yardım ettiler. Bazı Musevileri Türkiye'den çıkmak için Hristiyan ayrılıkçı grupları ile ara sıra işbirliği de yapıyorlardı.[350]

---

[340] a.g.e., s.259-261.
[341] a.g.e., s.270-271.
[342] a.g.e., s.278.
[343] Melek, Çolak, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye", Karadeniz Araştırmaları, Karam, Sayı 27, Ankara 2010, s.84.
[344] BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 90.26.20.
[345] BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 90.18.1.
[346] BCA, Tarih: 25/4/1939, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 86.35.8.
[347] BCA, Tarih: 6/1/1939, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 85.113.12.
[348] BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 90.27.2.
[349] BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 91.59.13.
[350] Stanford J. Shaw, s.408.

3.4 İkinci Dünya Savaşı Türkiye'nin Politikaları

Fransız yazar Edouard Sabler yazdığı makalede İkinci dünya Savaşı sırasında Türkiye ile ilgili tutumu:

> İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin tavrı hakkında kesin konuşmak zor çünkü tipik bir iki kişilik oyun durumu söz konusudur. Çünkü liderler iddia ettikleri gibi, Müttefikler için tarafsız bir tavır verdi ve bu şekilde önemli miktarda Alman kuvvetlerinii onun sınırları boyunca korumalarını için mi? Bu tarafsızlık, Batılı güçlerin Ankara'ya Bolşevik Rusya'ya karşı mücadelesinde, Mütefikler ve Mihver arasındaki çatışmalarda olduğu gibi tüm çatışmalarda da konumunu korumayı başardı..[351]

23 Ağustos 1939 tarihinde Almanya ile Sovyetler Birliği arasında bir Saldırmazlık Anlaşması imzaladı. Bunun ardından Türkiye 19 Ekim 1939 tarihinde İngiltere ve Fransa ile Üçlü İttifakı imzaladı.[352] Antlaşma gereğince İngiltere ve Fransa Türkiye'nin savaşa girmesini istedi, ancak Türkiye askeri seviyesinin yetersizliğini ileri sürerek İngiltere ve Fransa tarafından vaat edilen malzemenin verilmemiş olduğundan bu konuda olumlu yanıt vermedi. Türkiye'nin müttefikler karşısında savaşa girmeye hazır olduğu bildiriliyordu. Almanya Kafkaslar ve Stalingrad'a saldırırken Kuzeydoğu Anadolu'da toplanan Türk kuvvetlerine, Rus Kafkas cephesini vuracak Alman kuvvetlerini durdurma görevi verilmesi, zorunluk durumunda Türkiye'nin müttefikler cephesinde girmeye hazır olduğunu da Türkiye savaşan tarafların Türkiye'yi savaşa sokmaya çabaladıkları aynı dönemde istikrarlı tepkiler vermeye çalıştı.[353]

3.4.1 Savaşa Doğru Türkiye'nin Durumu

Türkiye 1930'lu yıllarda sanayi sektöründe olduğu gibi tarımda da yoğun ve uzun vadeli bir reforma ihtiyaç duyuyordu. 1938'de İnönü Cumhurbaşkalığına geldiğinde "Devletçilik dönemindeki reformun tarımda ilerlemeyi sağlayamadığını." açıklamıştı. Şevket Süreyya Aydemir de 1930'larda Türkiye'nin durumu şöyle tanımlıyordu:

---

[351] Edouard Sabler, "En Quete de Compagnie La Turquie", *Evidences*, N.1,(Mai 1949), l'American Jewish Committee La Turquie, Paris 1949, s.7-8

[352] Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960, C.2, YKY, 5.bs, İstanbul 2005, s.2.

[353] Erhan Yarar, s.143-144.

> "Türkiye'nin temel meselesi veya temel meselelerinden biri olan toprak ve zirai siyaset alanında kendi varlığının hikmetini hiçbir suretle uygulama alanına koyamadı. Uygulamadaki bir başka önemli eksiklik de savaş ekonomisi hazırlıklarında görülüyordu (...) Ülkenin her tehlikeye karşı savunulması gerektiğini (...) Ülke 1909'dan beri sürekli savaşıyordu, yorgundu, savaş ekonomisi planları askıda kaldı."[354]

Sanayinin, tarım, ulaşım, ticaret ve fiyat politikası ulusal savunma ile yakından bağlantılıydı ancak bunu sürdüremedi. Savaş döneminde sivil ve askeri kesimlerde ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Hükümetin, üreticinin ürününü düşük fiyatlar satmasını zorunlu kılması, büyük hoşnutsuzluğu neden oldu. Aslında 1922 yılından bu yana yer alan ekonomik ve siyasal alanlarda bağımsızlık politikaları göz önüne alındığında Türk devlet adamlarında gelecek nesil psikolojiği teşkil eden iç işlerine müdahale etme korkusu görülmektedir. Bu devlet adamları dış borçlar veya yabancı danışmanlar gibi dış unsurlara bağlanmadan kalkınmayı istiyorlardı.[355]

Tarımsal ürünlerindeki fiyat artışları sayesinde daha da zenginleşen büyük toprak sahipleri ile Türkiye'nin ihraç mallarının yüksek değerinden ve ithal edilen fakat temel ihtiyaç maddesi olan malların fazlasıyla kıt olmasından fayda sağlayan İstanbull'u tüccarlardı. Toprak sahipleri başta Müslüman Türklerdi ve İstanbul'un tüccarları ise Rumlar, Ermeniler ve Musevilerdi.[356]

Nitekim İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Kasım 1939'da yapılan yeni bir düzenleme ile Hristiyan ve Musevi azınlıkların askerlik hizmetinde silahlı eğitimi yasaklanmıştı. Dolayısıyla azınlıklar askerlik görevinde, yalnızca Türk subaylarına yardımcı olacakları işleri yapacaklardı. Bir bedel karşılığında askerlik süresi 18 aydan 6 aya indirilibilirdi. Gayrimüslimler askerlik hizmetinde çeşitli inşaat işlerinde örneğin yol yapımı, havaalanlarının genişletilmesi gibi ve ordu içi hizmetlerde istihdam edildi.[357]

Alman orduları Türkiye'nin Trakya sınır kapılarına yaklaşınca 10 Nisan 1941 tarihinde resmi sefeberlik ilan edildi. 20. Sınıf ihtiyat silâh altına alındı. Bu çerçevede

---

[354] Selim Deringil, Denge Oyunu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s.20.
[355] a.g.e, s.21-22.
[356] Arnold Reisman, *Nazimden Kaçanlar ve Atatürk'ün Vizyonu*, çev. Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1.bs, İstanbul 2011, s.345.
[357] Dilek Güven, *6-7 Eylül 1955 Olayları,* çev. Bahar Şahin, İletişim Yayınları, 5. bs, İstanbul 2012, s.133.

silâhaltına ola Museviler 3 merkezde toplanarak inşaat, yol yapımı gibi işlerde çalıştılar. Bu tarihlerde Türkiye ciddi bir dönem yaşadı. Buna göre engelliler hariç 25-45 yaşlarındaki Rum, Ermeni ve Musevi erkekler daha önce askerlik yapmış olsalar da tekrar askere alınmış. Askere alınan bu azınlıkların bir kısmının ailelerine Hükümetten' yardım parası verildi. "Nafia askerleri"'leri 27 Temmuz 1942 tarihinde terhis edilmişti.[358]

3.4.2 Türk-Alman İlişkileri

Hitler Almanyası'nın kalkınması için daha fazla ham maddeye ve pazara ihtiyacı vardı. Türkiye'nin uzun zamandır devam eden konumu, bu alanda Almanların beklentileri için mükemmel bir imkân sağlamıştır. Sonuç olarak iki ülke arasında ithalat ve ihracatta patlama oldu. Almanya'nın Türkiye'deki yatırımları yükselmişti. Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye Almanya'nın en hızlı ve en rahat ilişkiye sahip olduğu bir devlettir. Çünkü Kurtuluş Savaşı süresinde ve İkinci Dünya Savaşında çıkan müttefiklik ilişkilerinde Almanya Türkiye ile ilgili bir zorluk yaşamamıştır. Türkiye 3 Mart 1924 tarihinde Almanya ile ilk Dostluk Antlaşmasını imzalamıştır. Daha sonra Karşılıklı İkamet, Hakem ve Uzlaşma, Karşılıklı Konsolusluk, Suçların İadesi Antlaşması ve 12 Ocak 1927 tarihinde de Ticaret Antlaşması imzalamıştır.[359]

1929 Ekonomik Bunalımı bütün dünyada demokrasileri zayıflatmış, devletçi ve milliyetçi yönetim kavramlarını kuvvetlendirmişti. Bu yüzden Türkiye'deki idare bir kat daha devletçi bir anlayışa yönelirken Almanya'da Hitler'in liderliğinde faşist bir yönetim kuruldu. Türkiye Hitler yanında Almanya'nın dış politikası hareket ermişti. Hitler dış politikasını 3 hedefe yöneltti. Bunlardan ilki Almanya'nın Versailles kararlarından kurtarılmak, ikincisi tüm Almanların tek devlet altında toplanmak, üçüncüsü Almanya'nın yaşamının gerçekleşmesiydi. Hitler'in bu ilk iki hedefinin sınırları belli olsa da üçüncü hedefinin hayatının nerede başladığı ve bittiği belli değildir. Bu ise Hitler'in emperyalizmi demektir.[360]

[358] Malike Bileydi Koç, s.13.
[359] Orhan Türk Doğan, "Osmanlı'ya 'Tarihselci' Bakış Açısı 2", Türk Dünyası, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Sayı 258, İstanbul 2008, s.54-55.
[360] Ramazan Çalık, s.817.

Almanya'nın Türkiye topraklarından İran, Irak ve Afganistan'e asker gönderme isteği, Türkiye'yi tehlikeye atacağından izin verilmedi. Türkiye'ye, Trakya ve Ege'de yeni araziler vaadinde bulunmasına rağmen Türkiye'yi kandıramadı. Ancak Türkiye Almanya ile dostluk antlaşması imzalamak zorunda kaldı. Bu anlaşmada Türkiye İngiltere'ye olan vaatlerinin sürdürdüğünü söyledi. Daha sonra uzun süre Türk dış ticaretinin büyük kısmı Almanya ile yapıldı. Bilhassa Türk kromu Almanya'ya satıldı.[361]

Türkiye savaşa siyasi olarak katılsa da savaş sırasında olabildiğince tarafsız kalma arzusu çerçevesinde her iki tarafla ticari ilişkileri sürdürmeye çalışıyordu. Bununla birlikte Almanya'nın Türkiye ile olan bütün ticaret ilişkilerini yılda minimum 60,000 ton krom ithaline bağlaması ve aksi davranışı "tarafsızlıkla bağdaşmayan, dostça olmayan tavır" olarak tanımlanması, bunu Türkiye'yi ciddi bir sıkıntıya soktu. Nitekim Türkiye'nin toplam krom üretimi bütün ülkelerin taleplerini karşılaşmak için yeterli değildi. Türkiye tarafları reddetmeme kaygısıyla krom üretimini taraflar arasında paylaştırmayı seçti.[362]

Türkiye Almanya ile imzalanan Dostluk Antlaşması sonrasında Almanya Sovyetler Birliği'ne saldırdı ve kısa bir süre de kuzeyde Leningrad ve Orta'da Moskova, güneyde Kafkasya'ya kadar sokuldu.[363] Böylece Alman orduları Türkiye'de sınırları yaklaşıyordu. Bulgaristan'nın Mihver'e katılmasından 2 hafta önce Türkiye Bulgaristan'la bir Saldırmazlık Paktı imzalamıştı.[364] Atatürk gelişmeleri önceden fark ederek şu uyarıyı yaptı:

> "Pek yakında dünya vaziyeti, Mütareke senelerinden daha çok ciddi olacak ve karışacaktır. İkinci büyük bir harp karşısında kalacağız (...) İşte, bu devre esnasında doğru hareket etmesini bilmeyip en küçük bir hata yapmamız halinde, başımıza Mütareke senelerinden daha çok felaketler gelmesi mümkündür! Bu İkinci Umumi Harp, beni yataktan kımıldanmayacak bir halde yakalayacak olursa memleketin hali ne olacaktir? Ben devlet işlerine mutlaka müdahale edecek bir vaziyete gelmeliyim! Bizde hiçbir şeyin yataktan idare edilmeyeceğini birsiniz."[365]

[361] Avner Levi, s.138-139.
[362] Baskın Oran, s.424.
[363] Avner Levi, s.139.
[364] Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960, C.2, s.2.
[365] Erhan Yarar, Tarihsel Dönüşüm, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s.141-142.

3.4.3 Türkiye'nin Savaş Dışı Kalma Çabaları

Türk dış politikası 2 ana ilkeye dayanıyordu. Bunlar barış ve ülkenin bütünlüğü ve bağımsızlığıdır. Bu prensipler Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" sözleriyle ifade edildi. Türkiye'nin birçok ülke ile iyi ilişkileri vardı.[366] Türk dış politikasının savaş sırasında göz önüne aldığı tedbirler ise, tarafsız bir uluslararası düzenin kurulmasıdır. Savaş planlarına katılmaktan kaçınarak, bilhassa bölgesel itifaklar vasıtısıyla etrafında bir güvenlik havzası ve aracılık mekanizması yaratmaya çalıştı.[367]

11 Haziran 1939 tarihinde İtalya Müttefikler'e savaş ilan ettiğinde Türkiye savaş girme tehlikesi yaşadı. Üçlü İttifak'a ek 2.Numaralı Protokol Türkiye'ye Sovyetler'le savaşa yol açabilecek hiçbir eyleme katılmama hakkını veriyordu. Bununla birlikte İngiltere ve Fransa "Sovyet tehdidi"nin devam ettiğini iddia ettiler. Bu nedenle Türkiye'yi savaşa sokmak için baskılarını sürdürdüler.[368]

23 Ağustos 1939 tarihinde Almanya ile Sovyet Birliği bir Saldırmazlık Paktı imzalanmıştı. Türkiye ise 19 Ekim 1939 tarihinde İngiltere ve Fransa ile 15 yılllık bir Üçlü İttifakı Ankara'da imzalamıştı.[369] Bu esnada iki taraflı yardım anlaşması imzalandı ve Türkiye saldırılar karşısında güçlendirildi. Yardım taahütleri arasında bir Avrupa ülkesi tarfından saldırıya uğradığında İngiltere ve Fransa Türkiye'ye yardım edecekti.[370]

3 Ekim 1939 tarihli anlaşmaya göre Fransa, İngiltere ve Türkiye Akdeniz'de savaşa yol açan bir saldırganlık halinde karşılıklı yardımda bulunucaklardı. Bir yandan, Yunan veya Bulgar sınırındaki Alman kuvvetlerinin varlığı tehdidi altındadır. Türkiye Avrupalı bir Avrupa devletinin saldırısına uğrarsa, Fransa ve İngiltere Türkiye'ye yardım edeceklerdir. Öte yandan, Türkiye Franas'ya Türkiye, Fransa ve İngiltere'ye, Romanya ve Yunanistan'a verdikleri yardım taahütlerini oloacaktı. Ayrıca, beklenmedik bir Avrupa çatışması durumunda Fransa, İngiltere ve Türkiye birbirlerine danışmaktadır.[371]

İnönü 26 Haziran'da Türkiye'nin savaş dışı durumunu resmen ilan etti. "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İtalya'nın savaşa girmesiyle hasıl olan durumu tektik etmiş ve

[366] Avner Levi, s,96.
[367] Erhan Yarar, s.139.
[368] Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.1, s.347.
[369] Cumhuriyet Ansiklopedi, C.2, s.2.
[370] İlhan Tekeli, Selim İlkin, s.23.
[371] Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 415QO/13, s.109.

2.Protokolü uygulamaya karar vermiştir."[372] 1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı, Alman-Sovyet Paktı ile yıkılan Türk-Sovyet diplomatik işbirliğinin yerini aldı. Türkiye'nin Batı ile işbirliği, tarafsızlık ve askeri ittifaklardan uzaklaşma politikasının da bir sonucuydu.[373]

Bu dönemde savaşan tarafları Türkiye'yle ilgili en çok tedirgin eden şey İtalya'nın savaşa girişine Türkiye'nin göstereceği tepkiydi. Hem Almanya hem de SSCB farklı konumları aksine Türk tarafının muhalefet tarafında savaşa girmesini önlemenin en etkili yolunun SSCB hakkında taşıdığı endişenin giderilmesinde gördüler. İtalya'nın savaştan çekildiği takdirde Türkiye'nin savaşa girmeyeceği yönündeki bir değerlendirme yapıldı. İtalya'nın savaşa girmesi durumunda bile Türkiye'nin 1939 Üçlü İttifakı'nın SSCB'yı düşünerek hazırlanan 2.Numaralı Protokölü'nü kullanarak savaş dışında kalmaya çalışacağı dikkate alındı.[374]

Almanya ile Saldırmazlık Paktı'nın imzalanmasından sonra Türk kromu üzerinde büyük bir rekabet başlamıştı. Çelik üretimi için çok gerekli olan kromun gerek Almanlar gerekse İngilizler için yaşamsal öneme vardı. Türkiye 1939'da dünya toplamının yüzde 16'sı kadar krom üretti. Eğer Müttefikler Almanya'nın Türkiye'den krom satın almalarını engelleyebilseydi, Almanya'nın savaş kaynaklarına ciddi zarar verebilirlerdi. 1939'da Türkiye ve İngiltere arasında imzalanan bir anlaşmaya göre İngiltere tüm Türk kromunu satın almaktaydı. Almanya'nın hedefi Anglo-Türk anlaşmasının uzatılmasını önlemek ve böylece Türk kromunu elde etmektir.[375]

Londra'da 11: Başvekil B. Churchil savaş durumu hakkında şu açıklamayı yaptı:

> "(...) Birleşik Milletler ve hususile büyük Britanya için en büyük ehemmiyeti haiz olan mesele Türkiye'nin iyi silahlandırılması, bütün modern silahlarla techiz edilmesi ve kahraman Türk ordusunun bugünkü harbde en kat'i rolü oynıyan modern silahlardan mahrum olmamasıdır. Bu bakımdan, Türk demiryollarının ve diğer münakale yollarının kabiliyetli nisbetinde teslimat yapabılırız. Türkiye'nin alabileceği kadar malzeme

[372] Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.1, s.347.
[373] Hüner Tuncer, s.61.
[374] Baskın Oran, s.425.
[375] Hüner Tuncer, s.99.

verebiliriz. Türk ordusunun modern silahların kullanılmasını daha süratle öğrenmesi için bütün bu silahları verebiliriz."[376]

Nitekim 31 Ağustos 1939 tarihinde sona eren Türk-Alman Sözleşmesinin yenilemek için yapılan müzakelerde Almanların minimum krom teslimatı ısrarı sonucu Türkiye anlaşmanın uzatılmasını redederek İngiltere ve Farnsa ile çoğu ekonmik sözleşmeler imzalamaya devam ettti. Bu sözleşmelerin en önmelisi Türkiye'nin müttefiklerin 2 yıllık tüm krom üretimi satın alma hakkı verilmesiydi. Bu Sözleşme ile İngiltere Türkiye'ye 25.000.000 Sterlin borç vermeyi kabul etti. Aynı zamanda Türkiye Alman politik baskısını azaltmak için İngiltere ile ekonomik ilşkilerini geliştirmek ihtiyacı duymuştu. Ancak Almanya'dan gelen sanayi talebinin İngiltere'ye çevirilmesi zorluğu yüzünden Almanların savaş hammaddeleri özellikle kromla ilgili taleplerini karşılamak zorunda kaldılar.

Almanya bu anlaşmadan sonra krom teslimatı hususunda baskı yapmaya devam etti. Görüşmelerden sonra Türkiye'de Almanya'dan birçok savaş malzemesi alma ve Almanya'nın işgal ettiği topraklarla ticarete devam etmek konusunda daha fazla garanti arzusu belirdi. Aynı zamanda Almanya'da Türkiye'nin savaş dışı statüsünü sürdürmek ve Ankara'daki siyasi nüfuzunu artırmak istedi. Sonuç olarak Haziran 1940'te Almanya'nın girişimiyle krom söz konusu olmadan 1 yıl süreyle bir ticaret sözleşmesi imzalandı.[377]

İnönü Türkiye ve savaş durumuhakkında şunu söyledi:

"Harp çok karışık şartlar içinde başladı. Ama biz bu harbi İmgiltere, Fransa ve Rusya ile aynı cephede bulunmak kararı ile karşıladık. Bu hesabın başında şartlar, düşündüğüm bu ihtimal içinde, mukadder vaziyetini almış görünüyordu. Ama yıldırım niteliğinde bir sürpriz, Rus-Alman ittifakı, Müttefiklere ve bilhassa Türkiye'ye karşı en şiddetli ithamlarla patlak verdi. Yani harpte beraber alacağımız cephe, ikiye ayrılmış oldu. Bu suretle de bizim ilk anda harbe girmemizin artık esaslı bir oyalama konusu haline gediğini fark etim."[378]

Ağustos 1940'te Almanya Romanya'nın toprak bütünlüğü için teminat verdiği söyledi ve aynı zamanda Almanya, İtalya ve Müttefiklerin kendilerine katılması için

[376] Akşam, 6 şubat 1943, s.1.
[377] Baskın Oran, s.425.
[378] Erhan Yarar, s.145.

Bulgaristan'a baskıya başladığını duyurdu. Mart 1941'de Bulgaristan Mihver'e katıldı ve ardından Alman kuvvetleri her yere yayılmıştı.[379] Romanya 23 Kasım 1940 tarihinde Slovakya ise ertesi gün Mihver'e katıldılar. 25 Mart'ta Yugoslavya Mihver'e katılırken, Macaristan 12 Nisan 1941 tarihinde Almanya'nın yanında savaşa girdi. Almanya'nın korumasını kabul eden Bulgaristan Yunanistan'nın Batı Trakya bölgesine saldırdı. 1941 Nisan'ında Yunanistan ele geçirildi. Alman orduları Bulgaristan'a girmişti. Almanya 27 Nisan'da Atina'yı ve Yunan adalarını işgal edince Türk kıyılarına yaklaştı.[380]

Almanya, Kafkasya ve Stalingrad'a saldırırken Kuzeydoğu Anadolu'da toplanmış Türk kuvvetleri Rus Kafkas cephesi'ne giren Alman kuvvetlerini durdurmaya hazırdı. Bu Türkiye'nin Müttefikler cephesinde savaşa katılmaya hazır olduğunu gösteriyordu. Lakin aslında Türkiye savaştan uzak durmaya ve savaşan tarafların kendisini yanlarına çekme mücadelesine aynı dönemde dengeli tepkiler vermeye çalıştığı görünüyor.[381]

1941 Sonbaharı sonlarında Kırım Yarımadası'nı Almanlar işgal edince Türkiye yerine kuzey Kafkasya'da ilerlemeye kararı aldığını fark ettiler.[382] Nitekim 1941'de Almanya Balkanlar'a yöneldiğinde savaş Türkiye'nin kapılarına yöneliş üzerindeydi. Fakat Alman orduları Türkiye'yi istila etmedi. Hitler 1 Mart 1941'de İsmet İnönü'ye yazdığı mektubunda Türkiye'yi istila etmeyeceğine dair güvence verdi. Bunun üzerine 18 Haziran 1941 tarihinde Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ve Almanya'nın Ankara Büyükelçisi arasında Ankara'da Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Sözleşmesi imzaladı. Böylece Almanya Türkiye'nin savaştan uzak kalması kendisi için yeterli olduğunu düşünüyordu. 22 Haziran 1941 tarihinde Almanya Sovyetler Birliği'ne saldırığında Tütkiye savaş dışı kaldığı ilan etti.[383]

Nitekim Hitler Sovyet Rusya ile savaşırken sağ kanadını güvenliği sağlamak istedi. Türkiye ile Almanya arasındaki Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Paktı'na göre her iki ülke birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı duyacak ve birbirlerine karşı doğundan veya dolaylı yönelik herhangi bir davranışla bulunmayacaktı. Türkiye ve

[379] Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.2, s.2.
[380] Arnold Reisman, s.349
[381] Erhan Yarar, s.144.
[382] Arnold Reisman, s.349.
[383] İlhan Tekeli, Selim İlkin, s.24.

Almanya ortak çıkarlarına dair tüm sorunları çözülmek için aralarında dostluk ilişkileri geliştirecekti.[384]

9 Ekim 1941 tarihinde 100 milyon liralık Türk-Alman Ekonomik Anlaşması imzaladı. Türkiye 1942'de kromunu İngiltere ve Fransa'ya vermeye söz verdiğinden beri Almanya'ya 1943'te 90,000 ve 1944'te 45,000 ton krom satması gerekiyordu. Almanya'dan krom karşılık çelik ve savaş malzemeleri alacaktı. Almanya ile Saldırmazlık Paktı'nın imzalanmasının ardından Türk kromu üzerinde önemli bir rekabet oluşmuştu. Çelik endüstrisinde çok gerekli bir malzeme olan krom gerek Almanya gerekse İngiltere için yaşamsal bir önemdeydi.[385]

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye tarafsız bir siyaset sürdüğünden Almanya Türkiye'yi yanına çekebilmek için büyük mücadele vermişti. Eski Alman Büyükelçisi Franz Von Papen vasıtasıyla Türkiye'ye sürekli baskı uygulandı. Bununla beraber Almanya Türk halkını Türkiye'nin Almanya ile birlikte savaşa katılması için teşvik etmeye çalıştı. [386] 1941'de Nazi kuvvetlerinin Balkanlarda ilerlemesi Türkiye'ye saldırma tehlikesi'nin belirmesi Türkiye'deki Alman Musevi sürgünlerinin tekrar Almanya'ya dönmekle tehdit edildiği görülmekteydi.[387]

Eylül 1943'te İtalya teslim oldu ve ardından Türkiye tekrar baskı altına girdi. Kasım 1943'te Kahire toplantısından İngiltere istediklerini elde edemedi ve savaş çerçevesinde Türkiye üzerinde en fazla etkiye sahip olduğu bir dönemde İngiltere 3 Şubat 1944 tarihinde Türkiye'ye yardım etmeyi bırakarak, askeri misyonunu geri çekti ve savaş sırasında iki ülke arsındaki ilişkiler en düşük seviye geriledi. Bunun yanında Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz Von Papen de Kahire'den sonra Sarçoğlu'na "Türkiye şayet İngiliz isteklerine uyarak savaşa katılacak olursa Almanların İstanbul'u ve İzmir'i tamamen yok edeceği" yolunda tehdit etti.[388]

Necmeddin Sadak 30 Haziran 1943 tarihinde Akşam gazetesinde şöyle yazıyordu:

[384] Hüner Tuncer, s.97.
[385] a.g.e, s.100.
[386] Mücahit Düzgün, s.78-79.
[387] Arnold Reisman, s.349.
[388] Erhan Yarar, s.150-151.

"(...)Türkiye'nin bi taraf kalması, harb ateşini yurdumuzdan uzaklaştırdığı için herşeyden önce pratik ve akıllı bir siyasetin neticesi sayılır (...) bazıların bu harbin, eski din muharebelerini andıran bir rejim, bir ideoliji mücadelesi olduğunu söylüyorlar: Demokrasi, Faşistlik, Komünistlik gibi yeni siyaset mezhepleri birbirini yok etmeye çalışıyorlar. İtalyan faşizmi pek ala demokrasilerle yanyana politika yapıyordu. Nazilik, pek güzel komünistlerle uyuşmuştu. Şimdi de Bolşevik Demokrasilerin müttefikidir. Bazı ideolojiler harbi çıkarmış değil, harp bu ideolojileri birbirine düşman etmiştir (...) Türkiye'nin ne ırk siyaseti vardır ne ideoloji kavgası (...) Türkiye, 20 yıl önce en büyük mirası dağıtarak, en asıl kan vergisini vererek ödemişti. Bugünkü tasfiyede artık ne burcumuz ne de alacağımız olmadığı için bu harbin dışındayız.[389]

3.4.4 Varlık Vergisi

1930'lu ve 1940'lı yıllarda Türkiye'nin varlığını tehdit eden çok sorun vardı. Göçmenler ard arda gelen olayları Türklerin yanısıra büyük bir dikkatle takip etti.[390] Varlık Vergisi, azınlık zenginlerinin ekonomik faaliyet alanlarına ve meslek gruplarına sert darbe vuran bir uygulama olarak gösterilmesine rağmen aslında varlık derecelerine göre Türk zenginlerden de alınmış bir vergidir.[391] Savaş yılların olağanüstü koşulları altında Hükümet mecburen 11 Kasım 1942 tarihinde Varlık Vergisi Kanunu'nu koymuştur. [392] Varlık Vergisi uygulanması İstanbul basını tarafından tamemen desteklendi. Gazeteler sürekli malların ve gayrimenküllerin listelerini yayınladı.[393]

Varlık Vergisi Kanunu yalnızca iktisadi değil aynı zamanda siyasi ve kültürel açıdan da önem taşıyordu. 1939'daki savaşın başında Türkiye çok kısa sürede aşağı yukarı 1 milyon kişiyi silâh altına almıştı. Bundan dolayı tarımdaki aktif nüfusun büyük bir kısmı üretimden geri çekilmişti. Nüfusun büyük bir kısmını oluşturan köylülerin silâh altına alınması ekonomide, bilhassa tarımsal malların üretim ve arzı konusunda bir daralmaya neden olmuştur. Buna ek olarak, Avrupa'nın ve Akdeniz'in savaş alanı olması ihtiyaç duyulan malların ülkeye ithalini zorlaştırmış ve başta şehirlerde önemli tüketim malları karaborsaya düşmüştü.

1940'te Milli Koruma Kanunu yürürlüğe konmuştur. Savaşın olağanüstü koşulları altında bir taraftan yoksulluk yükseliyor, diğer taraftan tarım ürenlerinin

[389] Necmeddin Sadak, Akşam, 30 haziran 1943, s.1.
[390] Arnold Reisman, s.344.
[391] Ayhan Aktar, Varlık Vergisi ve 'Türkleştirme Politikaları', İletişim Yayınları, 11.bs, İstanbul 2012, s.172.
[392] Malike Bileydi Koç, s.14.
[393] Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.2, s.18-19.

fiyatlarındaki artışan dolayı aşırı kazanç elde eden bazı çiftçiler ile ihraç edilen malların artan fiayatları ve ithal mallarının yetersizliğinden istifade eden tüccar ve komisyoncular büyük kârlar elde ediyordu. Bu zengin çiftçilerin tüccarlar ise, Rum, Ermeni ve Musevilerden oluşuyordu. Yasanın içeriğiyle ilgili resmî açıklamaya göre, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle paranın değeri kaybı, fiyatlar yükseldikçe silâh altında kontrol edilen ordunun zorunlu masraflarını karşılamak için devlete kaynak bulmak, piyasadan para çekerek enflasyonu düşürmek, karaborsacı ve stokçuların haksız fazla kazançlaını vergilendirmek ve zorunluluğu ile bu Varlık Vergisi'ne gerek duymuştur.[394]

Yukarıda kısmen değinildiği üzere ağır askeri harcamaların Türkiye ekonomisinde yarattığı ağır baskılar, askeri rezervlerin kısmen harekete geçirilmesi ve ham madde sıkıntısı nedeniyle tarımsal üretmin gerilemesi gibi sebeplerden 1942'de Türkiye 2 yasayı yürürlüğe koydu. Bunlar Varlık Vergisi Kanunu ile Toprak Reformu Vergisi idi. Bu vergilerden etkilenen yalnızca iki grup vardı: Bunlar tarım ürünlerinin fiyat artışlarıyla zenginleşilen büyük arazi sahipleri ve Türkiye'den ihraç edilen malların yükesek değerinden ve ithal edilen temel ihtiyaçlar olan malların çok kısıtlı olmasından yararlanan İstanbul geneli azınlık tüccarlar idi. Bunların amaçları daha zengin insanlar olmaktı. Fakat uygulamalarının etkisi Türkiye'deki azınlıklara ağır bir yük getirdi.[395]

Nitekim 1942'de Behçet Uz'un liberal politikaları çökerken birçok denetim ve kısıtlamalar yapıldı. Ancak yine de para diğerini kaybetti ve ekonomi zayıfladı. Hükümetin politikaları durumu daha kötüleştirdi. Hükümetin bunu çözmek için bulduğu yollardan biri Varlık Vergisi idi.[396] Dolayısıyla Türkiye Büyük Millet Meclesi (TBMM) 11 Kasım 1942 tarihinde Varlık Vergisi Yasası'nı yürürlüğe soktu.[397]

Varlık Vergisi'nin ekonomik ve sosyal açıdan hedeflediği kesimler bütünüyle yüksek gelir sahibi olanlar değil, sadece sevetlerini tüketim yoluyla sağlayanlardı. Bundan dolayı Varlık Vergisi uygulaması hiç kuşkusuz antikapitalist bir zihniyetin yansıması olarak düşünülemez. Çünkü vergilerin başlangıç noktası üretim ve mülkiyet değil tüketim ve mülkiyet eksenindeki önemli faktörler gibi görünüyor. Devlet ve

[394] Malike Bileydi Koç, s.14.
[395] Arnold Reisman, s.344-345.
[396] Mücahit Düzgün, s.79.
[397] Çetin Yetkin, *Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, s.252.

toplum modelinin, bireyleri eşit hale getirmek, toplumsal farklılıkları ortadan kaldırarak sözde sınıfsız bir toplum yaratmaktır. [398]

İkinci Dünya Savaşı süresince Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarı bir süre için Varlık Vergisi toplarken İstanbul defterdarı olan Faik Ökte "Varlık Vergisi Faciası" adlı eserinde vergilendirilen kişlerin 4 kısım olarak M, G, E ve D listelendiği hakkında söz etmektedir. Müslümanları (M), Gayrimüslimleri (G), Ecnebileri (E) ve Selanik Dönmelerini veya Sabataistleri (D) harfi ifade etmek için kullanılmıştır. Defterdarın tarafından sağlanan bu bilgiler 1940'larda Türkiye hükümetinin Dönmeleri ayrı bir grup veya topluluk olarak tanımladığının bir kanıtıdır. [399] Günümüzde Türkiye Dönmeleri ülkenin en güçlü ve etkili baskı grubunu oluşturuyor. İzmirli Haham Sabatay Sevi son 350 yıllık tarihini en önemli isimlerinden biridir.[400]

13 Kasım 1942 tarihinde Varlık Vergisi Kanunun 12'inci maddesinde kurulacak komisyonla ilgili bir hülküm vardı, buna göre çalışma yükümlülüğünün uygulama şekli Hükümet tarafından hazırlanacak bir talimatname ile belirlenecektir. Ayrıca Yüksek Başvekâlete, Dâhiliye, İktisat, Nafia, Maliye, Ziraat, Münakalet Adliye Vekâletlerine ve Gnkur. Başkanlığına bilgi verilecekti.[401]

Varlık Vergisi Kanunu'na göre vergi borcunu ödeyemenler çalışma kamplarında bedenen çalışacaklardı. [402] Vergisinin ödemeyenler borçların ödemek için çalışma kamplarına gönderildi. Bu yüzden verginin ilk ödeme döneminin tamamlanmasının ardından Ankara'dan bir emirle yasanın kabul edilmesinden bir ay sonra G grubundan olanlar 50,000 lira'den yukarı borcu olanlar ve vergi borcunun %30'unu ödemeyenler çalışma kamplarına gönderilmiştir. Buna göre G grubu yükümlülerinin %90'nı çalışma kampına sevk edilmek zorundaydı. [403] Bu husus 6 Aralık 1943 tarihinde Dâhiliye, Maliye, Nafia Vekâletlerine yazıldı:

[398]Ayhan Aktar, s.172.
[399] Mehmed Şevket Eygi, *Yahudi Türkler yahut Sabetaycılar,* Zvi-Geyik Yayınları, 1.bs, İstanbul 2000, s.94.
[400]a, g, e, s.69.
[401] BCA, Tarih: 16/11/1942, Sayı: 21342, Dosya: 4/9292, Yer no: 30.28.35.
[402] Çetin Yetkin, Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler, s.252.
[403] Ali Dikici, s.80.

> "Varlık Vergisi borçlarını kanunun çıkarıldığı dönemde ödemediklerinden dolayı istihdam mükellefiyetine maruz kalmış vatandaşlar, aile ve iş çevresinde çalışarak ödenmemiş borcunu ödeyebilecekleri şekilde aileleri nezdine iadeleri ..." [404]

Vergi miktarını belirlemek üzere kurulan bağımsız komisyonlar, 12 Kasım ve 17 Aralık tarihleri arasında yoğun bir şekilde aktifti. Bu komisyona Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti ve Emniyet Teşkilatı tarafından elde edilen veriler teslim edildi. Maliye Bakanlığı Defterdarlıklardan azınlıklar hakkında bilgi istemeye başlamıştır. Bu yoğun bilgi akışına vergi daireleri, bankalar, CHP il ve ilçe teşkilatlarının raporlar ve "güvenilir" iş adamlardan gelen istihbaratlar da eklendi. Bu sıkı çalışmadan sonra Varlık Vergisi hakkında listeler İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'ın onaylaması üzerine Emniyet Müdürlüğü'ne gönderildi. Varlık Vergisi Yasası'nın çıkarılmasından önce Maliye Bakanlığından gelen bir emir üzerine kazanç yükümlüleri için Müslüman (M) ve Gayrimüslim (G) ayırımı yapılarak listeler hazırlandı. Bu gruplar, daha sonra D ve E gruplarına eklendi. Ecnebiler (E) bunların 1/8'i; Dönmeler (D) ¼'ü ve Gayrimüslimler (G) ½'i vergi olarak ödeyecektir.[405]

1942 başlarında Başbakan Dr. Refik Saydam ölmüş Dışişleri Bakan Şükrü Saraçoğlu başbakan, Dr. Behçet Uz Ticaret Bakanı olmuş, Anver Levi'ye göre Şükrü Saraçoğlu sağ eğilimli idi. Yeni Başbakan Saraçoğlu, gazetecilere milliyetçilikten bahsedereken; "bu yalnız ırk değil, bir kültür meselesidir" diyordu. Bu sözlere göre ırk Türk milliyetçiliğinin en önmeli hususlarından biriydi. Türkiye Cumhuriyeti'nde ırkçılık ilk kez ve böyle önmeli bir kişi tarafından desteklenirken, diğer taraftan yeni Ticaret Bakanı Dr. Behçet Uz, savaş koşulları altında bir liberalizme başladı ve tüm sınırlamalar ve kontroller kaldırıldı.[406]

Levi'nin Türk milliyetçiliği ve ırkçılık yaklaşımı ve algısı ayrı bir çalışma konusu olmakla birlikte Türk kültürünü özümsememiş olmasının onu ön koşullu yorumlara götürdüğü görülüyor. Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun vergisi Gayrimüslim burjuvazinin ticaret üstünlüğünü sona erdirdiği gibi Gayrimüslimlerin "büyük simaları sarsılmıştı". Sarçoğlu Varlık Vergisi Kanunu hakkında şu sözleriyle açıklamıştı:

[404] BCA, Tarih: 6/12/1943, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer no:135.971.24/4.
[405] Ali Dikici, s.78-79.
[406] Avner Levi, s.141.

> "Bu kanun aynı zamanında bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazındıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldıracak; Türk piyasasını Türklere vereceğiz." [407]

Moshe Sivila Sharon yasanın uygulanmasını şöyle anlatıyor:

> "Bu amaçla hazırlanan vergi listelerinde mükellefler, din ve inançlarına göre sınıflandırırdılar: M (Müslüman) rumuzuyla işaretli isimlere %5, D (Dönme) işaretli isimlere %10 vergi kondu. G harfiyle işaretli isimlerin (Gayri Müslim) ödeyecekleri vergi miktarının takdiri özel bir komisyon verildi. Bu komisyona özellikle Yahudi mükelleflere bütün mali ve maddi varlıklarının çok ötesinde vergi miktarları tespit ettiler. Bütün yahudiler, bu vergiyi ödeyebilmek için, varlarını yoklarını yok pahasına sattılar; vergiyi ödeyebilmek durumda olanlar, nakit para bulma vaktı verilmediğinden iflas ettiler."[408]

Gayrimüslimlere karşı yapılan ayrımcılık, Varlık Vergisi ile sınırlı değildir. Jön Türkler tarafından geleştirilen ekonomik, kültürel ve siyasi milleştirme politikaları sürdürüldü. 1926'da çıkarılan bir yasa ile memur olmaya "Türk" olması şartını getirdi. Bu yasaya göre kamu hizmetleri gayrimüslimlere kapandı, o dönemde memur olan gayrimüslimlerin işlerine sona erdi. Bu kanun 1965 yılına kadar devam etti. [409] Bu yaklaşımda eleştiriye açıktır. Zira Türk anayasasında, "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran - din, ırk ayrımı olmaksızın- halka Türk denilir" dendiğinden Türk kimliği Türkiye'nin bütün halklarını kapsamaktaydı. Uygulamada bu yönde olmuştur.

Varlık Vergisi'nin uygulanmasının bir başka nedeni, Almanya'nın Balkanlar'ı istila etmesi, 1941 Nisan ayında Bulgaristan, Yogoslavya, Yunanistan'nı işgali, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmesi ihtimalinin artmasydı. Adolf Hitler'in Türkiye'nin sadırıya uğramayacağı iddiası, Türkiye'nin Almanya ile olası bir savaşa hazırlanmasını engellemedi. Trakya ve İstanbul'daki sivil nüfusu yerleri de değiştirildi. Türkiye'nin savaşa girme ihtimalı, kamuoyu Gayrimüslimlere karşı büyük bir güvensizlik gösterdiği söylenebilir.

Bu açıdan 1942'de Gayrimüslim erkekler çalışma kamplarında toplandılar. Erkekler, Haydarpaşa Garı'na getirilip ve burdan trenler ile Anadolu'daki çeşitli

[407] Türkler, C.20, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.619.
[408] Yakup Barokas, *Türkiye'de Yahudi Toplumları*, İstanbul 1987, s.99.
[409] Arus Yumul, s.90.

illerindeki çalışma kamplarına nakledildi. Sağlık sorunları nedeniyle çalışmama veya memurlara rüşvet vermek yoluyla bu yükümlülükten kurtulmanın hiçbir yolu yoktu. Toplanan gayrimüslimlerin büyük bir kısmı yol, bina ve havaalanı inşaat gibi işlerinde çalışıyordu.[410]

20 Ocak 1943 tarihinde Varlık Vergisi'ni ödemeyenler toplandı ve Doğu Anadolu'da Aşkale'deki çalışma kampına gönderildi.[411] Çalışma kamplarına gönderilen Gayrimüslimleri toplamaya karar verirken siyasi elitin birkaç amacı vardı: İlk olarak savaş halindeyken Gayrimüslimlerin "devlet karşıtı" faaliyetlerini kontrol etmek, ikincisi zanaat ve ticaret işyerlerinde Türk etnisetiseni yerleştirerek, Jön Türkler döneminden beri sürmekte olan "Müslüman burjuvazi" yaratma hedefini gerçekleştirmek.[412]

Başbakanı Şükrü Saraçoğlu 12 Kasım 1942 tarihinde resmî gazetede yayınlanan 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu'nda yaptığı açıklamayla:

> "Ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak (...) piyasaya egemen olan yabancıları ortadan kaldıracak" bir girişim oldu. Bu yasanın özellikle gayrimüslimleri hedefleyen kararları 15 Mart 1944 tarih ve 4530 sayılı kanun ile kaldırılmasına rağmen, Edirne'deki Museviler felaket olaylarına maruz kalmışlardır.[413]

Ayrıca Türk Musevi topluluğu liderleri Varlık Vergisi'nin konusunda iadesi için ısrar etmekte yanlış olduğunu düşündüler. DP hükümeti altında refaha ve zenginliğe sahip olan Musevi tüccarlar, sanayici ve zanaatkârlar, 10 yıl önce kaybettikleri zenginlikleri geri istemenin doğru olmadığını düşünüyorlardı. Türk Musevi cemaat liderlerin Varlık Vergisi'nin iadesi konusunda çok ısrarcı olmamalarının bir başka nedeni 1948-1949 yılları arasında Musevilerin yarısının İsrail'e göç etmeseydi. Türkiye'ye dönmemek için yemin etmiş olan bu kişilerin Varlık Vergisi'nin iadesine dair herhangi bir talebi olmadı ve dolaylı olarak baskı yapacak bir destekcileri de güçleri yoktu. İsrail Devleti ve Amerikan Musevi örgütleri için Türkiye ile gençİsrail Devleti arasında ekonomik ve politik ilişkilerin gelişmesi Varlık Vergisi'nin iadesinden daha fazla önmeli bir mesele idi. Bundan dolayı iyileştirilmeye çalışılan ilişkilerde en

[410] Dilek Güven, s.133-135.
[411] Arnold Reisman, s.345.
[412] Dilek Güven, s.135.
[413] Naim A. Güleryüz, Tarihte Yolculuk Edirne Yahudileri, s.211-212.

ufak bir pürüz meydana getirmemek için Varlık Vergisi'nin iadesi söz konusu edilmeyecektir.[414]

Demokratların zaferi Museviler üzerinde olumlu etki yaptı. Bu dönemde Museviler ve diğer azınlıklar askeri bir mesleğe girme hakkına sahip oldular. Azınlıklara, kültürel ve sosyal faaliyetlerinde daha özerk yasal haklar vermekten söz edildi ve bu bakımdan, önemli değişiklikler yapıldı. Örneğin, Haziran ayı boyunca Milli Meclis, dini vakıflar yasasını değiştiren bir maddeyi onayladı ve ilk kez toplukların kendi vakıflarına ait mülkleri özgürce seçecekeleri temsilciler aracılığıyla yönetme hakkı tanındı.

Ayrıca hazine bu görevi yerine getirmek için hala uygulanan vergi oranını artık tahsil etmeyecekti. Yeni yasasının asıl metni, toplulukların varlığını bağımsız kurumsal kişiler olarak zımnen tanımlayacak şekilde hazırlanmıştır. Hükümetin bir sonraki yasama toplantısında da toplulukların yasal statüsünü açıkça tanımlayan yeni bir yasa, aynı zamanda bir meşrutiyet kazandıracak ve toplumları korumak için serbest davranmalarına izin verecek kararların yanısıra, Milli Eğitim Bakanlığı'da tüm kamu ve özel okullara isteğe bağlı dini kurslar açma hakkı vermiştir.[415]

Demokrat Parti (DP) iktidara geldikten sonra siyasi güç ile azınlıklar arasında rahat bir dönemi yaşadılar. DP dönemi Türk Musevileri için çok olumluydu. Celal Bayar'ın Varlık Vergisi Kanunu ortadan kaldırılmasına ilişkin bir kararla azınlıklarda yaşanan umutlar ve beklentiler, öte yandan DP'nin azınlıklara olan yakın ilgisinden dolayı bu ilişkiler mükemmel olarak gelişiyordu. Aslında, Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü Cumhurbaşkanı ilkokulunu Türk mektebinde bitirdikten sonra Bursa Alyans İsrailit Mektebi'ne devam ederek uzun süre Fransızca okumuştur. Bu okulda Celal Bayar Musevileri sevmeye başladı. İstanbul'daki Musevi cemaati Musevi Hastanesi'nde her kış mevsiminde bir balo düzenleniyordu. Cumhurbaşkanı Celal Bayar böyle bir baloda orada 4-5 saat kalmış ve herkesle görüşmüştür.

> "Türkiye, başka memleketlerde zulüm gören yahut oralardan tardedilen Yahudilerin bir sığınağı, Yahudi mezhebinin serbestliğine riyat eden bir memleketti." söylemiştir.[416]

[414] Rifat N. Bali, Devleti'n Örnek Yurttaşları Yurttaşları (1950-2003), s.22-23.
[415] Eric Camber, s.15-16.
[416] Ahmet Almaz, s.93-94.

Varlık Vergisi Türk Musevilerine çok yaralamıştır. İsrail Devleti'nin kurulması ile bu durumda bazı Musevilerin İsrail'e göç etmesinin önemli bir nedeni olurdu.[417]

Batılı Emperyalist Demokrat Devleletlerden Varlık Vergisi'nin uygulamaya girmesini takiben tepkiler birbiri ardına gelmeye başlamıştır. İngiltere bu uygulamayı Türk azınlığa karşı görerek protesto etti. ABD'nin Musevi asıllı Ankara Büyükelçisi Steihard, Varlık Vergisi'nin ırkçı bir nitelikte olduğunu Washington'a bildirdi. İkinci Dünya Savaşı koşullarında Nazilerin toplama kampları ile birlikte zorunlu çalışma uygulamasının yaptığı çağrışım dolayısıyla Türkiye'deki çalışma kampları teşebbüsü yabancı basını da hemen olumsuz etkilemişti.[418] Burarada 2 Aralık 1943 tarihinde Ankara Hükümeti yeni kararı ile Varlık Vergisi ödemedikleri için zorunlu çalışma kampına gönderilen Türkleri affetmeye karar verdi. Bundan dolayı Ankara Hükümetinin başka ülkelerden geçerli pasaportları olan Musevileri kampa gönderme kararından hızlı bir şekilde vazgeçmişti.[419]

Her şeye rağmen Varlık Vergisi'nin 2 önemli sonucu vardı: Birincisi İsrail Devleti kurulduğunda Türkiye'den göç etmenin sebeblerinden biri oldu. İkincisi, ilk serbest genel seçimlerde azınlıklar özellikle Museviler Cumhuriyet Halk Partisine karşı çıkan Demokrat Partiyi destekledi.[420] 1943 ilkbaharından sonra Almanya tehdidi Türk sınırından uzaklaştı ve onun ardından Türkiye yeniden Batı'ya yaklaşmaya başladı. Sonuçta Musevilere yönelik çeşitli baskılar kaldırılmıştı. Şükrü Saraçoğlu'na göre bu Varlık Vergisi azınlıklara karşı bir uygulama değildi. Cumhurbaşkanı İnönü ırkçılığı ve turancılığı redediyordu. Kendisi ise bir Türk milliyetçisi olarak nitelendirdi. Daha sonra, Varlık Vergisi borçlarını ödemeyenlere karşı yasanın uygulanması iptal edildi Mal varlıklarına artık el koymamak, borçların bakiyelerini silinmek ve tutuklamalarla çalışma kamplarına gönderilmeye son verildi. Gazetelerin azınlıklar özellikle Musevilere yönelik saldırıları sona erdi. Bununla birlikte karşılık özür ve savunma yazıları, Varlık Vergisi'nin bir ırkçılık uygulaması olmadığı vurgulamaları ile yayınlanmıştır.[421]

---

[417] Mücahit Düzgün, s.79.
[418] Necdet Ekinci, "İnönü Dönemi ve II Dünya Savaşı Yılları", *Türkler*, C. 16, s.714.
[419] Arnold Reisman, s.346.
[420] Çetin Yetkin, *Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, s.255.
[421] Yusuf Besalel, Osmanlı ve Türk Yahudileri, s.85.

Bu bağlamda, İkinci Savaşının ortamında Turancılığı öven yazılarında, komünistlere karşı muhalefet ve Türkiye'nin Alman'yanın tarafında savaşa girmesi gerektiği gibi konuları vurgulamışlardı.[422] Cumhurbaşkanı Ismet İnönü'ün şeklindeki sözlerini: "Biz ne ırkçıyız ne de Turancı",[423] Saraçoğlu 5 Ağustos 1942 tarihinde Türkçülük hakkında şöyle teyit ediyordu:

> "Arkadaşlar, biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük, bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal (en aşağı) o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız."[424]

Saraçoğlu bu ifadelerde "azalan ve azaltan" olmadıklarını vurgulurken Türkiye'deki insanları ayrıma ve dışlamaya tabi tutmadıklarının altını çızıyordu. Yine, 1943'de Orhan Seyfi Orhon, Çınaraltı adlı dergisinde, "Türklerin ne ırkçı ne Yahudi düşmanı ve ne de emperyalist" olmadıklarını ifade etmekteydi. Ayrıca, 5 Haziran 1943'te Turancılığın varlığı hakkında TBMM'de yaptığı konuşmasında Türkiye'de Turancı bir eğilimin olmadığını dile getirmiştir.[425] Ona göre Milliyetçiler de İslamcılarla aynı ilham kaynaklarından yararlandılar. İslamcıların düşünce dünyasında gerçekleşen Yahudi efsanesi aynı şekilde ve aynı sebeplerden dolayı onların düşünce dünyasında da yer almıştır.[426]

1940'lı yıllarda ortaya çıkan Türkçülüğ'ün, Alman Nasyonal Sosyalist Hareketi'nin ırkçılık anlayaşından esinlendiğini söyleyen Bali, bu hareketi saf kan, soy ve ırk ilkelerine dayandırmakta, Türk ırkına ait olan bütün milletlerin bir araya gelmesi gerektiğini savunan bir görüş olduğunu ileri sürmektedir. Sonuçta, 1944'te Varlık Vergisi Kanunu'nun kaldırılmasının ardından çalışma kamplarından İstanbul'a döndükleri sırada vapurda, İstanbul'da Varlık Vergisi'nin uygulamasından sorumlu Faik Ökte'yi gören bir grup Gayrimüslim ona doğru eğilerek "Yaşasın Cumhuriyet" diye bağırmalar enteresan bir sahnedir. [427]

---

[422] Arslan Gürbüz, *Şükrü Saraçoğlu'nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1886-1953),* Atatürk Araştırma Merkezi, 1.bs, Ankara 2017, s.255.
[423] Mücahit Düzgün, s.80.
[424] Arslan Gürbüz, s.255-256.
[425] a.g.e, s.312.
[426] a.g.e, s.315-316.
[427] Arus Yumul, s.88.

1934'deki Trakya olaylara ilişkin Başbakan Celal bayar açıklamasında:

> "Ülkemizde Musevi sorunu yoktur. Azınlıklar sorunu yoktur. Dış etkiler nedeniyle şunu Musevi sorunu yaratma niyetimiz yoktur. Dış etkilerin bizim üzerimizde tesir bırakmasına izin vermeyeceğiz (…) Savaş sırasında da Musevilerin Trakya'dan Türkiye'ye kaçışları devam etmiştir (…) Belki toplumun diğer kesimleri gibi Museviler de varlık vergisinden rahatsız olmuşlardır, ancak Türkiye'de güven içinde yaşanmalarına devam etmişlerdir."[428]

3.5 Trakya Olayı ve Türkiye Hükümetinin Tepkileri

1933'te Almanya'da Nasyonal Sosyalistler iktidara geldiğinde Avrupa'daki çeşitli ülkelerde başlayan Musevi karşıtı baskılar daha sonra Türkiye'de de görülmeye başlamıştı.[429] Cumhuriyet dönemeide İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede iç güvenlik ile ilgili olaylar ön plana çıktı. Bilhassa Almanya'da Nazi Hükümeti'nin etkisi Türkiye'de Musevilere ilişkin olayların artmasına neden oldu. Nazi baskısından kaçan Musevi kökenli bilim adamları Türkiye'ye sığınmışlar ve 1934'te Trakya'daki Musevi yerleşimleri yoğunlaşmıştı.[430]

Musevi azınlığa karşı olan tavır bazen daha şiddetli biçimler aldı. Bu özellikle 1933 yılında Edirneli Musevilerin kitlesel olarak şehirden çıkarılması, daha sonra 1940 ve 1941 yıllarında büyük şehirlerde azınlık unsurlar için seferberlik edilmesi. Nihayet Kasım 1942 yılında herkesi kapsayan Varlık Vergesi olarak bilinen vergisi bazı azınlık unsurlarına ağır geldi. Bazı iddialara göre, bütün bu olaylar ve özellikle de varlık Vergesi olayı Filistin'e göç dalgalarına neden oldu. [431]

Cevat Atılhan "Milli İnkilap" dergesinde sürekli olarak yayınlanan Musevi karşıtı yazılarıyla bir kamuoyu yaratmaya çalıştı. Ayrıca doğu illerindeki zorunlu İskân mevzuatını düzenlemek üzere 2 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen 2510 sayılı İskân Kanunu 14 Haziran tarihinde uygulanmaya başlandı. Bazı yöneticiler söz konusu yasanın Trakya'daki Musevilere uygulanması gerektiğine inanıyorlardı. Bu nedenle Hahambaşlık 27 Mayıs 1934 tarihinde olaylara çıkabileceğine ilişkin endişelerini

[428] Naim Güleryüz, "Türk Musevileri", *Musevilere 500 Yıl*, s.33-34.
[429] Naim A. Güleryüz, *Tarihte Yolculuk Edirne Yahudileri*, s.205.
[430] Ali Dikici, s.71.
[431] Eric Camber,"La Situation des Juifs de Turquie", Evidences, , l'American Jewish Committee, N.5, novembre 1949, İstamboul 1949 s.15.

Ankara'ya bir mektupla bilirdi. Kısa bir sürede 21 Haziran 1934 tarihinde ilk olaylar Çanakkale'de başladı. Musevi ekonomik mallar boykot edildi ve bazı kişiler saldırıya uğradı. Vali ve CHP il başkanı'nın bütün uyarılarına rağmen şehri terk etmeleri için Musevilere tehdid devam etti. Daha sonra olaylar Trakya'nın Musevi yerleşimi bulunan Gelibolu, Keşan, Uzunköprü, Kırklareli, Tekirdağ, Babaeski, Lüleburgaz, Çorlu, Lâpseki ve Edirne'de de hızlı bir şekilde büyüdü. Musevilerin iş yerlerine, mahallerine ve evlerine saldırılar başladı. Büyük bir kısm Musevi de benzer şiddet olaylarının tekrar edilebileceği endişesi ile İstanbul'a taşındı.[432]

Trakya'daki bu olayların yanısıra İstanbul'da küçük çaplı olaylar da vardı. Türk hükümetinin 14 Hazıran 1934 tarihli İskân Kanunnu'na göre Trakya ve İstanbul'daki Musevileri zorunlu göçe tabi tutacağı yönünde söylentiler vardı. Bu söylentiler ardından bazı vatandaşlar Musevi dükkânları ve evlerine saldırdı. Dolayısıyla Musevilerin şehirlerinden ayrıldı. Sonunda Türk hükümetinin müdahalesi ile göç eden Museviler ikamet yerlerine yine geri döndüler ve olaylara karışan insanlar cezalandırıldı.[433]

4 Temmuz'da hükümet olayalara el koydu. Bölgede sık yönetim ilan edildi ve sokağa çıkması yasaklandı. Bazı kişiler de tutuklandı ve Cevdet Rifat Atilhan'a ait Milli İnkilap dergisi kapatıldı.[434] Devlet bu saldırılara bitirmek için tedbirler almış ve Musevilerin korunacağı yönünde sıkı bildirdirilerine ve bütün bu tedbirlere rağmen Trakay'daki Museviler İstanbul'a göç ettiler.[435] Bu arada İşçileri Bakanı Şükrü Kaya kendisi yerel durumu incelemek için Gelibolu, Keşan, Uzunköprü, Kırklareli, Tekirdağ ve Edirne'ye gitmiştir ve kent sakinleri terk edenleri eski evlerine ve işlerine geri dönmeye davet etti. Soruşturmalar sonrasında suçlu bulunan Kırklaleri Valisi, Emniyet Müdürü ve Ticaret Odası Başkanı ile birlikte bazı kişiler de cezalandırıldı.[436] Trakya Musevileri'nin çoğu İstanbul'a göç ettiler. Dolayısıyla Trakya'daki Musevilerin nüfusu azaldı.[437]

Bu bağlamda, İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkçü ve Nazi eğimlerin egemen olduğu bir çevrede antisemitizm gelişti ve yaygınlaştı. Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan,

[432] Naim A. Güleryüz, *Tarihte Yolculuk Edirne Yahudileri*, s.205-206.
[433] Sezen Kılıç, *Türk Basını'nda Hitler Almanya'sı (1933-1945),* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s.136.
[434]Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.1, s.227.
[435] Malike Bileydi Koç, s.12-13.
[436] Naim A. Güleryüz, Tarihte Yolculuk Edirne Yahudileri, s.209.
[437] Mücahit Düzgün, s.76.

Nihal Atsız'ın kardeşi Nejdet Sancar ve daha başka yazarlar da antisemitizm akımında yer almaktadır.[438]

> "İkinci Cihan Savaşında Türkiye'yi Hitler'in yanında savaşa sokmak masalından çok bahsolunmuş, fakat ortaya hiçbir delil konamamıştır. Bu Turancılar kimlerdi? Adları söylenmemiştir. İkinci Cihan Savaşı sırasında, 1944-1945'te ırkçılık-Turancılık davası görüldü. Sanıkları arasında benim de bulunduğum bu tarihi davada Alparslan Türkeş, Necdet Sancar, İsmet Tümtürk, Sait Bilgiç, Sofuoğlu Zeki, Hikmet Tanyu, Muzaffer Eriş, Nurullah Barıman, Prof.Zeki Velidi Togan, Dr. Fethi Tevetoğlu, Dr. Hassan Ferit Cansever gibi tanınmış kimseler de vardı. Fakat sonunda herkes beraat etmişti. Zaten işgal ettikleri mevkiler dolayısıyla (profesör, doktor, lise öğretmeni, subay, memur, öğrenci) bunların Türkiye'yi bir savaşa, sürüklemesine de imkân yoktu." (25 Haziran 1966, Ötüken 30 sayı) [439]

Nazi zulümden kaçan yüzlerce Yahudi Edirne'den ülkeye giriş yapmıştır. Edirne'de onlara karşı münferid saldırı yapıldı. Bunun üzerine Türkiye'nin esas politikalarının temsil eden İsmet İnönü, TBMM'de antisemitizmi reddederek bütün Yahudilerin haklarını savundu. İsmet İnönü'nün tutumu ve yaptığı etkin konuşmasından sonra, birçok antisemit siyasi grup ve gazete yasaklandı ve takip eden zamanda, Milli İnkılâp dergisi de Hükümet tarafından kapatıldı.[440]

Bu sıralarda Çenevre'de düzenlenen dünya Musevi konferansı Türkiye'deki Museviler meselesi ile de ilgilenildi. Konferansta konuşanlardan biri Trakya'daki son olaylara dayanarak, Türkiye'nin Musevi düşmanlığı başlatan ve Musevilerin adeletsizliğe maruz kaldıklarını ülkelerden biri olduğunu iddia ederek:

"(…) Trakya'da şayanı esef hadiselere gelince, bunların kaynağını mahalli bir ticaret rekabetinde aramak lazimdir. Türkiye hükümeti bu hadise müsebbiplerine karşı azami şiddetle hareket etmiş, bunları tevkif ederek hapse atmıştır. Bunlar hakkında adli takibat tesri edilmiştir. Hicret edenler yerlerine dönmüşlerdir." [441]

---

[438] Rifat N. Bali, *Musa'nın Evlatları Cumhuriyet'in Yurttaşları,* s.322-323.
[439] Nihal Atsız, "Turancıyız, Ne Olacak", *Turancılık, Milli Değerler ve Gençlik*, Yeditepe, 10.bs, İstanbul 2017, s.25-26
[440] Rifat N. Bali, *Devleti'n Örnek Yurttaşları 1950-2003*, s.37.
[441] Akşam, 4 Eylül 1934, s.2

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4 FRANSA ARŞİVİ BELGELERİ VE T.C. VATANDAŞI YAHUDİLERİN DURUMU İNCELENMESİ

Almanya İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar güçlüydü ve Avrupa'nın büyük bir kısmı işgal etti. Hollanda, Belçika ve Fransa gibi işgal edilmiş ülkelerde Yahudiler vardı. Böylece 1942 yılında Avrupa'nın Alman işgal bölgelerinde yaşayan Türk vatandaşı Musevilerin sorunu ortaya çıktı.[442] Bu bağlamda, Vichy Hühümeti'nin yönetimde olduğu 8 Eylül 1942 tarihinde Fransa'nın normal diplomatik ilişkilerini sürdürdüğü ülkelerdeki Musevilerin konumu belgelere şöyle yansımıştı:

1-İspanya, Portekiz, İsviçre, İsveç, Finlandıya ve Türkiye tarafsız Avrupa ülkeleri gibi; SSCB, Romanya, Macaristan ve Bulgaristan savaşan ülkeler gibi ya da denizaşırı ülkeleri özellikle Amerika kıtası ülkeler idi. Bazı ülkeler Yahudi düşmanlığı önemsememek, bütün vatandaşları eşit olarak görmekte, dolaysıyla bu ülkelerde oturan Fransızlara karşı sınır dışı etme, tutuklama ve hapsetme riski vardır. Diğer antisemit olan ülkeler, yurt dışında yaşayan ırksal kökene bakılmaksızın kendi vatandaşlarına eşit koruma sağlar. Bu özellikle Romanya, Macaristan ve Bulgaristan'daki durumdur.
2-Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve Norveç'den gelen Yahudileri. Belçika ve Lüksemburg Amerika Birlerşik Devletleri'nin resmi korumasından yararlanırken, Hollana ve Norveç İsveç resmi korumasından yararlanmaktadır.
3-Polonya Yahudileri işgal olmayan Fransa'nın bölgeleri ve Fransa'nın denişaşırı mallarını korunması sağlamak için Polonyalı subaylar oluşturuldu ve bu nedenle bu yabancılara karşı hıçbır ırk ayrımcılığı yapılmamaktadır.
4-Çekoslovakyalı Yahudileri. 1940'da Çek Museviler korunmaı için bir yönetim makamı kurulması düşünülmektedir.
5-Yugoslavya Yahudileri 1941'de Fransa'da Yugoslav diplomatik misyonu göreve başlamasından itibaren Yugoslav Museviler korunması Amerika Birlerşik Devletler tarafından sağladı.
6-Fransa'daki Sovyet uyrukluğunu tercih eden Baltık Musevi sığınmacıların SSCB vatandaşlarına özümsemek edilmesi, diğerlerini vatansız olması düşünülmelidir.

[442] Fahriye Emgili, s.288.

7-Savaştan önce eklenmiş topraklar da dâhil olmak üzere Almanya'dan gelen Yahudiler. Bunlar göç ettikten sonra Reich makamlarının korunması kaybetti.[443]

4.1 İkinci Dünya Savaşı ve Fransa Vichy Hükümeti

Fransa'daki Vichy* Hükümeti 1940 ve 1944 yılları arasında İkinci Dünya Savaşı sırasında yönetime geldi. Fransa'yı istila eden Almanlar 14 Haziran 1940 tarihinde Paris'i ele geçirdi. Bu hükümet, merkezi Orta Fransa'nın "Allier" bölgesinde ünlü Vichy olarak bilinen bir kaplıca kasabası nediyle bu adı almıştı. 22 Haziran 1940 tarihinde Compeigne'de bir mütareke anlaşması imzalandı. Almanlar Fransa'nın kuzeyini işgal edecek, geri kalan bölgelerde bağımsız bir Fransız hükümeti olacaktı.[444]

Bu bağlamda, 17 Haziran 1940 tarihinde Vichy Hükümeti Maréchal Pétain başkanlığında kurduğunda Pierre Laval** ilk kabinede yoktu. Ama 23 Haziran'da hükümete katıldı. Laval, Cantal belediyelerinin başkanları önünde 9 Kasım 1943 tarihinde halka açık konuştu:

> Sadece bir hırsım var, tek hedefime doğru bir uyurgezer gibi gidiyorum. Her gün acılarını azaltarak ülkemizi kurtarmak için herşeyi yapmaya çalışmak, çocuklarına babalarına ait arazi kalmaya çalışmak ve o her zaman Fransa toprakları denir. [445]

Laval'ın konuşmasında yukarıda belirtiği gibi komünüzmi ile nazizmi karşına cıkacağna rağmen, 1940 ve 1944 yılları arasında Maréchal Pétain ve Pierre Laval'ınönderliğindeki Fransız devleti Nazi işgalcisileri ile işbirliği*** yapmayı seçti. 24 Ekim 1940 tarihinde Pétain, Hitler ile buluşması bu sistemin uygulanmasını belirledi. İşbirliği polis, ekonmik, askeri, idari, entelektüel ve politik çeşitli biçimlerde

---

[443] Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Fon Kodu 402QO/58, s.250-253.
[444] *Yeni Türk Ansiklopedisi,* C.12, Ötüken, İstanbul 1985, s.4634-4635.
* 1940 yılında Fransa iki bölgeye taksim edildi. Marsilya ve Tulon'u kapsayan Rhene nehrinin doğusunda kalan bütün bölgeler İtalyan idaresi altındadır. Batıdaki topraklar ise Alman kontölü altında kalacaktı, *Akşam*, Sayı 8695, 6 Ocak 1943, s.2.
Fransa kuzeyde Alman tarafından işgal edilen bölgesi ve güneyde işgal olmayan kesimleri kullanılan sınır çizgisi ile 2 bölge'ye bölünmüştür. O dönemde Fransa'nın Maréchal Pétain'in Vichy hükümeti olarak tanınmıştır. Ayrıca, Kasım 1942'de Almanlar, Müttefiklerin Kuzey Afrika'ya geldiği sırada güney bölgesini da işgal etti, Lannis Roder, "les camps en Europe", *les Camps de la Mort*, Mémorial de la Shoa, Paris, janvier 2015, s.7.
[445] Pétain et Laval, *Le Journal de La France*, N.123, Historia – Tallandier, Paris 1971, s.759.
**Pierre laval 1903 yılında Sosyalist Parti üyesi idi. 1914'te Aubervilliers milletvekili ve anarşistler ve sendikacıların ünlü bir avukat idi. Siyasi yükselişi çok hızlıydı, 1925'te Painlevé kabinesindeki Kamu İşleri Bakanı, 1926'da Briand Adalet Bakanı, 1930 yılında Tardieu çalışma ve 1931'de Konsey Başkanı idi, Pétain et Laval, *Le Journal de La France*, N.123, Historia – Tallandier, Paris 1971, s.758-759.

gelişti. [446] Örneğin, Nazi Almanya'sı, Alman cephesinin durumun sürekli olarak kötüleştiği Rus cephesine asker gönderilmesinden dolayı, ortaya çıkan insan gücünün sıkıntısını telafisi için Zorunlu Çalışma Hizmetinin "STO" uygulanmasını Vichy'ye dayattı. 1942 ve Temmuz 1944 arasında Almanya'ya 600.000 ile 650.000 arası Fransız işçi gönderilmiştir.[447]

Bu bağlamda,1939 yılında ve 1940'ların başlarında Fransız ordusuna bağlılıkları nedeniyle Türk vatandaşları Saranga, Abraham ve Saul Albert Kazablanka'daki mevcut Camp Berguent'te tutuldular. Bunların çoğu, Mihver devletlerinin vatandaşları olup şimdi ya Musevi dinlerinden dolayı, ya da Almanlar 1933'ten ve Avusturyalı 1938'ten önceki göçlerinden dolayı vatansızlardır. Fransa'da bir sığınak kurulmuştur. Savaş süresi boyunca Fransız ordusunda sözleşmelerini yaparak onlara verilen sığınma hakkı nedeniyle şükranlarını gösterdiler. Yabancı ordu birlikleri'nde "Légion" sefeber edilmişler, önce Cezayir'e ve daha sonra 1940'ta ordunun kontolünden tutulan Fas'a nakledildiler. Mihver güçlerinin düşmanları olarak tutukladılar, çünkü Fransa'nın yanında onlara karşı silah kullanmışlardı. Berguent, Bou-Arfa, Djerada, El-Karrit, Oued-Akreuch ve Ain-Genfouda kamplarında gözaltına alınanlar eski gaziler (Eski-Alman, Polonyalı, İtalyan, Avusturyalı, Romen, Macar ve Türk) idi. Kazablanka'nın Yabancı Mülteciler Dairesi'nden Hélene Cazes-Benatar tarafından 8 Mart tarihli Rabat'taki ABD Kaonsolusluğuna göderen genelge ilebu insanların serbest bırakılmasını talep ediyordu.[448]

4.2 Fransa'da Türkiyeli Yahudiler

Avrupa'daki Türkler siyasal olarak en büyük göçmen grubu oluşturmaktadır, sadece Almanya'da bir buçuk milyon Türk vatandaşı vardır.[449] Fransa ise en çok göç alan Avrupa ülkelerinden biridir. 1800 ve1936 yıllarında yaklaşık 5 milyon kişi Fransa'ya göç etmişti. 1936 yılında Fransa'da bulunan 2,2 milyon göçmenin 300 bin

[446] Lannis Roder,s.7.
***Fransa'nın Üçüncü Cumhuriyeti'nden sonra Vichy rejimi tamamen antisemitik ve Nazi Almanya'sı ile olan işbirliğine de çok etkindir, Samuel Chiles-Meilhae, *Le CRIF*, Robert Laffont, Paris 2011, s.18.
[447]Lannis Roder,s.8.
[448] Centre De Documentation Juive Contemporaine, Fon Kodu: CCCLXXXVI-3, Paris, s.1-5.
[449] Anne Roze, *La France Arc-En-Ciel*, Éditions Julliard, Paris 1995, s.267.

kadarı Türker'den oluşmaktaydı. Bu sayı İkinci Dünya Savaşı sonrasında 7.700'e kadarı inmiştir.[450]

1936 yılında Fransa'daki legal yabancılardan %60'ı (İspanyol, Belçikalı, İsviçre, İtalyan ve Almanlar), Polanyalılar 19,2% , Ruslar 2,9%, Çekoslovakyalar 1,6% ve %1,4'ü Türkler oluşmaktaydı. Fransa'da resmi terminolojiye göre bu "meşru" yabancılar, bazı kanuni haklara sahip "sujets" ve himaye altındaki unsurlar "protogés de La France"olarak tarif edilmektedir.[451]

1939'da Paris'teki Sefarad Musevi nüfusu yaklaşık 20,000 ile 25,000 olarak hesaplanmıştır. Ancak 1944'te Paris'teki Türk kökenli Yahudi sayısı 10,000'e inmiştir.[452] İkinci Dünya Savaşı'nın başında Fransa'da yaklaşık 330,000 Yahudi vardı ve bu rakamlardan yaklaşık 10,000'i Türk vatandaşıydı. Bu sayılara Fransız vatandaşlığına geçen Türk kökenli Yahudileri içermiyordu.

Almanlar 1940'ların sonunda Fransızlara Paris'te yaşayan ve Fransız kimliği taşıyan Musevi nüfusu tespit etmek için bir nüfus sayımı yaptırdı. Bu nüfus sayımında, Paris sınırları içinde 15 yaş üstü 113,467 Fransız vatandaşının Musevi olduğu tespit edildi. Bunlardan 3381'i Türk kökenli idi. Ancak bu sayıya 15 yaşın altındaki kişiler eklendiğinde Paris 5,000'in üzerinde Fransız vatandaşlığına sahip olan Türk kökenli Yahudinin olduğu söylenebilir. Tüm Fransa'da Türk kökenli Fransız vatandaşı Yahudi yaklaşık 10,000'e ulaşmştı.[453]

Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen Musevi göçü İmparatorluğu'nun son dönemeinde ve batılaşma hareketi sırasında gerçekleşmişti.[454]. Fransa'da yaşayan Türk Musevilerden bir kesimin babaları veya dedeleri Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemelerinde Fransa'ya yerleşmişti. Bunlardan bazıları özellikle 19.yüzyılda Paris'te bulunan "Alliance Israelite Universelle" adlı kurum ile ilgilidir. Onlar Osmanlı topraklarında açılan Fransızca eğitim veren okullarda okumuş olan kişilerin çocukları veya torunları idi.

---

[450] Ali Erbaş, s.812.
[451] J.-L. Leleu, v.d., *La France pendant la Seconde Guerre Mondiale*, Fayard, Paris 2010, s.20.
[452] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.381.
[453] Emir Kıvırcık, *Büyükelçi,* Timaş Yayınları, 3.bs, İstanbul 2010, s.25.
[454] Anne Benveniste, *Le Bosphore A La Roquette*, l'Harmattan, Paris 1989,çs.21.

Yine, Fransa'da yaşayan Türk Yahudilerin bir kısmı İkinci Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra ve bir sonraki padişah döneminde Fransa'ya göç ettiler. Fransa'da bulunan diğer kısmı ise Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransız ordusu Osmanlı topraklarını terk ederken onlarla birlikte gitmişlerdi. Ayrıca 1920'de İzmir'e saldırıp ve Anadolu'ya doğru ilerleyen Yunanlıların hem Müslümanları hem de Yahudileri katlettiğini duyan bazı Museviler Fransa'ya göç ettiler.[455]

4.3 Fransa'nın Göçmenlere Karşı Politikası

Fransa'nın azınlıklara karşı tutumuna ilişkin tarihsel olarak bakarsak, 23 Ağustos 1789 tarihinde Kurucu Meclis aşağıdaki metni benimsediğini görürüz Hükmünün kanunla belirlenen kamu düzenini bozmaması şartıyla, hiç kimse düşünceleri, hatta dini anlayışı için rahatsız edilmemelidir. Birkaç ay sonra, 28 Ocak 1790 tarihli bir kararname vatandaşlığa alınan hakkını şu şekilde genişletmiştir: Fransa'da Portekizli, İspanyolca ve Avignon'lu Musevileri adıyla bulunan tüm Museviler, yani sadece Bayonne et d'Avignon'dan Museviler. Ancak Alsace'deki Yahudi aleyhtarı karşıtlıkların ortaya çıkması, din adamlarının kışkırtmasıyla, Meclisin bu önlemi Paris, d'Alsace ve Lorraine Musevilerine el uzatmasını engelledi. Clermont-Tonnerre, Abbé Grégoire, Mirabeau, Duport ve Paris Belediyesi'nin desteğine rağmen, kararını birkaç kez erteledi.

Ancak Kurucu Meclis 1789 yılında İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ni sadece Fransa'ya değil, bütün dünya'yı etkileyebilen bildirgedir. Bu beyanda, Fransızlar arasında hiçbir ayrım yoktu. 1. Maddesinde insanların doğuşta ve haklarında özgür ve eşit olarak kaldıklarını belirtmiştir. Sosyal ayrımlar sadece ortak faydaya dayanabilir.10. Maddesi, 23 Ağustos 1789'da kabul edilen metni yeniden benimsedi. Meclis, 28 Eylül 1791 tarihli kararnamesi'yi kabul ederek, Yahudilerle ilgili "tüm muhalefetler, engelller ve istisnaları" iptal etti. Böylece tüm Fransız Musevilerine Fransızların hakları verilmiştir.

1815 Viyana Antlaşması'nın 8.maddesi, bir devlete devredilen eyatlerin nüfuları için din özgürlüğü tanır, böylece resmi bir din olarak, kendi dinlerinden farklı bir dini

[455] Emir Kıvırcık, s.27-28.

de kabul eder. 1914-1918 savaşının sona erdiren bazı anlaşmalar, azınlıklar yalnızca yurttaşlık ve politik eşitliği değil, aynı zamanda din, dil ve eğitim özgürlüklerini de sağlamaktadır.[456]

1920'lerde Fransa'da yaşayan yabancıların sayısı çok fazlaydı ve 1930'lı yılların başında bu sayı daha da artmıştır. Nitekim Birinci Dünya Savaşı'ın kayıplarıyla, düşük doğurganlık, mar ihtiyaçları ile 1920'lerin sanayi genişlemesi ve iş yasası (1919'da günde 8 saatlik) gibi nedenlerde oluşan ve ülkeyi etkileyen şiddetli işgücü sıkıntısı telafi etmek için göç teşvik edilmektedir.

Ülkeyi yeniden güçlendirmeye ilişkin liberal ve masif bir yurttaşlık politikasına ihtiyaç duyulmaktadır (vatandaşlık üzerine 10 Ağustos 1927 tarihli kanunu). Bunun sonucu 1926-1936 yılları arasında vatandaşlık verilenlerin sayısı 248.727'den 516.647'e yükseldi. Fakat bu süreç de 1930'ların başlarındaki ekonomik bunalım ortaya çıktı. Bu nedenle Fransız hükümeti sınırlı bir göç politikasını gerekli görmüş, dolayısıyla Fransa'da ikamet eden yabancıların sayısında önmeli bir azaltmaya gitmiştir. Yabancı sayısı 1931'de 2.891.168'den 1936'da 2.453.524'e (% -15,1) oranına geriledi.[457]

Fransa'daki Yahudi sorunlarına ilişkin Genel Komiser'in verdiği bilgilere göre, Vichy Hükümeti döneminde Fransa'daki Yahudi nüfusun oranı %2,4'ü. Fransa'da yaklaşık 1 milyon Musevi yaşıyorken savaştan sonra Fransa'da sadece küçük bir kısmı kalmıştı. Savaştan sonra yine Orta ve Doğu Avrupa'dan bu ülkeye Yahudi göçü başaldı. Göç özellikle 1921-1930 yılları arsında yoğunlaştı ve daha sonra 1935'den bu göçmen Yahudilerin büyük bir çoğunluğu Fransız uyrukluğunu kazandı. Bu vatandaşlık meselesi ile ilgili şimdi yeniden inceleme yapılıyor.[458]

Fransa'da 1939'da yaklaşık 320,000 kişiden oluşan Yahudi nüfustan 150,000'i yabancı kökenli Yahudiler idi. Bunlar yoksulluktan, antisemitizm ve nazizmin yükselişi nedeniyle gelmişlerdi. Onlar tekstil, mobilya ve el sanatları gibi alanlarda çalışmışlardı. Bu Yahudiler Fransa'da ikamet eden yabancıların sadece %5'ini oluşturmaktaydı.[459]

[456] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Fon Kodu: AJ/38/1158, Paris, s.1-2.
[457] J.-L. Leleu, v.d., *La France*, s.20.
[458] Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 386QO/71, Paris, s.90.
[459] Monique-Lise Cohen, Valérie Ermosilla, s.13.

Buna ek olarak, Avrupa'da Faşizm iktidara geldikten sonra göç ekonomik nedenlerden daha çok siyasi bir neden haline gelir. Şubat 1939'da İspanya Franco diktatörlüğünden kaçan 1.500.000 İspanyol Fransa'ya sığındı. Siyasi mültecilerin Alman, Avusturyalı, Polonya, İtalyan veya İspanyol olup, çoğunlukla Paris bölgesinde bulunan Museviler idi. Fransız hükümeti yaptıkları ekonomik rekabetin ötesinde, bu göçmenlere güven duymuyordu. Çünkü Fransa kendi güvenliğini tehdit eden ülkelerden gelen göçmenler konusunda olumsuz bir görüşe sahipti.[460]

Aslında, Vichy Fransa'da Nazi işgalcilere karşı hareketi artırıyordu. Ekim 1940'ta Musevilere uygulanan özel sınırlamalar Nazi basının tarafından "tatmin edici olmaktan uzak yarım tedbir" olarak kınanmıştır. Ayrıca basın tarafından Musevilere yönelik şiddetli bir saldırı yapılıyordu. Zira Fransız halkının acılarının Musevilerden ve komünistlerden kaynaklandığı düşünülüyordu.[461] Bu açıdan, 10 Ekim 1940 tarihinde Fransa'nın Zabita Daire Bakanlığı'ndan Yahudi komünist faaliyetlerine dair bir bildiride: Komünist Partinin eski Musevi alt fırkası tarafından dolaştırılan bir bröşür büyük bir faaliyet yürütmeye devam edildiğini, şu anda Paris'in ve Paris bölgelerinin Musevi çevrelerinde dolaşan, 8 Ekim 1940 tarihli bu broşür Yiddiş dilinde olduğu, bu broşürün Musevilerin sık sık gittiği bazı kafelerde elden ele dolaşmakta ya da Museviler tarafından ikamet edilen dairelerin kapıların altında atılmaktaydı.

Bu broşürün ana hatlarının çervirisi şöyledir:

> Musevi işçi kitleri'ne ve Musevi nüfusu'na: Anti-semitik basının uzun bir hazırlık döneminden sonra, Hükümet ilk ırkçı karşıtı ve anti-semitizm hareketi henüz gerçekleştirdi. Buna bağlı olarak, insanları birbirine karşı bölen oldukça iki farklı kategoriye ayırdı. Museviler aralarında Vichy tarafından diğer tedbirlerin alınacağı da bekleniyor (…) Korku sadece Musevi çevrelerinde ortaya çıkmış ve bizim için neyin hazırlandığı soruyoruz (…) Rusya'nın pogomları olduğu gibi? Bütün korkuları ve işkenceleriyle toplama kampı (…) Bu savaş, binlerce dul ve yetime sahip mağdurun yanı sıra milyonlarca esir de bıraktı (…)[462] Paris halkı hala Musevilere karşı alınan tedbirlerle ilgilenmiyor (…) Musevi çevrelerindegizli kömünist propaganda yaptığı söylenen 8 Musevi tutuklanmıştı. Bunlardan 7'isi "Caverne des Tourelles" de gözaltına alındılar, 8'si sık denetim rejimi altında alındı.[463]

[460] J.-L. Leleu, v.d.,s.21.
[461] I.Rennap, s.91.
[462] Archives de la Préfecture de Police, Paris, Fon Kodu: GE-4, Décembre 1940, s.30-31.
[463] a.g.b, s.16.

Yine, 5 Şubat 1942 tarihinde Yahudi dilinde basılmış bir kömünist broşürün kopyaları Musevi Komünistleri tarafından gizlice dağıtıldı.
Fransa'nın Musevi nüfusu'na hitap eden bu bröşür hemen hemen şu şekildedir:

> Emperyalist savaşın patlak vermesinden bu yana aylar geçti ve savaşın sonu belirsizdir. (…) Emperyalistler Rusya'ya saldırmak için planlar hazırladılar ama bunu başlatmaya cesaret edemediler (…) Bu savaş birçok kişiye kölelik getirecek (…) öte yandan dünyanın bir köşesinde, her şey yolunda, ekonomi, endüstri, tarım, vb (…) bu SSCB'dir (…) Huzur içindeki halkı savaştaki Avrupa kapitalist rejimlerini izliyor… Kömünist Parti savaşa karşıydı ve şimdi de adamlarının en iyileri hapishanelerde ve toplama kamplarında. Bütün Fransız halkı Sovyet Fransa rejimini bekliyor (…) Kapitalist ve faşist rejimler, Polonya, Almanya, Hollanda, Danımark, Belçika ve Romanya'da ve emperyalist hâkimiyet altında olan Filistin de olduğu gibi, halkların birliğini kırmak için yapıldı (…) İşgal altındaki bölgede, Museviler Vichy hükümetinin aldığı önlemlerden çok mutsuzdur. Zaten 25.000 Musevi Toplama Kamplarında (…) Bütün Fransız halkının, barış ve huzur içinde yaşayan milyonlarca sosyalistin bulunduğu Rusya dikkatini çekti (…) Bugün 7 milyon Musevi, yani dünyanın Musevi nüfusunun yarısı SSCB'nin koruması altındadır…[464]

Bunun yanı sıra, Vichy'nin Musevilere karşı aldığı tedbirler esasen Fransa'nın içinde bulunduğu durumdan ileri geliyordu. Bunlar ülkenin kendi amaçlarına ulaşmasını belirleyen özerk eylemlerdir. Bu amaçlardan birincisi mültecilerin özellikle de Musevi mültecilerin göçü, kendi vatandaşlarını yeteri kadar besleyemeyecek ve istihdam edelmeyecek durumda olan bir ülkeye daha fazla göç etmesini önlemekti. Vichy'nin ikinci amacı Fransa'daki yaşayan mültecilerin, savaş süreci sınırlamalarının izin verdiği ölçüde ülkeyi terk ettiği teşvik etmekti. Üçüncü hedef ise, kamu hayatında, ekonomide ve Fransız kültür hayatında "non-français" (Fransız olmayan) kaynaşmamış yabancı unsuru azaltılmasıydı.[465]

Nitekim Avrupa'da artan antisemitizmden dolayı Musevi göçmenleri de o oranda arttı. Bu açıdan, 21 Kasım 1938 tarihinde Alman Yahudi mültecilerin meselesi için Evion Komitesi'nden Dışişleri Bakan'a bir notta gönderdiğini konusunda Yahudi karşıtı zulümlerin Avusturya yayılmasının ardından ABD hükümeti, Paris, Londra, Roma, Bern, Brüksel, Lahey, Kopenhag, Stockholm, Calo ve Güney Amerika ülkelerinde bir hamle başladı Bu çeşitli hükümetlerin ABD hükümeti ile işbirliği

[464] Archives de la Préfecture de Police, , Paris, Fon Kodu: GE-5, 1 janvier 1941, s.11-13
[465] Michael R. Marrus, s.26-27.

yapmaya istekli olup olmadıklarına karar vermek için hükümet temsilcilerinin özel bir komite kurması ve siyasi göçmenlerin Avusturya ve Almanya'dan göç etmesini kolaylaştırmaya karar vermiştir.[466] ABD hükümeti'nin şu andu bu ülkede Alman mültecileri 6 aylık bir süre için 10,000 ile 15,000 oturma iznini yeniledi. Öte yandan İngiliz hükümeti bazı Musevi göçmenleri mülteci olarak kabul etme imkânını belirlemek için kendi sömürgelerinin hükümetleriyle görüştü.[467] İngiliz ve Amerikan hükümetleri* olağanüstü girişimleri yapmaya hazır olduklarını gösterdiler. Bu bağlamda Küba ve Saint Dominic sömürgelerinden her biri belirli koşullar altında 100,000 mülteciyi almaya hazır olacaklardı.

Alman mültecileri söz konusu Fransa'nın görüşleri ise şöyledir: Fransa'nın topraklarımızda yaşayan 3.900.000 yabancıya 900,000'den fazla yeni mülteciler arasında 45,000'i bulan Alman Yahudisi eklendi.[468] Aynı sırada 1940'ta Portekiz, Musevi göçmenlerin ülkeye girmesini reddetti. Lizbon 23 Ekim 1940 tarihinde bunun nedenini açıkladı: Musevi göçmenler artık Portekiz'e giremeyecekler. Çünkü birçok Musevi sahte kimlik belgesi ile ülkeye girdiğinden Hükümet bu tedbiri almıştır.[469]

Fransa'ya yeni mültecilerin girişine ilişkin Fransa'nın görüşleri şu şekildedir: Fransız topraklarındaki 3 milyon yabancı ve 1918'den beri yaklaşık 800.000 vatandaşlık verilen insan var. Aslında Fransa'da mültecilerin sayısı zirveye ulaştı ve daha fazla göçmen kabul edilemesi mümkün değil. Fransız topraklarında 200,000'den fazla bütün kökenlerden göçmenler vardır, bunların 10,000'den fazlası Alman Musevisi idi. Hükümet onlara kendi vatandaşları olarak muamele etmekteydi.[470]

Nazizm baskısından kaçanların Fransa'ya sığınmışlardı. Lakin, soykırım sürecinde Vichy yönetimi antisemitik kanunları yürürlüğe koydu.[471] Dolayısıyla, Vichy Hükümeti'nin ilk metni, dahası, pek çoğu tarafından fark edilmeden geçen bir metin, bakanlar kurulu yapısı ile ilgili 12 Temmuz 1940 tarihli yasası idi. Fransız anne-

[466] Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 397QO/5, Paris, s.35.
[467] a.g.b, s.48-49.
*İngiliz hükümeti Kenya'daki bazı mülteci ailelerin yerleşimine dair aslında belirsiz bir açıklama yaptı ve yeni Musevilerin Filistin'e girmesine izin vermedi. ABD hükümeti ise muhtemelen Almanya ve Avusturya'ya açılan yıllık göçmen kontejanı genişletmiyor, ancak hükümet, kongrenin oturma izni sınırlı 10,000 ile 15,000 Alman mülteci durumunu tamamen çözmesi gerektiğini önermektedir.
[468] a.g.b, s.50-53.
[469] Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 386QO/71, Paris, s.19.
[470] a. g. b, s.37.
[471] Yusuf Besalel, *Yahudi Tarihi*, Üniversal, 1.bs, İstanbul 2000, s.176.

babadan doğmamış hiç kimse bakanlar kabinesine giremezdi. Birkaç gün sonra yani 17 Temmuz 1940'tan birkaç gün sonra bir yasa ile, Fransız babadan doğduğu gibi Fransız kökenli vatandaşlığa sahip olmadığı takdirde devlet idaresi, ilçeler, belediyeler ve kamu kurumlarında istihdam edilemeyeceğine karar verildi. Bu yasa, ya vatandaşlık alanlara ya da Fransa'da doğmuş, ancak babası onun vatandaşlığına alınmamış çok sayıda yabancı kökenli Museviye uygulanmıştır.[472]

Bunun yanı sıra, 22 Temmuz 1940 tarihinde vatandaşlıkların düzeltilmesiyle ilgili bir kanun yürürlüğe girdi. Metni, 10 Ağustos 1927 tarihli vatandaşlık ile ilgili kanunun yürürlüğe girmesinden bu yana tüm Fransız uyruğu kazanımlarının düzeltmesine karar verildi.[473] İşgal edilen bölgeden bulunan Musevilerin, 20 Ekim 1940'a kadar zorunlu kaydına dair her Musevi ikametgâhının bulunduğu ilçenin Emniyet şubesinde özel bir sicilede kayd olmak için kendisi başvurmak zorunda idi. Ailenin reisinin beyanı tüm aile için geçerli olacaktır.[474] 22 Temmuz 1940'da çıkan yasa Mareşal Pétain'in Cumhurbaşkanı seçilmesinden yalnızca 12 gün sonra kabul edildi. Bu yasa 1927'den beri verilen tüm vatandaşlık kabulünü düzeltmek için ve Fransız vatandaşlığından tüm yabancıları çıkarmak için bir komisyon kuruldu ve yaklaşık olarak 6,000 Yahudi'nin Fransız vatandaşlığı iptal edildi.[475]

4.4 Vichy Hükümetinin Musevilere Karşı Alınan Uygulamaları

Paris 8 Eylül 1940 tarihinde Fransız hükümetinin temsilcisi Ordu birliklerinin Generali La Laurencie, devlet başkanlığına M. Le Marechal de France gönderdiği bir mektupta: 7 Eylül ayında Albay Otzen tarafından işgal altındaki bölgeler için Almanya'nın askeri yönetimin sorumlusu olan General Streccuis'in irtibat görevlisi, bana işgal makamları tarafından yakında Yahudilere karşı bazı tedbirlerin alınacağını bildirdi. Albay Otzen General Streccuis'in arzusunun hükümet ve bana bu önlemlerin herhangi bir resmi yayın öncesi bilgilendirmek olduğunu ve bunun da şu dört noktayı ilgilendirdiğini söylemiştir:

[472] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Fon Kodu: AJ/38/1158, Paris, s.5-6.
[473] a.g.b, s.9.
[474] a.g.b, s.60.
[475] Michael R. Marrus, Robert O. Paxton, *Vichy et les Juifs*, Calman-Lévy, Paris 1981, s.18.

1-Alman makamları hiçbir Yahudinin işgal olmayan bölgeden işgal altındaki bölgeye gitmesine izin verilmeyecektir. Ayrıca hiçbir Musevi sınır hattının geçiş noktalarına geçmemelidir.
2-Şu anda işgal altındaki bölgede yaşayan Yahudiler orada kalabilecekler ancak henüz tam olarak tanımlamamış koşullar altında kendilerini polise bildirmek zorunda kalacaklardır.
3-Musevilere ait ticari hanlar, dükkânlar, vb. yerlerin sahiplerinin ırk kökenlerini açıkça belirten özel kayıtları alınacaktır.
4-İşgal altındaki topraklara henüz katılmamış bir Yahudi'ye ait herhangi bir ticaret hanı, bir yönetim idaresi altında faaliyete geçirilecektir.[476]

Yine, 27 Eylül 1940* tarihinde işgal altındaki Fransız toprakları askeri Valisinin Musevilere karşı uygulanan önlemlere ilişkin kararını Fransa resmî gazetede ilanı:
Madde 1: Musevi dine mensup olan biri veya ikiden fazla dedesi Musevi olan (dedeler ve büyükanneler) biri Musevi olarak sayılır.
Madde 2: İşgal bölgesinden kaçan Yahudilerin geri dönmesi yasaktır.
Madde 3: Herhangi bir işletmenin, sahibi veya sorumlusu Musevi ise, Almanca ve Fransızca özel bir afış ile "Yahudi Kuruluşu" olarak belirlenmelidir.[477]

Bunun yanı sıra, işgal ordusunun Musevilere karşı 7 Eylül 1940 tarihli kararnamesini Vichy, 5 Ekim 1940 tarihinde Dışişleri Bakanlığı Sekreteri'den İçişleri Bakanı Sekreterine (Bakanlar Kurulu) gönderdi. Burada İşgal ordusu komutanın çıkardığı kararın içerdiği bilgelere göre Musevi olarak tanınacak Fransız uyruklulara getirilen bazı yükümlülükler ve yasaklar bildiriliyordu.[478]

Ayrıca, 18 Ekim 1940 tarihinde resmî gazetede yer alan ırkı ile ilgili yasa Musevi ırkından yabancı uyruklar hakkında çıkarılan kanun'a ilişkin:
Madde 1: Musevi ırkından yabancı uyruklar, bu yasanın ilan edildiği tarihten itibaren onların ikamet ettiği bölgenin valiliğinin kararı ile özel kamplarda tutulabilirler.
Madde 2: Bu kampların örgütlemekten ve yönetiminden sorumlu bir komisyon İçişleri Bakanlığı Sekreteri tarafından düzenlendi.

[476] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 2GMII/139, s.4-5.
[477] a.g.b, s.25.
* Alman kararnamelere göre -Kim Yahudi sayılır- daha bilgi için bkz, Alman Resmî Gazetesi (RGB) l26 Septembre 1940, N.5.
[478] a.g.b, s.15.

Bu komisyon şunları içermektedir:
-İdari hizmetleri için genel müfettiş
-Bölge polis müdürü ve yabancılar polis müdürü veya temsilcisi
-Adalet Bakan'ının sivil işler müdürü veya temsilcisi
-Maliye Bakanlığı temsilcisi.[479]

Nazilerin baskısı altında oluşturulan Musevilere karşı politikayı daha iyi merkezleştirmek amacıyla, 29 Mart 1941 tarihli yasanın 2.maddesine göre kurulan Yahudi İşleri Genel Komiserleği, antisemitik yasaları uygulamak ve ekonomik Aryanlaştırma işlemlerini yürütmek zorundaydı.[480] Ulusal yaşamda Yahudi meselesine verilen önem ve iki bölgedeki farklı düzenlemeleri uyarlama ihtiyacı, planlanması ve uygulaması bu Komiserleği'nin kurulmasına yol açmıştır. Buna göre Yahudi İşleri Genel Komiserleği şu hususlardan sorumludur:
-Tüm yasama ve yasal hükümlerin yanı sıra Hükümet'in Musevilerin durumunailişkin ikili kararları uygulanması ve onların siyasi, sosyal ve yasal statüleri işlevlerini ve yapmak için tüm tedbirleri önermek.
-Bu çeşit hükümler ve kararaların uygulaması için Devletin çeşitli Sekreteryalığı arasında gerekli koordinasyonu sağlamak ve uygulamaları takip etmek
-Milli ekonominin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, bu tür işlemlerin kanunla öngörülmesi halinde Musevi mülklerinin yönetimi ve tasfiyesi.
-Söz konusu operayonlardan sorumlu olanları tayin etmek ve faaliyetlerini kontrol etmek.
- Museviler ile ilgili olarak ve yürürlükteki yasaların belirlediği sınırlar içinde ulusal çıkarları kontrol eden tüm polisiye önlemleri yapılmıştır.
31 Mayıs 1941 tarihli bu yasanın bir devlet yasası olarak yürütülmesi için ve 4 Nisan 1941 tarihli kararname ile, Xavier Vallat, Yahudi İşleri Genel Komiserliği görevine atandı.[481]

Paris Mahkemsesindeki Avukat Pierre Lepaulle "L'aryanisation des entreprises" adlı kitabında yazdığına göre: 17 Kasım 1941 tarihli yasası Yahudi statüsü

[479] a.g.b, s.22-23.
[480] les Camps de la Mort, janvier 2015, Mémorial de la Shoa s.7
[481], Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Paris, Fon Kodu: AJ/38/1158, s.97-98.

hakkında 2 Haziran 1941 tarihindeki bazı hükümlerini değiştirdi.Bu bağlamda Yahudilere yasaklanan meslekler şunlardır:
2 Haziran 1941 tarihli yasanın 5. Maddesi aşağdaki hükümlerle değiştirilmiştir:
Aşağdaki mesleklerden el sanatları dışında herhangi bir işlev veya faaliyet Museviler için yasaklanmıştır:
-banka, borsa ve menkul kıymetler borsası, sigorta, silahlanma yapımı, reklam, sermaye kredileri, gayrimenkul işlemleri, komisyonculuk, tahıl, at ve hayvancılık işletmeleri, resimler ticareti, antika ticareti, orman sömürüsü, bilgeleme, tam anlamıyla bilimsel yada dini mezhepler yayınları hariç süreli yayın, tam anlamıyla bilimsel yada Yahudi dini mezhepler yayınları dışında her hangi bir eserin yayınlaması ve basımı, sinematografik filmlerin üretimi, dağıtımı veya sununmu, tiyatrolar ve şovlar şirketi veya ajansı, radyo yayınları.
Museviler, 2 Aralık 1941'den 13 Ocak 1942'ye kadar 6 haftalık bir süre içinde kendilerine yasaklanan işlevleri veya faaliyetleri terk etmiş olacaklardı.[482]

Nitekim 2 Haziran 1941 yasası ile aynı zamanda işgal olmayan bölge Musevilerin nüfus sayımını öngören bir kararname de ortaya çıktı. 1. Maddesinde 2 Haziran 1941 yasası uyarınca Musevi statüsü taşıyan herkes, bu yasanın yayınlamasından itibaren bir ay içinde, konutları veya ikametgâhlarının bulunduğu bölgenin Emniyet Müdürlüğü ya da ilçenin Emniyet sübesine, yasaya uygun olarak Musevi olduklarını belirten bir beyananme ile medeni halilerini, aile durumlarını ve mülklerin durumunu belirtecekti. Beyanname karısı için koca tarafından ve reşit olmayan kişi için yasal temsilcisi tarafından verilecekti. 2. Maddesi uyarınca, 1. Maddenin hükümlerinin ihlali bir aydan bir yıla kadar hapis cesası ve 100 ile 10.000 frank arası para cezası ile cezalandırılacağı, ya da bu iki cezadan sadece biri ile cezalandırılacağı belirtmişti.[483]

Böylece, Her Musevi bütün mal varlığını tam olarak beyan etmek zorundaydı. Mal varlıkları bildirmeyen veya eksik bildirenlerin cezalandırılması gerekiyordu. Musevi mülk varlıkları ilk önce birer birer tespit edilip ayrıntılı olarak bilgi toplanıp Yahudi işyerleri tasfiye edildi. Fransız hükümeti Musevilere karşı bu ekonomik ırkçılık politikası uygulamak için yukarıda bahsi geçen bazı yasalar ve kararnameleri yürürlüğe

[482] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Paris, Fon Kodu: AJ/38/1155, s.741.
[483] a.g.b, Fon Kodu: AJ/38/1158 s.61.

koydu. Dolayısıyla, "Ekonomiyi Ariyanlaştırma" olarak adlandırılan ekonomik ırkçılık politikası Fransa'da çalışan Türk vatandaşı Musevilere de uygulanmıştır.[484]

Pierre Lepaulle'nin yukarda adı geçen kitabında: 22 Temmuz 1941 tarihli yürürlükteki yasaya göre Aryanizasyon özel olarak belirlenen geçici yöneticiler veya komiser müdürler tarafından yürütülmesini sağlandığı yazılmıştır. [485]
Bu açıdan, Fransa'da ekonomik ırkçılık uygulamaları ile hem Türk Yahudilerinin çalışma yerleri tasfiye edildi hem de Türk vatandaşı Yahudilerin konutları mühürlendi.[486] Zaten 1942'de Musevi işyerleri tasfiye edildiğinde ırkçı Fransız yetkiler Türk Musevileri de çalışma yerlerinin yakında tasfiye edileceğini açıklamıştı. [487] Fransa'da artık Türk Musevileri için hiçbir mal veya can güvenliği yoktu.[488]

Vichy Dışişleri Bakanı, Uluslararsı Federasyonu'ndan 29 Ocak 1942 tarihli Yahudi İşleri Genel Komiserliği'ne hitaben bir mektuba ekli olarak Türkiye Büyükelçiliğinden bir notun kopyasını göndererek, Türk Musevilere ait mallar için Fransız yöneticiler yerine Türk yöneticelerin atanmasını talep etmişti.[489]

Yukarıdaki talebe yönelik gelişmeler şu şekilde olmuştur: Genel Emniyet Müdürü Dışişleri Bakanı Uluslararası Federasyonu'na Şubat 1942 tarihli gönderilen bir mektup: 27 Ocak mektubu için, Türk Musevilere ait malların geçici yöneticilerin Fransız yöneticilerin yerine Türk vatandaşlarının atamalarını konusunda Türkiye Büyükelçiliğinden bir ricada bulunulduğunu bana bildirdiniz. Bu istek için olumlu bir cevap verme olasılığını düşünmemi istiyorsunuz. Ekonomik "Arayanizasyon" yoluyla yabancı uyruklu kişilerin yasal çıkarlarının feda edilmesini engellemek isteğin de uygun geldiğinden sizi bilgilendirmekten onur duyuyorum (…) Fransız ekonomisinden Musevi etkisini ortadan kaldırmak için 22 Temmuz 1941 tarihli yasanın genel siyasi kapsamı çok önemlidir. Dolayısıyla, bu yasa sadece asırlardır Fransa'ya yerleşmiş Yahudilere ait şirketler ile ilgili olacak ve sık sık misafirimiz olan yabancı Musevileri kapsamayacak. Alman kararnameleri uyarınca, "Arayanizasyon"nun yapıldığı işgal edilen bölgede, işgalci makamalar, bu Aryanlaştırma için bizzat yönetilen aynı milletten sorumlu

[484] Bilal N. Şimşir, s.24.
[485] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Paris, Fon Kodu: J/38/1155, s.741.
[486] Bilal N. Şimşir, s.39..
[487] a.g.e, s.25.
[488] a.g.e, s.85.
[489] Centre De Documentation Juive Contemporsamiaaine, Paris, XXXVI-59.

yöneticileri aracılığıyla ve bizim dışımızda, izleme hakkı var. İşgal olmayan bölgede ise kontrolümüz doğrudan olmalı, aksi halde etkisiz kalınacaktır. Bu nedenle, yabancı uyruklu Musevilerin mülkine, aynı milletin geçici yöneticilerini zorunlu olarak atama kuralını uyarlayamayız. Öte yandan Fransa'daki yabancıların çıkarlarının zarar görmemesi için Fransız olan geçici yöneticinin yanında yabancı bir gözlemcinin ilgili konsolusluk tarafından atanmasını ve bu tür çıkarların korunmasını sağlamaktan sorumlu olmasını isteyerek kabul edeceğim."[490]

Vichy, 13 Ekim 1942 tarihli Yahudi İşleri Genel Müdürü tarafından Dışişleri Bakanı Uluslararsı Federasyonu'na hitaben yazdığıona göre, Türk uyruklu geçici yöneticiler tamamen Türk işletmelerine atanacaktı. Bu geçici yöneticiler, Türkiye Büyükelçiliği tarafından sunulan bir listeden Yahudi işleri Genel Komiserliği tarafından seçilecektir. Öte yandan Türkiye Büyükelçiliği, Türk yöneticilerinin açıkça bir tasfiyeye veya atamaya karşı çıkma haklarını talep etmekte, ve tasfiyeden kaynaklanan öngörülen karşı değerin çok düşük olduğunu, varlıkların değerinin ülkelerine dönmek isteyen Musevilere ödenmesini istemektedir.[491]

Yahudilere karşı önlemleri ile ilgili, Nisan 1942 yılında Yabancı Yahudi İstatistiklerine dair, Polis Kaymakamlığa İçişleri Bakanlığı Genel Delegesi'nin (Fransız Hükümeti'nin İşgal altındaki topraklarda Genel Heyeti) gönderdiği bir telegrafta: "Bugünkü Seine bölgesinde bulunan yabancı Yahudilerin sayısının 15 yaşın altındaki 4.850 çocuk da dâhil olmak üzere 57.780 olduğunu bildirmekte." Polis Kaymakamı imzalandı.[492]

11 Aralık 1942 tarihinde Fransız Yahudilere ve yabancı uyrukluğuna verilen kimlik belgesi üzerine yazılacak "Yahudi" ünvanınu muhalefete dair 1077 sayılı kanun:
Madde 1: 2 Haziran 1942 tarihinde kanunlara göre, Musevi ırkıdan her ferdin, bu yasanın yürülüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde ikametgâhının bulunduğu yerin karakoluna veya jandarma kollarına bizzat giderek, kimlik begesinde ya da ikamet yerini belirten herhangi bir kimlik begesinde ve gıda kartında Musevi unvanı damgalanmak zorundaydı.

[490] a.g.b, s,1-.2.
[491] Centre De Documentation Juive Contemporaine, XXXVI-59, Paris.
[492] Archives de la Préfecture de Police Paris, Fon Kodu: ID 16-2, 1941, s.1.

Madde 2: Bu yasanın Birinci maddesindeki hükümlerin ihlal edilmesi bir aydan bir yıla kadar hapis ve 100 ile 10,000 frank cezasıyla ya da bu iki cezalardan sadece birisi uygulanacaktır.[493]

4.4.1 Fransız Kampları ve Türk Museviler

Fransız Kampları: Vichy rejiminden önce bu kampları vardı. İlk tutuklular politikacılar idi. Vichy rejiminin Yahudi karşıtı politikası kampların büyünmesini hızlandırdı. "Musevi ırkından yabancılar için" altı "özel kamp" kuruldu. Bunlar: Saint-Cyprien'da Vernet, Gurs, Bram ve Argelés, Rivesaltes'ta Noé ve Récébédou kamplar idi. Yine, işgal altındaki bölgede Pithiviers ve Beaunela-Rolande'da kamplar kuruldu. 1939 ve 1946 yılları arasında Fransa'da 600.000 kişi tutuklandı.[494]

Tablo 4.1: Fransa Tutuklanan Yahudiler Drancy Kampı ve Drancy'den Fransa'daki diğer toplama kamplarına transferleri Sayısı*

Polonyalılar	Yaklaşık 26,300
Fransızlar	Yaklaşık 24,000
Almanlar	Yaklaşık 7000
Ruslar	Yaklaşık 4500
Romanlılar	Yaklaşık 3300
Avusturyalılar	Yaklaşık 2500
Yunanlılar	Yaklaşık1500
Türkler	Yaklaşık 1300 949+333(tanınmayan)

Kaynak: Bay Georges Etlin, 16 Mart 1945, DXLVI-13, CDJC, Paris. [495]

Fransa'nın başkentinden yaklaşık 10 kilometre uzaklıkta bulunan Drancy kampı[496] Drancy'da "Cité de la Muette" 1935 yılında savaş arası dönemde konut yapısı

[493] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Paris, Fon Kodu: 2GMII/139, s.194.
[494] les Camps de la Mort, s.7
[495] SergeKlarsfeld, Le Mémorial de la Déportation de Juifs de France, Beate et Klarsfeld, Paris 1978.
*Bu tablo Fransa Drancy'de tutuklanan Yahudiler ve aynı zamanda doğuya giden sürgün taşıyan konvoylardaki milliyetleri gösterir.

da en büyük girişimlerden biri idi. "Cité de la Muette" 1941 ve 1944 yılları arasında ölüm kamplarına dönüştü.[497] 3 ay boyunca Drancy kampı savaş esirleri, İngiliz sivilleri ve küçük bir Kanadalı grubu (birçok rahip ve ilahiyet öğrencileri) için bir geçiş kampı idi. Almanlar onuboşaltmak zorunda kaldılar ve Ağustos 1941 başka bir grubun orada tutuklanmasıyla "Yahudi kampı" açıldı.[498] Drancy kampının yeni statüsü değişti ve başkentte toplanan Museviler için bir kampa dönüştü.[499]

Drancy'nin 3 ek kampı* Alman ordusu Haziran 1940'ta Paris'e girer girmez açıldı. 1943 yılının Temmuz ayında Brunner'in kontrolü altındaki Drancy kampı, Alman kamplarının bir modeli olarak statüsünü değiştirdi. Drancy kampı, köle emeğinin sömürüsüdür. Paris bölgesinde en az 38 000 daire boşaltıldı. "Gare du Nord" dan ya da " Aubervilliers" ve " la Plaine-Saint-Denis" (Paris'teki depolar ve Genel Mağazalar) yağmalanan mobilya, her türlü eşya ve eser 627 trenle Almanya'ya gitti. Bütün bu kargo operasyonları akılcı bir şekilde Drancy'nin ekleri olan 3 çalışma kampından, düzenlenmiştir.[500]

Bu bağlamda, 16 Haziran 1942 tarihli Servis Talimatı "IV J" (Hauptsturmführer Dannecker): Fransa'daki Drancy Kampından 18 ile 55 yaşlarında çalışabilecek 1000 Yahudi'nin ayrılmak üzere 19 Haziran 1942'de hazır olmamaları yönündeydi. Burada Aryanlar ile evli Museviler ise ayrılmayacaktı. Alman makamları, Drancy kampına gelmişler ve 18'inci kuvvet için istihdam edilecek 1000 Musevi'nin listesini istemişlerdir.[501]

18 Ekim 1941 tarihin'den bu yana Drancy Kampına bir dizi Musevi getirildi ve gözaltına alındılar. Bu tarihe kadar Drancy kampına girenlerin sayısı 4.649'dur. Ayrıca,

---

[496] Renée Poznanski, Denis Peschanski, Benoît Pouvreau, *Drancy Un Camp en France,* Fayard Ministère de La Défense Paris 2015 s.10
[497] a.g.e, s.7.
[498] Renée Poznanski, Denis Peschanski, Benoît Pouvreau, s.35.
[499] a.g.e, s.43.
[500] a.g.e, s.191.
*Ek kampları 18 Temmuz 1943 tarihinde "rue du faubourg Saint-Martin" deki yağmalanmış bir mobilya mağazası olan kamp "Lévitan"ı açıldı. Kasım 1943'te Genel Mağazaların bir deposunda tren istasyonu arkasında bulunan "Austerlitz" ana kampı idi. Mart 1944'te son ek kamp," rue Bassano" ve "avenue de l'Iéna" köşesinde yer alan özel bir konakta açıldı. Bu üç kampın" imtiyazli" tutuklar çoğunlukla "Aryan" eşleri, savaş esirlerinin kadınları ve yarı-Museviler ile bazı yetenekli sanatkârlar idi. Büyük bir kısmı zengin Musevi ailelerden geliyordu ve Fransız toplumuna iyi asimile olmuşlardı. "Sarı yıldız ile tekdüzen giyim" halinde Nazilerin gözetimi altında günlük ortalama 10 saatlik bir çalışmaya tabi tutuldular. Musevi apartmanlardan Nazilerin topladığı çeşitli şeyleri sıralamak, temizlemek ve bazen yenilemek, taşımak, paketlemek için 10 saattir, fiziksel olarak zor, sıkıcı ve moral bozucu bir köle işçiliğiydi. Renée Poznanski, Denis Peschanski, Benoît Pouvreau, s. 191-192.
[501] Archives de la Préfecture de Police Paris, Fon Kodu: ID 16-1, 1940-1947, s.16-17.

18 Ekim 1941 tarihinde gözaltına alınan 49 Musevi Tenon Hastanesi'nde tedavi ediliyordu. [502] Söz konusu bazı hastalar ve rahatsızlıklar kayıtlara şöyle girmişti:

-Tüberküloz, larenjit için, Tazartes Henri, 15.1.1894'te Konstantinopel'de (Türkiye) doğudu, Paris XI'da 6, rue Crespin du Gast, ikamet ediyor.
-Kronik bronşit ve kalp hastalığı için, Isperan, Aron, 1872'de' Smyrne'de doğudu, Türk vatandaş, Paris'te8 rue Popincourt ikamet ediyor.
-Skleroz ve kalp hastalığı için, Sossı, (Sewy adlanıyor) Haïm 1881'te Konstantinopel'de (Türkiye) doğudu ve belirsiz uyruklu, Paris'te7 rue des Trois Sœurs ikamet ediyor.
-İdarar hastalığı için, RUBEN, Mardochée, 15.3.1902'de Konstantinopel'de (Türkiye) doğudu, Türk vatandaş, Paris XVIII'de 32 rue Veron ikamet ediyor.[503]

4.4.2 Tutuklanan

Fransa'da işgal altındaki bölgede 4000 vatansız Yahudi tutuklanıp toplama kamplarına gönderildi[504] Museviler, Yahudi ırkına ait olmadıklarını kanıtlamak için aşağdaki belgeleri, Yahudi İşleri Genel Komiserliği, Yahudi Olmayan İnsanlar Hizmeti Durumu'na sağlamalamak zorundaydı:

İlgili kişinin, babasının, annesinin, babasının büyükannesinin,annesinin büyükannesinin, annesinin büyükbabasının doğum ve vaftiz belgeleri [505]

1927'den sonraki vatandaşlık kanunu kabul ve düzeltmeleri ile ilgili Yahudi ailelerin tutuklanmasını hızlandırmak ve bir toplama kampına nakletmek hedeflenmiştir. Bu anti-Musevi ve anti-yabancı tedbirleri 10 Şubat 1942 tarihinde isim değişikliğini yasaklayan kanunen ile başladı. Bu yasanın amacı bazı Musevilere adlarını değiştirme yetkisi veren kararnameleri düzeltmek ve onlara verilen Fransızca kökenli isimleri terk etme zorlamaktı.[506]

8 Eylül 1941 tarihinde Paris'te birçok liberal mesleği yapmakta yasaklanan ve özellikle hukukçu mesleklerine mensup 100'den fazla Yahudi tutuklanmıştır. Tutaklanan kişiler arasında eski Devlet Sekreteri Yardımcısı Herault Senatörü Pierre

[502] Archives de la Préfecture de Police Paris, Fon Kodu: ID 16-2, s.30-31.
[503] a.g.b, s.34-36.
[504] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, 402QO/71, s.159.
[505] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Fon Kodu: AJ/38/ 319, Paris, s.7.
[506] André Rosenberg, *Les enfants de la Shoa*, Max Chaleil, Paris 2013, s.44-45.

Masse'in, eski Haute-Sao'ne milletvekili, Avukat Théodore Valensi'nin ve hipodrom sahibi Arthur Veil-Picard gibi birkaç önemli Musevi de vardı.[507]

Alman makamları, tutukladıkları Fransa'dan 230,000 kişiyi sınır dışı ettiler. Bunların 110,000'i Musevi idi. Her tren 1000 ile 1200 kişi'yi taşınıyordu. Bu rakamın tamamının taşınması için trenin yaklaşık 200 tam dolu sefer yapması gerekiyordu[508] 1943'ün Ağustos'ü hariç, Musevilerin Drancy kampı'ndan ölüm kamplarına gönderilmedikleri tek bir ay bile yoktu.[509] Drancy'ye yapılan son "girişler" 11 Ağustos 1944 tarihinde 9 Musevi Zabita Müdürlüğünden ve 49'u Fresnes'den gönderilmiştir. 12'si Saint-Denis'in yolunu tutukladılar ve 9'u serbest bırakıldı.[510] Fransa'da 1943 sonbaharında 60 000'den fazla tutuklu vardı ve son kamp 1946 yılında kapandı.[511]

Her tutuklunun ceketi ya da elbisenin sol tarafına dikilmiş renk üçgeni ve numaralı bir kumaş bandında Almanlar hariç, tutuklanan kişilerin vatandaşlığını gösteren üçgen üzerine basılmış bir harf: F(Fransız), B(Belçika), S(İspanyol), R(Rus), P(Polonyalı) yer almaktaydı.[512] Ayrıca, 6 yaşından itibaren Yahudiler Yahudi yıldızı takmak zorunda kaldı. Musevi yıldızı, elin avucunun boyutları ve siyah çizgilerle altı köşeli bir yıldızdır. Sarı bir kumuşta siyah harfleriyle "Yahudi" yazılır. Göğsün sol trafında giysinin üzerine sıkıca dikilerek ve belirgin bir şekilde takılmalıdır.[513]

Paris 26 Ağustos 1940, Alman 9'uncu Kararnamesı uyarınca Yahudilere karşı alınan önlemlere rağmen, özellikle kafelerin ve barların kullanımı ile ilgili olarak, Paris'in 3, 4, 10 ve 11 ilçelerinde Musevi sahipleri tarfından işlettilen kafelere ve barlara birçok Musevinin devam ettikleri tespit edilmiştir. Yapılan polis operasyonları ve kimlik kontrolleri sonunda, bu yerlerde bulunların hepsi tutuklandı. 54 tutukludan biri Türk vatandaşı idi: Bu Türk vatandaşı Feinstein Émilie, 10 Haziran 1883 yılında Kostantinoplis'te (Türkiye)* doğumlu, Bibaïs ve Eden Morvera'nın kızı, Fransız vatandaşı, Yahudi ırkına ve Yahudi dinine mensup, Jacobuson Adèle ile 1912 yılında

[507] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 2GMII/139, s.86.
[508] Serge Klarsfeld, s.1.
[509] a.g.e, s.195.
[510] a.g.e, s.219.
[511] Renée Poznanski, Denis Peschanski, Benoît Pouvreau, s..224
[512] Fédération Nationale des Déportés et Internes Résistants et Patriotes, La Déportation, Ramsay, Paris 1968.
[513] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 386QO/71, s.243.

Paris'te evli, 5 çocuklu, 4 rue de Jarente'de ikamet eden, şu anda işsiz olan bir kişiydi..[514]

18 Ekim 1940 tarihli kararname'ye göre, Musevi İş Bildirisine ilişkin İlçeler Polis Karakolu, Paris'in III. ilçesinde Türk vatandaşlarına ait bireysel işletmeleri şöyle kaydetmişti:

-Behmoıras Samuel, 10 rue Pérréce

-Bercovitz Léon, 49 rue de Brétagne

-EskanaziMoise, 65 rue de Turbigo

-Michel, 76 rue des Gravilliers

-Léon, 5 rue de Bretagne

-Hassid Albert, 79 rue N.D.de Nazareth

-Demor,65 rue N.D.de Nazareth Paris'te ikamet edildi.[515]

Kayıtlara göre Haziran 1941'de Paris bölgesinde tutuklanan Türk vatandaşları:

-Sabah, Isaac Türk vatandaşParis'te 48 rue Basfroi

-BittonHissim, Türk vatandaş Paris'te 48 rue Basfroi

-Cohen Jacques, Türk vatandaş 48 rue Basfroi Paris'te yaşıyordu.[516]

Yine Eylül 1941'de Paris bölgesinde tutuklanan Schwartymann Sarah (göbek adı Michel) 2 Mayıs 1904'te Angora'da doğudu (Türkiye). Musevi ırkından Fransız vatandaşı ile evli ve 3 çocuğu var.[517] Yine, Genel Polis İdari İşler Müdürü talimatlarında, 20 ile 27 Eylül 1941 arasında 6 tutuklunun Tenon hastanesinden tahliye edilmesi, sağlık memuru Dr. Tisne'nin tavsiye üzerine gerçekleştirilmiş, bu çerçevede 25 Eylül 1941 tarihinde: 10 Nisan 1883'Angora'da (Türkiye) doğup, Paris XI'da ikamet eden Fransız vatandaşı Avram Moscovitch, Akciğer tüberkülozü nedeniyle hastanesinden serbest bırakılmıştı.[518]

Yine kayıtlara göre, Ekim 1941'de Paris bölgesinde tutuklananlardan bazıları şöyleydi:

[514] Archives de la Préfecture de Police, Paris, Fon Kodu: AID 16-1, s.41.
* belgenin originalinde bu şekil yazılmıştır.
[515] a.g.b, Fon Kodu: ID 16-4, Décembre 1940, s.1-6.
[516] a.g.b, Fon Kodu: GE-6, Juin 1941, s.73.
[517] a.g.b, Fon Kodu: GE-7, Septembre 1941, s.64.
[518] a.g.b, Fon Kodu: ID 16-2, 1941, s.38-39.

-Nahoum (göbek adı Abouav) Vida, Jouda 1Mart 1912'da doğdu Musevi ırkından Türk vatandaşı, evli, 1 çocuklu ve işsizdir.[519]

-Politi Rosa, 8 Ocak 1913'te Manisa'da doğdu (Türkiye) Musevi ırkından Türk vatandaşı, boşanmıştır.[520]

-Bider (göbek adı Goldmann) Sarina, 27 Ocak'ta 1909'da Kostantinopel'de doğdu Musevi ırkından Fransız vatandaşı, evli ve işsizdir.[521]

-BarzilaI Jais, 4 Mayıs 1908'de Kostantinopel'de doğdu Musevi ırkından Fransız vatandaşı evli ve bir şirket müdürü[522]

-Palombo Robert, 24 Şubat 1886'da Kostantinopel'de doğdu Musevi ırkından Fransız vatandaşı evli ve tüccardır. [523]

-Behar (Calabora ismiyle doğdu) Vida, 15 Aralık 1902'de Istamboul'da (Türkiye) doğdu Musevi ırkından Türk vatandaşı, evli ve 1 çocuğu var. [524]

-Cohen Zimbul, 13 Haziran 1909'da Kostantinopel'de doğdu Musevi ırkından Türk vatandaşı.[525]

-Ben Hamids Léon, 20 Nisan 1863'te Kostantinopel'de doğdu Musevi ırkından Fransız vatandaşı.[526]

Aynı yılda Kasım ayında haklarında aşağıdaki bilgiler verilen birkaç kişi daha tutuklandı:

-Sovhami Moïse, Nessim, 4 Nissan 1871'de Andrinople'de doğdu (Türkiye), Musevi ırkı ve Musevi dininden Fransız vatandaşı, bekârdır.[527]

-Lévitan Henri, Temmuz 1898'de Kostantinopel'de doğdu (Türkiye), Musevi ırkı ve Musevi dininden Türk vatandaşı, evlidir.[528]

-Gabay Joseph, 15 Mart 1891'de Kostantinopel'de doğdu (Türkiye), Musevi ırkı ve Musevi dininden Fransız vatandaşı evli ve 5 çocuğu vardır.

-Gabay Asther, 13 Nisan 1897'de Kostantinopel'de doğdu (Türkiye), Musevi ırkı ve Musevi dininden Fransız vatandaşı evli ve 5 çocuğu vardır.[529]

---

[519] a.g.b, Fon Kodu: GE-8, Octobre 1941, s.117.
[520] a.g.b, s.136
[521] a.g.b, s.141.
[522] a.g.b, s.147.
[523] a.g.b, s.154
[524] a.g.b, s.159
[525] a.g.b, s.162
[526] a.g.b, s.212.
[527] a.g.b, Fon Kodu: GE-9, Novembre 1942, s.53.
[528] a.g.b, s.71
[529] a.g.b, s.75.

1942 yılı Mayıs ayında ise Paris bölgesinde tutuklanan Levy Rosa, 23 Eylül 1890'da Kudüs'te doğumlu ve bir Türk vatandaştır.[530] Aynı yılda 9 Haziran 1942 tarihli, İçişleri Bakanlığı işgal olmayan bölge temsilcisinden (Toulouse) Musevi işleri Zabita Müdürü'ne gönderdilen bir mektupla: Mesleği bulunmayan, 82 Cours d'Alsace Lorraine Bordeaux'da oturan, Yakar Josué ve Corrine Behar'nin oğlu, 15 Ağustos 1882'de Konstantinopel doğumlu ve 25 Mayıs 1926'da Paris'te evlenen Fransız vatandaşlığının Yakar Joseph ile ilgili bir raporun en kısa sürede gönderilmesini rica etti. Daha sonra Musevi işleri Emniyet Müdürü'ne soruşturmayı iptal etmesi için yeniden bir mektup gönderdi, çünkü onu Gramont'un Yahudi işleri Polisi vasıtasıyla bulundu. İmzalanan (Toulouse) Yahudi işleri Emniyet Müdürü[531]

Ekim 1942'de Alman kararnameleri ve Belediye Emniyet Genel Müdürlüğü gelengesinin uygulanmasıyla önemli sayıda Musevi sokaklarda tutuklandı ve Kamu Polis Komiserleri'ne getirildi.[532] Örneğin Pinto (göbek adı Ojalvo) Eugènie, 10 Nisan1896'da Kostantinopel doğumlu Musevi ırkından Türk kökenli ve belirsiz bir milliyetten, evli, 3 çocuklu ve işsiz: (Kimlik Kartı Ofisi tarafından getirilen) Pinto Wazaltov, 3 Ocak 1920'de Kostantinopel'de doğan Musevi ırkından Türk kökenli ve belirsiz bir milliyetten, bekar ve işsiz ile, Pinto Rachel 31 Temmuz 1923'te Paris'te doğan Musevi ırkından Türk kökenli ve belirsiz bir milliyetten , bekar şahıslar bu tutuklananlardandı [533]

26 Haziran-1 Temmuz 1943 arasında Genel Bilgi İstihbarat Müdürlüğü Üçüncü Şubesi 'nin Paris bölgesinde Yahudi faaliyetlerini kontrol etme çabaları devam etti. İhlal halindeki Musevilerin herhangi bir ticari ya da politik etkinliklerini tespit etmek için birçok anketler, gözetim ve soruşturmalar yapıldı. Kamu kurumlarında (kafe, restoran, market, vb.) Tren istasyonları, mağazalar ve sinemalarda çok sayıda kimlik kontolü gerçekleştirilmiştir. 1175'i Musevi ırkından 894 kişi tutuklandı ve kimlik belgeleri inceden inceye kontrol edildi.

Bu operasyonlar sırasında bir dizi Musevi halkı tutuklandı veya Drancy kampında tutulup ya da sorgulandıktan sonra serbest bırakıldı. Ayrıca, Musevi Türkler

[530] a, g.b, Fon Kodu: GE-15, Mai 1942, s.36.
[531] a, g.b, Fon Kodu: AJ/38/315.
[532],a, g.b, Fon Kodu: GE-20, Octobre 1942, s.37-38.
[533] a, g.b, s.40-44.

tutuklanması da bu şekilde oldu: Mesela Haymac Moise, 12 Eylül 1893 Konstantinople (Türkiye) doğumlu, Musevi ırkından Fransız vatandaş, bekâr, satıcı olup Paris'teki IV'i ilçesi 26 rue du Pont Louis Philipe ikamet ediyordu. 26 Haziran 1943 tarihinde evinde tutuklandı. Haymac'ın, sahte kimlik belgeleri taşıyan Musevilerle temas halinde olduğu bildirildi. Ancak şüpheli hiçbir şey bulunamadı. Devam eden Üçüncü Şubesi operasyonları sonunda Drancy Kampı'na belirsiz bir süre için insanlar getiriliyordu. Bunlardan biri de Musevi ırkından 19 Mart 1906'da Brousse'da (Türkiye) doğumlu, Türk vatandaş, evli ve bir çoculu, bir fuar tüccarı. Paris XI'de ikamet eden Rovedes Duram yasadışı bir şekilde gözaltına alınan Rovedes, 25 Haziran 1943 tarihinde hapishaneden serbest bırakıldı.[534]

TABLO 4.2

Soruşturma ve Kontrol Şubesi, Yahudi İşleri Polisi

1943-1944 yılları arasında Paris ve Seine bölgelerinde Türk Uyrukları tutuklama dizini

Soyadı	Adı	Tarih
Ariel	Balla	21Haziran
Aoshverg (Golodenberg doğumlu)	Rachel	25 Haziran
Cohen	Nissim	07 Eylül
Cohen (Foguel doğumlu)	Rose	27 Eylül
Eşkenazi	Yendale	15.10.1943
Mazaltou	Eljelebon	4.4.1944
Behar	Isaac	4.4.1944
Yahia	Sabetan	20.4.1944
Yagar	Sultana	3.5.1944
Niego	Régina	23.6.1944

Kaynak: Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Paris[535]

1944 yılında ise, Mayıs ayında, Nimes'de 39 Rue Courtien ikamet eden Bayan Esther Kohen, 1906'da Istanbul'da ve kızı Fanny 1927'de Milan'da doğdu. İkiside Türk

[534] a, g.b, Fon Kodu: GE-29,1943, s.26-28.
[535] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Paris, Fon Kodu: AJ/38/6422, s.91-143.

vatandaşıdır.Alman yetkiler tarafından evinde tutuklandılar. Türkiye Büyükelçiliği Mayıs 1944 tarihli 295-71no'lu bir not ile Zabita Daire Başkanlığı'ndan bildirilen ilgili kişilerin bırakılmasını talep etmekteydi. 8 Mayıs 1944 tarihinde Türk Büyükelçiliği bu Türk vatandaşlarının serbest bırakılması amacıyla Dışişleri Bakanlığı'nın yetkili makamlara müdahale etmesini istemektemiştir.Yine 23 Mayıs 1944 Abram ve Merache Sarah'nın oğlu 15 Mayıs 1884'te Kostantinopel'de doğumlu (Türkiye), Peru milliyetinde ve Paris'te oturan, işçi olmayan Eskenazi Samuel'ine, ile 3 Ocak 1942 tarihinde bir yabancı kimlik kartını verilmiş Musevi Eşkinazi'nin, müffetişler yabancı bir ülke uyruğundan olduğunu tespit ederek M.Permilleux 11.bölgesi'nin merkez polis kararkolunda kayıt altına alınmış ve enterne edimişlerdi.[536]

12 Temmuz 1944 tarihinde Charles-Dallery'de bir kantinde kimliklerin kontorolü sırasında, müffetişler, aşağda belirtilen kişinin kimlik kartı ve evliliğinden İspanyol vatandaşı olduğunu fark etti: Elie ve Rachelle Camayor'ın kızı, 15 eylül 1897'de Kostantinopel'de doğup (Türkiye) Paris 11'de oturan, mesleği olmayan, bir Espanyol Musevi ile evlenerek, Espanyol vatandaş alan, (işçi olmayan) ve üzerine "Juif" (Yahudi) kelimesi bulunan 30/06/1947 tarihine kadar geçerli yabancı bir kimlik kartını taşıyan Valero (göbek adı Menassi) Eugénie M.Permilleux 11.bölge'nin merkez polis kararkolunda kayıt altına alınmış ve enterne edilmişti.

15 temmuz 1944 tarihinde Paris bölgesi Genel Komiserleği Yahudi İşleri kayıtlarına göre Musevi suçları: Müfettişler, Paris'te 41 rue Richer bulunan "l'Union Générale des Israélites" (İsraelit Genel Birliği) kantininde Yahudi yıldızı taşımayan ve ikamet kartı başvurusu için bir makbuza sahip olan bir Yahudi tutuklandılar.
Bu Musevi aşağıdaki kimliği beyan etti:

-François ve Sapérance Khan oğlu olan Mandelbaum Benoit, 13 Ocak 1870 'da Kostantinopel'de doğdu (Türkiye) ve vatandaşlık belirlenecek. dul, mesleği bulunmayan ve kimik kartını başvurusu için 7/10/1944 tarihine kadar geçerli. bir makbuz sahip olup, Türkiye'den 30 yıldan fazla bir süredir ayrıldığını ve Türkiye Konsolosluğu'nun onu bir Türk olarak tanımayı reddettiğini ileri sürmektedir. Bu beyan, 14 Temmuz 1944 tarihinde, M. Permilleux Yargı Polisi Müdür Yardımcısının 9.

[536] a, g.b, Fon Kodu: AJ/38/1154.

bölge polis karakolunda kayıt altına alınmış ve enterne edilmiş.[537] Türkiye Büyükelçiliği 19 Temmuz 1944 tarihli 478-98 no'lu bir not ile Lyon'da ikamet eden ve 1873'te İzmir'de doğan 11 Temmuz'da tutuklanan Türk vatandaşı oaln Raphael Levy bırakılması amacıyla Dışişleri Bakanlığı''nın Daire Başkanlığına müdahale etmesini talep etmiştir.[538]

[537] a, g.b, Fon Kodu: AJ/38/1154.
[538] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 4GMII/122, s.17-20.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5 YAHUDİLERİN NAZİZM BATI BASKISINDAN KURTULMASINDA TÜRKİYE'NİN ROLÜ

1933''de Almanya'da Nazi rejiminin iktidara gelmesinden sonra baskıya maruz kalan yüzlerce Avrupalı Musevi ve Musevi olmayanlar Türkiye'ye göç ettiler.[539] 1930'larda Naziler Yahudileri getto kamplarına gönderdiler. Sonra Yahudileri ortadan kaldırmak için "Nihai Çözümü" uygun buldular. Musevileri Balkanlar'dan ve Avrupa'nın diğer bölgelerinden kurtarmak isteyen bazı kımseler onları Filistin'e ulaşması için Türkiye'yi güvenli bir geçiş yeri olarak görüyorlardı.[540]

Bu çerçevede bazı Türk Büyükelçiler ve Konsoloslar Ikinci Dünya Savaşı sırasında Yahudilere yardım ederek, onları Türkiye'ye kaçmaya çalışmakla meşgüldüler. Alman orduları tehdit edici bir şekilde Türkiye'nin sınırlarına yaklaşmasına rağmen, birçok Türkiyeli Musevinin Nazi soykırımı sırasında Türkiye tarfından hayatta kalmaları sağlandı. Türkiye'de hala mevcut Yahudiler Nazi soykırımdan kaçırılıp kurtarıldı.[541] Nitekim Alman "Neue Zürcher Zeitung" gazetesinde verilen haberlerine göre, Fransız hükümeti yayınladığı bir kararname ile Fransa toprakalarında 1933'den beri yaşayan 18-55 yaşlarındaki tüm bekâr yabancıları toplama kamplarına göndereceklerini belirmekteydi. Bu karardan, Mihver hesabına çalışanlar ve Musevi olmayan yabancılar muaf tutulacaktı.[542] Böylece Museviler yabancı ülkelerdeki çalışma kamplarına götürüldü. Türk konsoloslukları bu Türk vatandaşı Musevileri toplama kamplarından ve ölümden kurtarmak için durmadan çaba harcıyorlardı.[543]

5.1 Türk Diplomatların Yahudilerin Kurtarma Çabaları

Türk Diplomatların, Nazi baskısı altındaki birçoğu Türk Musevisi olan insanları Alman zulmünden ve kamplarından kurtarmaya başardılar. 27 Ocak 2014 tarihinde yapılan soykırım anma töreni, Mevlüt Cavuşoğlu şu şekilde konuştu:

[539] Naim Güleryüz, 500 Yıl, s.34.
[540] Arnold Reisman, s.349.
[541] Naim Güleryüz, 500 Yıl, s.12.
[542] Akşam, 1943, s.1.
[543] Bilal N. Şimşir, s.85.

> "Osmanlı İmparatorluğu'nun 1492'de İspanya'dan kovulan Musevileri kabul ettiği gibi, Türkiye de İkinci Dünya Savaşı sırasında Musevilerin toplama kamplarına gönderilmesini engelledi. Türkiye Musevi akademisyenler ve tüm Musevi sosyal grupları için zülüm karşısında bir sığınak oldu. (…) Tarihimizde hiçbir soykırım yoktur (…) bizim kültürümüzde, başkalarına karşı ayrımcılık yoktur." [544]

İkinci Dünya Savaşı döneminde yaşanan Nazi baskısına rağmen Türkiye hükümeti Musevi göçmenleri ölüm kamplarında toplamak için sınır dışı edilmesine yönelik Nazilerin talebini reddetti. Ayrıca Türkiye hükümeti Batı ve Orta Avrupa, Polonya, Yunanistan ve Yugoslavya'daki Nazi baskılarından kaçan Musevilerin ülkeye girmesine bile yardımcı oldu. [545] Nitekim Türk Konsolosluğunun bu dönemde müdahelesi birçok insanı mutlak ölümden kurtardı. Türk diplomatlar Vichy Fransa'sındaki ve İtalya'daki da Musevi Türk vatandaşlarını kurtarmak için ciddi çaba gösterdiler.[546]

5.1.1 Fransa'da Türk Diplomatları

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türk diplomatları olağanüstü çabalar gösterdiler. Türk diplomatların görev yaptıkları Nazi işgali altındaki ülkelerde Musevileri Nazi baskısından kurtarmayı başardılar. Bu diplomatlardan:

-Numan Menemencioğlu
-Fikret Şefik Özdoğancı
-Bedii Arbel
-Selahattin Ülkümen
-Namık Kemal Yolga
-Behiç Erkin[547] (10 Eylül 1940 ile 13 Temmuz 1943 yıllarında Paris Büyükelçisi olarak görev yapmıştır.)
-Ali şevki Berker (20 Temmuz 1943 ile 12 Aralık 1944 yıllarında Paris Büyükelçisi olarak görev yapmıştır.)
-Ali Kenan Gökart (Paris Büyükelçiliği'nde ikinci adam idi.)
-Ahmet Bülent Uşaklıgil (Paris Büyükelçiliği'nde Orta Elçilik Müsteşarı ve üçüncü adam idi.)

---

[544] Corry Guttstadt, "La Politique de la Turquie Pendant la Shoa", çev. Olivier Mannoni, *Revue d'Histoire de la Shoa,* N.203, (Octobre 2015), Centre De Documentation Juive Contemporaine, Paris 2015, s.195.
[545] Stanford J. Shaw, s.413-414.
[546] Avner Levi, s.150-151.
[547] Naim Güleryüz, *Musevilere 500 Yıl,* s.12.

-Cevdet Dülger (2 Eylül 1939 ile 20 Nisan 1942 yıllarında Paris Başkonsolosu olarak görev yapmıştır.)
-Fikret Şefik Özdoğancı (17 Temmuz 1942 ile 9 Mayıs 1945 yıllarında Paris Başkonsolosu olarak görev yapmıştır.)
-Namık Kemal Yolga (17 Nisan 1940 ile 27 Ocak 1945 yıllarında Paris Başkonsolosluğunda Yardımcı Konsolos olarak görev yapmıştır.)
-Mehmet Fuad Carım (1 Haziran 1943 ile 20 Mayıs 1945 yıllarında Marsilya Başkonsolosu olarak görev yapmıştır.)
-İsmail Necdet Kent (8 Aralık 1941 ile 13 Ekim 1945 yıllarında Marsilya Başkonsolosluğunda Yardımcı Konsolos olarak görev yapmıştır.)
-Bedii Arbel (1 Nisan 1940 ile 21 Haziran 1943 yıllarında Marsilya Başkonsolosu olarak görev yapmıştır.)[548]Bedii Arbel 1942'deki Alman işgalinden sonra Grenoble'a taşınmak zorunda kaldı.
-Necdet Kent (1942'den 1944'ye kadar Konsolos Yardımcısı olarak görev yapmıştır.)[549]

Fransa'nın her yerinde Türk Yahudilerini korumak için diplomatik girişimler yapıldı. Türk Büyükelçiliği Paris'in Almanlar tarafından işgal edilmesinin ardından Fransız hükümeti ile Vichy'ye taşınmak zorunda kaldılar. Vichy'deki Büyükelçiliğe resmi olarak Paris Büyükelçiliği deniyordu ve Büyükelçi Behiç Erkin tarafından yönetildi. Bireysel olaylarda Türk vatandaşlarıyla görüşmeleri, Fransız ve Alman nüfuzu ile Büyükelçi'nin talimatlarına uygun olarak Paris, Lyon ve Marsilya'daki Konsoloslar tarfından gerçekleştirildi.[550]

Bu çerçevede, 31 Ocak 1941 tarihinde Paris, Türkiye Başkonsolosluğu Alman makamlarına yazdığı mektubunda, Türkiye Anayasa hukukunun, ait oldukları dine bakılmaksızın vatandaşları arasında hiçbir ayrım yapmadığı gerçeğine dayanarak, Alman makamlarıyla Paris'te yaşayan Türk Bayan Terves' da dâhil olmak üzere bazı Türk tüccarlarına isnat eden kararı bildirmek için gerekli adımları attı.[551]

Nitekim Vichy'deki Türkiye Büyükelçiliği, Marsilya'daki ve Rodos'taki Türkiye Konsolosluklarında "Türk pasaportu" vererek Yahudilerini kurtardılar. O

[548] Bilal N. Şimşir, s.21-22.
[549] Emir Kıvırcık, s.70-71.
[550] Emir Kıvırcık, s.70.
[551] Centre De Documentation Juive Contemporaine, Paris, Fon Kodu: XXXVI-91a.

dönmede Türklerin yaptıkları bu insani yardım politikası neredeyse gizli bir direniş örgütü olarak işlev gördü.[552] Türkiye Başkonsolosu Cevdat Dülger 15 Mayıs 1941 tarihinde Paris'teki yabancı uyruklu Yahudilere uygulanan ilk toplu tutuklamaları bir yazısı ile bildirdi. Ayrıca Dülger, Vichy'deki Türk Büyükelçilisi'ne bazı Türk Musevilerin mevcut olduğunu ve telefon görüşmesi ile bu Türk Musevi uyrukların polis Müdürünce serbest bırakılmasını sağladığını bildirdi.

21 Ağustos 1941 tarihli operasyon sırasında tutuklanan 16 Türk Musevisinin serbest bırakılmasını talep eden Türkiye Paris Konsolosu, Almanya Büyükelçiliği'ne bir mektup yazdı. Konsolosun 5 ve 25 Eylül 1941 tarihli yazıları sonrasında bu Museviler serbest bırakıldı.[553] 31 Temmuz 1941 tarihinde Behiç Erkin, Türk Büyükelçiliği adına Fransız Dışişleri Bakanlığı'na, tarafından imzalanmış bir resmi başvuru yaptı. Bu başvuruda Fransa hükümetinden Musevilere karşı uygulanan kanunlarla ilgili Türk vatandaşı Musevilerin muaf tutulması istenmiştir.[554]

28 Ekim 1941 tarihinde Fransa Vichy hükümeti bütün Yahudilerin kamplarda toplanıp doğuya gönderilmesi yönünde bir kararname yayınladı. Almanlar, Yahudilerin toplama kararını alırken bulundukları ülkedeki Yahudilerin uyruklarını dikkate almadılar. Alman istilası sırasında Paris Büyükelçisi Behiç Erkin Paris'teki Konsolosluğu ve Vichy'deki Elçisi vasıtasıyla Türk Museviler vatandaşlarının toplanması ve kamplardan kurtarılması için mücadele süresince Türk vatandaşlarının kimler olduğu konusunda tartışmaya yer olmayacak bir şekilde belirlenme çalışması yaptı.[555]

Resmi olarak Behiç Bey'in tarafından Fransız hükümetine yönelik başlatılan bu girişimler, diplomatik bir savaş halini aldı. Burada Behiç Bey "ne ülke kanunlarımızda ne tarihimizde ne dinimizde ne de örf ve adeletlerimizde dil, din, ırk ayrımı vardır" sözleri ile Türkiye'nin siyasi anlayışını savunurken, öte yandan Avrupa'da milyonlarca insanı sistematik bir şekilde soykırıma uğramış ve her ayrıntısı ile ölüm kampları inşa

[552] Rifat N. Bali, *Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945),* İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s.23.
[553] Corry Guttstadt, *Türkiye, Yahudiler ve Holokost,* çev. Atilla Dirim, İletişim Yayınları, 1.bs, İstanbul 2010, s.335.
[554] Emir Kıvırcık, s.71.
[555] İlhan Tekeli, Selim İlkin, s.234-235.

edilmişti. Nazi Almanya'sı ve Vichy Fransa hükümeti neredeyse bütün Avrupa'yı mahvedici güçlerle işgal etti ve bu kampları hızla doldurmaya çalıştılar.[556]

Bu bağlamda Türkiye'deki Museviler "Yahudi yıldızı" takma zorunluğu gibi, bu antisemitik uygulamalar geçerli değildi. Bu nedenle Nazi terimlerinde "Yıldız Takmayanlar" olarak adı verilen bir grub teşkil etmekteydiler. 1942'deki yeniden sınırdışı faaliyetlerinin başlamasıyla belirli yaş gruplarından ve uluslardan olarak sınıflandırıldılar. Türkiye Musevilerine ve diğer "Yıldız Takmayanlar" istisna olarak nispten korundu ve dolaşım özgürlüğü sağlandı. Bununla birlikte vatandaşı oldukları Fransa'da tüm Musevilere birçok ayrımcı ve kıtlayıcı hükümler vardı. Türkiye Musevileri farklı ülke vatandaşlıkları olduğundan farklı kategoride vardı. Aralarından binlercesi Fransız vatandaşlığına geçmişti. Fransa'da Türk Musevilerden doğan çocuklar genelde Fransız vatandaşlığına sahipti. Ayrıca birçok ailede Türkiye vatandaşı olan babası ve annesinden farklı olarak çocukları "Yahudi yıldızı" takma zorunda kaldılar. Çünkü Temmuz 1940'ta Vichy hükümeti tarfından kabul edilen yasaya göre önceden Fransa'da vatandaşlığına alınan 300 civarında Türk Musevisinin Fransız vatandaşlığı iptal edildi.[557]

Ayrıca Viyana Başkonsolusu İsmail Hakkı Okay, konsoluslukta bulunan boş pasaportları bazı Alman Yahudilerine vererek hayatta kalmalarını sağladı. Almanya yabancı Yahudileri ve Türk Yahudilerin de Almanların işgal altındaki topraklardan çıkarılşmasını talep etti. Nitekim Türk Musevileri için Türkiye süre uzatımı çabalarını sürekli devam ettirdi, fakat Türkiye'nin bu yaklaşımları yeterli olmadı.[558]

24 Ağustos 1942'den itibaren Alman işgal kuvvetleri Polonya, Çekoslovakya, Avusturya Yahudileri ve Fransa'daki son yıllarda gelen 18 yaşın üzerindeki Rus Musevi erkek ve kadınları toplama kamplarına göndermeye başladı. Daha sonra bunlar Polonya'daki ölüm kamplarına göndererek kısa bir süre içinde öldürüldü. Türk diplomatlar Türk Yahudilerini kamplara götürülmekten kurtardı. Ancak genel olarak tutuklar ani ve toplu olarak yapılarak ölüm kamplarına gönderileceklerdi. Türk diplomatlar, Türk Musevilerinin kamplara gönderilmemesi için en iyisini yapıyorlardı.

[556] Emir Kıvırcık, s.72.
[557] Corry Guttstadt, s.337-338.
[558] Fahriye Emgili, s.293.

Bu ani tutuklamaları akşamları aileden birisinin eve gelmediğinde neler olduğunu anladılar. Konsoluslara ve Büyükelçilere bilgi veridiği ve Türk yetkiler durumun farkında olduğu anda bu kişileri kurtarabilirler.[559] "Türk pasaportu" sadece Fransa'da ikamet eden ve Fransa'da yaşayan sınırlı sayıda Musevilere verildi. Pasaportlarını kaybedenlere pasaport yerine vatandaşlık verilmesi yönünde karar alındı.[560]

Fransa'da, Nice İçişleri Bakanlığı Bölge Müdürü'nün 9 Mayıs 1942 tarihli Musevi İşleri Genel Müdürü'ne hitaben yazısında, Bouches-du-Rhone ve l'Herault valiliğinin Katolik dini ve Aryan ırkı sertifikalarını defalarca yayınladığı, bu sertifikaların Marsilya'daki Türkiye Başkonsolosun elinde bulunduğu ve Türk vizesi almaları istenenler için bu sertifikaların verildiği belirtiliyordu.[561]

Yahudi İşleri Genel Komiseliği'nden Türk Musevileri ile ilgili bölge müdürlüklerine gönderilen 18 Ocak 1943 tarihli genelgeler: çok sayıda Musevinin Türk olduklarını iddia ettiklerini, birkaç durumda, iddalarını ispatlayarak Türk konsolosluklarından belgeler çıkarıldıkları, ayrıca çoğu zaman bu Musevilerin sadece konsolosluk harçı ödedikleri fakat herhangi bir Türk uyruğuna sahip olmadıklarını, her durumda kendilerini Türk olarak adlandırdıklarını, bu nedenle tüm Musevilerin milliyetlerinin çok yakından incelmek ve resmi olarak vatandaşlıklarını kanıtlayanlara konsolosluk belgeleri vermeleri hususuna dikkat etmek gerektiğini, aksi takdirde, davanın Arileştirilmesine devam edilmesini işaret ediyordu.[562]

Yahudi İşleri Genel Emniyet Müdürlüğü 13 Ocak 1943 tarihli bölge müdürlüklerine gönderilen genelgeler şöyle yazdı: 18 Ocak 1943 Marsilya'daki Türkiye Konsolosu şunları söyledi: Vatansaşlık belgesi sahibi olmayan herhangi bir Türk (Konsolosluğu ile beş yıl boyunca temas halinde olduğunu gösteren bir belge) yabancı olarak görülmeli ve Yahudi ise vatansız kişi olarak kabul edilmelidir. Bu nedenle, Türk olduğunu beyan eden herhangi bir Yahudi, ifadelerini ispatlamak için, vatandaşlık belgesi ibraz etmelidir. Söz konusubelgenin bir foto olmadan geçici Türk yöneticisinin

[559] Emir Kıvırcık, s.160
[560] a, g,e,s.68.
[561] Centre De Documentation Juive Contemporaine, Paris, Fon Kodu: XXXVI-59.
[562] a, g.b, Fon Kodu: XVIIa-43 (231).

atanması için başvuru yapılmayacaktır.[563] Bay Brinon'dan Başkan Laval'a 18 Kasım 1943 tarihli 249 sayılı özel ve acil bir mesaj göndermiştir. Bu not Fransız polisi tarafından yabancı uyruklu Yahudilerin tutuklanması konusudur. Çeşitli uluslardan Yahudileri geri göndermek için söz konusu ülkelerle belirlenmiş son tarihleri bildirilmiştir. Belirlenen ülkelerin hükümetleri bu tarihlerin sona ermesinin ardından Yahudilerin artık vatandaşı oldukları devletlerin korumasında olmadığı konusunda uyarıldı.[564]

Rodos Türk başkonsolosu Yunanistan'ı işgal eden Almanlar 1944'te adanın Musevi nüfusunu dışlamaya başladılar. Holokost Müzesi "Yad Vaşem"e göre adada 1700 Musevi vardı bunlardan 13'ü Türk vatandaşı ve 50'si "Türk bağlantısı" bulunan Museviyi Rodos Türk başkonsolosu Salahaddin Ülkümen kurtardı. Burda Ülkmen kendi insiyatifi ile yurttaşlarını korumak için harekete geçti. Bu sayede Yunanistan'daki Pire'den Auschwitz'e gönderilecek trene bindirilen Albert Franko, "Franko'nun karısının bir Türk vatandaşı olduğunu öğrenen Ülkümen sayesinde trenden indirildi."

Ülkümen bütün Türk vatandaşlarını Nazi hükümetinden kurtarmak istedi. Ülkümen "Türk yasalarına göre, Türk vatandaşlarının eşlerinin de Türk vatandaşı kabul edildiğini" belirterek serbest bırakılmalarını talepte ısrar etti. Gerçekte bu kanun yoktu ancak Ülkümen Yahudilerini kurtarmak için onu hazırlamıştı. Ülkmen, listesinde yer alan 15 kişilik ilk Türk vatandaşlarından başka 25-30 kişiyi daha listesine eklendi ve hepsini serbest bıraktırdı. Adadaki geri kalan Yahudilerin Auschwitz'te kaldı.[565]

Selahattin Ükümen, 24 Temmuz 1944 tarihinde Rodos'taki Alman komutanı General Kleemann'ın görüşmesi ile kendisini tehlikeye sokacak bir şekilde sahte belgeler de düzenleyerek tehdit altında bulunan 42 Yahudi'yi Auschwitz'e gönderilmekten kurtardı. Fakat adada kalan 1673 Yahudi Aushwitz kampı'na gönderildi ve kurtarılamadı.[566] Ayrıca, Holokost Müzesi "Yad Vaşam'e göre, Ülkmen Rodos'un yaklaşık 1700 Museviden 13'ü Türk vatandaşı ve Türk bağlantısı olan 37'sini kurtarmayı başardı.[567]

[563] a, g.b, Fon Kodu: XVIIa-43 (227).
[564] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 399QO/5, s.258.
[565] Arnold Reisman, s.354-355.
[566] Çetin Yetkin, Struma, Otoposi, İstanbul 2002, s.36.
[567] Arnold Reisman, s.354.

Fransa'daki Türk Büyükelçilelileri ve Konsoloslar Musevileri kurtarlama çabalarını anmak nedeniyle, 17 Aralık 1990 tarihinde Türkiye Hahambaşılığı Selahettin Ülkümen'e bir plaket vermiştir. Bu plaket şu kelimeleri içermektedir:

> "Nazi kıyım döneminde Türk asıllı Musevi cemaati mensuplarını ölümden kurtarmakla gösterdiği insancıl ve üstün gayretlere minnet ve şükran hislerimizin anısı olarak dönemin Rodos Başkonsolosu Selahattin Ülkümen'e saygı ve sevgilerimizi sunuyoruz."[568]

Konsolos Yardımcısı Namık Kemal Yolga Paris'teki durumu şöyle anlattı:

> "Zamanımızın hemen tamamı gayrimuntazam vatandaşlarımızın başvuruları ile geçiyordu. Zaten Franas'da özellikle Paris ve civarında çok yoğun bir Türk Yahudi nüfusu vardı. Özellikle işgal kuvvetleriFransa'daki Yahudilere karşı zulmü arttırdıkça, gayrimuntazam vatandaşların akınına uğramaya başladık" [569]

Ayrıca, Konsolos Yardımcısı Necdet Kent, Marsilya'daki durumu şu şekilde anlatıyordu:

> "Nazi Almanya'sı Fransa'nın kuzeyini işgal ettiği zaman, birçok Türk Yahudisi işgal edilmemiş olan Vichy Fransa'sına kaçı ve dolaylısıyla bizim konsolosluğun görev alanına girmiş oldu. Fakat Almanlar Güney Fransa'yı da işgal edince bütün Yahudiler için durum çok daha kötüye gitti. İlk yaptıkları şey kamyonları yakalayabildikleri kadar Yahudi'yle doldurup doğuya göndermekti. Biz hemen Türk Yahudileri için devreye girdik. Bize başvuran her gayrimuntazam Yahudi'ye derhal vatandaşlık ilmühaberi, buna ek olarak, işyerlerinde görülebilecek bir yere asabilmeleri için 'Bu işyeri Türkiye koruması altındadır' yazısı veriyorduk. Bu yöntemle birçok insanın hayatını kurtardık."[570]

Nitekim antisemitik baskı altında olan Musevilere bu ülkelerden kaçmak için Türk Büyükelçilikleri ve Konsolosları yardım ettiler. İngiltere, Amerika ve Güney Afrika'daki Musevi örgütleri haksızlığa uğramış olan bu Musevilere Türkiye'nın sessiz desteği ile İstanbul üzerinden yardımcı olabilirlerdi. Türkiye dışarıdan gelen Yahudilerin birçoğu daha sonra kurulmuş olan İsrail Devleti'ne göç ettiler.[571]

---

[568] Çetin Yetkin, *Struma,* Otopsi, İstanbul 2002, s.35-37.
[569] Emir Kıvırcık, s.68.
[570] a.g.e, s.69.
[571] Naim Güleryüz, 500 Yıl, s.34.

Bunun yanı sıra, savaş sırasında diğer Türk diplomatları gibi Budapeste Konsolosu olan Pertev Şevki Kantemir (1939-1942) ve Abdülahat Birden (1942-1944) de Musevilere yardım ettiler. Budapeste'deki Türk Büyükelçiliği'ne sığınmak isteyen Macar Yahudi aileleri için birçok Türk pasaportu düzenlendi ve bu aileler Türkiye üzerinden Filistin'e ya da Amerika'ya gidebildiler. Marsilya Konsolosunun aracılığı ile Musevi mültecileri taşıyan gemilerin Romanya'dan hareket etmesi gibi Sakarya isimli Türk gemisi de 6 Şubat 1940 tarihinde Macar Musevileri ile Türk topraklarına doğru yola çıkmıştır. Türkiye hükümeti Macaristan Musevilerin Türkiye'ye gelmesine, çeşitli kurumlarda işe yerleştirilmesine, çalışma izni verilmesine, ikamet ya da çalışma süresinin uzatması taleplerine izin verdi. Ayrıca transit vize düzenleyerek başka bir ülkeye gitmek isteyenlere yardım etti.[572]

17 Mart 1944 tarihinde Macar Devlet Başkanı Amiral Horthy Hitler ile görüşmesinin ardından Hitler Horty'den Musevilere karşı sert tedbirler almasını istedi ancak Horthy bunu reddet. Neticesinde 19 Mart 1944 tarihinde ilk Alman birlikleri Macaristan'ı işgal etmeye başladı. 1944 Haziran sonunda binlerce Macar Musevisi toplama kamplarına gönderildi.[573] Ayrıca, 1944 yılın başında sadece Macaristan'nın Musevi topluluğu, nazi nüfuz alanındaki, kitlesel imhadan kaçmayı başardı. Fakat 19 Mart 1944 tarihinde Macaristan Nazi silahlı kuvvetleri tarafından işgal edildi ve Nazi itaatine giren bir hükümet kuruldu.15 Mayıs'tan Temmuz 1944'ün başına kadar, Macaristan'dan Auschwitz'e yaklaşık 500.000 Musevi sınır dışı edildi.[574]

5.2 Muntazam ve Gayr-I Muntazam Türk Vatandaşı

28 Şubat 1939 tarihinde Türk vatandaşlarından olan "Muntazam* ve kanunen muteber" belgeler ile yolculuk eden Yahudilerin Türkiye'ye gelmelerini engellenmemesi için müfettişliklere ve vilayetlere talimat verildi.[575]

Dâhiliye Vekili Yahudi Türk vatandaşları için Türk Giriş Kanunu hakkında şunu bildirmekteydi:

---

[572] *Karadeniz Araştırmaları, C.7*, s.83-84.
[573] a.g.m, s.82.
[574] Michel Mazor, "Petite Imagerie du National-Socialisme", Le Monde Juif, N. 2-3 (69-70) Documentation Juive Contemporaine, Paris Septembre 1955, s7.
[575] Fahriye Emgili, s.305.
* O dönmede "muntazam"kayıtlarını yenileyerek vatandaşlığını koruyanlara "muntazam" deniyordu. Emir Kıvırcık, s.27.

> "Türk yurttaşlarından olup "muntazam" ve "meşru" olarak vizeleri ile seyahat eden Musevilerin Türkiye gelmelerine menetme olunmaması için Müfettişlikler ile vilayetlere talimat verildi".[576]

Bu durumda yaklaşık 10,000 "gayri-muntazam" Türk Musevisi pasaport başvurusunda bulundu. Behiç Bey başvuranlar dosyalar halinde toplamış "şu durumu bir atlatılım da bütün bu evrakları bir vakit Türkiye'ye gönderiz" diyordu.[577] 1942'de Vichy hükümeti Fransa'dan çıkışlarıyasaklamıştı. Burada Türkiye'ye geri dönmek isteyen Türk Musevilerin Fransa'dan çıkış vizesi almadıkları görülmüştür. Fransa'da ırkçı baskılar yükselirken Türk Musevilere ülkenin çıkış kapıları kapanmıştı. Vichy'deki Türkiye Büyükelçiliği bu konuda çaba göstermekten geri durmadı.[578]

Bu bağlamda, Yahudi meselesi sorumlu olan Genel komiser Xavier Vallal, 12 Nisan 1941 tarihli Fransa'nın her tarafında Yahudilerin sayılarına ve mesleğine göre dağılımı hakkında genel bir bakış edinmek istedi. Bu amaçla işgal altındaki bölgede Seine vilayetinin Yahudi nüfusu aralarındaki Fransız kökenli insanların oranını belirlemek için istatistikler yapıldı. Bu ilde yalnızca ailelerin Reisleri sayıldı: 34,152 yabancı Musevi ve 11,785 vatandaş Musevi olduğu görüldü. Ayrıca Seine vilayetinde 17,060 Fransız Musevi soyundan gelmekteydi. Fransa'da doğmuş Museviler de dâhil olmak üzere, ailelerin reislerini, bekarları ve sadece 15 yaşın üzerindeki çocuklar sayıldığında, yabancı ailelerin sayısı 53,898'e ulaştı. Bunların aralarında 1334 Alman, 1563 Yunanlı, 1874 Macar, 25,433 Polonyalı, 3207 Türk, 2 Kanadalı, 7 Şili, 3 Çinli ve 1 Kolombiyalı vardı. Ayrıca mülteciler arasında 7031 Rus Musevisi, 765 Avusturyalı Musevisi ve 4295 'helmatlos' denilen vatansız ve belirlenmemiş milliyet bulunmaktadaydı.[579]

Bu bağlamda, Hariciye Vekili Fransa'daki Türk vatandaşlarının "muntazam ve gayrimuntazam"durumları hakkında şu bilgiyi vermekteydi: Fransa'nın işgal edilen arazilerinde bulunan Musevi ırkına mensup Türk vatandaşlarından durumları "muntazam" olanların sayısı yaklaşık 3500'e kadardır, durumları "muntazam" olmayanlar da 10,000'e baliği bulunmaktaydı.[580]

---

[576] BCA, Tarih: 25/11/1940, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer no: 110.736.7.
[577] Emir Kıvırcık, s.68.
[578] Bilal N. Şimşir, s.88.
[579] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 2GMII/139, s.52.
[580] BCA, Tarih: 21/10/1942, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer no: 232.562.20/1.

Vichy ve Almanlar tarafından Türk Musevileri olarak kaydedilenlerin sayısı Türkiye tarafından vatandaş olarak kabul edilenlerin sayısı arasındaki büyük fark vardı.[581] İşgalın ilk iki yılında Fransız ve Alman makamlarının Konsolosluklar ve Büyükelçilik tarafından çıkarılan Türk vatandaşlık ilmühaberlerini herhangi bir soru sormadan kabul ettiler. Ancak bu iki yıl içinde Konsolosluklar ve Elçilikler önünde Musevi yığılmaları görüldü. Bununla birlikte Xavier Vallat'in nedeniyle Kasım 1942'den itibaren Almanlar Türk vatandaşlık ilmühaber belgelerini çok dikkatli bir şekilde incelemeye başladılar.

Vichy hükümeti Almanlar ile daha etkin çalışamaya başaldı ve 1935'te Türkiey'de yürürlüğe giren 1935 yasası uyarınca Xavier Vallat 1935 veya 1940'ta kayıt yaptırmayan Türkleri vatandaşlıktan çıkaracağını ilan etti. 1940'ta Fransız vatandaşı olan ve 1941'deki nüfus sayımında kendilerini Türk vatandaşları beyan ilan addeden Musevilerin listesini alındı. Vallat yaptığı araştırmada o dönemde Yahudi nüfus sayımında serbest Fransa'da bulunan 10,000 Türk Musevinin 1940'ta Fransız vatandaşı olduğunu tespit etti. Vallat Türk Konsolusluklarında ve Büyükelçilik önünde neden Musevilerin biriktiğinin cevabını bulup Almanlara gitmiş ve Türk kimliği alan yaklaşık 10,000 Fransız vatandaşını "gayrimuntazam" olarak gördüğü, bu Yahudilerin vatansız kabul edilmesi ve Polonya'ya gönderilmesi gerektiğini belirtti. Fransa'da Auschwitz'e gönderimler başladı. Fransa'daki Türk diplomatlar, işbirlikçi Vichy Fransa'sı ve Nazilere karşı kuvvetli ve bir insanlık tutumuna sahiplerdi.[582]

Aslında Alman makamlarına göre 3900 Türk Museviden sadece 500'ü "muntazam" olarak tamamen korunuyordu.[583] Türkiye hükümeti Vatandaşlık Yasası'nın 10.maddesine göre yabancı bir ülkede 5 yıldan fazla yaşayan ve kendisini Türk konsolosluğuna bidirmeyen Türk vatandaşı talep edilmesi halinde vatandaşlıktan çıkarmıştır.[584]

Almanya Büyükelçiliği Vekâleti'ne yazıldığı göre Almanya Elçiliğinin bildirimine ek olarak Musevi soyundan gelenlerin işgal toprakalardan ayrılması halinde "muntazam" pasaportlarla başvurular ve Alman topraklarından geçisinde bunu

[581] Corry Guttstadt, s.342.
[582] Emir Kıvırcık, s.160-161.
[583]Ahmad Mahrad, s.24.
[584] Fahriye Emgili, s.291.

yapacaklarını ilan ettiklerinde hemen vize verilecektir.[585] Alman hükümeti bu tedbiri yalnızca Türk vatandaşalar için değil, askeri nedenlerle alındığını bildirdi. Öte yandan Almanya Yahudilerin "muntazam" pasaportla başvurup ve vatanlarına geri döneceğini beyan ilan ettiklerinde kendilerine vize verileceği ve Alman topraklarından geçişi kolaylaştırmanın mümkün olacağı söyledi.[586]

21 ve 24 Ekim 1942 tarihlerinde Alman Dışişleri Bakanlığı'ndan Paris, Brüksel ve Den Haag (Lahey) şehirlerindeki Alman temsilcilerine gönderilen talimata Türk hükümeti yapılan talepleri karşılama ihtiyacı duyulacağı yazılıydı. 4 Kasım 1942 tarihinde Alman Dışişleri Bakanlığı'nın bir temsilcisi tarafından yazılan raporunda 1942 yılının Kasım ayında Alman işgali altındaki Hollanda'nın Den Haag şehrinde 37 Türk Musevisi yaşıdığı ve bu tarihe kadar 35 Türk Musevisinin Türkiye'ye dönmek için hiçbir başvuru yapmadığını açıkladı. 30 Aralık 1942 tarihinde Alman Dışişleri bakanlığı'nın bir başka raporunda, Türkiye'nin Paris Başkonsolusluğu'nun bu bölgede bulunan Türk Musevilerinin mallarını satabilmelerini sağlamak için zaman kazanmaya çalıştıklarını ifadesi yer almaktaydı. Alman Dışişleri Bakanlığı 21 Ocak 1943 tarihinde Almanya'nın Ankara Büyükelçiliği'ne yazdığı raporunda ise süreyi bir ay daha uzatmayı kabul ettiğini belirtmekteydi.

Alman Dışişleri Bakanlığı'nın Fransa, Belçika ve Hollanda'da yaşayan Türk Musevilerine verdiği süre 18 Şubat 1943 tarihinde sona erecekti. Almanya'nın aldığı bu tedbir Türk hükümetine bildirildi. 1 Ocak 1943 tarihinden itibaren Alman işgali altındaki toprakları terk etmedikleri sürece Türk Musevilerine o tarihe kadar gösterilen istisnai muamelenin devam etmeyeceğini ifade etmişti. Türk Musevilerin Türkiye'ye geri dönmesini sağlamak için Almanya'nın verdiği süre 4 ay daha 1943 yılının sonuna kadar uzatıldı. Böylece bu tarihe kadar tüm Türk Yahudileri Türk pasaport alıp Türkiye'ye gidecekelerdi. Eğer gitmezlerse Türk vatandaşlığını yitireceklerdi. Lakin Paris'teki bazı Türk Musevilerinin Türk kimliği olmadığı için, hayatını kurtaramadı.[587]

Ayrıca, 1 Kasım 1943 tarihinde kendiliklerinden gitmeyin Musevilerin serbest bırakılacağı açıklandı. Almanya'nın Paris Büyükelçiliği 29 Ocak 1944 yanı sıra, 2 ve 4 Şubat 1944 tarihlerinde Türk Musevilerinin Fransa'dan Türkiye'ye sevki için

[585] BCA, Tarih: 21/10/1942, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer no: 232.562.20/2.
[586] Fahriye Emgili, s.287-288.
[587] Ahmad Mahrad, s.22-24.

Bulgaristan'dan geçiş vizesi talep etmektedir.[588] Bu hususta, Türk Yahudileri hakkında Başkan'a yazdığı bir mektup:

> "Konsoloslukta muameli kaydyerleri 'Gayrimuntazam' olan Fransa'da sakin birçok sandık Musevi Türk tabakası, konsoloslukların himayesinden mahrumiyetlerinden dolayı ahvali hazirai fevkeladede azaplar içinde yaşıyorlar (...) Seyrüsefer kanununda biz Gayri muntazamllara vaziyetimizi düzeltmek için beyanname ile Merkezi Hükümete muracaatimizı müsade edildiğine nazaren, pek uzun sürmesi lazim gelen amik dosye tahkikati ve kararların ve müdafaalarmızın neticesine kadar himayeçi hükümetten mahrum kalamayacağımız bedihidir; bu itibarle himayesisliğimiz esbabini 'Şiddeti Kanuniyeye' atfedemiyoruz (...) Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanile, bize hukuk ve musavati tamamen bahseylemiş bulunan necip ve alıcenap Türk Milletine sadakat, merbutiyet ve minnettarliğimizi asla unutmadık (...) ve her zaman mekanda bu cevheri sadakati, bu 'Sadık Musevi milleti' şerefli ünvanini daima beraber taşıdık ve aleme her vesilede müftehirane ilan eyledik."[589]

5.2.1 Vatandaşlık Sorunu

Nazi Almanya'sının Avrupa'da Yahudilere yaptığı baskılar Türkiye'ye de yansımaktadır. Almanların başlatığı bu Yahudi dışlanma politikası Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşı Musevilerin durumu dolayısıyla Türkiye hükümetini çok etkilendi. Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşı Musevilerin çoğunluğu Fransa'da bulunmaktaydı.[590] Türkiye Musevi vatandaşlarını Nazi vahşetinden kurtarmak için bazı önlemler aldı ve onlara olanaklar sağlamaya çalıştı. Türkiye konsoloslukları bu Musevilerin durumunu düzeltmek için Türk vatandaşlığına geçirme işlemlerine emek sarf etmekte, yazışma belgeleri düzenleyerek onları kurtrmaya çalışmaktaydılar.[591]

Savaş sırasında Yunanistan çoğunlukla Alman ve İtalyan işgal bölgelerine bölündü. Alman bölgesinde yaşayan Yahudiler ölüm kamplarına gönderildi. Bu Yahudilerden kendilerinin Türkiye doğumlu ya da Türk vatandaşı olduklarını dair herhangi bir belge gösterebilenleri hayatta kaldılar.[592] Nitekim Musevilerin "Türk" olduğunu kanıtlayan herhangi bir belge onları uzanca bir süre koruyordu. Türkiye'nin vatandaşlıktan çıkarmış olduğu kişiler de taşıdıkları Fransız kimliğinin üzerindeki

[588] a.g.e, s.27.
[589] BCA, Tarih: 19/2/1943, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer no: 110.736.12/1/2/3/4/5.
[590] İ lhan Tekeli, Selim İlkin, s.234.
[591] Çetin Yetkin, Struma, s.36.
[592] Avner Levi, s.150.

"Türkiye vatandaşı" ibaresi olduğundan bu sayede bir müddet daha korunmuştur.[593] Yahudilerin bazı ulusal kimliklere sahipse, bunu hayatta kalmak için kullanılabilirlerdi. Türkiye Türk uyruklu olanların belgelerini düzenli olarak yenilenerek, vatandaşlarının son savaş sırasında kendi ülkelerine sığınmalarına izin vermiştir[594]

Fransa'da 1940'ta tutuklamaları sırasında Fransız yurttaşlık kimlikleri Yahudilerden alındı.[595] 1940'tan sonra Türk vatandaşlığını koruyan Musevilerin sayısını tespit edilmesi kolay değildir. Ankara hükümeti, 1930'ların ortalarından itibaren Fransa'da mevcut Musevileri Türkiye vatandaşlığından çıkarmıştı.[596] Aslında, Kimlik meselesi 1914-1918 savaşı ile ortaya çıktı. "Asimilasyon" yoluyla vatandaş değişimin meşru koşulları tersine çevrildi. Fransa'da Türk ırkından bir Musevi için öncellikle "asimile" edilmesi gerekliydi, göç etmek için bir Fransız gibi hissetmek zorundaydı. Oysa yasaya göre bir yandan geldikleri ülkelerdeki vatandaşlığı benimseyerek göç etmesi gerekiyordu. Levant'ın Musevi statüsünden bir Türk vatandaşlığı statüsüne geçişi için ve daimî bir kimlik lehine geçici bir kimliğin kaybedilmesi demektir.[597]

Göçmenler Fransa'daki günlük hayatlarında kendi ülkelerinin pasaportlarından ziyade ülkede ikamet eden yabancılara verilen Fransız kimliği kullandığından, Fransa'da yaşayan birçok Türk Musevisi herhalde sahip oldukları Türk belgelerini düzenli olarak yenilemeye gerek duymadılar.[598] Bu nedenle yurtdışına yerleşen pek çok Türk vatandaşı kayıt olmayıp, yaşadıkları ükelerin vatandaşlığına geçme eğiliminde olduklarından 1935'te Vatandaşlık Kanunu'nda yeni bir düzenleme yapılmıştı. Bu kanunla Kurtuluş Savaşı'na katılmamak için ülkelerinden ayrılan ve ardından 5 yıl boyunca ülkelerine dönmeyenler vatandaşlıklarını kaybedecek fakat her 5 yılda bir konsolosluğa gidip kayıtlarını yeniledikleri sürece vatandaşlıklarını sürdüreceklerdi.

Bu yasadan sonra bazı kişiler kayıt yaptırdı. Ancak Fransa'da yaşayan bazı eski Musevi Türk vatandaşları bunun gerekli olduğunu düşünmüyorlardı ve kayıt yaptırmadılar. Çünkü onlar yıllarca Fransız vatandaşı oldular. Yasanın değiştirilmesinden sonra 1935'ten başlayarak ilk 5 yıl itibaren kayıt yaptırmayanların

[593] Corry Guttstadt, s.344.
[594] a.g.e, s.154.
[595] a.g.e, s.340.
[596] a.g.e, s.338.
[597] Anne Benveniste, s.148-149.
[598] a.g.e, s.340.

vatandaşlığı düşmüştü. Paris'teki Türkiye Büyükelçiliği ve ona bağlı konsolosluklara bu durumda olan yaklaşık 10,300 Türk vatandaşı Musevi kayıtlı değildi.

Yukardaki gelişmeye yol açan 1935 tarihli değişikliğin atıf yaptığı kanun 1921'deki Anayasası'nın Türk vatandaşlığı ilişkin 88.maddesinde 1923'te yapılan değişiklikle şöyle bir hüküm konulmuştur:

> "Türkiye'de devamlı olarak yaşayan herkes Türk vatandaşıdır, yurtdışında yaşayan vatandaşlar ise en yakın konsolosluğa kayıtlarını düzenli olarak yaptırdıkları müddetçe, yurtdışında uzun süre yaşasalar da Türk vatandaşlıklarını korurlar" [599]

Alman işgal altındaki ülkelerde yaşayan Türk vatandaşları, belgeleri tamamlandığı sürece Türkiye'ye girmede özgürlerdi. Pasaportlarının süresi geçenler ise sorunlarla karşılaştılar. Türkiye veya eski Osmanlı vatandaşlarından 1924 ve 1927 yılları arasında ülkeye girmemiş ve pasaportlarını yenilemeyenlerin artık Türk vatandaşında kabul edilmeyeceğini kesin olarak ifade eden bir kanun kabul edildiğini yukarıda göstermiştik. Ülke dışında yaşayan Müslüman Türklerin sayısı çok düşüktü ve esas olarak bu kanunun muhatabı Müslüman olmayan Türk uyruklular olacaktır. Nitekim 1939'da Almanya'da yaşayan 200 Musevi aile vatansız bir haline geldi. Aynı sırada Fransa doğumlu Vichy'de yaşayan ve sayısı 10,000 civarında olan Türk ırkından birçok Musevi bu kanunla Türk vatandaşı olarak tanınamamaktaydı. Bu duruma rağmen Türk konsolosları bütün yol ve güçlerini kullanarak Musevileri toplama kamplarından kurtarmaya çaba harcadılar.[600]

Bunun yanısıra, Fransa'ya yerleşen Türkiye göçmenlerinin çoğunluğu Türkiye ile bağlarını koparmışlar, çocuklarını Fransız nüfusuna kaydettirmişlerdi. Elçilik, Türkiye ile olan ilişkisini doğru bir şekilde sürdüren Musevileri tespit etti. Bunlardan 628'i Alman işgal altındaki topraklarda bulunuyordu. Görüşmelerden sonra Almanlar bunların Türkiye'ye gönderilmesini kabul etti. Şubat 1943'te ile Mayıs 1943'te arasında Türkiye'ye 8 kafile olarak 314 kişi gönderildi. Daha sonra bir kafilede 14 kişinin daha gönderilmesi planlanmıştı ancak 290 kişi ise Türkiye'ye gitmeyi reddetti.[601]

---

[599] Emir Kıvırcık, s.26-27.
[600] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.372.
[601] İlhan Tekeli, Selim İlkin, s, 235

Ortaya çıkmış olan Yahudi soyluları belirlemek hususunda 1943 yılında Genel Emniyet Müdürü, Yahudi İşleri'nden, Fransa'daki Limoges'in Genel Yönetimi ve Ekonomik Aryanizasyon Hizmetilisi Sayın Mareschal'a gönderdiği bir mektupta, bu durumu şöyle açıkladı: İki Yahudi dedesi olup Yahudi olmayan biriyle evli birinin Yahudi inancına mensup olup olmadığını kanıtlayabileceği, ancak başka bir Yahudi mezhebine- 25 Haziran 1940- bağlılığını ispatlayamayan böyle bir kişinin Yahudi olarak kabul edilip edilmediğini öğrenmek amacıyla bu mektup yazılmış ve bu Danıştay Dava Şubesine sunulmuştur. Genel Emniyet Müdürü Yahudi İşleri Hizmetlerine göre böyle bir kişi Yahudi olarak kabul edilmeliydi. Sonuç olarak 3 şubat 1943 tarihli bildiri M.Teplitzky kızı, iki Yahudi büyükanne ve büyükbabadan geldiğinden ve 25 Haziran 1940'tan önce Yahudi dininden başka bir dine bağlı olduğunu ispatlayamadığından Yahudi olarak kabul edilmeliydi.

Bu Yahudi soylular meselesi aslında Alman metni ve Fransızca metnifarklı terimlerle yazılmış olmasına rağmen, Musevinin aynı tanımını içerir. Fransızca metni Yahudilerin tanınmasıyla ilgili basit bir açıklama ekler: Devlet tarafından tanınan bir başka inanca zamanında katılma hakkı göstermeyen herkes için Yahudi inanç topluluğuna bağlılığı yasal bir hipotez tesis eder. Daha açık Alman metniyle çelişmeden tamamlandığı için Fransız hukukunun bu hipotezi işgal edilen bölgede uygulandı.[602] Örneğin, 3 Ekim ve 2 Haziran tarihli yasaların Yahudi kavramının, işgal edilen bölgedeki Alman kararnamelerde verilen tanımlara karşılık gelir. Bununla birlikte 2 Haziran yasası, Alman metinlerinden daha ağırdır. Böylelikle, 27 Eylül tarihli Alman kararnamesi ile ilgili metinler: Musevi dinine mensup olan ya da ona bağlı 2'den fazla büyükbaba tarafından (büyükbaba ve büyükanne) Museviğe mensup olanlar Musevi kabul edilmektedir.

Bu kararname genel olarak tüm Musevilerin niteliğini kapsamaktaydı. Irk kavramına daha geniş bir yer ve din için daha az bir yer veriyordu. Yeni Alman tanıtımı ile 2 Haziran Kanunun 1. Maddesi arasında çok az fark var. Ancak Fransız Yasama Meclisi, Yahudi dinine mensup ve ait olmayan ayrımının 25 haziran 1940'tan itibaren, yayınlanan yasalardan kaynaklanmadığını iddia etmiştir. Öte yandan, Yahudi dinine bağlılığı kanıtlamak için daha sıkı kurallar koymuştur. Bir yasa çatışması ortaya

[602] Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Paris, Fon Kodu: AJ/38/1158, s.57-58.

çıkabileceğinden söz edelim: Musevi ırkından sadece 2 büyükbabası olan ve 25 Haziran 1940 ile 9 Mayıs 1941 tarihleri arasında Katolik dine bağlı kalan bir kişi, (Alman kararnamesi 26 Nisan'daki yayın) Fransız hukukuna göre Musevi kabul edilirken işgal altındaki bölgedeki Alman yetkililer tarafından Musevi olarak görünüyordu. 24 Mart 1942 tarihli 7'inci Alman kararnamesi ise 'bu kararnamesinin yayınladığı tarihte' ifadesi ile 25 Haziran 1940 tarihli kararnameyi değiştirerekve böylece bu ırk meselesi zorunluğunu ortadan kaldırdı.[603]

5.3 Türk Yahudilerin Türkiye'ye Dönmeleri

29 Ağustos 1938 tarih ve 3/9498 sayılı kararnameden istisnai olarak Musevilerin Türkiye'den Transit geçişine izin verildi. Örneğin, 450 Alman vatandaşı Yahudi çocuğunun ve onlara rafakat eden 40 öğretmenin Filistin'e gitmeleri ve 50'şer kişilik kafileler halinde yapılan seyahatleri kabul edildi.[604] Yine, 18 Aralık 1940 tarihinde verilen bir notu ile 166 Museviye Türkiye'den transit vizesi için izin verilmesi 30 Aralık 1940 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından kabul olunmuştur. [605] Lakin, Almanya'nın Ankara Büyükelçiliğinde çalışan Hans Kroll Alman Dışişleri Bakanlığı'na 16 Ekim 1942 tarihinde bir rapor göndererek bazı Türk Musevileri 5 yıldan fazla bir süre Paris'te oturduğunu ve böylece Türk vatandaşlığını yitirmiş olabileceklerine dikkat çekti.[606]

1943'te Türk Yahudilerinin Fransa'dan Türkiye'ye gönderilmesi ile ilgili yeni ve olumlu gelişmeler oldu. Musevilere ülkeden çıkış vizesi vermemesi durumunda Fransız hükümeti çalışma kamplarına gitmek istemeyen Türk Yahudilerinin Türkiye'ye geri dönebileceğini Türkiye Büyükelçiliği'ne resmen bildirdi. Türkiye Büyükelçiliği, Türk Yahudi vatandaşlarının çalışma kamplarına gönderilmesine karşı çıktılar ve bu meselede Fransa Dışişleri Bakanlığı'na bildirdi. Buna Fransa Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamda: "Türk Yahudileri çalışma kamplarına gitmek istemezlerse bunların Türkiye'ye geri gönderilmeleri düşünülebilir." denilmiştir. Dolayısıyla bu Türk vatandaşları Fransa'da kalamazlarsa yabancı ülkelerde zorunlu çalışma kamplarına göndermeyeceklerdi.[607]

---

[603] a.g.b, s.30.
[604] BCA, Fon Kodu: 030.10.01.02, Yer no: 92.85.5.
[605] a.g.b, BCA, Fon Kodu: 030.10.01.02, Yer no: 93.120.20.
[606] Fahriye Emgili, s.291.
[607] Bilal N. Şimşir, s.90.

Musevi vatandaşlarına dair tutuklama kararı ile ilgili bir raporda: Almanya Büyükelçiği'nin Türkiye Vekâleti'ne başvuru ile işgal altında bulunan Hollanda, Belçika ve Fransa topraklarındaki yabancı Museviler çeşitli yollarla tespit edildi. Reich hükümetinin bu işgal edilmiş topraklarda mevcud Yahudi ırkına mensup bütünüyle yabancı devletler vatandaşlarını 1 Ocak 1943'te tahliye gerektiğine karar vermiştir. Ancak bu karar başka devletlere haber verilmemiştir. Oradaki Musevi Türk vatandaşları zamanında işlerini tasfiye ederek belirtilen tarihe kadar çıkmazlarsa, 1 Ocak 1943 tarihinde zorla tahliyeye tabi tutulacaklardı. Reich hükümeti bu önlemleri askeri nedenlerden dolayı sağlandığı ve bunun sadece Türk vatandaşlarını değil bütün yabancı devletler Yahudi vatandaşlarıda içerdiğini şifahen tabligat sağlamıştır.[608]

Türk hükümeti Alman işgal altındaki bölgelerde çalışan temsilcilerine talimatlar göndererek Türk Yahudilerinin Türkiye'ye geri dönüşünün temin edilmesini istemiştir. Musevi göçmenlere transit vizesi sağlanması ve yolculuklarının sorunsuz geçmesi konusunda bilgi verildi.[609] 13 Ocak 1943 tarihinde kuzey Fransa'daki Alman işgal bölgesi kamplarında gözaltına alınan Türk Yahudileri Türkiye'ye dönmeleri koşulu ile serbest bırakılmışlardı. Paris Başkonsolosluğu Almanlarla yaptığı anlaşmaya göre, güney eyaletlerinde yaşayan Museviler işleri haledilikten sonra Paris'e dönmeleri ve Türkiye'ye gidecek kafilelere katılmaları koşulu ile evlerine gönderdilecekti.

Fransa'nın Marsilya Başkonsolosluğu Paris'in güney'indeki bu vatandaşların işlerini halledip ve Paris'e dönemlerinin ve Türkiye'ye gidecekkafileye yetişmelerinin sağlanmasını istemiştir. Fransız makamları, Türkiye'ye dönecek Türk Yahudilerine kişi başı 3,000 Frank karşılığı dolar götürmesine izin verdi. Ancak Paris Başkonsolosluğu bu miktarın yetersiz olduğunu tespit etti ve götürebileceği döviz miktarını artırmak için Vichy'deki Türkiye Paris Büyükelçiliği'ne yazdı. Büyükelçilik derhal Fransa Dışişleri Bakanlığı nezdinde bir girişim de bulundu: Türkiye'ye dönecek Türk Musevilerine kişi başı 3,000 Frank 10,000 Frank'a çıkarılıp götürülmesine izin verildi[610] 1943 baharından itibaren Türkiye'nin Musevilere sağladığı yardım arttı. 1944'te Türkiye Almanya ile olan ilişkilerini kesmiş ve ardından Türkiye'nin Yahudilere yardımı belirgin ve kitlesel bir şekilde olmuştur.[611]

[608] BCA, Tarih: 21/10/1942, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer no: 232.562.20/2.
[609] Fahriye Emgili, s.291.
[610] Bilal N. Şimşir, s.93.
[611] Avner Levi, s.149.

Türkiye Almanya ile 2 Ağustos 1944 tarihinde siyasi ve iktisadi ilişkilerini kesme kararı aldığında Ankara radyosu: "Türk hükümeti, Yahudi göçmenlerine yardım etmeye her zaman hazırdır" şeklinde yayın yaptı. Ayrıca basında, Türkiye hükümetinin Avrupa'dan gelen transit olarak Filistin'e gidecek Yahudi göçmenlere bütün kolaylığı göstereceğini bildirdi.[612] Öte yandan Dışişleri Bakanı Hasan Saka 29 Ekim 1944 tarihinde yazdığı bir mektupla en büyük arzusunun Fransa ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin bütün olanak yeniden işlerlik kazanmasını sağlamak olduğunu bildirdi.[613]

Fransa'daki Türk Yahudilerri 9 Şubat 1944 tarihinde Türkiye'ye gönderilmeye başlandı ve 25 Mayıs 1944 tarihinde bu sevk sona erdi. Fakat sonrada Türk hükümeti geride kalan Türk Musevilerin nasıl kurtaracağını düşünmeye başladı.[614] Şubat 1944'te ilk Musevi kafilesi Paris'ten ayrıldı. Musevi vatandaşlar arasında bir telâşe başlamıştı. Kafileye katılmak için Marsilya Başkonsolosluğu'na ve Vichy Büyükelçiliği'ne aşırı başvurlar olmuştu. Türkiye'ye dönmek isteyen Musevi vatandaşlar Fransa'nın bütün bölgelerinden ayrılarak Paris'ten kalkacak kafilelere katılmayı sürdürmüştür. Ayrıca, Türkiye'ye gideceklerin pasaport almak için Paris Başkonsolusluğu'na başvurmaları gerektiği açıklandı. Paris'ten Türkiye'ye ardarda kafileler harekettiği halde bazı Türk Musevileri tutuklandılar. Örneğin, Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği 15 Mart 1944'te Fransa Dışişleri Bakanlığı'na verdiği bir notta şu ibareler yer alıyordu:

> "Türkiye'ye dönmek üzere olan Türk vatandaşı David Cohen tutuklanmıştır. Serbest bırakılması için Dışişleri Bakanlığı'nın harekete geçmesini rica ediyoruz" [615]

5.4 İstanbul'daki Yahudi Teşkilatları

Sohnut*, Türkiye üzerinden Filistin'e gidecek Yahudi mültecileri için Türkiye'de bir temsilcilik olarak açıldı. Cenevre'de Sohnut adına temsilci çalışan Haim Barlas Ağustos 1940'ta İstanbul'a geldi ve Yahudi mültecilerin sorunlarıyla uğraştı. Barlas Avrupa'dan kaçan Yahudi mültecilerin Türkiye üzerinden transit geçiş yapmasına ve Filistin'e gitmesine izin almak için Aralık 1940'ta Cumhurbaşkanlığı'na

[612] Fahriye Emgili, s.300.
[613] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques,247QO, s.13.
[614] Bilal N. Şimşir, s.97.
[615] a.g.e, 94.

başvurdu ve Sohnut'un Türkiye üzerinden transit geçecek Musevilerin masraflarını karşılayacağını bildirdi.[616]

Aslında, bu tarihten önce Kasım 1938'de Sohnut başkanı Haim Weizman, İstanbul ve Ankara'daki resmi makamlarla temas kurmuştu. Burda Weizman Türkiye hükümetine Nazi Almanyası'ndan kaçmak isteyen Musevilerin Türkiye'ye yerleştirilmesini önerdi ve eğer bu teklif kabul edilirse Türkiye'ye önemli miktarlarda dış kredi verileceğini bildirdi. Bu mesele üzerine hükümet üyeleri arasında yapılan görüşmelerde, bazı bakanlar 200 bin Musevi'nin Türkiye'ye yerleştirilmesinin çok zor olacağını ve Türkiye'nin ulusal yapısına zarar verecekleri yönünde görüş bildirdi.[617]

Sohnut temsilcisi Haim Barlas'ın yanı sıra İstanbul Yahudi cemaatinden önde gelen Hanri Soriano, Edmond Goldenberg, Simon Brod, Rıfat Karako, Daniel Ancel, Marcel Franko ve Sami Günzberg'den kurulan bir heyet Türkiye'den transit geçecek olan Yahudi mültecilerin işleri ile ilgileniyorlardı.[618] Nitekim Türkiye İstanbul'daki 15 Siyonist Aliye Ajansının 1940'dan beri faaliyetlerine başlamasına izin vermiş. Başta Haim Barlas'ın olduğu daha sonra Moshe Shertok ve Kudüs'ün Musevi belediye başkanı Teddy Kollek dâhil olmak üzere bu ajanlar, Güneydoğu Avrupa Musevilerine nasıl muamele edildiği ile ilgili bilgi toplanmışlardı. Ayrıca, Türkiye hükümetinin güvenilir onayıyla kurtarma faaliyetleri yürütüyorlardı. Polonya, Yugoslavya, Bulgaristan, Yunanistan, Macaristan, Romanya ve Çekoslovakya, hem de Doğu'da Estonya, Ukranya ve Rusya'daki Nazi vahşetinden kaçan Musevi sığınmacıları sahte pasaport ile Türkiye'ye ulaştırma imkanları vardı.[619]

Aslında, 1940 1946 yılları arasında Yahudi Ajansı'nın İstanbul temsilcisi Edirneli Yehuda Romano binlerce Yahudi'yi kurtardı. Bununla beraber Türk hükümeti birçoğu Avrupalı göçmenlerin Edirne ve İstanbul üzerinden Filistin'e geçişini kolaylaştırdı [620] Avrupa'nın işgal altındaki bölgelerin Musevilerinden Nazilerden kaçabilenleri, tren kafileri ile zorlu kış koşullarında Karaağaç tren istasyon'a gelirdi.

---

[616] Fahriye Emgili, s.295.
* Sohnut, Türkiye üzerinden Musevileri Nazi soykırımdan kurtarma bir Yahudi Ajansı.
[617] Norbert Frei, s.189.
[618] Rifat N. Bali, *Musa'nın Evlatları, Cumhuriyet'in Yurttaşları,* s.181-182.
[619] Stanford J. Shaw, s.414.
[620] a.g.e, s.406.

Gelen kaçaklar yolculuklarını sağ salim Türkiye'de tamamlayarak tek başına evine geri dönerdi.[621]

Ayrıca 30 Ocak 1941 tarihinde Filistin'deki Yahudi Ajansı'nın İstanbul'daki temsilcisi Haim Barlas'ın gösterdiği çabalardan sonra Bakanlar Kurulu'nun verdiği bir kararla geçiş vizesi yasağı yumuşatıldı. Şubat 1941'de 2/15132 sayılı yeni kararname yürürlüğe girdi. Bu kararnameye göre sığınmacıların gideceği ülkenin vizesi olması ve 15 gün içinde Türkiye'den ayrılmaları gerekmekteydi. Bunu ardından 12 Şubat 1941 tarihinden itibaren haftada 50 civarında geçiş vizesi verildi.[622]

Bu çerçevede Filistin Yahudi Ajansı'nın misyonu, İstanbul'da çalışan "Ychouv juif en Eoltz İsrael" İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi baskısından mümkün olduğunca çok Musevi korumaya çalışıyordu. Haim Barlas Yahudi Ajansı temsilcisi, Menachem Bader ve Zeev Hadari (o zamanlar Venia Pomerantz denirdi), işçi hareketi ve "Palmach" delegelerdi. İsrail Musevilerinin yanı sıra eski Yahudi direniş savaşçıları ve kurtarma temsilcileriyle görüştüler. Diğer katılımcılar arasında Profesör Aryeh Tartakower (Polonya doğumlu, siyasi aktivist, tarihçi ve sosyolog) özel bir rol oynadı ve Amerika Birleşik Devletleri Dünya Yahudi Kongresi üstlenilen kurtarma çabalarında önemli bir rol oynadı.

Katılımcılar İstanbul'daki Yahudi heyeti adına pek çok tur düzenleyen Gestapo ajanından söz edilmekteydi. Bu adam kurye ve para taşıdı, Polonya, Fransa, Macaristan ve Romanya'ya gitti. Ancak kurye servislerini kullanmadan önce temas kurmak gerekli idi. Dolayısıyla İstanbullu adamlar, Avrupa'da bilinen adreslere mektup yazarak günler geçirdiler. Para göndermek zordu, ama göderilebiliyordu. Para transferi ile ilgilenenler arasında, gayri resmi ve yasadışı olan isimler: Alyah Bet'nin yönetici olan Zeev Shind, İsrail nakliye şirketi ZIM, Ehud Avriel İsrail'in gelecekti büyükelçisi, Kudüs'ün belediye başkanı Teddy Kollek ve Shaul Avigour'dur.[623]

[621] Naim A. Güleryüz, *Tarihte Yolculuk Edirne Yahudileri*, s.210-211.
[622] İzzet Bahar, "II Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Yahudi Mülteci Sorununa Yaklaşım", *Toplumsal Tarih, Sayı 230,* Tarih Vakfı, 2013, s.26-27.
[623] Michel Mazor, "Mission de Sauvetage A Istanboul", *Le Monde Juif,* N.55, (juillet-septembre 1969), Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris 1969, s.26-27.

Örneğin, Nazizm ve antisemitizmin baskısı gören Avrupası Yahudiler, 1938'de Almanya Çekoslovakya'yı işgal ettikten sonra Yahudilerin yasadışı yollardan Filistin'e geçmesine sağlayan Aliyah Bet örgütü merkezi Çekoslovakya'dan Paris'e geçmeyi başarmıştı. Aliyah Bet örgütü Nazilerden kaçmak isteyen Avrupalu Musevileri Filistin'e taşınması için armatör ile anlaşma yaptı. Bu armatör Marsilya civarındaki Sete limanında duran Parita adlı gemisi ve Romanya Braila limanındaki Naomi Julia gemileriyle mültecileri Filistin'e götürebileceğini söylüyordu. Avrupa'nın değişik yerlerinden Marsilya'ya (Fransa'nın güneydoğu'sunda) getirilenler ile Polonya, Almanya, Fransa, İsviçre, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan gelen yaklaşık 860 mülteciyi Köstence'den yola çıkararak Filistin'e gitireceklerdi. Hareket eden gemide 6 günlük yolculuktan sonra temin edilen gıda stokları tükendi, bu yüzden kaptan yardım istedi ve kimse ona cevap vermedi. Daha sonra geminin su ihtiyacını karşılamak için İzmir limanına gitmek zorunda kaldı. Gemide salgın hastalık olabileceği düşündüğü Sahil Sıhhiye Müdürlüğü İzmir limana girme izni vermedi.[624]

Gerekli kontrollerden ve ihtiyaçları karşılandıktan sonra izin verilen Gemi İzmir limanı ayrıldıktan sonra ve 41 gün sonra 22 Ağustos 1939 tarihinde Filistin sahillerine ulaştı. İngilizler, mülteciler arasında bulunan gemi komutanı ve mühendisini ele geçirip sahile doğru döndürdüler ve daha sonra İngilizler mültecileri tahliye ettiler.[625] Naziler ve İngilizler Aliyah ofisini kapandığında, Siyonistlerin kurtarma faaliyetlerini engelledi, yalnızca İngiltere'den izin almış Musevilerin Filistin'egitmesini müsaede edildi.[626]

Ayrıca, İstanbul delegasyonun ana başalarından biri, Türkiye'nin resmi bir hükmü benimsemesiydi. Bunu 1943'ün sonunda itibaren Yahudi mültecilerin Türkiye'ye girişine izin verdi. Ayrıca İngiltere bu mültecilerin Filistin'de kabul etti, dolayısıyla Türkiye "İngiltere ile korundu". Bu bağlamda düzenlenen göçmenlik belgelerinin sağlaması Bulgar teslimiyeti ve Balkanlar'ın Almanların tarafından tahliyesinden sonraki gün, eylül 1944'ün başına kadar devam etti. Bu delegelerin çeşitli "kapsamlar" vardı. Bazıları İngliz hükümeti tarafından resmen tanınan bir araç olan Yahudi Ajansı altında hareket ediyordu. Diğerleri ise ticari kapsamaları vardı. Bununla birlikte, her ikisi de bu kapsamalar çeşitli İngiliz askeri, medeni, veya bilgi hizmetleri yetkililerinden elde edildi. Bu delegeler İngiliz makamlarına hizmet vermek için

[624] Rifat N. Bali, "Yahudi Mültecileri Filistin'e Taşıyan Parita Gemisinin Seüveni", *Tarih ve Toplum, C.36,* s.4.
[625] a.g.m, s.9.
[626] Stanford J. Shaw, s.415.

yapılmış olsalar da, Yahudilere gerçekten yardım etmek isteyen İngilizler arasında da vardı.[627]

5.5 Yasadışı Göç

1940'da Almanya Fransa'yı işgal etti ve bununla birlikte en önemlisi İtalya'nın Almanya ile savaşa katılması dönemde Avrupa'dan kaçış yolları olan Akdeniz'i ve limanlarını kullanılma hale getirdi. Nitekim savaş sırasında tarafsız olan Türkiye coğrafi konumu ile birlikte en önemli ve tek kaçış yolu haline gelmekteydi.[628] Ayrıca, 1942 ve 1943 yılları arasında Yahudilerin imha sürecinde, Avrupa'nın her iki tarafında bir yandan İspanyol ve Portekiz sınırları, diğer yandan Slovakya ve Macar sınırları yoluyla kaçırma şirketleri bulunmaktaydı. Bu çabaların yöneticileri Slovakya'da olduğu gibi Hollanda'da siyonist hareketlerdi. Her ikiside mümkün olduğunca çok sayıda Yahudi'yi kurtarmaya ve onları Filistin'e getirmeye çalışıyordu.[629]

Bunun yanı sıra, 1942 sonbahar ayında Fransa'nın bütünüyle işgali ile birlikte resmi ya da "meşru" göç durduruldu. Bu nedenle Yahudiler yasadışı olarak İsviçre veya İspanya'ya geçmek üzere ülkeyi terk etmeye çalıştılar.[630] Yahudi direnişi tarafından kurulan bağlantılar ile yardım ettikleri binlerce köylü, işçi, papaz, rahipler ve tüm toplumsal çevreler ile aydınlardan Musevi olmayanlar Fransa Musevi nüfusunun ¾ 'ünün kurtarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Aynı sırada şu kuruluşlar da yer almaktadır:

- "La Sixieme" (Altıncı)
- "Mouvement de la Jeunesse Sioniste, MJS" (Siyonist Gençlik Hareketi)
- "Comité Amelot et de l'Armée Juive, AJ" (Amelot Komitesi ve Yahudi Ordusu)
-Organisation Juive de Combat, OJC (Yahudi Savaşı Örgütü)[631]
- "L'oeuvre de Secours aux Enfants, OSE" (Çocuklar Yönelik Yardım)
- "Militants des Eclaireuses İsraélites de France, EIF" (Fransa İsraelit İzci Eylemci Kızları)

[627] Michel Mazor, "Mission de Sauvetage A Istanboul", *Le Monde Juif*, N.55, (juillet-septembre 1969), Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris 1969, s.27-28.
[628] İzzet Bahar, s.26.
[629] Livia Rothkirchen, "Routes de Sauvetage de l'Europe Nazie ",*Le Monde Juif*, N.53, (janvier-mars 1969), Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris 1969, s.41.
[630] Monique-Lise Cohen, Valérie Ermosilla, s.35.
[631] Alain Vincenot, *La France résistante,* Syrtes, Paris 2004, s.489.

- “Organisation Reconstruction Travail, ORT” (İş Kalkınma Kuruluşu) gibi Yahudi örgütler de Yahudilerin kurtarılması için yasadışı faaliyetler göstermekteydi.[632]

Avrupa’da bu bağlamında Polonya’da yaklaşık 3 milyon Musevi ölürülürken, Fransa’da 5 Museviden 4’ü kurtuldu. Çünkü Polonya halkında son derece Yahudi düşmanlığı vardı ve bu nedenle Yahudilerin saklanmasına ya da yardım etmeye eğilimli değillerdi. Aslında Almanya’da olduğu gibi Polonya’da da “Yahudi Meselesi” olduğu düşünülüyordu.[633] Bu Yahudilerin çoğunun ölüm sebebi (3 milyon), sadece savaşın ve yenilginin etkisi, mültecilerin göçü, vb. değildi. Bunun nedeni özellikle Yahudi liderlerin ve genel olarak Yahudi eylemcilerin kitlesel sürgün edilmesiydi.

Bu yüzden, 1942 yılında “Cracovie”nin Yahudi Savaş Örgütü, bazı Polonyalı direniş grupları ile temas kurmak için her türlü çabayı sarf etti. “Cracovie”da ve başka yerlerde Polonyalı Sosyalist Partisi “PPS” ile iki Yahudi sosyalist partisi olan “Bund ve Poale-Zion” arasındaki ilişkiler her zaman etkin ve samimi idi. Ayrıca “PPS”nın, işgalın başlangıcından beri çok faal olduğu. Örneğin, bir dizi Yahudi sahte kimlikler “Aryan” olarak korunmalarına yardım etmişti. Ardından “PPS”nın Yahudileri bir kurtarma eylemi başlattı. 1939 yılının Mart-Nisan aylarında savaşa yol açan Alman-Polonya gerginliğinin başlamasıyla Polonya’da antisemitik olaylar çok azaltmıştı.[634]

Ayrıca, Soykırım yaşayan Museviler (çoğunlukla Polonya’da) saklanmıyordu ama Ariyan olan bir başka kimlikleri sayesinde kurtulmuşlardı. Böylece kendi kimliğini ve Musevi köklerini başka bir kimlikle sakladılar. Onlar yaşamak için başkası olmak zorunda kaldılar. “Ari” tarafına geçme kararını vermeden önce biri doğru bir profilleri olup olmadığı sorulacaktı. Bu genel olarak Yahudilere atfedilen kalıplaşmış özelliklere sahip olup olmama meselesiydi. Bunlar: siyah veya kıvırcık saçları, burunun şekli ve en önemlisi üzgün gözler veya korkmuş bir görünümdür. Farklı toplumsal çevreden,

[632] Monique-Lise Cohen, Valérie Ermosilla, s.35.
[633] Annette Wieviorka, s.45.
[634] Michel Borwicz , “Les rapports entre la clandestiné polonaise et la clandestiné juive Nazie”,*Le Monde Juif,* N.53, (janvier-mars 1969), Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris 1969, s.11-12.

eğitimden, hizmetçiler ya da işçiler gibi davranışlardan gelen herhangi bir özelliği şüphe çekebilirdi.[635]

Musolini'nin İtalya'daki iktidarının düşmesinin ardından Almanya, Yunanistan, Ege Adaları ve Rodos'u istila etmiş ve hemen Musevileri yok etmiştir. Bununla beraber Rodos Musevilerinin birçoğu Türk balıkçıları tarafından Antalya'ya kaçırıldı. Antalya'ya sığınan mültecileri Filistin'e girmek için vize alana kadar Türkiye'de kaldılar. Nitekim Selanik'ten bazı Museviler kayıklar ile veya yüzerek Türkiye'ye ulaşmayı başarıp kurturdular. İtalyan bölgelerindeki Musevilerin durumu daha kolay oldu. Türk balıkçılar ve kayıkçılar Musevilerin büyük bir kısmına İzmir'e kaçırmaya yardım ettiler. İzmir Musevi cemaati Büyük Leblebicioğlu Han'nı kiralamış ve mültecilerin yerleşmesi için ayırmıştı. Bölge Almanya tarafından işgal edildiğinde durum kötüleşti.

Bu dönmede Türkiye'nin Yunanistan'daki Konsolusu birçok kişinin hayatını kurtardı. Bunlara da Edirne ve İstanbul'un Yahudi cemaatleri tarafından yardım edildi.[636] Ayrıca, bazı yerel Britanyalı memur ve ardından Papa XXIII. John, Vatikan'ın İstanbul'daki temsilcisi Angelo Roncalli kendi girişimler ile Siyonist ajanlara gizlice yardım ettiler.[637]

Bulgaristan ve Romnaya Musevilerinin kitsel bir şekilde kara veya deniz yoluyla Türkiye'den Filistin'e geçmesine izin verildi. Bunun yanı sıra Yunanistan ve Rodos'tan yüzlerce Museviye Türkiye'ye sığınma izin verildi. Ayrıca Fransa, İtalya, Belçika ve Hollanda'daki binlerce Türk Yahudi vatandaşı kurtarıldı.[638] 15 Mart 1943'ten ve 23 Mayıs 1944'e kadar Paris ve Brüksel'deki Türk Başkonsolosları Türk vatandaşı Yahudilerin ortalama 53 kişilik en az 8 grubun trenle Türkiye'ye ulaşmasını izin sağladılar. Ayrıca savaş süresince Türk treni "Toros Ekspres" Avrupalı Musevilerin Türkiye'nin kuzey ve batı sınırlarından doğu sınırlarına geçerek Filistin'e gitmeleri için kullanıldı.[639]

[635]Annette Wieviorka, s.45.
[636] Avner Levi, s.150.
[637] Stanford J. Shaw, s.415.
[638] Avner Levi, s.149.
[639] Arnold Reisman, s.354.

5.5.1 Deniz Yoluyla Göç

Almanya ırkçı politikası Nazilerin işgal ettiği Avrupa ülkelerinde başlamıştır. Baskı ve zor koşullara maruz kalan Museviler tüm yasadışı yollardan Filistin'e gitmeye çalıştılar.[640] İngiltere, Almanya'nın istilasına uğramadan önce Balkan ülkelerine, Yahudilerin Türkiye'ye ve Filistin'e girmelerini engellemeleri için baskı faaliyetlerine başladı.[641] Savaş süresince Almanya ve diğer işgal edilmiş ülkelerden Filistin'e ya da onları kabul edecek başka bir ülkeye gitmek için Türkiye üzerinden transit geçen Yahudi mültecilerle dolu gemilerin Türk karasularına gelmekte olduğu görülmekteydi.[642]

Doğrudan Türkiye'yi etkileyen diğer bir husus Bulgaristan ve Romanya'dan Filistin'e kaçmak isteyen Musevi mültecilerden kaynaklandı. Savaş sırasında 32 mülteci gemisi Varna ve Köstence limanlarından ayrıldı. Bazıların Filistin kıyılarına varmış, bazıları batmış ya da batırılmış ve İstanbul'a ulaşan bazıları ise İstanbul'dan trenle Filistin'e gönderildi.[643] Bunun yanı sıra, bu dönemde bazı Türk gemilerinin de Filistin'e mülteci taşıdıklarını görülüyordu. Yahudi kurtarma komisyonu vasıtasıyla kiralınan Türkkan, Morina, Mefküre ve Bülbül gemileri Yahudi mültecilerini Romanya limanlarından Türkiye'ye, ardından Filistin'e götürüyordu.[644]

Ancak, bu dönemde Türkiye'nin Karadenizinde batan Strauma* vapuru Avrupa ve Türkiye basınında büyük rol oynamıştır. Struma vapurundaki bulunan 769 Romanyalı Yahudi ile beraber 15 Aralık 1941 tarihinde İstanbul'a geldiğini bildirdi.[645] Aslında, Struma Köstence'den ayrıldıktan sonra havalandırma sisteminin yetersiz kalması yolcuların oksijen eksiliği yüzünden acı çekmesine neden oldu. Elektrik jenatörleri arızalandı, elektrik ampulleri karartıldı ve 40 dakika sonra makinalar durduruldu.[646]

---

[640] Rifat N. Bali, *Tarih ve Toplum, C.36,* s.4.
[641] Stanford, J. Shaw, s.415.
[642] Fahriye Emgili, s.294
[643] İlhan Tekeli, Selim İlkin, s.235-236.
[644] Avner Levi, s.149.
[645] Cumhuriyet, Sayı 6294, 25 Şubat 1942, s.1
*14 Aralık 1940 öncesinde Struma gemisi Yunan ve Bulgar şirketine aitti. Yunan şirketi "Makedonya", Bulgar şirketi "Struma" olarak adlandırıldı. (Konfino Filistin'e yasadışı Musevi göçü örgütleniyordu), Çetin Yetkin, Stuma, s.48.
[646] Çetin Yetkin, Struma, s.50.

Geminin durumunda iyileştirmeye çalışırken mültecilerin de Filistin'de kabul edilmesiyle ilgili İngiltere ile girişimlerin devam etti. 16 Subat 1942 tarihinde İstanbul'daki İngiltere Konsolosluğu gemide bulunan 11 ile 16 yaşları arasındaki çocuklar için Türk resmi makamlarından gerekli belgelerin alınmasını talep etti. Bunu pasaport kontrol memuru İngiliz konsolosu'na bildirdi ve aynı gün 16 yaşın altındaki çocuklar için Filistin'e giriş izni verildi.[647] Gemi 23 Şubat 1942 tarihinde Karadeniz'e çıkarıldı. Ertesi gün geminin battığına dair bir haberler alınarak yerel imdat gönderildi.[648]

Struma vapuru olayında batması sorumluluk konusunda kimin sorumluğu sorusunun basının farklı görüşlerde bulunuyordu. Yabancı yazarlardan, Gerold Frank "The Deed" adlı kitabında şunu yazdı:

> "Struma İstanbul'da kaldığı 70 gün boyunca Yahudi Teşkilatları ve Türk Hükümeti Filistin'e bu insanları kabul etmek için İngiltere ile sürekli temas halindeydi (…) Türkiye, eğer İngiltere daha sonra onların Filistin'e gitmelerine izin verecekse, Türkiye'de karaya çıkmalarını da kabul etmekteydi. Hiç olmazsa 16 yaşından küçüklerin Filistin'e gitmelerine İngilizler izin vermeliydiler." [649]

Musevilere göre, Musevi Siyonist teşkilatı İcra Komitesi'nin bu felaketinin hemen ardından yayınladığı bildiride İngiliz hükümeti'ni bu hadisesinin sorumluluğundan dolayı açıkça suçlanmıştır:

> "(...) Kudüs'teki Yahudi Siyonist Teşkilatı, bu işkence kurbanlarını Filistin'e kabul ettirmek için Filistin idaresi nezdinde bütün mümkün gayretleri göstermiştir. Mesele, Londra'da Sömürgeler Nazırlığı'na da sunulmuştur. Bununla beraber, elde edilen tek fedakarlığı, bu teklifin Struma'daki yahudiler arasında yalnız 16 yaşında daha küçük olanlar hakkında kabulü teşkil etmiştir."[650]

Amerika'daki tepkileri gelince Amerikalı diplomat Ira A. Hirschmaa "Life Line to a Promised Land" adlı kitabında California Senatörü Johnson, İngilizlerin sorumluluğunu şu sözler ile açıklamıştır:

---

[647] Rifat N. Bali, *Musa'nın Evlatları, Cumhuriyet'in Yurttaşları*, s.185-186.
[648] Cumhuriyet, 25 Şubat 1942, s.1
[649] Çetin Yetkin, Struma, s.169-170.
[650] a.g.e, s.177.

> "Bu kitlesel cinayetin en trajik yönü, hiç de meydana gelmesine gerek olmamasıdır. Bu aptallık, duygusuzluk ve zalimliğin sonucudur. Kalpsiz sömürgeci politikacılar bu kurbanları denize gömmüşlerdir."[651]

Türk hükümetinin tepki ise, Hariciye Vekâleti mülteciler arasında İstanbul'un güvenliğini tehlikeye atacak muhtemelen casuslar olduğunu belirtti. Struma mültecilerin karaya çıkmasına izin verilmesi, bunu başka mülteci gemilerinin gelmesine yol açacaktır. Bu yüzden Hariciye Vekâleti geminin geldiği limanı iade ederek gelecekte benzer girişimlerin tekrarlanmasını önleyeceğini düşünüyordu.[652] Ayrıca, Emniyet Müdürlüğü de şunu ifade etmiştir:

> "Şimdiye kadar geçen hadidelere ve son misallere bakılarak bu Yahudilerin Karadeniz Boğazı'ndan geçmesinin mahzurlu olduğunu ve bu mahzurları önlemek için başka bir düzenlemenin yapılması gerektiğini" ifade eder.[653]

Dahilye Vekili yazıldığı bir rapora göre 23 Şubat 1942 tarihinde Karadeniz'e çıkarılan Struma geminin ertesi gün battığı görülmüş ve hemen kurtarma teşkilatı müdahale etmiş, tüm çabalara rağmen hayatta kalan sadece bir kişiyi kurtarıldı. 20 yaşındaki kazazede Romanlı Musevi Davit Stoliyerin anlatıldığı göre gemi bir deniz altı tarafından torpillenerek batırılmıştır.[654]

Struma gemisi faciası nedeniyle yasadışı göç faaliyetleri 1942 ve 1943 yıllarında durduruldu ve aslında bu faaliyetler 1944 yılına kadar devam etmedi.[655] Struma gemisinin batmasından sonra Avrupa'daki göçün bir duraklama dönemi yaşanmasına rağmen savaş'tan sonra özellikle ekonomik ve politik yapıdaki boşluk durumunda, Siyonistler, Filistin'e kaçak mültecileri göndermeye teşebbüs ederek ve sonuç olarak başlıca İtalya, Fransa, Yınanistan, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya birçok ülkede mülteci taşınmasıyla ilgili bir örgütlenme yer almıştır.[656]

İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla deniz yoluyla Türkiye'ye gelen Musevi mülteciler ve onları taşıyan gemilerin adları şöyledir:

---

[651] a, g, e, s.175.
[652] Rifat N. Bali, *Musa'nın Evlatları, Cumhuriyet'in Yurttaşları,* s.190.
[653] Ulvi Keser, s.45.
[654] BCA, Tarih: 19/2/1943, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer no: 110.736.12/2.
[655] Arnold Reisman, s.350.
[656] Ulvi Keser, s.57.

Tablo 5.1 Yahudi Mülteci Gemileri Listesi

Uyruklu	Gelen Sayısı	Giden Sayısı	Boğulan Sayısı	Kalan Sayısı	Geminin Adı	Son Çıkış Tarihi
Romen	4	54	-------	--------	Transilvanya	08.03.1939
Romen	00	600	-------	--------	Imtı	10.03.1939
Alman ve Çek	25	325	-------	--------	Atrato	25.05.1939
Alman ve Çek	80	380	-------	--------	Lasparla	25.06.1939
Alman ve Çek	50	450	-------	--------	Rim	27.06.1939
Alman ve Çek	58	658	-------	--------	Frossola	0107/1939
Romen	00	700	-------	--------	Patya	20.07.1939
Romen	50	850	-------	--------	Parkerhil	09.08.1939
Macar	71	271	-------	--------	Putniçer	16.08.1939
İngiliz	42	142	-------	--------	Harziyon	07.09.1939
Bulgar	10	210	-------	--------	Rudniçer	10.09.1939
Romen	200	1200	-------	--------	Neomi Julia	12.09.1939
Romen ve Bulgar	46	120	125	--------	Salvador*	1941
Yunan	53	51	-------	2	------	11.09.1941
Romen	69	2	77	--------	Struma	25.04.1942
Romen	6	36	-------	--------	Mihrace	16.05.1942
Romen	1	21	-------	--------	Dordeval	23.07.1942
Romen	4	14	-------	--------	Euxen	02.08.1942
Romen	2	--------	-------	22	Avrupa	25.08.1942
Romen	5	--------	-------	15	Dora	16.09.1942
Romen	20	--------	-------	120	Tacorw	01.10.1942

657

[657] BCA, Tarih: 9/10/1942, Dosya 41923/10, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer no: 99.641.13/5.

5.6 Musevilerin Filistin'e Yahudi Göçü

Yahudilerin Türkiye'den Filistin'e geçişlerine İkinci Dünya Savaşı öncesinde izin verildi. Türkiye bunu 9 Ağustos 1938 tarihinde Resmî gazetede yayınlanıp kararname ile düzenledi. Nitekim Türk hükümeti 3 Ekim 1940 tarihinde ve 6/4564 sayılı karar ile İngiliz ve Fransız pasaportlarını taşıyan Yahudilerin Türkiye'de kalamamaları ve transit izin verileceği gerekçesiyle yeni bir karar imzalamış ve bunu Dışişleri Bakanlığı'na bildirmişti. Bu gelişmenin ardından Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin Bükreş Başkonsolosluğu konuyu ele aldı ve İngiliz ve Fransız pasaportlarını taşıyan 230 Museviye transit geçiş izni verilmiştir.[658]

Vichy Fransası'nın Almanya arafından kontrol altında tutulması Suriye ve Kuzey Afrika da dâhil olmak üzere yakın çevresindeki Arap ülkelerinin Nazi yanlısı olması, işi daha da karmaşık hale getirdi.[659] Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında tarafsız bir politika izlemesi nedeniyle önemli bir sığınma yeri olmuştur. Öte yandan Musevi mülteciler Türkiye'yi Filistin'e gitmek için bir transit olarak kullandılar. Bununla Birlikte Türkiye'nin Musevi mültecilere Türkiye'ye girmelerine izin vermeyip sadece onlardan transit geçiş iznine olan mültecilere izin vermektedir.[660] Soykırıma maruz kalan özellikle Orta ve Doğu Avrupa Yahudileri için "Türkiye bütün kaçış yollarının kesiştiği ve adeta cennete açılan kapı durumundaydı", öte yandan sıkı bir vize politikası Filistin'deki göçmenlik belgesi ve geçerli İngiliz vizeleri onlar için bile geçiş vizesi almak zordu, çünkü transit vizelerin sayısı sınırlıdır.[661]

Tarihçi Y. Slutsky'ye göre Vichy hükümeti 13 Haziran 1941 tarihinde Fransa Almanya ile işbirliği yaparak 12,000 Museviyi toplama kamplarına gönderecekti, ancak 4,400 Musevi Nazilerden kaçarak Türkiye üzerinden Filistin'e gidebilmişti.[662] Türk hükümeti bu meselede Alman Dışişleri Bakanlığı ile Türkiye'nin Berlin Büyükelçiliği arasında görüşmelerde bulundu ve geçiş için verilen sürenin uzatılmasını talep etti. Bu görüşmelere göre Türkiye'nin Berlin Büyükelçiliği Selanik'te oturan Türk Yahudiler

---

*Aralık 1940'ta Salvador gemisi Bulgaristan'dan Filistin'e hareket ederken Marmara denizi'ndeki bir fırtınada batmıştı ve 350 yolcunun çoğunluğu boğulmuştu. Türkiye Salvador faciasında sorumlu değildi. Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.371-372.

[658] Fahriye Emgili, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye Yahudileri ve Yahudi Mülteciler", Ed., İbrahim Erdal, Yunus Özger, *Türk Sosyal ve Siyasi Hayatında Yahudiler*, IQ Kültürel Sanat Yayıncılık, 1.bs, İstanbul 2011, s.294.

[659] Arnold Reisman, s.350.

[660] Rifat N. Bali, Tarih ve Toplum, C.36, s.9-10.

[661] İzzet Bahar, s.27.

[662] Arnold Reisman, s.351.

Yahudilerinin adlarını Alman makamlarına veriyordu. Bununla birlikte diğer Türk Yahudilerinin de Yunanistan'da yaşadığı düşünülmekteydi. Alman Dışişleri Bakanlığı'na gelince Yunanistan'da oturan Türk Yahudilerinin Türkiye'ye dönmesini tercih etti. Ayrıca Yunanistan'da yaşayan Türk Yahudileri istedikleri takdirde giriş vizesi elde edebilir ve başka ülkelere de gidebilirlerdi.[663]

1943'ten 1944'e kadar Filistin'e geçen Türk Yahudilerin sayısı yaklaşık 4,000 olmuştur. Bunların en az 3'te 1'i ülkenin farklı kolonilerine yerleşiyordu. Ayrıca Türkiye'den Filistin'e Göç Edenler Birliği bu meseleyi sıkça ifade edildi. Buna rağman bir yıl içinde 1943'ten 1944'e kadar 80,000 Türk Musevinin %5'i Filistin'e göç eder.[664]

5.6.1 Türkiye ve Filistin'de Yahudi Göçü Meselesi

Türkiye savaş süresince iki mesele ile karşılaştı. Birincisi Alman işgal altındaki bölgelerde yaşayan Türk Musevileri kurtarma ve ona bağlı olarak Türkiye üzerinden Filistin'e ulaşma yollarını aramayan Musevi mülteciler meselesini çözümlemek. Bu çerçevede Türkiye hükümeti, Türkiye üzerinden Filistin'e göç etmek için başvuran Yahudilere gerekli transit vizeleri verdi. Fakat transit vize ile Türkiye'den Filistin'e gönderilen bu mültecilere Suriye makamlarıki: Suriye Fransa'nın mandasıdır, Filistin'e gitme izni vermediği için Türkiye'ye geri döndüler. Bu nedenle Mülteci Museviler meselesi Türk hükümetini uğraştıran bir mesele oldu.[665]

Örneğin, Museviler geçiş izni hakkında Hariciye Vekilliği'nin 24.9.1940 tarih ve 82227/507 sayılı tezkeresi üzerine Hükümet 28 Eylül 1940 tarihinde şu kararı aldı:

> "İlişik listede isimleri yazılı Romen, Çek ve Polonya Yahudilerden 366 kişinin ellerinde Suriye ve Filistin için muteber vizeleri hamil bulunmaları ve gidecekleri yere kadar nakil vasıtaları biletlerini konsolosluklarımıza ibraz etmeleri şartile ve Çek ve Polonya tebaasından 17-48 yaş arasındakilerin vizeleri olsa dahi Suriye'den geçmelerine Suriye makamlarınca mümanaat edildiğinden bunların konsolosluklarımıza tefriki suretile azami ellişer kişilik kafileler halinde memleketimizden geçmeleri için transit vizesi verilmesi;"[666]

[663] Ahmad Mahrad, s.23-24.
[664] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.383.
[665] Fahriye Emgili, s.286-287.
[666] BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 92.94.19.

Bunun yanısıra, 29 Kasım 1940 tarihinde Türkiye'ye transit vizesi başvurusu bulunan Polonya, Romanya, Macaristan, Yugoslavya, İspanya, Çekoslovakya, Hollanda, Fransa ve Almanya uyrukları 4687 Musevi kabul olmuştu." [667]

Aslında, Türkiye hükümetinin Filistin'e gitmeleri için geçiş vizesi vermiş olduğu iki Yahudi mülteci grubu vardır: Bunlardan Türkiye üzerinden toplu olarak geçiş yapmak isteyenlere ilk gruba transit vizesi verildi. Diğer grubu ise Türkiye üzerinden Filistin'e tranzit geçmek amacıyla kişisel başvuru yapan ve vize verilenlerdi.[668] Transit geçiş işlemleri ile ilgili uzun süren görüşmeler sırasında Hükümet tarafından "Yahudi Mültecilerin Türkiye Üzerinden Transit Geçmelerine" üzerine yeni bir kararname 30 Ocak 1941 tarihinde kabul edildi. Bu karar 9 Ağustos 1938 tarihinde yabancı Yahudilerin Türkiye'ye gelişi ile ilgili kararı değiştirdi. Bu kararnameye göre ülkelerindeki yaşam ve dolaşım özgürlüğü açısından kısıtlama olan yabancı Musevilerin Türkiye'ye girmesi ve Türkiye'de ikamet etmesi yasaktı. Fakat Musevi mültecilerin Türkiye'de iş bağlantısı olanlara, milli çıkarlart düşünülerek Türkiye'ye girmelerine istisnai olarak izin verilmesi kararlaştırıldı.

Bununla birlikte bu kararname ile Musevilerin transit işlemleri bir düzene bağlandı. Musevilerin Türkiye'den ayrıldıktan sonra gidecekleri ülkeye vizeleri ve seyahat biletleri varsa Türkiye'den transit vize verilmesine karar verildi. Nitekim hükümet Filistin'e gitmek için transit vizeleri olan Musevi mültecilerin Türkiye'ye ayak basmamaları koşuluyla Türkiye'den gemi veya karayolu ile geçişlerine izin verdi.[669] Bu aşamada başka faktörler de dikkate alınmalıdır. Türkiye'nin tarafzızlığı söz konusu olsa da savaş sırasında toplumda genellikle bir seferberlik yapıldı. Musevi erkeklerin büyük bir kısmı askere alındı ve bu ortamda bile gençlerin göçü Suriye-Filistin sınırından gizlice gerçekleştirildi.[670]

5.7 Yabancı Uyruklu Göçmenlere Karşı Alınan Tedbirler

Türkiye 1938'de Yahudi mültecilerin kabulüne ilişkin yukarıda bahsedildiği üzere 2 kanunla Türkiye'ye göç etmek isteyen Yahudilere karşı sıkı tedbirler almıştır. Bu kanunların birincisi olan 28 Haziran 1938 tarihinde "Pasaport Kanunu" ile yabancı

[667] BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 93.117.7.
[668] Fahriye Emgili, s.297.
[669] Fahriye Emgili, s.298-299.
[670] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.383.

uyrukların Türkiye'ye girişi düzenlenmiştir. Bu yasa Pasaport Kanunu'nun 4'üncü maddesiyle transit olarak Türkiye'den geçişlerinde yanlarında yeterli para veya vasıtaları olmayanlar ile gideceği ülkeler için gerekli vizeleri bulunmayan "yabancı uyrukların" Türkiye'ye girişleri yasaklanmıştır. Diğer yasa ise "yabancı uyrukların" Türkiye'deki ikametine ilişkin düzenlenmedir. Nitekim Türkiye'de bulunan "yabancı uyrukların" tehcir edilenlerin, Türk tabiyetine mensup olduğu veya olmadığı değerlendirildi. Türk tabiyetinden olanların tehcir edilmeleri İcra Vekilleri Heyeti'nin alacağı karara bağlı olarak, "Çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan "ecnebi göçebelerin" tehcir edilmelerine sadece Dâhiliye Vekâletinin yetkisi vardı.[671]

Ayrıca Türkiye bir yandan ülkedeki Musevi nüfusunun artışını önlemeye çalışırken diğer yandan da ülkedeki kamuoyunda Musevi düşmanlığına neden olacak hareketleri önlemeye çalıştı.[672]1930'larda ve savaş sırasında İstanbul Boğazı'ndan veya Anadolu'dan kaçmaya çalışan Yahudi sığınmacıları önlemek için Britanya Sömürge Bakanlığı Türkiye'ye sürekli baskı uygulandı. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda, Kraliyet Donanması'nı kullanarak sığınmacıları Tuna Nehri boyunca boğaz'a getiren eski enkaz gemilerin bir kısmını batırmak isteyen insanlar vardı.[673]

11 Ekim 1939 tarihinde Yüksek İcra Kurulu Başkanı'na gönderilen bir rapora göre Almanya'daki Nasyonal Sosyalist rejiminin kurulmasından sonra haklarında uygulanmaya başlanan ağır muameler nedeniyle orada kalamayacaklarını anlayan bazı Yahudilerin Türkiye'ye gelip yerleşmeyi niyetli olduğu ortaya çıktı. Dolayısıyla bu durumda Türkiye'de bir Musevi yoğunlaşmayı önlemek için, Alman Musevileri Türkiye'den çıkarılmaktaydı. Mesela 1935'te İstanbul'a gelen ve 1937'de Türkiye'de yerleşmeye karar vererek daimî ikamet izni almak için başvuruda bulunan ve Türkiye'ye ülkesindeki gelişmeler üzerine geldiği anlaşılan Edit Norden adlı Musevi kadın da Türkiye'yi terk etmeye davet edildi ve ona işlerini tasfiye edebilmesi için 20 günlük bir süre verildi.[674]

1938'de İstanbul'da bulunan Avusturya, Çekoslovak, Alman ve İtalyan uyruklu Yahudiler Almanya'da ve İtalya'daki uygulanan antisemetik politika nedeniyle göç

[671] Fahriye Emgili, s.304.
[672] a.g.m, s.287.
[673]Arnold Reisman, s.350.
[674] BCA, Tarih: 4/3/1939, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer no: 99.641.7/3.

ettiler. Daha sonra Almanya'nın Avusturya'yı eklenmesiyle İstanbul'da yaşayan Avusturyalı Yahudiler, Alman konsolosluğu tarafından Alman vatandaşı olarak kabul edilmediği için "vatansız" duruma düştüler. Bu nedenle İstanbul'daki oturan Çek Yahudileri, pasaportları olmadığı veya pasaportlarının süresi dolmakta olduğu için Türliye'de kalabilmek için ikamet tezkeresine başvurmaları gerekiyordu. Çekoslovak uyruklu hakkında yapılması gereken işlemin resmi makamlar arasındaki yazışmalar konusu oldu. Türk resmi makamlarına göre Çek Yahudilerinin Alman konsolosluğundan pasaportlarını yenilemelerini isteyebilecekleri ve pasaportlarını kendilerinin dışındaki sebeplerden dolayı yenilemelerinin kendi suçu olmadıkları kabul edilmiştir. Sonucunda 13 Nisan 1939 tarihinde Hükümet ve Dâhiliye Vekâleti tarafından yapılan girişimlere göre yabancı uyruklu Yahudilerin tehcir kararı geçersiz kılınmıştır.[675]

Nazilerden kaçan Yahudi mültecilerin hepsini Türkiye'ye alınması da gündeme gelmemiştir. Savaşın başlangıcında yabancı Yahudi göçmenlerin yurtdışına çıkma umutları sona erdi. 30 Ocak 1941 tarihli kanuna göre ülkesinden kaçan Yahudilere oturma izni ve turist vizesi verilmesini yasaklanmıştır. Ayrıca gidecekleri ülkenin geçerli vizesine olanlar ve seyahat biletlerini gösterebilenler kişilere transit vize veriliyor. Vizelerin sıkı denetimlerden sonra verilmesine rağmen savaş yıllarında binlerce kişi Türkiye'yi transit ülke olarak kullanabilir.[676]

Göçmen statüsünde geçici olarak Türkiye'ye gelen Yahudilerin toplam sayısı ayda 200 kişiyi aşmayacaktı. Eğer bu rakamdan daha fazla Musevi gelirse, o rakamı 200 kişinin üzerindeki Musevi Türkiye'den ayrılacaktı. Tüm bu kurallara rağmen Türkiye hükümeti gerekli şartları olmasa bile Musevi göçmenlerin Türkiye'ye gelmelerine izin vermek veya reddetmekte serbest olacaktı.[677] Aslında, 1943-1944 yılları Avrupasında Museviler Romanya'ya ulaşmayı başardılar. Bunun sebebi, Slovak makamlarının 1943'teki "esnekliği", büyük ölçüde Doğu cephesindeki Alman yenilgeleri olabilir. Bu durum bazı Slovak çevrelerinde Yahudiler de dahil olmak üzere Almanya'daki düşman çevrelerle işbirliğini germesine yol açmıştır.

Aynı nedenle Kallay Macar hükümeti de Almanya ile olan bağlıntılarını koparmaya çalışıyordu ve Batı Müttefikler ile temas kurmaya uğraştı. Onun temsilcileri çeşitli

[675] Fahriye Emgili, s.305.
[676] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.371.
[677] Ulvi Keser, s.59.

tarafsız başkentlerde (Stokholm, Lizbon ve Ankara) bu yönde çalıştılar. Macaraların büyük ölçüde Musevileri ülkeden sınır dışı etmeyi reddettmesi ve 70.000 Musevi mülteciye verilen iltica da bu delegeler tarafından usulüne uygun olarak desteklendi.

19 Mart 1944 tarihinde Macaristan'ın Alman işgali, Kallay hükümetinin özerk politikasına son verdi. Mülteci durumu istikrarsız bir hale geldi. Yahudilerin birçoğu mümkün olduğu sürece kendilerini kurtarmaya çalışıyorlardı ve Romanya'ya girme girişimleri daha başarılıydı. Yine, gettolar'da yaşamış olan birçok genç Siyonist sürgün de Romanya'ya ulaşmayı başardı. [678]

[678] Livia Rothkirchen , "Routes de Sauvetage de l'Europe Nazie", *Le Monde Juif*,N.53, (janvier-mars1969), Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris 1969, s.45.

ALTINCI BÖLÜM

6 SAVAŞ SONRASI YILLARI (1946-1950)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1945'te yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Anlaşması insan haklarının ve yabancılar haklarını temelini oluşturan hükümleri içermekteydi. Çeşitli insan hakları belgeleri ve uluslararası uygulamalar daha sonra kabul edildi. Bunlar işkence ve köleliğin yasaklanması, ırk ayrımcılığı sağlayan güvenlerden, ceza kanunu önündeki engellerin ortadan kaldırılması, yabancıların ve vatandaşların eşitliklerinin kabulmesi gibi hususlardı.[679]

25 Ekim 1944 tarihinde Paris'te ırk yasalarının yürürlükten kaldırılmasına ilişkin kurallarını uygulanmasına dair 60 nolu bakanlık genelgesi, İçişleri Bakanlığ'ndan Cumhuriyetin Bölge Komiserleri'ne ve ilgili Makamları'na şöyle yazılmıştı:

9 Ağustos 1944 tarihli kararname ile cumhuriyetiçi yasallığın yeniden düzenlemesiyle ilgili 2'inci ve 7'inci maddelerine aykırı bazı beyanlarda bulundukları bildirildi. (…) "JUIFS, ARYENS et ARYANISER" (Yahudi Ariyan ve "Ariyanlaşma Yahudi") gibi ifadeler, formlardan ve idari kullanımlardan kalkmalı ve yetkillier, Musevi'nin dayalı veya herhangi bir ayrımcılığı kurmak veya uygulamak için mevzuatın yürürlükten kaldırılmasından tüm uygulama sonuçları almalıdırlar. Bu yöntemliğin sıkı bi şekilde uygulanmasını ve gelecekteki ihlallerin yenilenmesini önlemek için sizi uyarmak isterim. A. Tixier, tarafından imzalandı.[680]

Savaşi sonrasında Türkiye'de 18 Temmuz 1945 tarihinde DP'nin kurulmasıyla birlikte çok partili bir sistem başladı. Türkiye hükümetinin demokratikleşmesinde azınlıklara yönelik belirli ayrımcı uygulamalar oldukça azaltılmıştır.[681] DP'nin iktidara geldikten sonra azınlıklar açısından yeni bir siyasi dönemi başladı. Türk Yahudilerin DP'ye hakkında görüşleri çok olumluydu.

---

[679] Rona Aybay, Esra Dardağan Kibar, *Yabancılar Hukuku*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3.bs, İstanbul 2010, s.51-52.
[680] Archives de la Préfecture de Police Paris, Fon Kodu: ID 16-1, s.2.
[681] Dilek Güven, s.146-147.

İstanbul Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay:

"Türkiye Cumhuriyeti azınlıklar ve antisemitizmin zehirli fikirlerinin toplumuna yayılması konusunda geçmişte yapılan hataların tekrar edilmesine hiçbir zaman izin vermeyecektir" ifade etmekteydi.[682]

1950'de Adnan Menderes yeni hükümetin programında, daha önceki hükümetlerde olduğu gibi DP'nin milliyetçilik kavramı da vatandaşlık temelinde tanımlamıştı. Dolayısıyla vatandaşlığın temel şartı "ortak bir tarih geliştiriren, ortak bir kültür ve ülküdür. Her vatandaş dini ya da ırkı ne olursa Türk sayılmaktadır". [683]

10 Ocak 1945 tarihinde Paris Büyükelçisi Numan Menemencioğlu "Le Figaro" gazetesi'ne şu beyanatı verdi:

-Türkiye savaşa girebilir mi?

Türkiye'nin savaşa girmesi sorunu bir özgü meselesidir. Bu gereklilik müttefiki İngiltere ve kendisi arasında ele alındı. Türkiye tereddüt etmemekte ve gelecekte tam görevini yapmak için tereddüt etmeyecektir.

-Türkiye'nin dünya savaşı'ndaki rölü nedir?

1929'dan beri Türkiye Müttefiklerin ilerleyen halidir ve tamamen yalıtılmış olduğunda herhangi bir Alman baskasına karşı etkin direnişi göstermiştir. İran, Irak, Suriye ve belki de Kuzey Afrika'daki olayların gelişmesini hazırladığını ve mümkün kıldığına inanıyoruz. Unutulmamalıdır ki, 1940'da Türkiye İngiltere ile olan ittifakını yardım almadan ve müttefiklerine yardım etme umuduyla yeniden onaylamakta, kendini buldu.

-Türkiye'nin ekonomik durumu nedir?

Türkiye savaşa özgü zorluklara mücadele ediyordu. Mali ve ekonomik durumunu iyileştirmek için bir şey yapılmayan, beş yıl boyunca yaklaşık bir milyon askeri silah altına aldık.

-Türk halkının müttefiklerine karşı tutumları nelerdir?

Türk halkı müttefiklerin açıkça ve OYBİRLİĞİYLE lehindedir. Ayrıca 1939'daki İngiltere ve Fransa ile yapılan ittifak antlaşmasını memnuniyetle karşıladı. Özgür ve

[682] Rifat N. Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Devlet'in Örnek Yurttaşları,* s.23-24.
[683] Dilek Güven, s.155.

bağımsız bir halk olarak varlığımızın, müttefiklerin Almanya'ya karşı zaferine bağlı olduğunu düşünüyorduk ve hale düşünüyoruz.

-Ülkeniz bu savaş sırasında acı çekici saatler yaşamadı mı?

1940'ta meydana gelen olaylardan sonra Avrupa'daki durumu düşünün. Almanya çok güçlüydi, Fransa işgal altında, İngiltere çok tehdit altındadır. Zaten Hitler ordularının hedefi olan Tuna ve Balkanlar'da, hükümetimiz Bulgar sınırında kitlesel birlikler oluşturacağını belirtti.

Röportaj yapan kişi: Martial Bataille.[684]

6.1 İnsan Hakları

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde geliştirilen İnsan Hakları kavramı, yabancı göçmenlerin faydalanacağı hakların kapsamı belirlemek için kullanılabilir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu kararında bu konu şu sözler ile dile getirildi:

> "Bir devlet, Sözleşme'ye Avrupa İnsan Haklar Standartları (AİHS) taraf olmakla... Sözleşmenin I. bölümünde tanımlanmış hakları ve özgürlükleri, uyrukları ve statüleri ne olursa olsun, yetki alanı içinde bulunan bir kişiye sağlamakta yükümlüdür."

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi olarak anılan bu belgede ardından kabul edilen tüm uluslararası insan hakları belgelerinin temelini meydana getiren hükümler yer almaktadır. 26 Haziran 1945 tarihinde ABD'nin San Fransisko şehrinde Birleşmiş Milletler (BM) Örgütü'nün Anayasası olarak bu belge imzalanmış ve 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Antlaşmanın 1(3) maddesi hükmü: "ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetilmeksizin" insan hakları ve temel özgürlüklerinden dolayı herkesin saygı görmesi gerektiğini öngörmektedir. Ayrıca, İnsan Hakları Antlaşmanın 55'inci maddesinde bu saygının hem örgütünce hem de üye devletlerde sağlanması ve geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi de herkesin bu belgede tanınan tüm hak ve özgürlüklerden yaralanabileceğini ifade edilmiştir. Bu yararlanma açısından ırk, renk, cins dil, din, siyasal ve herhangi bir başka nitelikle

[684] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 247QO/4, s.231.

inancı, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum ya da başka statüler arasındaki bu ayrımcılığı olanıyacağı Evrensel Bildiride açıkça belirtilmekteydi.[685]

Bu bağlamda 3 Şubat 1945 tarihinde Paris Adalet Bakanlığı Sivil İşler Şubesi'nde Sayın Marion'a, Musevilerin iş hayatına eski haline yeniden getirilmesine dair gönderdiği bir mektupta:

Musevilerin işgal sırasında mülkelerinden mahrum bırakıldıkları, iş varlıklarının yeniden geliştirilmesi hizmetlerin şu anda İcra Dairesi tarfından, yürütülmesi, geçici ihtiyati tedbirlerin uygulanmasının gerekliliğini bildirmiştir. Ancak 5 Ocak'ta Paris Yargıtay Mahkemesi'nin böyle bir kararı geri çevirilmiştir. "Yargıç, bir hükümetin metninin yokluğunda bu tür kararı eski haline getirme emrinin verilmesinde beceriksiz görülmüştür. Bu gibi durumlarda verilmiş mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde polisin yardımına başvurmanın tavsiye edilip edilmediğini bildirmek için yeterince iyi olmanızı rica ediyorum" şeklinde açıklamıştır.
A Luizet, Polisin Kaymakamı, tarafından imzalandı.[686]

Nitekim, Avrupa Konseyi'nde yapılan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmış ve 10 üye ülkenin onaylamasından sonra 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise, AİHS'yi 10 Mart 1954 tarihinde onayladı. Takip eden yıllarda AİHS kapsamının genişletilmesi için çeşitli ek protokoller geliştirildi. [687] ABD 1965'te her türlü ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasıyla ilgili Uluslararası Sözleşmesini reddetmeye karar verdi. Ayrıca birçoğu halen siyonizmin'in İsrail'in ırkçılığı olmadığını iddia ediyor.[688]

Aynı şekilde Türkiye, İnsan Hakları ile ilgili beyannemeleri benimsedi. Türkiye'de 1946'dan itibaren gayrimüslim üniversite mezunları da yedek subay olarak görev yapabiliyorlardı. Fakat hava savunması ve radar kontrolü gibi alanlara o dönemde girmek yasaklanmış olsa da 1949'dan sonra izin verildi. Hahambaşlık İşçileri Bakanlığı tarafından resmi bir kurum olarak tanınıyordu ve Hahambaşlığın mülk edinmesine de izin verildi. Bununla yanısıra azınlık okullarında bazı sınırlayıcı yasalar ortadan kaldırdı. 1948'de Yahudi okullarında Yahudi din ve tarihi eğitimi verilebilirdi.

[685] Rona Aybay, Esra Dardağan Kibar, s.50-51.
[686] Archives de la Préfecture de Police, ID 16-1, s.45.
[687] Rona Aybay, Esra Dardağan Kibar, s.55.
[688] Enis El-Kasim, "Irkçılık ve Dünya Barışı", *Siyonizm ve Irkçılık,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, N.511, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982, s.11.

1937'den beri azınlık okullarının İşçileri Bakanlığı'ndan bir memur tarafından denetlenmesi düzenlemesi 1949'da kadırılmıştır. Basın ise azınlıkların Türkleştirilmesinin "başarısızlığı" ile çok daha az ilgilendi.[689]

6.2 Soykırım Suçu

II.Dünya savaşında Yahudilerin uğradığı soykırım nedeniyle 1948'de Birleşmiş Milletler Sözleşmesi soykırım suçunu, "Bir Milli etnik, ırksal veya dini grubun kısmen veya tümüyle yok edilmesi için yapılan eylemler" olarak tarif etmiştir.[690] Soykırım, Güneydoğu Avrupa ve Ege sahillerindeki eski Sefarad kültür sahası olan Selanik, Belgrad ve Saraybosna toplulukları ile Yunanistan, Sırbistan, Bosna-Hersek, Makedonya ve Trakya toplulukları gibi yüzlerce küçük cemaatleri ortadan kaldırdı. Doğuda Alman işgali altındaki bölgelerde soykırım daha da şiddetli olmuştur.[691]

Soykırım, uluslararası toplumun Musevilere uygulanan zulüm karşısında iki noktada bir tepki vermesine yol açtı. Soykırım dünyaca kabul edildiği gibi soykırım yapanların cezalandırılması ve tazmin edilmesi gerektiği de benimsedi. 20 Kasım 1945 tarihinden itibaren savaş suçlularının davaları Nüremberg'de başlayıp iddianamenin ana konusu "Nihai Çözüm" olarak başladı. Birinci mahkeme Nazi liderlerinin Özür Dileme Günü'nde 1 Ekim 1946 tarihinde sonuçlandı. 12 hükümlüye ölüm cezası, 3'üne ömür boyu hapis cezası, 4'üne çeşitli süreli hapis cezaları ve 3'üne de beraat kararı verildi. Daha sonra Nazi suçlularının yargılandığı Nüremberg Dava Muameleri adı verilen 12 dava izledi. Bunların konusu "Nihai Çözüm" planlanması ve uyulanmasıydı. Bu 12 davanın 177 Nazinin mahkûm edilmesi ile sonuçlandı. 12 kişi çeşitli süreli hapse mahkûm edilmiş, 25 kişi ömür boyu hapis cezasına çarptırılmış ve kalanlar ise uzun süreli hapisle cezalandırılmıştır.

Batılıdaki üç işgal bölgesinde çok daha fazla dava izledi: Konu her zaman Musevilere yönelik zulüm oldu. 1945 ve 1951 yılları arasında toplam 5,025 Nazi mahkûm edildi. 806 ölüm mahkumunun yalnızca 486'sı idam edildi. Ayrıca Ocak 1951'de ABD yüksek komisyonu tarafından yayınlanan Merhamet Yasası'na dayanılarak Amerikalıların elindeki pek çok önemli savaş suçlusu serbest bırakılmıştır.

[689] Dilek Güven, s.147
[690] Yusuf Besalel, Yahudilik Ansiklopedisi, C.3, s.635.
[691] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.379.

Birleşmiş Milletler Savaş Suçları Komisyonu Japonlar da dâhil olmak üzere 36,529 kişilik savaş suçlusu listesi hazırlanmıştır. Çoğunluk Musevilere yönelik şiddet olaylarına katılmıştı. Savaşın ilk 3 yılında 8 Müttefik ülkede 3,470 kişilik daha davalar açıldı. Suçların 952'si idam edildi ve 1905'i de hapis cezasına çarptırıldı.[692] Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 9 Aralık 1948 tarihinde oybirliği ile kabul edilen ve 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe giren "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi"ni imzalayan ilk ülkelerden biri Türkiye'dir.[693]

6.3 İsrail Devleti'nin Kuruluşu

1930 yıllarında Nazi Almanya'sı ırkçı uygulamalardan çok fazla acı çeken Yahudiler toplu göçün gerekli olduğunu düşünüyorlardı. Bununla birlikte Filistin'deki Arap liderler bu Yahudiler göçünü durdurmak istediler. 1939'da İngiliz hükümeti Yahudi göçünü sınırlayan yeni bir kararı kabul etti. Bu karar Araplar için siyasi bir zaferdi. Nisan 1936'da Araplar Filistin'deki İngiliz hükümeti'ne karşı isyan etti. Bu çoğunlukla artan Yahudi göçlerinden kaynaklanmaktaydı. 1939'da Yahudiler ve Araplar arasındaki çatışmalar sona erdi.1945'ten sonra Amerikalı Yahudiler," Haganah"ın yeraltı ordusu'na ve en radikal gerillalara para ve silah toplamasına yardımcı oldular. İngiliz Yahudi güçleri'ne karşı olarak Yahudi gerilla faaliyetleri ve İngilizlerin baskıları yoğunlaştı. En sonunda İngiltere bu meseleyi Birleşmiş Milletler'e götürdü. Birleşmiş Milletler, Ağustos 1947'de bölgeyi bölünmeyi tercih etti. İngilizler 14 Mayıs 1948 tarihinde bölgeyi terk edince İsrail Devleti ilan edildi. Bundan sonra Arap-İsrail savaşı başlamıştı.

David Ben-Gurion (1886-1973) 14 Mayıs 1948 tarihinde Tel Aviv'de Yahudi Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir.[694] İsrail'i özellikle Avrupa Musevileri veya Aşkenazi'den eski bir sınıf oluşturmaktadır. Aşkenaziler Rus, Avusturya ve Çekoslovakyalı, ardından Nazi baskısından kaçan Avrupa Musevileri geliyor. İsrail Devleti'nin yeni vatandaşları'na (Orta Doğu, İrak, Yemen, Libya ve Kuzey Afrika'dan) "İkinci İsrail" deniliyor. Bu isimler Sefarad olarak bilinir. Bugün İsrail Devleti'ni oluşturan bu 2 ayrı kültür grubu arasında hiçbir sorun yoktur.[695]

---

[692] Paul Johnson, s.465-466.
[693] Rifat N. Bali, Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Devleti'n Örnek Yurttaşları, s.33.
[694] *Gelişim Genel Kültür Ansiklopedisi, C 7,* Tarih ve Kültür 2, Gelişim Yayınları, İstanbul 1972, S.240-241.
[695] Mehmet Aydın, s.114.

İsrail Devleti kuruluşundan hemen sonra derhal Amerika Birleşik Devletler, Rusya ve Batı devletleri tarafından tanındı. İsrail ve Batılı güçlerin desteğiyle Filistinli Müslümanlar çekildi ve mülkleri yağmalandı.[696] Museviler facia yaşamadığı tek Avrupa ülkesi Türkiye'dir. 1948'de İsrail Devleti kurulduğu tarihte Türkiye onu tanıyan ilk ülkelerden biriydi.[697]

6.3.1 İsrail'e Göç Hareketi

1948 yılı sonunda Türk hükümeti İsrail'e göç etmeyi engelledi. İsrail'e göç çok zor koşullar altında uygulanıyor ve gençler askerlik görevinden kaçıyordu. Yasadışı göç örgütlerinin yardımı ile çeşitli gemiler ile Filistin'e yolculuk ederlerin bazıları yasadışı olduğu için tutuklandılar. Çoğunlukla askerlik yaşında olan ve vizesi olmayan gençler bu tür gizli yollardan kaçmaya çalışıyordu. Bazı göçmenleri İtalaya'dan geçerek gidiyorlardı. Ancak sınırlar 1949'da açıldığında özellikle taşra kentleri arasında bir göç akın hareketi başladı.[698] 1948 ile 1965 yıllarında 5,000'den fazla Yahudiler İsrail'e gittiler ve orada "Türkiyeliler Birliği"ni kurdular. Ayrıca "Morit, Türk yahudileri Vakfı" Türk kültürlerini korumayı hedefliyordu. Günümüzde Türkiye'den giden Musevi göçmenlerin çoğunluğu Tel Aviv'in 8 kilometre doğusunda "Batı Yam" bölgesinde bulunmaktadır.[699]

12 Eylül 1949 tarihinde Fransa'nın Bakanı Edouard Pélin Guyon'dan, İsrail'in Dışişleri Bakanı Robert Sosuman'a Doğu Avrupa devletlerinin Yahudilerinin göçüyle ilgili siyaseti hakkında yazdığı bir mektupta:

> İsrail hükümetinin arzusu bu ülkenin nüfusunu kitlesel göç yoluyla mümkün olan en hızlı şekilde artırmadır. İsrail, dağılmış Musevilerin göç özgürlüğünün sağlanmasını dış politikanın esas hedeflerinden biri olduğunu düşünüyor. İsrail hükümeti için en önemli olanı Orta ve Doğu Avrupa'dır. Bulgaristan'ın tutumu İsrail'in arzuları ile en uyan ülke olduğu düşünülmektedir. Neredeyse Musevi topluluğunun tümü yaklaşık 40,000 Bulgar Yahudi tahliye edilebilir. Ayrıca Yugoslav hükümeti de Yahudi göçüne olumlu bir tutum benimsedi. Ancak Polonya hükümeti Yahudi meselesine karşı farklı tutumları vardır. Çekoslovakya, Macaristan ve Romanya hükümetleri göçe karşıydılar. Ancak kendi tutumlarında farklılıklar bulunmaktadır. Çekoslovak hükümeti Yahudi göçü için bazı izinler

[696] Ali Erbaş, s.158.
[697] Rifat N. Bali, *Bir Türkleştirme Serüveni 1923-1945),* s.23-24.
[698] Esther Benbassa, Aron Rodrigue, s.384-385.
[699] Naim Güleryüz, Musevilere 500 Yıl, s.34.

veriyordu ve özellikle Macaristan toprakları gizlice terk eden Musevilerin göçü Macaristan hükümetinin istekli tutumu ile olmuştu. Romanya hükümeti Yahudi göçü'ne karşı gibi görünüyordu. Bayan Anna Pauker İsrail hükümetinin taleplerine yanıt olarak bu muhalefetin sebebini açıkça belirtti:

Romanya'daki yaklaşık 400,000 Musevi ülkenin ekonomik yaşamında temel bir unsur oluşturuyor. Dolayısıyla Romanya onların gitmelerine izin vererek zayıflayacaktır. Romanya yeni sosyalist devleti kurmak için tüm çocuklarının gücüne ihtiyaç duyuyor. Romanya'daki Museviler ayrı bir ırk değildir. Aslında Romanya Halk Demokrasisi ırk kavramını önemsememektedir. Ayrıca Yahudiler ayrı Romanya Halk Demokrasi ırk kavramını önemsememektedir. Ayrıca Museviler ayrı bir sınıf da teşkil etmemektedir. Nitekim Romanya Halk Demokrasi sınıf sistemini kaldırdı.
Böylece hem Museviler hem Romanya uyrukları aynı haklara sahipleridi. Aynı şekilde USS Musevi göçüyle ilgili olarak 2.000.000 Rus Musevi'nin göçüne karşı aynı tutumu benimsemişti.[700]

1948 ve 1950 yılları arasında 37,000 civarında Musevi İsrail'e göç ettiler. 1970'lerin sonlarında siyasi çatışma nedenlerden başka göçler yaşandı. Türkiye'de yaşayan 25,000 Yahudi'nin 23,000'i İstanbul'da bulunuyordu.[701]

6.4 Dünya'da Musevilerin Nüfusu

Günümüzde Musevilerin büyük bir kısmı Sami ırkından gelmiyor. Toplam 13.000.000 çivarındaki Musevi nüfusunun %80 ile %90'ı Ürdünlü, Filistinli ve Ortadoğu kökenli olan Museviler, ile Türk kökenli Hazarlar ve Ortadoğu kökeni dışındaki Eşkenazi denilen Musevilerden oluşmaktadır.[702]

Savaşın başlamasından önce toplama kampları Alman halkına yönelik rehabitilasyon, çalışma ve bastırma kamplar idi. Daha sonra Naziler, Almanya'ya bir toprak eklediğinde orada kamp kurmuştur. Avrupa'da 1939 yılında Musevi nüfusu: 8.255.000 iken 1945 yılında Musevi nüfusu: 2.298.000'e inmişti.

[700] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 2GMII/139, s.1-4.
[701] Yusuf Besalel, Yahudi Tarihi, s.234.
[702] İsmail Tokalak, s.63.

Tablo 6.1: 1939-1945 Bazı Ülkelerde Musevi Nüfusu

Musevi Nüfusu	1939	1945
SSCB	2.100.000	600.000
Polonya	3.000.000	40.000
Romanya	850.000	425.000
Macaristan	400.000	200.000
Çekoslovakya	315.000	75.000

[703]Kaynak: Mémoire de la SHOA, Paris

Tablo 6.2: 1930'lerde Musevilerin Sayısı

Ülke	Yıl	Sayı
Almanya	1933-1935	694,3
Belçika	1937	80
Britanaya	1937	340
Bulgaristan	1934	48,4
Fransa	1937	280
Yunan	1937	90
İtalya	1937	52
Yugoslavya	1937	75
Hollanda	1937	135
Polonya	1937	3,300
Romanya	1930	985
Rusya Sovyetler'i	1937	2,950
Türkiye (Avrupa kısım)	1937	60
Macaristan	1930	444,6
Avrupa	1937	10,270

[704] Kaynak: Ministere des Affaires Etrangeres, Fransa

[703] Lannis Roder "les camps en Europe",*les Camps de la Mort*,(janvier 2015), Centre de Documentation Juive Contemporaine,Paris 2014, s..8.
[704] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 386QO/71, s.91.

Tablo 6.3: 2010 Dünya Yahudi nüfusu (dinlerini değiştirmemiş olanların)

İsrail	5,703,700
Amerika Birleşik Devletleri	5,275,000
Fransa	483,500
Kanada	375,000
İngiltere	292,000
Rusya	205,000
Arjantin	182,300
Almanya	119,000
Avustralya	107,500
Brezilya	95,600
Ukranya	71,500
Güney Afrika Cumhuriyeti	70,800
Macaristan	48,600
Meksika	39,400
Belçika	30,300
Hollanda	30,000
İtalya	28,400
Şili	20,500
İsviçre	17,600
Türkiye	17,600
Uruguay	17,500
Belarus	16,500

[705]Kaynak: North Amerikan Jewish Databank" (Kuzey Amerika Yahudi Veri Bankası

6.4.1 Türiye'de

1930'larda Türkiye'de toplamda 15 milyonuk bir nüfusa sahipken yaklaşık 100,000 Musevi yaşıyordu. Bu Musevilerin yarısından fazlası Avrupa yakasında. Eski İsanbul'da yaklaşık 50,000'i ve Edirne'de 5,000'den fazla kişi yaşıyordu. Asya

[705] Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *İslam Ansiklopedisi, C.43,* İstanbul 2013, s.196

yakısında ise, Musevi nüfusu İzmir bölgesinde en yüksek seviyeye ulaştı. İç bölgelerde Musevi nüfusu dağılmış olarak bulunmaktaydı.[706]

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkiye'nin Musevi nüfusu 900.000 kişiye ulaşmıştı. Aslında Türkiye toprakları Filistin, Suriye, Lübnan, Ürdü'nün kuzeyinde yer alıyordu. Avrupa'da ise, daha sonra diğer Balkan ülkelerine bağlı olan bölgeler, örneğin en büyük topluluk 70.000 nüfuslu Selanik'te idi, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanistan'a devredilen bölge neredeyse tüm Musevi nüfüsu Naziler tarafından yok edildi veya sınır dışı edildi.[707]

1844'deki yapılan nüfus sayımına göre Osmanlı İmparatorluğu'nun toplam nüfusu 35.000.000'dir. Bunlardan 21.000.000'nin Müslüman, geriye kalan 14.850.000 kişi Gayrimüslim idi. Gayrimüslimler arasındaki Museviler sadece 250,000'dir.[708] Resmi nüfus sayımında ise genelde İmparatorluk'taki Musevilerin nüfusu 253,435 ile 256,003 arasında değişiyordu.[709] Parçalanmadan önce Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaklaşık 300,000 Musevi bulunuyordu. I Dünya ve Kurtuluş Savaşı sonrası 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte Cumhuriyet sınırları içinde 80,000 civarinda Musevi vardı.[710]

6.4.2 Filistin'de

Fransız yazar Roger Garaudy'e göre, Yabancı aşiretler "Arami"akımı halinde Filistin'e geldiklerinde burada Filistin topraklarının ilk sakinleri "yerli" Ken'anlıları, kendi kurdukları "Hebron" çevresinde "Hititleri", Amman yakınlarındaki "Ammoniler", Ölü Deniz'in doğusunda "Moabileri" ve güneydoğuda "Edomileri" bulmuşlardı. Bunlardan "Carmel" ve çöl arasına yerleşenler "Filistin'ler" olarak adlandırıldı. Bugün bunlar "Filistinliler"adını aldılar. Bu insanlar sadece Arap kökenli değildir. Nitekim Araplar Filistin'e 7.yüzyılın başında küçük gruplar olarak gelmişlerdi ve Museviler de dâhil olmak üzere yerel insanların çoğunu Müslüman yapmışlardı ve yerel halkla evlenip ve onlar dillerini yerellere aşılamıştılar. M.S.7 yüzyılda Filistin'de Arapların

[706] Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, Fon Kodu: 402QO/71, s.90.
[707] Eric Camber, "La Situation des Juifs de Turquie", Evidences, N.5, (Novembre 1949), l'American Jewish Committee,Paris 1949, s.14.
[708] Hakan Alkan, s.97.
[709] Stanford, J. Shaw, s.328.
[710] Yusuf Besalel, Yahudi Tarihi, s.233.

ortaya çıkışı etnik olmaktan çok kültürel bir hal idi. Filistinliler eski Ken'anlılarla karışmışlardı ve onlardan gelmişlerdi. En azından 5,000 yıldan beri Filistin'de yaşayan Ken'anlılar Filistinlilerin atalarıdır. Bununla birlikte daha sonra gelen Filistinliler isimlerini yerli halklara verdiler. Ayrıca Filistin ülkesi Babil, Hitit ve Mısır hakimiyeti'nden sonra İranlılar, Yunanlılar, Romalılar, Araplar ve Türklerin geçit sahası haline geldi.[711]

16.yüzyılda Filistin'deki Yahudi sayısı yaklaşık 5,000'i bulunmaktaydı. 1799'da Napolyon savaşa girdiğinde Filistin'deki Musevi sayısı 5,000 kadardı. 1882'de Yahudiler Filistin'e yeniden yerleşmek istiyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun iç ve dış yıkımları yaşadığı bu dönemde belirli bir hedefin sonucu olarak başlamıştır. 19.yüzyılın başlarında bölgede hedefleri olan İngiltere'deki Musevi cemiyetinin çabaları ile 450 Yahudi Filistin'e yerleşmesine yol açtı. İngiltere'nin desteğiyle 30,000 dönüm Filistin toprakları satın alındı. Filistin'e Yemen'den yaklaşık 10,000 Yahudi yerleştirildi ve Birinci Dünya Savaşı sonunda bu rakam 40,000'e ulaştı. I.Dünya Savaşının hemen ardından İngiliz kontrolü altındaki Filistin de Musevilerin sayısı 85,000'e ve arazileri 418,000 dönüme ulaştı.[712]

1800'lerin başında İspanya'daki Ferdinand ve İkinci Filip'in döneminde bakıya maruz kalan Yahudiler kaçtı ve Filistin'deki Musevilerin sayısı arttı.[713] 1839'da Filistin'deki mevcut halk arasında yapılan nüfus sayımında yer alan yeni göçmenlerin sayısını 6,500'a 1856'de 14,500'e çıkarmıştı ve 1881 yılının sonunda bu sayı 22,350'e yükselmişti. Bunlardan yarısından fazlası Kudüs'te yaşıyorlardı. Geri kalanlar ise "Safed", "Taberiye", "Nablus", "El-Halil" ve "Şerfamr" ile "El-Bukeye" adlı 2 köyde yaşıyorlardı.[714]

Filistin 1882'de 24,000, 1914'te 85,000 ve 1948'de 65,000 Musevi bulunmaktaydı.[715] Aslında İngiltere 1917'de Filistin'i işgal ettiğinde 55,000 Musevi ve 600,000 Arap bulunuyordu. 1948'de Musevilerin nüfusu 600,000'e, Araplar ise

[711] Roger Garaudy, *Siyonizm Dosyası,* çev. Nezih Üzel, Pınar Yayınları, 4.bs, İstanbul 2013, s.40.
[712] Mustafa Esad, "Filistin'e Yahudi Göçü ve Hindistan Yahudileri", *Dış Politika,* s.87-88.
[713] Refik Şakir en-Netşe, s.31.
[714] a.g.e, s.172-173.
[715] Mehmet Aydın, s.114.

1.400.000'e ulaştı. Nitekim Yahudilerin sayısındaki artışın ana nedeni göç iken Arapların nüfusundaki artış öncelikle doğal nedenlerden kaynaklanıyordu.[716]

"Central Intelligence Agency" (CIA) tarafından tespit edilen verilere göre, İsrail devletindeki nüfusun bileşimi şöyledir: Filistin'deki toplam 6.000.000 kişinin (işgal altındaki "Batı Şeria" ve "Gazze Şerid"i de dâhil olmak üzere) %80,1'i Yahudi'dir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa'da doğan Yahudilerin yanı sıra "Vaat Edilmiş Topraklar"a göç edenler, dağılımında en büyük grubu %32,1'i oluşturuyordu. İkinci büyük grup ise %20,1 oran ile İsrail'de doğmuş "yeni nesil" Yahudiler'dir. Diğer gruplara gelince Afrika'dan göç edenlerin oranı%14,6 ve Asya kökenli Yahudilerin oranı %12,6'dir. Ayrıca birçoğu İsrail'de yaşayan 150,000 Musevi Kürt vardır. İrak'ta da az sayıda Musevi Kürt bulunmaktadır.[717]

[716] Nezih Kurah, "1948'den Bu Yana İsrail'deki Araplar", *Siyonizm ve Irkçılık,* s.99.
[717] İsmail Tokalak, s.62.

SONUÇ

Lozan Antlaşmasına göre ve Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre, azınlık sayılmayan Musevileri konu edinen tez çalışmasının sonuçları şöyledir: önemli unsurlardan biri Musevilerin Hristiyan ülkelerden çıkarılması ve göç hareketinin Osmanlı Devleti'ne yönelmesi, Musevi halkı Osmanlı hükümeti tarafından hoşgörülü ile karşılandı. Aslında Osmanlı Devleti bütün diğer Gayrimüslimlerin din, ırk ve dil açısından aynı haklara sahip olduklarını kabul etmektedir. Bu nedenle eşit haklara sahip olan Museviler olumlu etkilenerek Osmanlı Devleti'ne Musevi göçü daha da hızlandı. Museviler için, Türkiye bir güven, istikrar ve höşgörü memleket olarak görülmektedir. Museviler toplum hayatında rahat ve refah bir yaşam sürdükleri, o dönemde Filistin'e göç ettiklerini belirtmiştir, bunu Türkiye terk etmek ve Filistin tercih etmek için değil, sadece kendi devletlerini kurmak için Filistin'e göçü tercih etmiştirler. Siyonizm kurucusu olan Theodor Herzl bütün Musevilerin ortak bir toprak altında toplamak ve Filistin'de yerleşmekteydi. Padişah'in Filistin'e göçün yasaklanmasına rağmen 1908-1916 yılları arasında göçmen iskanı, eğitim kurumları ve arazi satın alımı faaaliyete bulundu.

İkinci Dünya Savaşı döneminde dünyası tarihinin en büyük Musevi soykırımına şahit olmuştu. Yüzyıllardan beri Batı Hristiyan dünyasında antisemitizm gelişti. Türkiye'de bilhassa savaşlar arası dönemde Musevilerin toplam nüfusu azaldı. Esas olrak Nazizm ideolojisi ve Musevi karşıtlığı etkisinden mi yoksa; İsrail Devletine göçten dolayı nüfusun arttırılmasından mı kaynaklanıyor? 1933 yılında Nazi Almanyası'nda antisemitizmin yoğunlaşmasıyla Avrupa'daki Musevi aleyhtarlığı daha da arttı ve bu Türkiye'ye de yansıdı. Lakin siyasi sahnede hiç etkin olmamıştı. O dönemde münferid örnek olarak Cevat Rifat Atilhan'ın yayınladığı "Milli İnkilap" dergisinde Nazi Almanya'sında yayınlanan Yahudi karikatürlerini kendi dergesinde eleştiriyordu. 1934 yılında Trakya'nın değişik kentlerinde Musevilere yönelik saldırılar olmuştur.

Bu çalışmada Nazizm baskısı altında olan Türklerin Musevilere yardımları anlatılacak başlı bşşına bir konudur. Yine Osmanlı dönemindeki gibi Avrupa ülkelerinde yaşanan Alman işgalinden kaçan Musevi mülteciler, Türkiye'yi sığınılacak ve güvenli bir ülke olarak görüyordu. Türk diplomatları Fransa'da birçok Musevi'nin

özgürlüklerine kavuşmasına yardımcı oldu. Bu dönemde Musevi göçü arttI. Çünkü Türkiye Transit geçişe izin verip, Filistin'e geçişte kolaylık sağlamaktaydı. Nitekim Türkiye Musevi soykırımı sırasında Filistin'e köprü vasifesi görmüştü. Ayrıca, Nazizm etkisiyle ve savaş yıllarında zor koşulları altında yaşayan Museviler, 1940'lı yıllarda Musevilerin Filistin'e göçü artmıştır. Bunun bir nedeni de 1942 yılında bütün vatandaşları kapsayan Varlik Vergisi'nin daha varlıklı olan Musevilerce fazlaca ödenmesidir. Zira, Museviler çoğunlu İstanbulu ticaret merkezi seçtikleri için bu vergilerden daha çok etkilenmekteydiler.

II.Dünya Savaşı döneminde Türkiye Cumhuriyeti dengeli bir politika izlemekteydi. Churchill Türkiye'yi savaşa sokmaya çalışıyor ve Hitler Türkiye'yi bir şekilde Almanlar safına çekmeye çalışıyordu Türkiye II. Dünya savaşı başladıktan hemen sonra Ingiltere ve Fransa ile Ekim 1939'da Üçlü İttifak yani karşılıklı yardım Antlaşması imzaladı. Ayrıca, Hitler Sovyet Birliği ile imzalanan Saldırmazlık Paktı bir tehdit olmuştur. SSCB Boğazların kontrol hakkı istediğini öne sürmüştü. Türkiye Dış politikasıyla Kurtuluş Savaşından kazandığı toprak bütünlüğünü korumakta ve savaş dışı kalmakta kararlıydı. Türkiye hem Almanya ile ticari ilişkilerini sürdürmüş hem de İngiletre ile müttefik ticari ilişkilerini muhafaza etmişti.

Bugün Türkiye'de İsrail'in bazı politikaları iyi karşılanmamakla birlikte, yaygın bir antisemitizm görülmemekte, fakat Siyonist hareketler ve Siyonizm taraftarlarının tavrına bir tepki yükselmektedir.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) Belgeleri

BCA, Tarih: 25/11/1940, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer no: 110.736.7.

BCA, Tarih: 9/10/1942, Dosya 41923/10, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer no: 99.641.13/1/2/3/4/5/6/7.

BCA, Fon Kodu: 030.10.01.02, Yer no: 92.85.5.

BCA, Fon Kodu: 030.10.01.02, Yer no: 93.120.20.

BCA, Tarih: 6/12/1943, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer no:135.971.24/4.

BCA, Tarih: 16/11/1942, Sayı: 21342, Dosya: 4/9292, Yer no: 30.28.35.

BCA, Tarih: 21/10/1942, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer no: 232.562.20.

BCA, Tarih: 6/1/1939, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 85.113.12.

BCA, Tarih: 25/4/1939, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 86.35.8.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 90.18.1.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 90.26.20.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 91.59.13.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 90.27.2.

BCA, Tarih: 19/2/1943, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer no: 110.736.12/1/2/3/4/5.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 92.85.5.

BCA, Tarih: 4/3/1939, Fon Kodu: 030.10.00.00, Yer no: 99.641.7/1/2/3/4/5.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 92.94.19.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer no: 93.117.7.

Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatiques, La Courneuve (Fransa Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi Belgeleri)

Tarih: 1940-1944, Fon Kodu: 386QO/71.

Fon Kodu: 2GMII/139.

Tarih: 1944-1947, Fon Kodu: 247QO/4.

Tarih: 1940-1944, Fon Kodu: 402QO/71.

Fon Kodu: 402QO/58.

Fon Kodu: 415QO/13.

Fon Kodu: 399QO/5.

Tarih: 1938-1940, Fon Kodu: 397QO/5.

Fon Kodu: 4GMII/122.

Archives Nationales, Site de Pierrefitte, (Fransa Milli Arşivi Belgeleri)

Fon Kodu: AJ/38/1158.

Fon Kodu: AJ/38/ 319.

Fon Kodu: AJ/38/1158.

Fon Kodu: AJ/38/315.

Fon Kodu: AJ/38/6422.

Fon Kodu AJ/38/1154.

Fon Kodu AJ/38/1155.

Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris.

Fon Kodu: XXXVI-91a.

Fon Kodu: XXXVI-59.

Fon Kodu: XVIIa-43 (231).

Fon Kodu: XVIIa-43 (227).

Fon Kodu: CCCLXXXVI-3.

Archives de la Préfecture de Police, Paris (Emniyet Müdürlüğü Arşiv Belgeleri)

Tarih: 1940-1947, Fon Kodu: ID 16-1.

Tarih: 1941, Fon Kodu: ID 16-2.

Tarih: Décembre 1940, Fon Kodu: ID 16-4

Tarih: Décembre 1940, Fon Kodu: GE-4.

Tarih: Janvier 1941, Fon Kodu: GE-5.

Tarih: Juin 1941, Fon Kodu: GE-6.

Tarih: Septembre 1941, Fon Kodu: GE-7.

Tarih: Octobre 1941, Fon Kodu: GE-8.

Tarih: Novembre 1942, Fon Kodu: GE-9.

Tarih: Mai 1942, Fon Kodu: GE-15.

Tarih: Octobre 1942, Fon Kodu: GE-20.

Tarih: 26.6.1943-1.7.1943, Fon Kodu: GE-29.

Kitaplar

Afyoncu, Erhan, *Sahte Mesih*, Yeditepe, 1.bs, İstanbul 2013.

Ahmet Almaz, Pelin Batu, Geçmişten Günümüze Yahudilik Tarihi, Noktakitap, 1bs, İstanbul 2007.

Aktar, Ayhan, *Varlık Vergisi ve 'Türkleştirme Politikaları'*, İletişim Yayınları, 11.bs, İstanbul 2012.

Alkan, Hakan, *500 Yıllık Serüven Türkiye Yahudileri 1*, Günce Yayınları, 1 bs, Ankara 2000.

Arslan, Gürbüz, *Şükrü Saraçoğlu'nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1886-1953),* Atatürk Araştırma Merkezi, 1.bs, Ankara 2017.

Arslantaş, Nuh, *Yahudiler ve Türkler*, İz Yayıncılık, İstanbul 2013.

Artuç, İbrahim, *Hitler ve İkinci Dünya Harbinin Kaderi*, Kastas Yayınları, 1.bs, İstanbul 1984.

Aydın, Fuat, *Yahudilik*, İnsan Yayınları, 2.bs. İstanbul 2010.

Aydın, Mehmet, *Din Fenomeni*, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1993.

Bali, Rifat N., *Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945),* İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
----------, *Musa'nin Evlatları, Cumhuriyet'in Yurttaşları,* İletişim Yayınları, 5.bs, İstanbul 2014.

----------, Cumhuriyet *Yıllarında Türkiye Yahudileri Devlet'in Örnek Yurttaşları,* (1950-2003)

----------, *Devlet'in Yahudileri ve 'Öteki' Yahudi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

Barokas, Yakup, *Türkiye'de Yahudi Toplumları*, İstanbul 1987.

Benveniste, Anne, *Le Bosphore A La Roquette*, l'Harmattan, Paris 1989.

Besalel, Yusuf, *Yahudi Tarihi*, Üniversal, 1.bs, İstanbul 2000.

----------, *Osmanlı ve Türk Yahudileri*, Gözlem Yayınları, Genişletilmiş, 2.bs, İstanbul 2004.

Brink-Danan, Marcy, *Yirmi Birinci Yüzyılda Türkiye'de Yahudiler*, çev. Barış Cezar, Koç Üniversitesi Yayınları, 1.bs, İstanbul 2014.

Brook, Kevin Alan, Hazar *Yahudileri*, çev. İsmail Tulçalı, NoktaKitap, 1.bs, İstanbul 2005.

Chiles-Meilhae, Samuel, *Le CRIF*, Robert Laffont, Paris 2011.

Cohn-Sherbok Lavinia, Cohn-Sherbok Dan, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, çev. Bilal Baş, İz Yayıncılık, İstanbul 2011.

Delpla, François, *Nuremberg Face à l'Histoire*, l'Archipel, Québec 2006.

Deringil, Selim, *Denge Oyunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994.

Derviş, Hüda, *Yeni Belgeler Işığında Türkiye'de Dönme Yahudi Gerçeği*, çev. Mustafa Özcan, Özgü Yayınları, İstanbul 2006.

Engin, Vahdettin, *Pazarlık*, 1. baskı, Yeditepe, İstanbul 2010.

En-Netşe, Refik Şakir, *Sultan II Abdülhamid ve Filistin*, çev. Necmeddin Gevri, Eşik, 5 bs., İstanbul 2012.

Esther Benbassa, Aron Rodrigue, *Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi*, çev. Ayşe Atasoy, hzl. Rifat N. Bali, İletişim Yayınları, 3.bs, İstanbul 2010.

Erdoğan Baş, Salih İnci, *Yahudilik Hristiyanlık ve İslam*, Erkam Yayınları, İstanbul 2017.

Erdoğan, Ömer, *Yahudilik Tarihi*, Kalipso Yayınları, 1.bs, İstanbul 2010.

Evans, Laurance, Türkiye'nin parçalanması ve ABD Politikası (1914-1923), Örgün Yayınevi, 1.bs, İstanbul 2003.

Fédération Nationale des Déportés et Internes Résistants et Patriotes, *La Déportation*, Ramsay, Paris 1968.

Frei, Norbert, *Führer Devleti*, çev. Akın Kanat, Politikus Yayınları, 1.bs, İzmir 2005.

Fritsch, Theodor, *Tarih Boyunca Yahudi Meselesi*, çev. Münir Abdurrahman, Akçağ Yayınları, Ankara 1972.

Galanti, Avram, *Türkler ve Yahudiler*, Gözlem Yayıncılık Basın ve Yayın, Türkleştirilmiş, 3.bs, İstanbul 1995.

Guttstadt, Corry, *Türkiye, Yahudiler ve Holokost,* çev. Atilla Dirim, İletişim Yayınları, 1.bs, İstanbul 2010.

Güleryüz, Naim A., *Bizans'tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Yayın, İstanbul 2012.

----------, *Türk Yahudi Tarihi 1,* Gözlem Gazetecilik Yayın, İstanbul 1993.

----------, *Tarihte Yolculuk Edirne Yahudileri,* Gözlem Gazetecilik Yayın, İstanbul 2014.

Groepler, Eva, *Anti-Semitizm*, çev. Süheyla Kaya, Belge Yayınları, 1.bs, İstanbul 1999.

Güler, Ali, *Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar*, Berikan Yayınları, Ankara 2003.

Güven, Dilek, *6-7 Eylül 1955 Olayları,* çev. Bahar Şahin, İletişim Yayınları, 5. bs, İstanbul 2012.

Hilberg, Raul, *Exécuteurs, Victimes, Témoins*, çev.Marie -France de Paloméra, Gallimard, 1994.

Hitler, Adolf, *Siyasi Vasiyetim*, çev. A. Naci Demirci, ed. Ramazan Kızılkaya, Okumuş Adam Yayıncılık, 1.bs, İstanbul 2005.

Holokost II.Dünya Savaşı Döneminde Yahudi Soykırımı, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul 1997.

İlhan Tekeli, Selim İlkin, *İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, İletişim Yayınları, 1.bs, İstanbul 2013.

İslamoğlu, Mustafa, *Yahudileşme Temayülü,* Düşün Yayıncılık, 17.bs, İstanbul 2010.

Johnson, Paul, *Yahudi Tarihi*, çev. Filiz Orman, Pozitif Yayınları, 1.bs, İstanbul 2000.

J.-L. Leleu - F. Passera J. Quellien -M. Daeffler, *La France pendant la Seconde Guerre Mondiale*, Fayard, Paris 2010.

Karatay, Osman, *Hazarlar*, Kripto, 1.bs, Ankara 2014.

Kaya, Önder, *Tanzimat'tan Lozan'a Azınlıklar*, Yeditepe Yayınevi, 2.bs, İstanbul 2005.

Kılıç, Sezen, *Türk Basını'nda Hitler Almanya'sı (1933-1945),* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010.

Kıvırcık, Emir, *Büyükelçi,* Timaş Yayınları, 3.bs, İstanbul 2010.

Klarsfeld, Serge, *Le Mémorial de la Déportation de Juifs de France,* Beate et Klarsfeld, Paris 1978.

Kutub, Seyyid, *Yahudi ile Savaşımız*, Çev. Abdülhamid Dağdeviren, Arslan Yayınları, İstanbul 1990.

les Camps de la Mort, Ouest France, Mémorial de la Shoa
janvier 2015,

Levi, Avner , *Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler,* İletişim Yayınları, 1.bs, İstanbul 1996.

Longerich, Peter, *Holocaust, The Nazi Persecution and Murder of the Jews,* Oxford University Press, Ney York, 2010.

Macit, M. Hanifi., *Faşizm ve. Nazizm*, Savaş Yayınevi, 1.bs, Ankara 2007.

Mehmed Şevket Eygi, *Yahudi Türkler yahut Sabetaycılar,* Zvi-Geyik Yayınları, 1.bs, İstanbul 2000.

Michael R. Marrus, Robert O. Paxton, *Vichy et les Juifs*, Calman-Lévy, Paris 1981.

Monique-Lise Cohen, Valérie Ermosilla, *Les Juifs dans la Resistance,* Bibliothèque Municipale, Toulouse 1997.

Oran, Baskın, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, İmaj Yayınları, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3.bs, Ankara 2000.

Osman Doğan, Selman Kılınç, *Uzakları Görebilen Hükümdar Sultan İkinci Abdülhamid Han*, Çamlıca, 3.bs, İstanbul 2011.

Örs, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1966.

Peters, F.E., *İbrahim'in Çocukları*, çev. Nurşan Üstüntaş, Neden, 1.bs. İstanbul, 2010.

Reisman, Arnold, *Nazimden Kaçanlar ve Atatürk'ün Vizyonu*, çev. Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1.bs, İstanbul 2011.

Renée Poznanski, Denis Peschanski, Benoît Pouvreau, *Drancy Un Camp en France,* Fayard Ministère de La Défense Paris 2015.

Rona Aybay, Esra Dardağan Kibar, *Yabancılar Hukuku*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3.bs, İstanbul 2010.

Roze, Anne, *La France Arc-En-Ciel*, Éditions Julliard, Paris 1995.

Rosenberg, André, *Les enfants de la Shoa*, Max Chaleil, Paris 2013.

Ruby, Marcel, *Le Livre de la Déportation*, Robert Laffont, Paris 1995.

Schneer, Jonathan, *Balfour Deklarasyonu*, Çev. Ali Cevat Akkoyunlu, Kırmızıkedi, 1.bs., İstanbul 2012.

Shaw, Stanford J., Osmanlı *İmparatorluğ'unda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, çev. Meriç Sobutay, Kapı Yayınları, 1 bs, İstanbul 2008.

Sonyel, Salahi R., *Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s.264.

Soysü, Hale, *Kavimler Kapısı-1*, Kaynak Yayınları, 1.bs, İstanbul, 1992.

Şenocak, Bülent, *Levant'in Yıldızı İzmir*, Şenocak Yayınları, 4.bs, İzmir 2011.

Şimşir, Bilal N., *Türk Yahudiler II*, Bilgi Yayınevi, 1.bs, Ankara 2010.

Tanyu, Hikmet, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, Elips Kitap Yayınları, 1.bs, Ankara 2005.

Tokalak, İsmail, *Yahudiliğin Kökenleri ve Kürsel Gücü*, Ataç Yayınları, İstanbul 2014.

Tuncer, Hüner, *İsmet İnönü'nün Dış politikası (1938-1950)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012.

Vercos, Olga Wormser-Migot, *Assez Mentir*, Éditions Ramsay, Paris 1979.

Vincenot, Alain, *La France résistante,* Syrtes, Paris 2004.

Yarar, Erhan, *Tarihsel Dönüşüm*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006.

Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik be Siyonizm Tarihi*, Pınar Yayınları, 2.bs, İstanbul 2013.

Yeşilyurt, Süleyman, *Atatürk İnönü Menderes Gürsel Dönemlerinin Ermeni Yahudi Rum Asıllı Milletvekilleri*, Kültür Sanat Yayınları, 2.bs, Ankara 1995.

Yetkin, Çetin, *Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, Afa Yayınları, İstanbul 1992.

----------, *Struma*, Otopsi, İstanbul 2002.

Makaleler

Arus Yumul, Rifat N. Balı, "Ermeni ve Yahudi Cemaatlerinde Siyasal Düşünceler", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingiş, İletişim Yayınları, C.1, 9 bs, İstanbul 2011.

Atamer, Hamdi, "Anadolu'da Kurulmak İsteyen Yahudi Devleti", *Belgelerle Türk Tarihi dergisi*, Menteş Yayınları, Sayı 5, Ankara 1968.

Atsız, Nihal, "Turancıyız, Ne Olacak", *Turancılık, Milli Değerler ve Gençlik*, Yeditepe, 10.bs, İstanbul 2017.

Avcı, Yasemin, "Tanzimat Reformları ve Osmanlı Yahudi Toplumu", *Kök Araştırmalar*, Köksav, C.II, Sayı 2, Ankara, 2000.

Bahar, İzzet, "II Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Yahudi Mülteci Sorununa Yaklaşım", *Toplumsal Tarih,* Sayı 230, Tarih Vakfı, 2013.

Bajohr, Frank, "Üçüncü Reich'ta Yahudi Girişimciler", Robert Gellately, Nathan Stoltzfus, *Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar*, çev. Bilge Tanrıseven, Funda İşbuğa Erel, S. Nihat Şad, Phoenix, Ankara 2002.

Bali, Rifat N., "Yahudi Mültecileri Filistin'e Taşıyan Parita Gemisinin Seüveni", *Tarih ve Toplum,* C.36, Sayı 214, İletişim Yayınları, (Ekim 2001) Ankara.

Barkan, Ömer, "Nasyonal Sosyalizmin Dunya Gorusu", *Siyasi Ilimler Mecmuasi,* Sayi 82, S.B.O. Talebe Cemiyeti, Istanbul 1983.

Başak, Yakup, "Türkiye'de Yahudiler, Irkçılık ve Sosyalistler", *Birikim,* Birikim Yayınları, 2.bs, Sayı 71-72, İstanbul 1995.

Bayram Kodaman, Nedim İpek, "Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmeleriyle İlgili olarak II. Abdülhamid'e 1789'da sunulan Layiha", *Belleten*, C.LVII, Sayı 218, Ankara.

Berg , Roger, "Conscience de la Condition Juive en France", *Le Monde Juif,* n.10 (44) , octobre-décembre 1966 La Revue du Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris 1966.

Borwicz , Michel, "Les rapports entre la clandestiné polonaise et la clandestiné juive Nazie", *Le Monde Juif,* N.53, (janvier-mars 1969), Centre de Documentation Juive Contemporaine,
Paris 1969.

Bozkurt, Gülnihal, "Osmanlı-Yahudi İlişkilerine Genel Bir Bakış", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.LVII, Sayı 218, (Nisan 1993), Ankara.

Buzpınar, Ş. Tufan, "II. Abdülhamid Döneminde Filistin'e Yahudi Göçü Meselesi (1878-1908), *Türkler C.13*, Yeni Türkiye Yayınla, Ankara 2002.

Camber, Eric, "La Situation des Juifs de Turquie", *Evidences*, l'American Jewish Committee, N.5, novembre 1949, İstamboul 1949.

Çalık, Ramazan, "Türk-Alman İlişkileri (1923-1945)", *Türkler*, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Çolak, Melek, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye", *Karadeniz Araştırmaları*, Karam, Sayı 27, Ankara 2010.

Doğan, Ismail, "Kırımçaklar", *Türkler*, C. 20, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Doğan, Orhan Türk "Osmanlı'ya 'Tarihselci' Bakış Açısı 2", *Türk Dünyası Tarih*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Sayı 258, (Şubat 2008) İstanbul.

Düzgün, Mücahit, "Cumhuriyetin ilanından İsrail'in Kuruluşuna Kadar Türkiye'deki Yahudiler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* C.III, Sayı 9-10, (1999/2000), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2000.

Ekinci, Necdet, "İnönü Dönemi ve II Dünya Savaşı Yılları", *Türkler,* C.16, Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Türkiye Yayınla, Ankara 2002.

El-Kasim, Enis, "Irkçılık ve Dünya Barışı", *Siyonizm ve Irkçılık,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, N.511, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982.

Emgili, Fahriye, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye Yahudileri ve Yahudi Mülteciler", ed., İbrahim Erdal, Yunus Özger, *Türk Sosyal ve Siyasi Hayatında Yahudiler*, IQ Kültürel Sanat Yayıncılık, 1.bs, İstanbul 2011.

Erbaş, Ali, "Hoşgörü noktasında Yahudi, Hristiyan ve Müslümanlar'ın birbirlerine yaklaşımı", *İlim ve Sanat,* C. I-II, Sayı 44-45, İlahiyat, 1997.

Erenbilge, M. Niyazi, "Dünyada ne kadar Yahudi vardır?", *Bilgi Yurdu*, İdare Evi, Sayı, İstanbul 1939.

Eric Camber, "La Situation des Juifs de Turquie", *Evidences,* N.5, (Novembre 1949), l'American Jewish Committee, Paris 1949.

Eroğlu, Ahmet Hikmet, "Osmanlı Devletinde Dini Cemaatların Ortak Hayatı ve Museviler", *Musevilere 500 Yıl*, ed. Burçin Erol, Ankara 1992.

Evans, Richard J., "Alman Tarihinde Toplumdan Dışlananlar Onaltıncı yüzyıldan 1933'e Kadar", Robert Gellately, Nathan Stoltzfus, *Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar*, çev. Bilge Tanrıseven, Funda İşığa Erel, S. Nihat Şad, Phoenix, Ankara 2002.

Fendoğlu, H. Tahsin, "Tanzimat Sonrası Hukuk Düzenlemeler ve Hukuk Sualizmi", *Türkler*, C. *14*, Ankara 2002.
Garaudy, Roger, Siyonizm *Dosyası,* çev. Nezih Üzel, Pınar Yayınları, 4.bs, İstanbul 2013.

Golden, Peter B., "Hazarlar ve Musevilik", *Hazarlar ve Musevilik,* hzl. Osman Karatay, Karam Araştırma ve Yayıncılık, Çorum 2005.

Guttstadt, Corry, “La Politique de la Turquie Pendant la Shoa”, çev. Olivier Mannoni, *Revue d’Histoire de la Shoa,* N.203, (Octobre 2015), Centre De Documentation Juive Contemporaine, Paris 2015.

Güleryüz, Naim, "Türk Musevileri", *Musevilere 500 Yıl*, ed. Burçin Erol, Ankara 1992.

Gürkan, Salime Leyla, "Yahudilik", *İslam Ansiklopedisi, C.43,* İstanbul 2013.

Kılıç, Musa, "Osmanlı Diplomasisi Hizmetinde Yahudiler", *Türk Sosyal ve Siyasi Hayatında Yahudiler*, ed. İbrahim Erdal, Yunus Özger, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1.bs, İstanbul 2011.

Klaus J. Herrmann, "Siyasal Siyonizm ve Anti-Semitizm Üstüne Tarihsel Perspektifler", *Siyonizm ve Irkçılık*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, N.511, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982.

Koç, Malike Bileydi, "Atatürk'ün Vatandaşlık Anlayışı ve Günümüzde Yahudiler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXVIII, Sayı 84, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Ankara 2012.

Kurah, Nezih, "1948'den Bu Yana İsrail'deki Araplar", *Siyonizm ve Irkçılık,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, N.511, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982.

Kuzgun, Şaban, Hazar *ve Karay Türkleri*, Bilge Kültür Sanat, 1.bs, İstanbul 1995.

Küçük, Cevdet, "Osmanlılarda 'Millet Sistemi' ve Tanzimat", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

Mazor, Michel, “ Petite Imagerie du National-Socialisme”, *Le Monde Juif,* N. 2-3 (69-70) Documentation Juive Contemporaine, Paris Septembre 1955.

----------, “Mission de Sauvetage A Istanboul”, *Le Monde Juif*, N.55, (juillet-septembre 1969), Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris 1969.

Mustafa, Esad, "Filistin'e Yahudi Göçü ve Hindistan Yahudileri", *Dış Politika,* Risale Yayınları, Sayı 2, İstanbul 1988.

Ortaylı, İlber, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

Robert Gellately, Nathan Stoltzfus, "Toplumdan Dışlanalar ve Halk Topluluğu Yaratmak", *Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar,* çev. Bilge Tanrıseven, Funda İşbuğa Erel, S. Nihat Şad, Phoenix, Ankara 2002.
Roder, Lannis, “les camps en Europe”, *les Camps de la Mort,*(janvier 2015), Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris 2014.

Rothkirchen, Livia “Routes de Sauvetage de l’Europe Nazie”, *Le Monde Juif,* N.53, (Janvier-mars 1969), Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris 1969.

Sabler, Edouard, “En Quete de Compagnie La Turquie”, *Evidences,* N.1,(Mai 1949), l’American Jewish Committee La Turquie, Paris 1949.

Sarinay, Yusuf, "İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişimi”, *Türkler* C.14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Schick, Irvın Cemil, "Osmanlılar, Azınlıklar ve Yahudiler", *Tarih ve Toplum*, İletişim Yayınları, Sayı 29 (Mayıs 1986), İstanbul 1986.

Taşağıl, Ahmet, "Hazarlar", *Islam ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, C.17, İstanbul 1998.

Toros, Taha, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslim Azınlıkları", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

Yüce, Mualla Uydu, "Hazar Hakanlığı", *Türkler*, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Zajaczkowski, Ananiasz," Karaims: Origin and History (Ethnogenesis)", *Türk-Yahudi Buluşmaları*, ed. Mehmet Tütüncü, Tarihte Türk-Yahudi İlişkileri Araştırmaları, Sota, 1.bs, Haarlem Hollanda 2001.

Ansiklopediler

Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.1, YKY, 5.bs, İstanbul 2005.

Cumhuriyet Ansiklopedisi C.2, YKY, 5.bs, İstanbul 2005.

Dinler Tarihi Ansiklopedisi, C.1, İstanbul 1999.

Gelişim Genel Kültür Ansiklopedisi, C 7, Tarih ve Kültür 2, Gelişim Yayınları, İstanbul 1972.

Gelişim Genel Kültür Ansiklopedisi, C.6, Tarih ve Kültür 1, Gelişim Yayınları, İstanbul 1976.

Islam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, C.17, İstanbul 1998.

İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, *C.43*, İstanbul 2013.

İslam Terimler Sözlüğü, İslam Bilgi Merkezi, İstanbul 1991.

Tanzimat'tan *Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

Türkler C. 1/C. 2/, *C.13*/, C. *14*, / C. 16/ C. 20, Yeni Türkiye Yayınla, Ankara 2002.

Türk Ansiklopedisi, C.22, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975.

Türk Ansiklopedisi, C.25, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1977.

Yahudilik Ansiklopedisi, C.1, Gözlem, 1.bs, İstanbul 2001.

Yahudilik Ansiklopedisi, C.3, Gözlem, 1.bs, İstanbul 2002.

Yeni Türk Ansiklopedisi, C.12, Ötüken, İstanbul 1985.

Gazeteler

Akşam, 1934.

Cumhuriyet, 1942.

Le Journal de La France, N.123, Historia – Tallandier, Paris 1971.

EKLER

EK1: Nazi Almanyası Polis Teşkilatı sekiz kişi idi: Himmler, teşkilatın başı olmuştur, Müller gizli polis teşkilatı ile Heydrich, Eichmann, Oberg, Hagen, Knochen ve onun yardımcısı II. Dünya Savaşı sürecinde bu önemli güç örgütü Yahudilere karşı birçok görevi üstleniyordu.

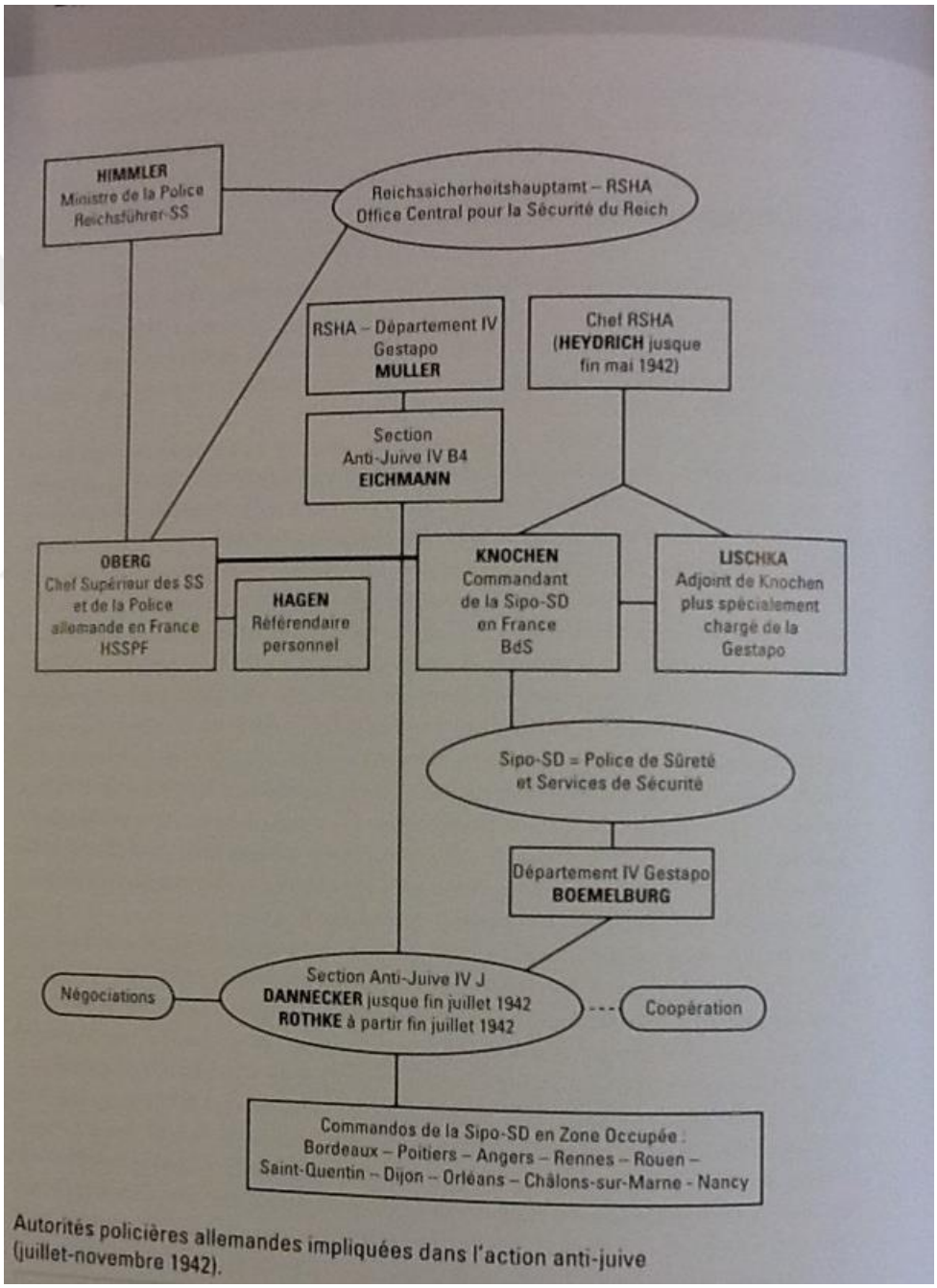

Autorités policières allemandes impliquées dans l'action anti-juive (juillet-novembre 1942).

Kaynak: Renée Poznanski, Denis Peschanski, Benoît Pouvreau, Drancy Un Camp en France, Fayard Ministère de La Défense, Paris 2015, s.162

EK2: Sürgün Kampları: 1940-1945 yılları arasında faaliyet gösteren Yahudilere, önce Avrupa'da çeşitli küçük kamplara ve Fransa'daki geçici kamplarına (özellikle Drancy Kampı) ve sonrasında Polonya'daki Nazi toplama kamplarına sürüyorlardı.

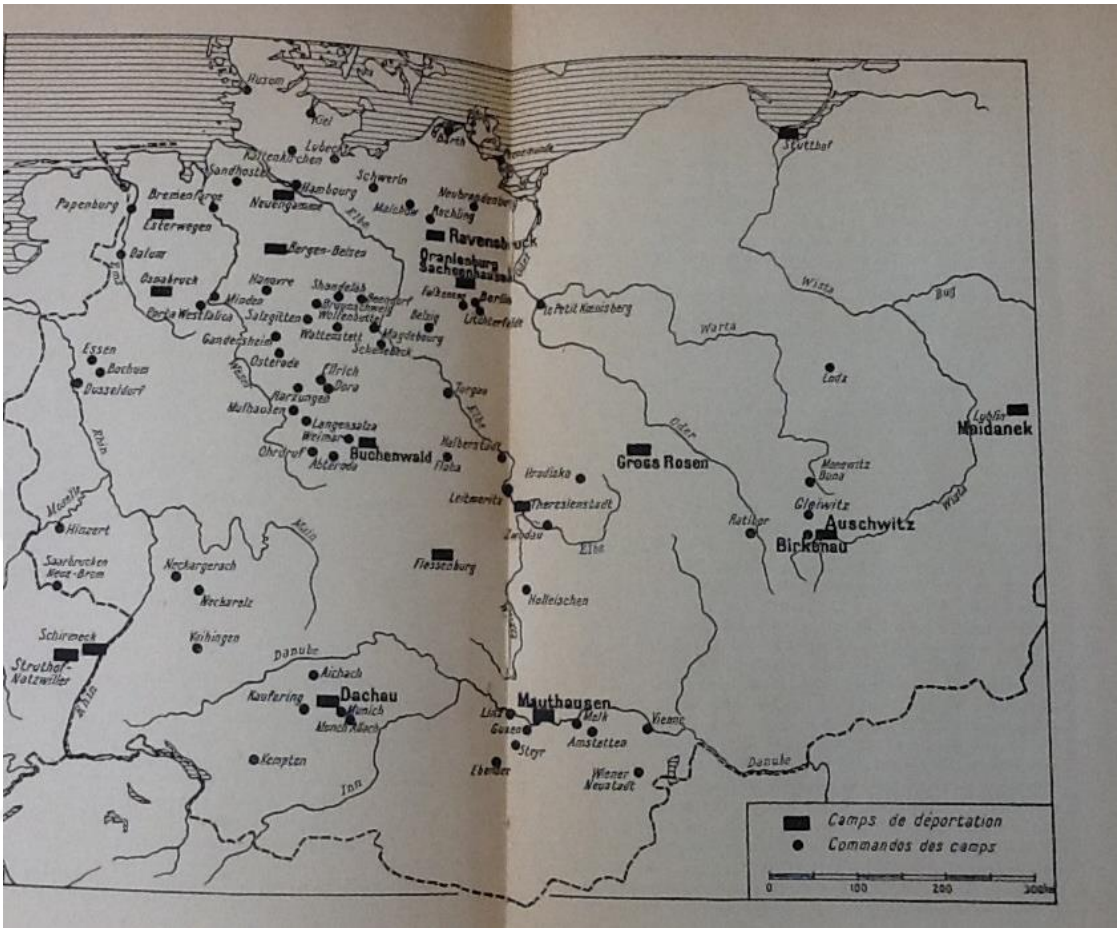

Kaynak: Olga Wormser, Henri Michel, Tragédie de la Déportation 1940-1945, Hachette, Paris 1954.

EK3: Bu harita, Avrupa kamplarından sürülen Yahudilerin Auschwitz kamplar'na uzanan ana demiryolu hatlarını göstermektedir. Auschwitz ve diğer beş ölüm kampları Belzec, Chelmna, Majdaneck, Sobitor, Treblinka'dır. Ayrıca, sayısız toplama ve çalışma kamplarında soykırım sırasında milyonlarca Musevi katledilmiştir.

Kaynak: Martin Gilbert, Atlas de la Shoa, çev. Joel Kotek, éditions de l'aube, paris 1988.

EK 4: Avrupa'da Yahudi Mültecileri 1933-1938

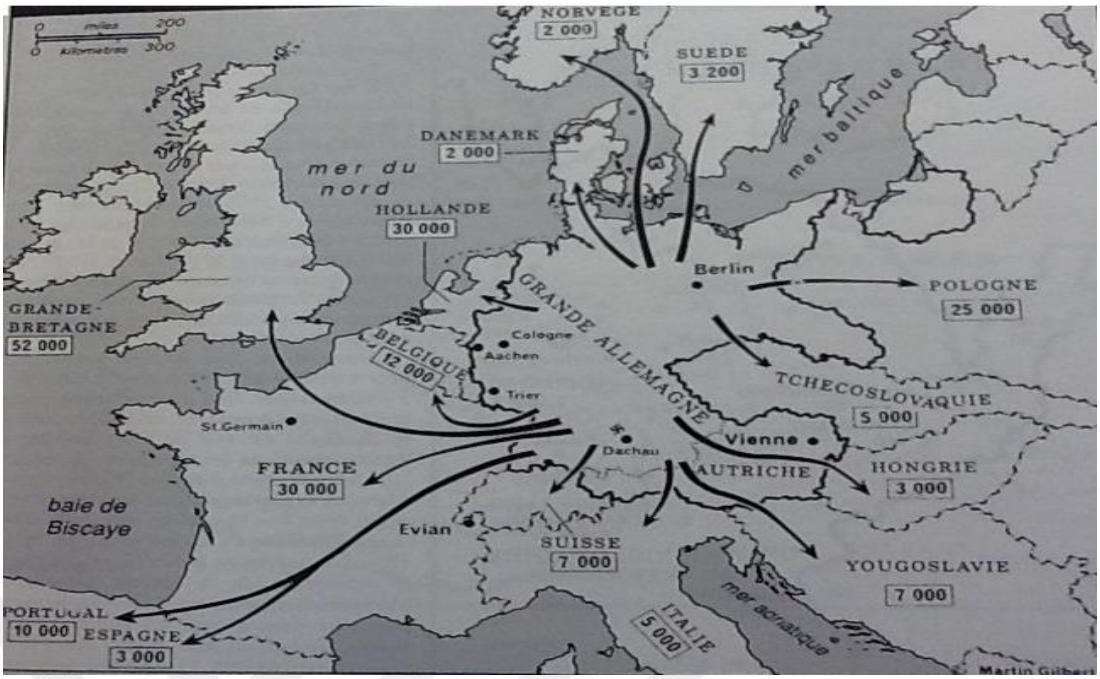

Kaynak: Martin Gilbert, Atlas de la Shoa, çev. Joel Kotek, éditions de l'aube, paris 1988.

EK5: 1933 ve 1938 yılları arasında Alman Yahudi Göçü

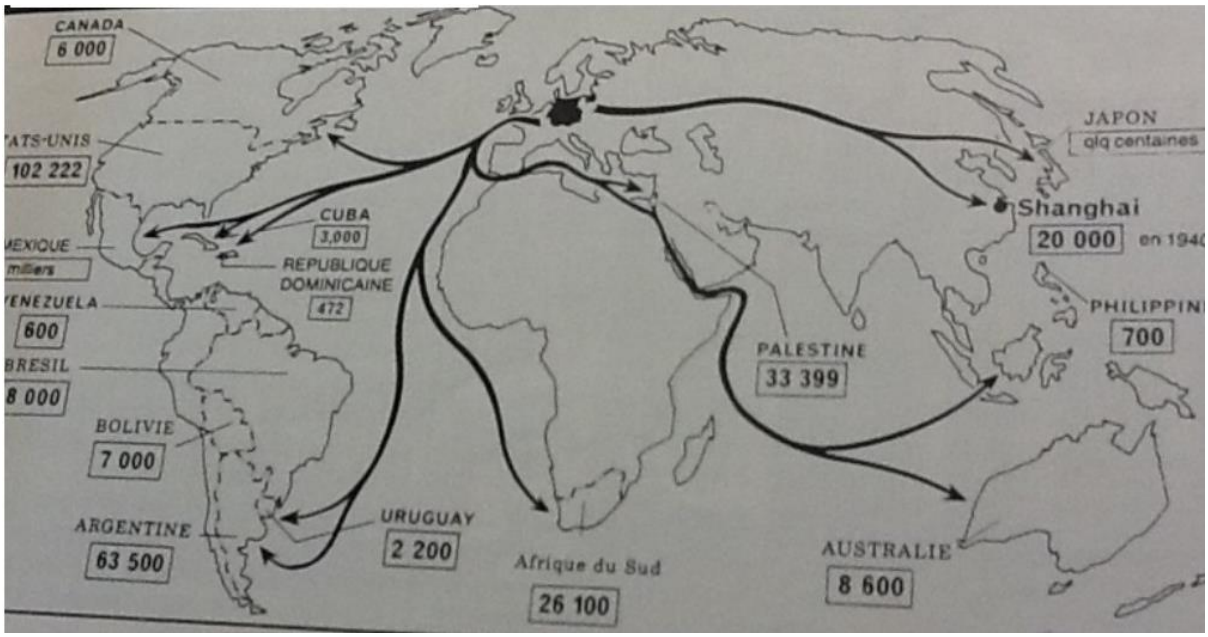

Kaynak: Martin Gilbert, Atlas de la Shoa, çev. Joel Kotek, éditions de l'aube, paris 1988.

EK 6: 1942 yılında Fransa Vichy rejiminde Polis Yönetimi: Savaş sırasında Vichy Hükümeti Maréchal Pétain başkanlığında ve başkan Pierre Laval ile Bousquet Devlet Konseyi ve Genel Komiser Darquier De Pellepoux Yahudiler Meselesine ilişkin Emniyet Müdürlüğü yöneticileri ile müzakereler düzenliyor ve Yahudileri tutukluyorlardı.

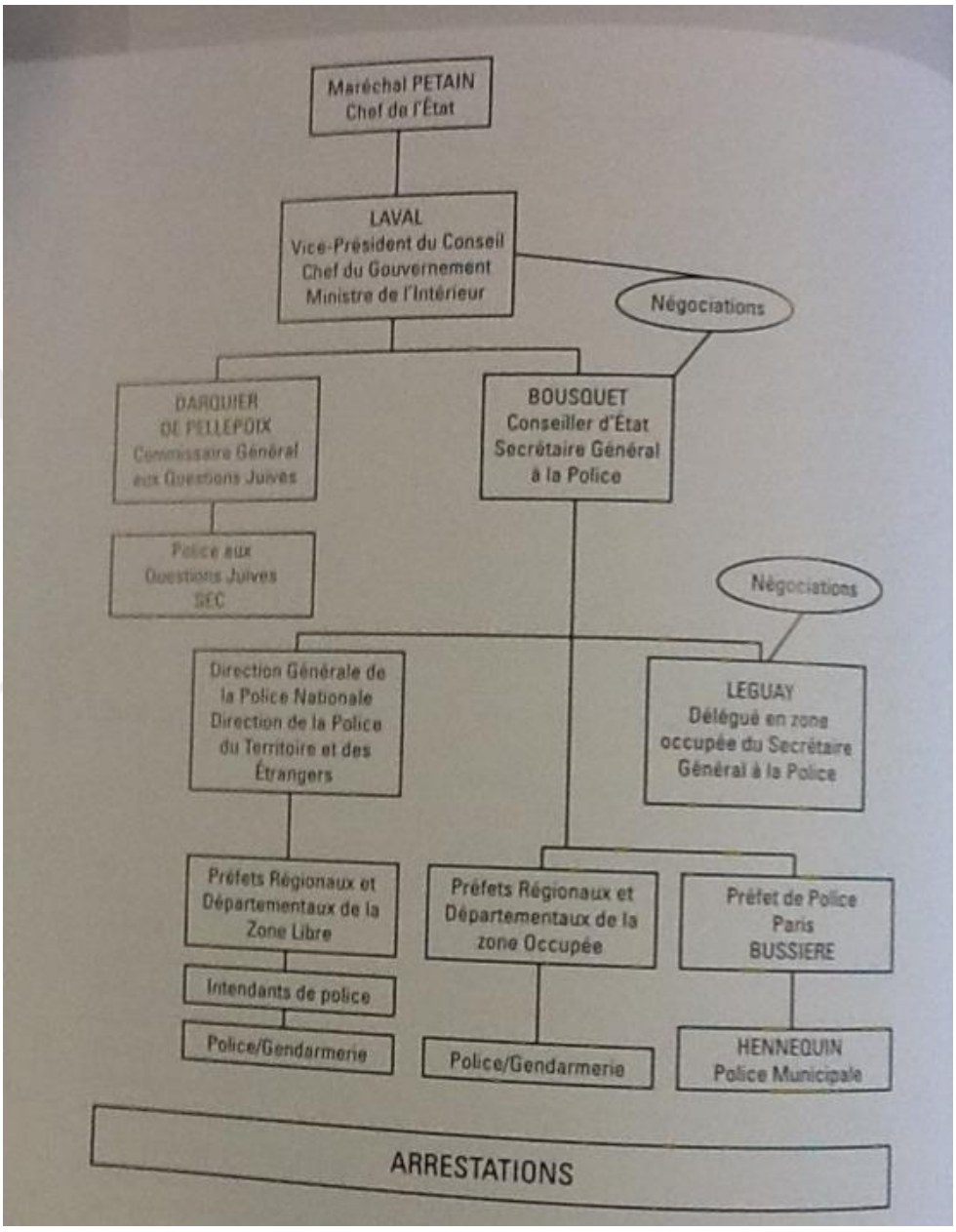

Kaynak: Renée Poznansk, Denis Peschanski, Benoît Pouvreau, Drancy Un Camp en France, Fayard Ministère de La Défense Paris 2015, s.100.

EK 7: Fransa'nın Kuzeyinde işgal altındaki bölgeler ve Güneyde Vichy Özgür Bölgesi

Kaynak: J.-L. Leleu- F. Passera J. Quellien -M. Daeffler, *La France pendant la Seconde Guerre Mondiale*, Fayard, Paris 2010.

EK8: Yahudileri TaşıyanVagonu ve Fransa'nın Drancy Kampı

Kaynak: Ferida HABOUBI, Avenue Jean-Jaures, Drancy, France

EK9: Haziran 1942'den Fransa Musevilerince giyilen sarı bir yıldız

Un homme avec l'étoile, dessin d'Aizik-Adolphe Feder.

Une étoile jaune portée par les Juifs de France à partir du mois de juin 1942.

Kaynak: Renée Poznanski, Denis Peschanski, Benoît Pouvreau, Drancy Un Camp en France, Fayard Ministère de La Défense, Paris 2015.

EK 10: Avrupa'dan mevcut Türk vatandaşalrı Yahudileri kanunen Türkiye'ye transit vize alabilemesi

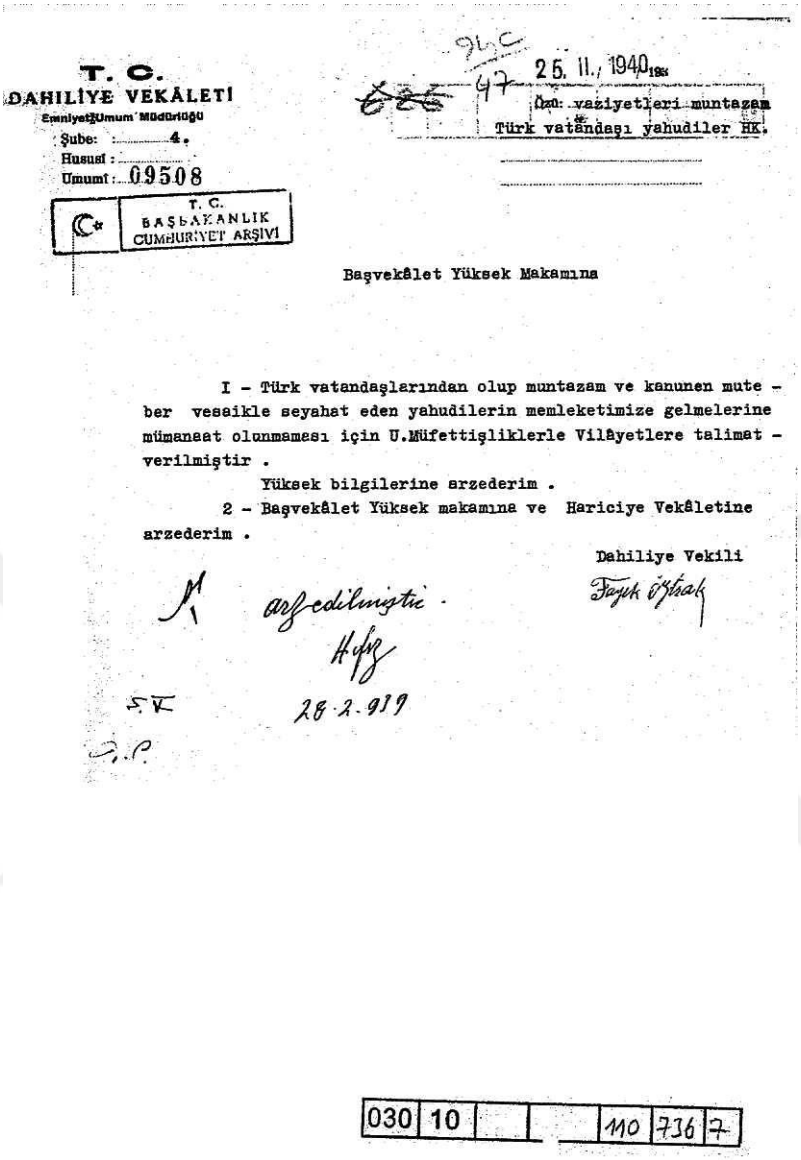

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet Umum Müdürlüğü
Şube: 4.
Hususî :
Umumî : 09508

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

25. II. / 1940

Umumî vaziyetleri muntazam Türk vatandaşı yahudiler HK.

Başvekâlet Yüksek Makamına

I - Türk vatandaşlarından olup muntazam ve kanunen mute - ber vesaikle seyahat eden yahudilerin memleketimize gelmelerine mümanaat olunmaması için U.Müfettişliklerle Vilâyetlere talimat - verilmiştir .

Yüksek bilgilerine arzederim .

2 - Başvekâlet Yüksek makamına ve Hariciye Vekâletine arzederim .

Dahiliye Vekili
Fazıl Özdağ

arzedilmiştir .

28.2.939

030 | 10 | | | 110 | 736 | 7

Kaynak: BCA, Tarih: 28.2.1939, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 110.736.7.

EK 11: Avrupa'dan mevcut Türk vatandaş Yahudilerin durumları ve sayısı

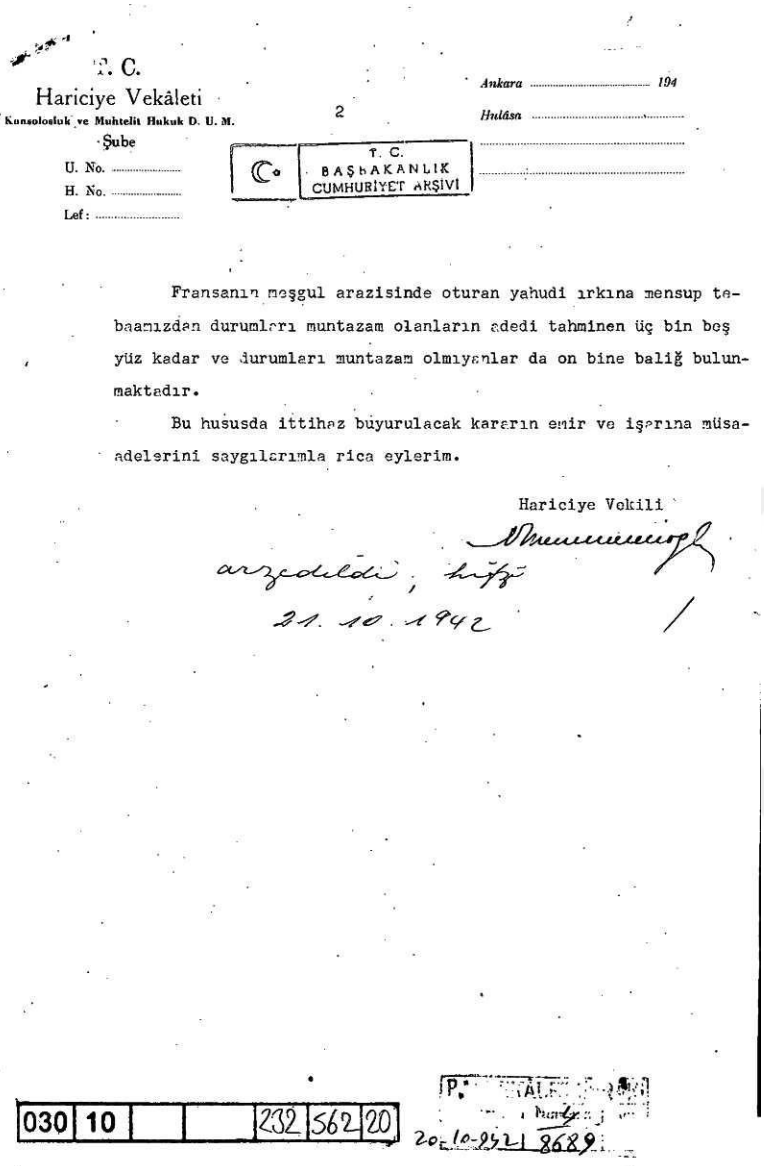

T. C.
Hariciye Vekâleti
Konsolosluk ve Muhtelit Hukuk D. U. M.
Şube
U. No. .....
H. No. .....
Lef: .....

2

Ankara 194
Hulâsa .....

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Fransanın meşgul arazisinde oturan yahudi ırkına mensup tebaamızdan durumları muntazam olanların adedi tahminen üç bin beş yüz kadar ve durumları muntazam olmıyanlar da on bine baliğ bulunmaktadır.

Bu hususda ittihaz buyurulacak kararın emir ve işarına müsaadelerini saygılarımla rica eylerim.

Hariciye Vekili

arzedildi, hüfü
21. 10. 1942

030 | 10 | | | 232 | 562 | 20

20-10-942 | 8689

Kaynak: BCA, Tarih: 21/10/1942, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 232.562.20/2.

EK12: Türk vatandaşı Yakar Joseph'in 9 Haziran 1942'de Musevi İşleri Zabita Müdürü tarafından gönderilen bir rapor.

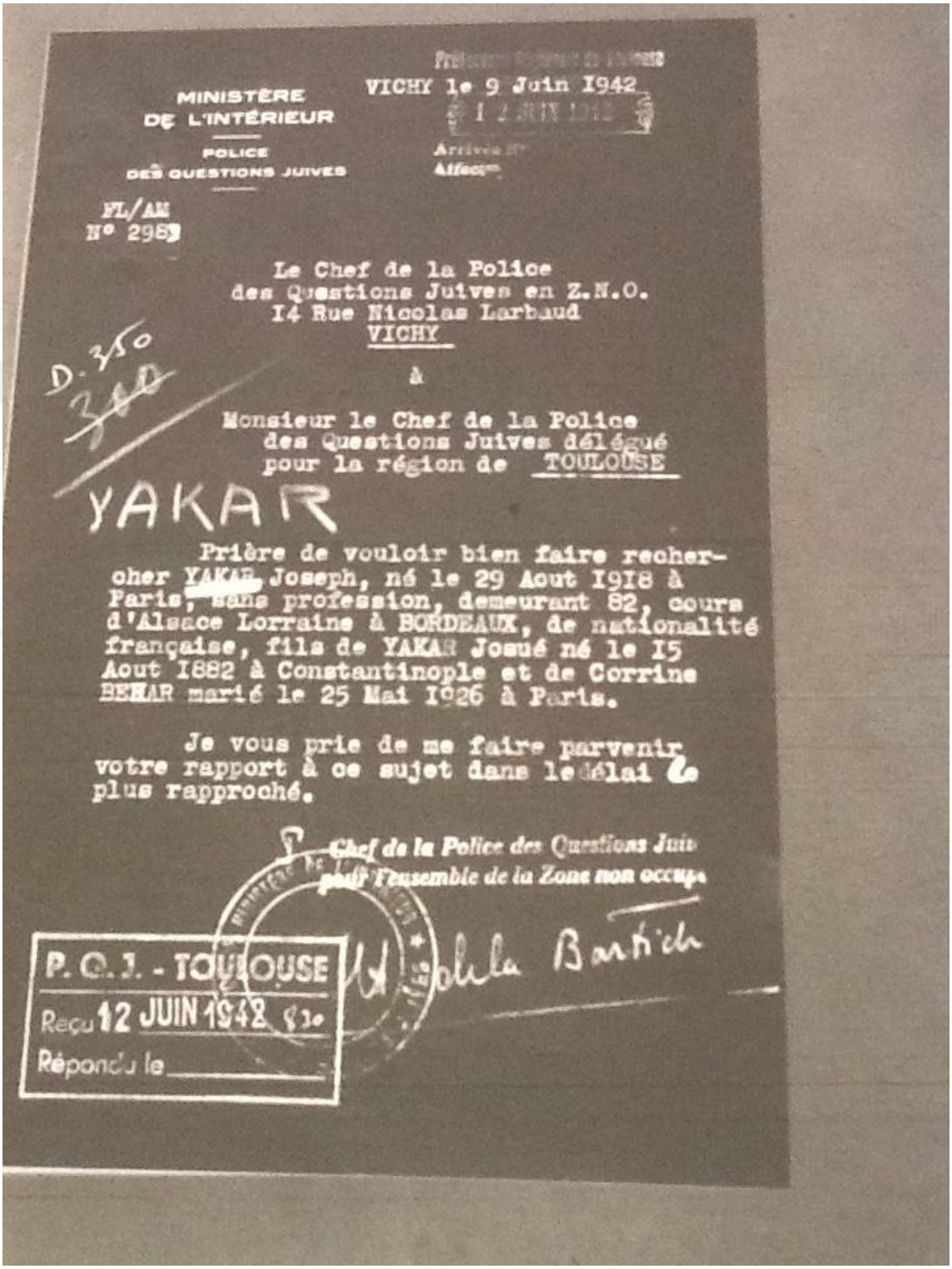

MINISTÈRE
DE L'INTÉRIEUR

POLICE
DES QUESTIONS JUIVES

VICHY le 9 Juin 1942

FL/AM
N° 2985

Le Chef de la Police
des Questions Juives en Z.N.O.
14 Rue Nicolas Larbaud
VICHY

D. 350

à

Monsieur le Chef de la Police
des Questions Juives délégué
pour la région de TOULOUSE

YAKAR

Prière de vouloir bien faire rechercher YAKAR Joseph, né le 29 Aout 1918 à Paris, sans profession, demeurant 82, cours d'Alsace Lorraine à BORDEAUX, de nationalité française, fils de YAKAR Josué né le 15 Aout 1882 à Constantinople et de Corrine BEHAR marié le 25 Mai 1926 à Paris.

Je vous prie de me faire parvenir votre rapport à ce sujet dans le délai le plus rapproché.

Le Chef de la Police des Questions Juives
pour l'ensemble de la Zone non occupée

P. Q. J. - TOULOUSE
Reçu 12 JUIN 1942
Répondu le

Kaynak: AJ/38/315, Archives Nationales, Site de Pierrefitte, Paris.

EK 13: Yakar Fransa'da bulunan 'Muntazam Olmayan' Türk Vatandaşı

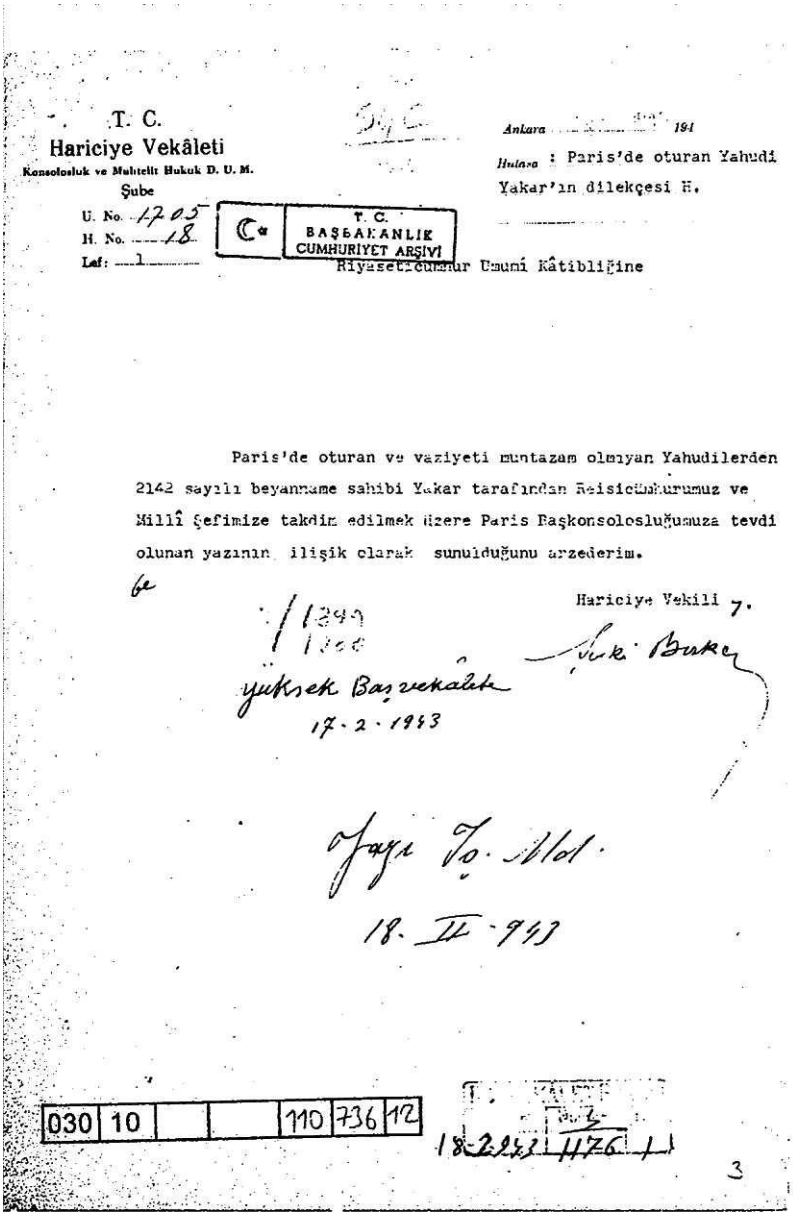

T. C.
Hariciye Vekâleti
Konsolosluk ve Muhtelit Hukuk D. U. M.
Şube
U. No. 1705
H. No. 18
Lef: 1

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara ... 194
Hulasa : Paris'de oturan Yahudi Yakar'ın dilekçesi H.

Riyaseticumhur Umumî Kâtibliğine

Paris'de oturan ve vaziyeti muntazam olmıyan Yahudilerden 2142 sayılı beyanname sahibi Yakar tarafından Reisicümhurumuz ve Millî Şefimize takdim edilmek üzere Paris Başkonsolosluğumuza tevdi olunan yazının ilişik olarak sunulduğunu arzederim.

Hariciye Vekili

Şükrü Bakar

Yüksek Başvekâlete
17.2.1943

Yazı İş. Md.
18.II.943

030	10			110	736	12

18.2.943 1176 1

3

Kaynak: BCA, Tarih: 18/2/1943, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 110.736.12/3.

EK14: 1944'te Türk vatandaşı tutuklanılan olan Esther Kohen ve kızı Fanny'nın bırakılmasını talep edilmesi için Paris Türkiye Büyükelçisi'nin Zabita Daire Başkanlığın'na gönderilen bir bildiri.

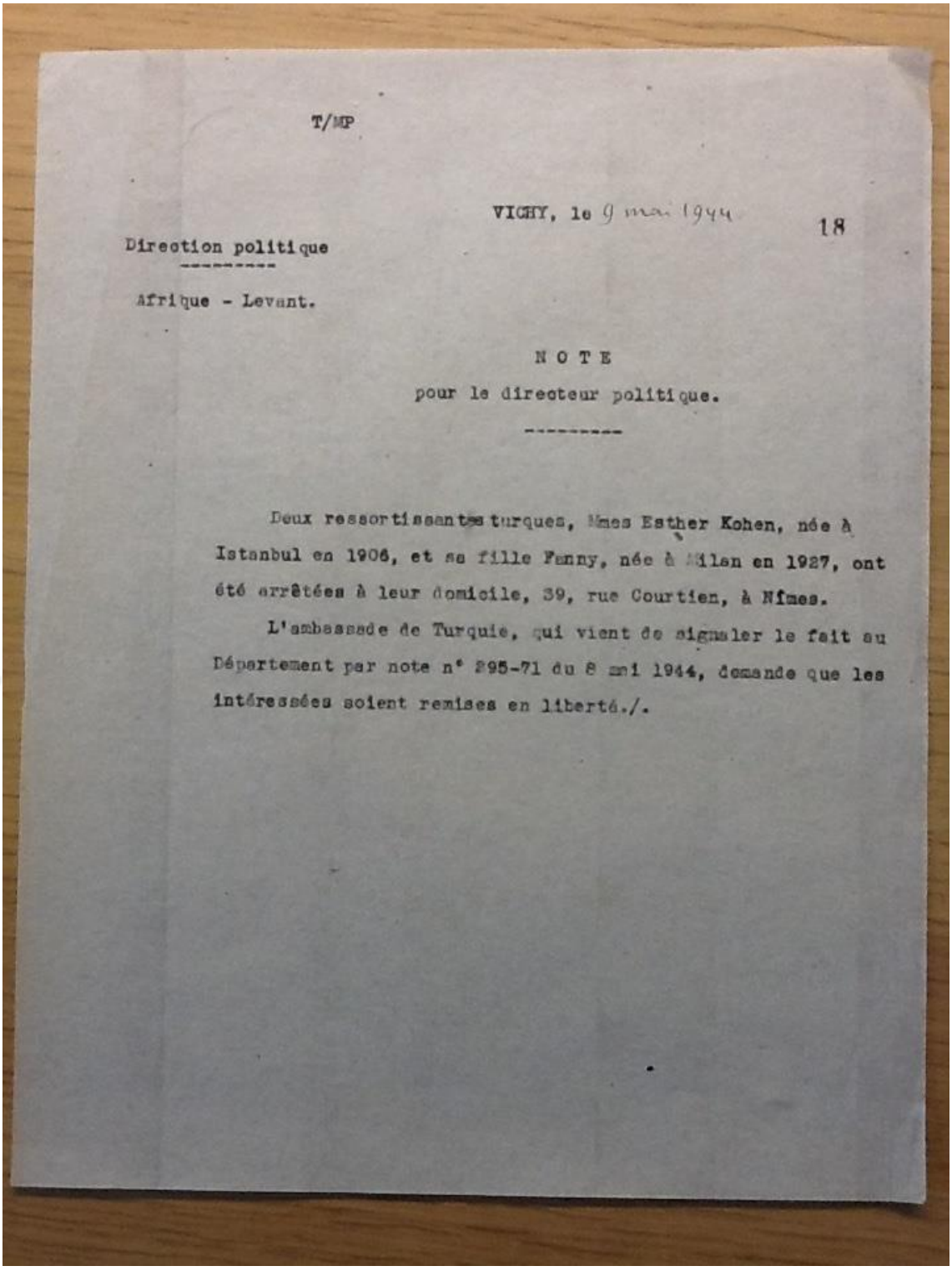

T/MP

VICHY, le 9 mai 1944 18

Direction politique

Afrique - Levant.

N O T E
pour le directeur politique.

Deux ressortissantes turques, Mmes Esther Kohen, née à Istanbul en 1906, et sa fille Fanny, née à Milan en 1927, ont été arrêtées à leur domicile, 39, rue Courtien, à Nîmes.

L'ambassade de Turquie, qui vient de signaler le fait au Département par note n° 295-71 du 8 mai 1944, demande que les intéressées soient remises en liberté./.

Kaynak: Archives Diplomatiques Ministre Afaires Etrangeres Paris France, 4GMII/122 s.18.

EK 15: Osmanlı Filistin idari Organizasyonu

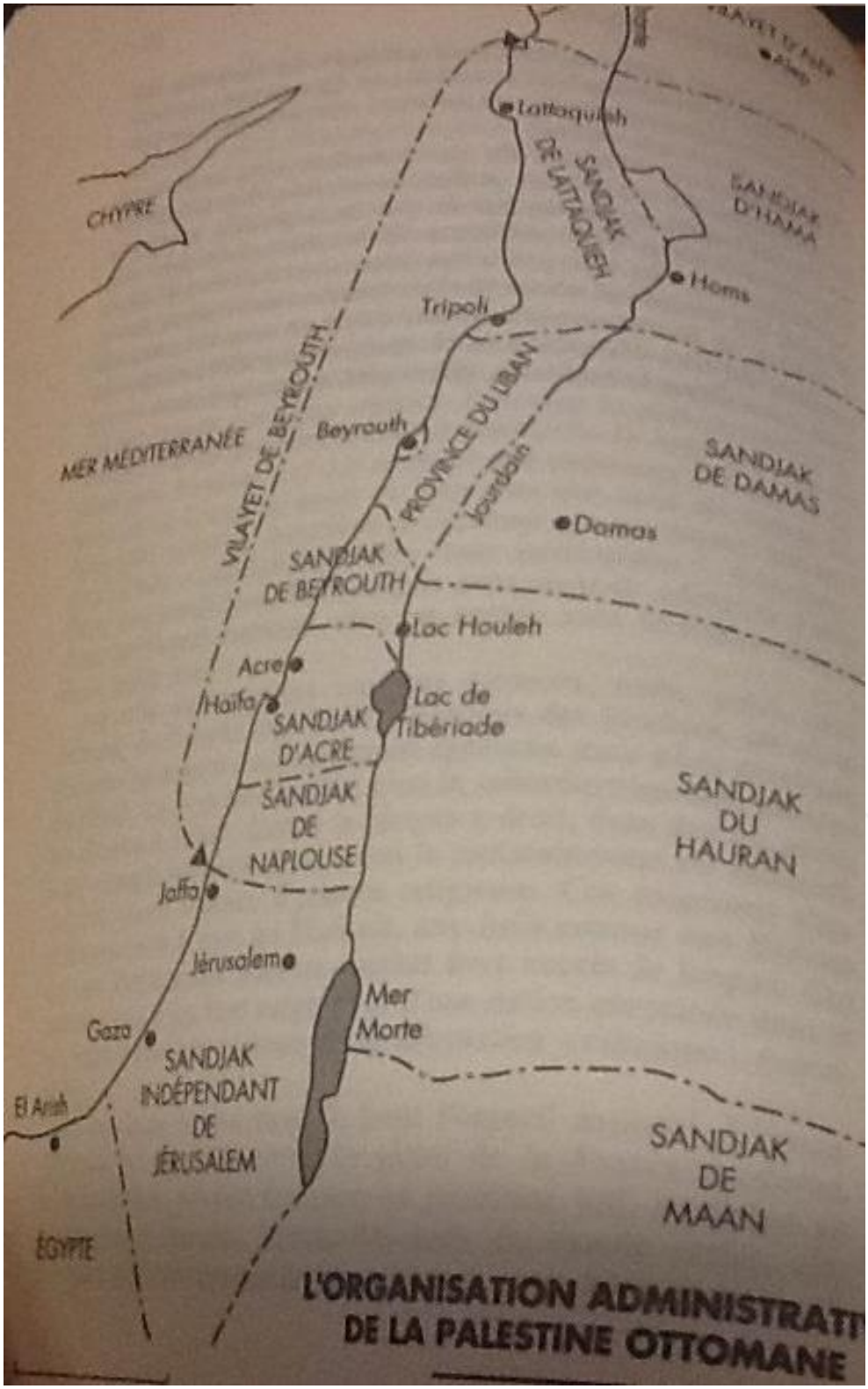

Kaynak: Catherine Nicault, la France et le Sionisme 1897-1948, Calman-Lévy, Paris 1992.

ÖZGEÇMİŞ

Ferida HABOUBI, Tunus'un Tunus şehrinde doğmuştur. Lisans öğretimini İngilizce Öğretmenliği Manouba Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesinde İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nden mezun olduktan sonra Türkiye'ye gelerek, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi bölümünde Yüksek Lisansını tamamlayıp Doç. Dr. Ali KARACA danışmanlığında "Anglosakson Protestan Teşkilatların Türkiye'deki Faaliyetleri (1950-2000)" adlı Yüksek Lisans Tezini hazırlamıştır.

2012 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi bölümünde Doktora eğitimine devam etmiştir. Doç. Dr. Ali KARACA'nın gözetiminde Doktora tez çalışmalarına başlayarak, doktora araştırmaları esnasında Fransa'da Paris 8 Üniversitesi'nde Yahudi ve İbranice Araştırmaları Bölüm Başkanı Prf. Dr. Gideon KOUTS yardım ile araştırmalarını sürdürmüştür.

Arapça, Fransızca ve İngilizceyi iyi derece bilmektedir.